

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ
ΓΡΑΦΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ
ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥΛΑ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΩΤΣΑΛΙΔΟΥ ΔΟΞΑ

ΦΛΩΡΙΝΑ, 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΜΑΡΙΑΣ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥΛΑ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΩΤΣΑΛΙΔΟΥ ΔΟΞΑ

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΒΑΚΑΛΗ ANNA

ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ, 2021

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αναλύει το έργο δύο εμβληματικών ποιητών που υπάγονται λογοτεχνικά στην γενιά του '20. Σκοπός της αποτελεί η ανάλυση του έργου τους αλλά και η σχέση η οποία δημιουργήθηκε μεταξύ τους. Αρχικά προσπαθεί να εισάγει τον αναγνώστη στις συνθήκες που επικρατούσαν κατά τον 20^ο αιώνα στον ελλαδικό χώρο, αναφερόμενη στο έργο ορισμένων ποιητών που έκαναν αισθητή την παρουσία τους με το λογοτεχνικό τους ταλέντο. Μετά το πρώτο εισαγωγικό κεφάλαιο ακολουθεί η αναφορά των δύο ποιητών με τους οποίους θα ασχοληθεί η παρούσα διπλωματική. Γίνεται λόγος για τον Κωνσταντίνο Καρυωτάκη και την Μαρία Πολυδούρη. Στα κεφάλαια αυτά, αναφέρεται εκτενέστερα η βιογραφία τους, η εργογραφία τους, τα χαρακτηριστικά της γραφής τους αλλά και το ποια ήταν η γνώμη της κριτικής απέναντι τους. Για να επιτευχθεί μια πιο ολόπλευρη εξέταση του έργου τους, παρατίθενται κι αναλύονται ορισμένα ποιήματα τους. Το τέταρτο κεφάλαιο επιχειρεί να προβάλλει και να αναλύσει ποιήματα τόσο του ενός όσο και του άλλου που διακρίνονται από αρκετά κοινά στοιχεία μεταξύ τους. Τέλος η διπλωματική θα κλείσει με το δημιουργικό μέρος που θα αποτελείται από ορισμένα εγχειρήματα τα οποία θα μιμούνται τον τρόπο γραφής της ποιήτριας Μαρίας Πολυδούρη.

Λέξεις κλειδιά: Κωνσταντίνος Καρυωτάκης, Μαρία Πολυδούρη, Γενιά του '20, Νεορομαντισμός

SUMMARY

This paper work focus on the analysis of two emblematic poets who belong to the literary generation of 20s. To be more specific, the main purpose is the analysis of their work but also the relationship that was created between them. First of all, the essay tries to introduce the reader to the conditions that prevailed during the 20th century in Greece, referring to the work of some poets who made their presence dominant to literary world with their spectacular talent .Furthermore, after the first introductory chapter the essay contains the report of the two poets that is going to deal with. They are Konstantinos Karyotakis and Maria Polydouri. In these chapters, there is an extend mention about their biography, their ethnography, the characteristics of their writing and who was the opinion of the critics towards them as well. In order to achieve a more comprehensive and massive examination of their work, some of their poems are listed and analyzed. The fourth chapter attempts to promote and analyze poems of both, which are distinguished by several common literary parts. Finally, the last chapter of the essay refers to the creative part, in which they will be some projects that will represent the writing style of Maria Polydouri.

Keywords; Kontantinos Karyotakis, Maria Polydouri, Generation of 20, Neo-romanticism

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ 20 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ.....	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΩΣ ΤΑ 1930.....	14
Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 30.....	23
ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ.....	38
Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ	38
ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ	44
Ο ΚΥΡΙΟΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΥ	50
ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ.....	52
ΤΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ	54
Ο ΠΟΝΟΣ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ	58
ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ.....	64
Ο ΑΝΤΙ-ΗΡΩΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ	66
Η ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΗ ΤΟΥ ΙΔΙΟΤΗΤΑ.....	72
Η ΣΑΤΙΡΑ	73
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ, Η ΠΡΕΒΕΖΑ.....	75
Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ.....	83
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΤΡΙΑΣ.....	83
ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ	89
Η ΠΟΙΗΤΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΥ	94
ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ	99
ΤΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ	99
ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ	103
Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ.....	115
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΟΤΑΝ Η ΑΓΑΠΗ ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ.....	121
ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ	122
ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ	129
Ο ΕΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛΛΟΝ	157

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ	167
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	175
ΕΠΙΛΟΓΟΣ/ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	187
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	190
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	195

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αναφέρεται κι ερευνά το έργο δύο ποιητών που έζησαν τον 20^ο αιώνα, οι οποίοι πιο συγκεκριμένα εντάσσονται λογοτεχνικά στην γενιά του 1920. Κάνουμε λόγο για τον Κωνσταντίνο Καρυωτάκη και την Μαρία Πολυδούρη, ποιητικές μορφές που καταλαμβάνουν μια ξεχωριστή θέση στην ελληνική λογοτεχνία. Προτού αναλυθεί το έργο τους, θα πρέπει να ασχοληθούμε με τη λογοτεχνία ως ένα γενικό όρο. Μπορεί να μοιάζει εύκολη η απάντηση του ερωτήματος «Τι είναι λογοτεχνία;» αλλά δεν είναι. Αυτό αποδεικνύεται από τις πολλές και διαφορετικές θεωρητικές προσπάθειες που έγιναν για να οριστεί αυτή. Ο λόγος που οφείλεται η δυσκολία να ορίσουμε μονοσήμαντα τι είναι λογοτεχνία αποτελεί το λογοτεχνικό φαινόμενο και μαζί με αυτό η αισθητική του κοινού, τα οποία εξελίσσονται και αλλάζουν μέσα στο χρόνο. Συνεπώς είναι αδύνατον να δοθεί μια απάντηση στο τι ακριβώς μπορεί να θεωρηθεί λογοτεχνία και τι όχι, που να έχει διαχρονική ισχύ.

Η λογοτεχνία περιλαμβάνει τα γραπτά και τα προφορικά προϊόντα- κείμενα του έντεχνου λόγου. Αυτό που διαφοροποιεί τα λογοτεχνικά κείμενα από τα μη λογοτεχνικά είναι η λογοτεχνικότητα. Η τελευταία δεν ορίζεται εύκολα καθώς δεν μπορεί να καθοριστεί με αυστηρά όρια. Στην λογοτεχνία συμπεριλαμβάνονται κείμενα τα οποία μπορούν να θεωρηθούν ως μυθοπλαστικά αλλά και επιστολές, πραγματείες και φιλοσοφικά κείμενα. Ένας πολύ συνηθισμένος ορισμός που έχει δοθεί στην λογοτεχνία είναι ο ορισμός της λογοτεχνικής γραφής ως γραφής που αποκλίνει από την συνηθισμένη χρήση της γλώσσας. Ο ορισμός αυτός δόθηκε από του Ρώσους Φορμαλιστές οι οποίοι θεωρούσαν ως χαρακτηριστικό της λογοτεχνίας την ιδιαίτερη οργάνωση της γλώσσας: ο λογοτέχνης με την χρήση διαφόρων «τεχνασμάτων», «παραμόρφωνε» τη συμβατική γλώσσα η οποία γίνονταν έτσι «ανοίκεια». Το πρόβλημα που προκύπτει από τον ορισμό αυτό είναι οι δυσκολίες του ακριβούς καθορισμού της συμβατικής γλώσσας στην οποία αποκλίνει η λογοτεχνική.

Η λογοτεχνία διακρίνεται από κάποιες ευρείες κατηγορίες στις οποίες εντάσσονται τα μνημεία του λόγου και οι μικρότερες υποδιαίρεσεις του, τα οποία ονομάζονται γένη και είδη του λόγου. Στην Ελλάδα χρησιμοποιείται κυρίως η ταξινόμηση στις τρεις μεγάλες κατηγορίες των γενών του λόγου κι αυτά είναι της πεζογραφίας, της ποίησης και του θεάτρου. Κάποια από τα σημαντικότερα είδη λόγου είναι το μυθιστόρημα, η νουβέλα, το διήγημα, το έπος, το δοκίμιο, η αυτοβιογραφία και το χρονογράφημα για τον πεζό λόγο. Τέλος για τον ποιητικό λόγο είναι η ωδή, το σονέτο, η μπαλάντα, το πεζόμορφο, το ποίημα, η τραγωδία και η

κωμωδία. Εμείς από το φάσμα της λογοτεχνίας θα ασχοληθούμε με την ποίηση, στην οποία πάλι δεν έχει δοθεί ένας ορισμός με ακρίβεια και σαφήνεια. Θα μπορούσε να οριστεί ως η εξωτερίκευση των συναισθημάτων μέσω της γραφής με την συμβολή των λέξεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο της διπλωματικής θα αναφερθούν ορισμένοι Έλληνες ποιητές που με το έργο τους συνέβαλλαν στην ανάπτυξη της ελληνικής λογοτεχνία του 20^ο αιώνα. Στην αυγή του και ειδικά κατά το διάστημα του Α Παγκόσμιου Πόλεμου με την κρίση των αξιών που προξένησε τούτος στην ηθική συνείδηση του Ευρωπαϊού ανθρώπου παρουσιάζονται στην λογοτεχνία κάποιες πρωτόγνωρες έως τότε καινοτομίες. Αυτό που επικρατεί είναι μια στροφή προς τον εσωτερικό άνθρωπο και η αμφισβήτηση κάθε καθιερωμένης αισθητικής αξίας οι οποίες οδηγούν στην διαμόρφωση μιας νέας αντίληψης για την τέχνη του λόγου. Έτσι στην ποίηση εγκαταλείπονται οι παραδοσιακές στιχουργικές τεχνικές και υιοθετείται ένας λόγος ελλειπτικός, αφαιρετικός ο οποίος παραπέμπει σε προφητεία. Εκείνη την περίοδο εμφανίζεται ο Υπερρεαλισμός. Με το κίνημα αυτό προβάλλεται μέσω της ποίησης ο ρόλος του υποσυνείδητου και των ψυχικών ονείρων. Υιοθετείται επίσης ο ελεύθερος στίχος και η προσήλωση στην αυτόματη γραφή.

Καθοριστική γενιά για τον 20^ο αιώνα αποτελεί η γενιά του 30, η οποία αφοσιώθηκε στο δύσκολο καθήκον του επαναπροσδιορισμού της Ελληνικότητας σε μία εποχή όπου το εθνικό φιλότιμο έχει τρωθεί από τα ιστορικά γεγονότα που συμβαίνουν στην εποχή αυτή όπως η Μικρασιατική καταστροφή και το προσφυγικό ζήτημα. Οι δημιουργοί αυτής της γενιάς αναζητούν τη ουσία της διαχρονικότητας μέσα από την τέχνη τους. Την γενιά του 30 διαδέχεται η πρώτη μεταπολεμική γενιά (1940-1960), η οποία ανδρώθηκε στην Κατοχή, την Αντίσταση και τον Εμφύλιο Πόλεμο, έντομα πολιτικοποιημένα και με συμμετοχή στα θλιβερά γεγονότα των προαναφερθέντων περιόδων. Η ποίηση της αντίστασης ή της ήττας όπως έχει χαρακτηριστεί εκφράζει από την μία το όραμα της απελευθέρωσης κι από την άλλη την πικρία και την απογοήτευση. Έτσι διακρίνεται από τη προσήλωση στην ουσία των πραγμάτων σε μια κυριολεξία η οποία αγγίζει την πεζολογία και την έντονη πολιτικοποίηση.

Η γενιά του 60' ή αλλιώς δεύτερη μεταπολεμική γενιά ωριμάζει στην μετεμφυλιακή Ελλάδα και ξεκινάει να πρωτοδημοσιεύει σε μια ασταθή πολιτικά περίοδο για την χώρα. Την έχουν ονομάσει ως γενιά της στέρξης και ως χαμένη γενιά. Οι εκπρόσωποι της χαρακτηρίζονται από μία στάση μη συμμετοχής στα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα της εποχής, η οποία διαμορφώθηκε από μια πικρή διάψευση των αγώνων της προηγούμενης γενιάς. Τέλος έρχεται η γενιά του 70' στην οποία εντάσσονται εκείνοι που είμαι επηρεασμένοι από το

φιλειρηνικό, το φεμινιστικό και το κίνημα της σεξουαλικής απελευθέρωσης. Χαρακτηρίζονται από ένα αιχμηρό λόγο και από μια τάση σαρκασμού και αμφισβήτησης κάθε παραδοσιακής αξίας και ιδεολογίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη, στην βιογραφία του, στο έργο του, στα χαρακτηριστικά της ποίησης του αλλά και στην κριτική την οποία δέχτηκε. Στη συνέχεια του κεφαλαίου αναλύονται μερικά δημοσιευμένα και μη ποιήματα του. Ο Κωσταντίνος Καρυωτάκης ανήκει στους νεοσυμβολιστές ποιητές της δεκαετίας του 1920. Έχει χαρακτηριστεί ως «ποιητής του μεταιχμίου», αποτελεί δηλαδή μια γέφυρα ανάμεσα στην παραδοσιακή και στην νεότερη ποίηση. Οι «Σάτιρες» του συνεχίζουν με τον τρόπο τους τα «Σατιρικά Γυμνάσματα» του Παλαμά και προετοιμάζουν για τον σατυρικό Σεφέρη. «Στην πρώιμη εξάλλη παραγωγή των Βρεττάκου και Ρίτσου βρίσκουμε βαθιές απηχήσεις των *Ελεγείων*» (Κούσουλας,1988:64).

Το έργο του Καρυωτάκη επηρέασε τον Σεφέρη, τον Εμπειρικό, τον Ρίτσο και τον Ελύτη. Επίσης επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τους νεότερους ποιητές ώστε να επικρατήσει στην νεοελληνική γραμματολογία ο όρος «καρυωτακισμός» Οι νεότεροι δηλαδή είχαν μία τάση να μιμηθούν αλλά και να ακολουθήσουν τους εκφραστικούς τρόπους του αλλά και την ποιητική του ιδεολογία. Η ποίηση του Καρυωτάκη είναι σοβαρή, απουσιάζει οποιοδήποτε ίχνος φιλολογίας, αισθηματισμού και φιλαρέσκειας σε αντίθεση με προηγούμενους ποιητές. Έντονη είναι στην ποίηση του η αίσθηση του μάταιου η οποία φτάνει σε ένα τραγικό τέλος που δεν είναι άλλο από την αυτοκτονία του. Η ποίηση του τον κάνει να θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους νεοελληνικού ποιητές με τους πιο αντιφατικούς τρόπους από την κριτική.

Όπως έχει υποστηρίξει ο Νίκος Βαγένας «Ο Καρυωτάκης δεν είναι ούτε πρωτοποριακός, ούτε μοντερνιστής, ούτε αριστερός, ούτε πολιτικός ή κοινωνικός ποιητής αλλά έχει γράψει, ποίηση της ατομικής και της οντολογικής αγωνίας και της αστικής παρακμής» (Βαγένας,2005). Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε από αρκετούς μελετητές του Καρυωτάκη στο τραγικό του τέλος. Μεγάλος μέρος της κριτικής προσπάθησε να συσχετίσει το έργο του ποιητή με την ποίηση του προσπαθώντας με αυτόν τον τρόπο να την εξηγήσει και να την ερμηνεύσει. Ο Γ.Π. Σαββίδης θέλοντας να δώσει ένα τέλος στην φιλολογία για την αυτοκτονία του Καρυωτάκη επισημαίνει πως «Είναι καιρός να πάψει να μας απασχολεί η σπειροχαίτη του Καρυωτάκη και ακόμα λιγότερο η αυτοκτονία του και να στραφούμε προς τα ποιήματα του και τα πεζογραφήματα του» (Σαββίδης, 1993)

Το επόμενο κεφάλαιο αναφέρεται στην καταραμένη ποιήτρια του έρωτα και του θανάτου που δεν είναι άλλη από την Μαρία Πολυδούρη. Όπως και για τον Καρυωτάκη έτσι και για την Πολυδούρη στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούν η βιογραφία της, η εργογραφία, τα χαρακτηριστικά της γραφής της και η κριτική που δέχθηκε το έργο της. Θα αναλυθούν και ορισμένα ποιήματα της μερικά από τα οποία έχουν συμπεριληφθεί στις ποιητικές της συλλογές και μερικά όχι. Η Μαρία Πολυδούρη έχει από καιρό περάσει στην περιοχή του λογοτεχνικού μύθου. Είναι το σύμβολο της πρόωρης χαμένης ομορφιάς. Στην καρδιά του δύσκολου και αντιφατικού μεσοπολέμου η ζωή και το έργο της αντανakλούσε δίπλα της ως τέχνη και ως πραγματικότητα.

Η Μαρία Πολυδούρη μπορεί να είναι γέννημα Μεσοπολέμου, αλλά η δυνατή της ατομικότητα απογειώνει τους κοινούς τόπους της εποχής της και προσδίδει μια διαχρονικότητα στο στίχο της. Το λεξιλόγιο το οποίο χρησιμοποιεί για να εκφράσει ιδέες και συναισθήματα είναι οικείο και καθημερινό. Δεν αγωνιά για την πρωτοτυπία ούτε ψάχνει να βρει την σπάνια λέξη, αδιαφορεί δηλαδή για τη στιχουργική τελειότητα. Παρόλα αυτά η ποίηση της πάντα έχει να πει κάτι, μαρτυρά την αλήθεια και παράγει τελικά όχι μόνο συγκίνηση αλλά και αισθητική απόλαυση μέσα από την απόλυτη διεκδίκηση της προσωπικής της κατάθεσης. Η ζωή είναι για την Πολυδούρη ένα έργο τέχνης και με το ποιητικό χάρισμα της εξομολόγησης εκφράζει την πολύτιμη ουσία μιας καλλιτεχνικής μεταστοιχείωσης που δικαιώνει την ύπαρξή της.

Οι επιρροές στην ποίηση της είναι κυρίως νεοσυμβολιστικές. Θεωρείται μια από τις τελευταίες εμβληματικές μορφές ενός όψιμου ρομαντισμού. Δεν αποτελεί μόνο την φωνή του ερωτικού συναισθήματος. Από πολύ νωρίς καταλαβαίνει πως είναι μια παραφωνία ανάμεσα στο πλήθος των καταπιεσμένων και συμβιβασμένων γυναικών της εποχής. Όσα πεζά της κείμενα και να διασώθηκαν μαρτυρούν την στάση που είχε η ίδια απέναντι στην υποκριτική ηθική, τις κοινωνικές ανισότητες αλλά και κυρίως το ενδιαφέρον της για την χειραφέτηση της γυναίκας. Μπορεί η Πολυδούρη να είναι η μόνη ποιήτρια η οποία μνημονεύεται σε όλες τις γραμματολογίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας αλλά πλην μερικών εξαιρέσεων δεν υποστηρίζεται από την ανάλογη θετική αξιολόγηση. Μάλλον η αναφορά της είναι μια επιλογή που υπαγορεύεται από μια ανάγκη για μια στοιχειώδη εκπροσώπηση των γυναικών.

Το έργο της Πολυδούρη αναμφίβολα είναι διαχρονικό. Από αυτό αποδεικνύεται η δύναμη της αληθινής ποίησης. Όλο της το ποιητικό έργο περιλαμβάνεται από συναισθήματα που είναι πηγαία, αληθινά και ειλικρινή. Ο σημερινός αναγνώστης θα βρει μέσα στην ποίηση της αλήθειες και αγνά συναισθήματα. Θα έρθει σε επαφή με τα δύο θέματα που κυριαρχούν

στην ποίηση της που δεν είναι άλλα από τον έρωτα και από τον θάνατο. Η αμεσότητα και η λυρικήτητα που εκφράζονται μέσα από το έργο της συγκινούν τον κάθε αναγνώστη και είναι σίγουρο πως η ποίηση της θα διαβάζεται και στα κατοπινά χρόνια.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναλυθούν ποιήματα τα οποία κατόπιν έρευνας του ποιητικού έργου του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη και της Μαρίας Πολυδούρη εντοπίστηκε πως τα αφιερώνουν και τα γράφουν ο ένας για τον άλλον. Στην συνέχεια θα παρατεθούν ποιήματα τα οποία έχει γράψει η ποιήτρια μιμούμενη ορισμένα χαρακτηριστικά γραφής του ποιητή. Το κεφάλαιο αυτό θα κλείσει με ορισμένες επιστολές των δύο ποιητών που έστειλαν ο ένας τον άλλον κατά την περίοδο της σχέσης αλλά και μετά την λήξη της. Πριν γίνει λόγος για την μεταξύ τους σχέση καλό είναι να αναφερθεί πως σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να υπάρχει απόλυτη ταύτιση του ποιητικού έργου της ποιήτριας με την ζωή της. Μπορεί το ποιητικό της έργο να εμπεριέχει βιώματα από την ζωή της αλλά δεν αποτελείται μόνο από αυτά.

Στις αρχές του 1922 οι δύο ποιητές συναντιούνται στα γραφεία της Νομαρχίας Αθηνών. Η σχέση τους υπήρξε πολυκύμαντη εξαιτίας «μιας μοιραίας αλυσίδας παρανοήσεων και παρεξηγήσεων που θα τους χωρίζει στις πιο δύσκολες στιγμές και ακριβώς όταν θα έχουν περισσότερη ανάγκη ο ένας τον άλλον».(Ζωγράφου,1961:63) Παρά το θερμό της ξεκίνημα η ερωτική τους αυτή σχέση δεν έμελλε να κρατήσει αρκετό διάστημα. Πιθανότατα προς το τέλος του καλοκαιριού, ο ποιητής έχει προσβληθεί από σύφιλη, νόσημα εκείνη την εποχή ανίατο που προκαλούσε και κοινωνικό στιγματισμό. Εκείνος της ζητάει να χωρίσουν αλλά εκείνη γράφοντας του, του προτείνει να παντρευτούν χωρίς να κάνουν παιδιά. Ο ποιητής αρνείται εξαιτίας της περηφάνιας του και η Πολυδούρη νομίζει πως έχει εφεύρει την ασθένεια του σαν μια δικαιολογία για να δώσουν τέλος σε αυτή την σχέση.

Εξακολουθούν να συναντιούνται αλλά ως φίλοι. Η ίδια προσβάλλεται από αδενοπάθεια και στην συνέχεια αρραβωνιάζεται, κόβοντας κάθε επαφή μαζί του. Όταν η Πολυδούρη χαλάει τον αρραβώνα της και γυρίζει από το Παρίσι προσβεβλημένη απόφυματώση ο ποιητής την επισκέπτεται στο «Σωτηρία» που νοσηλευόταν, πριν φύγει για την τελευταία του μετάθεση στην Πρέβεζα. Πριν την αυτοκτονία του της στέλνει ένα γράμμα στο οποίο δεν ξέρουμε αν απάντησε ποτέ η ποιήτρια. Οι δύο τους πεθαίνουν σε μικρή ηλικία και το μόνο που μένει πίσω στην ζωή είναι το ποιητικό τους έργο και τα συναισθήματα που ένιωθαν ο ένας για τον άλλον τα οποία γίνονται εμφανή σε μερικά από τα ποιήματά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γύρω στα 1900 οι νέοι λογοτέχνες και οι λόγιοι της «γενιάς του 1880» διακρίνονταν από έντονη ωριμότητα και έχουν αναλάβει στην πνευματική ζωή θέσεις υπεύθυνες. Τόσο στην ποίηση όσο και στην πεζογραφία χρησιμοποιείται η δημοτική γλώσσα. Η ποίηση την περίοδο αυτή αρχίζει να εισχωρεί σε πιο απόκρυφες περιοχές. Μπορεί οι άνθρωποι αυτής της γενιάς να διακρίνονται από καλλιέργεια του ανθρώπινου πνεύματος το οποίο ήταν ανοιχτό στην πρόοδο και στην ανανέωση, αλλά ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 που έληξε με ήττα των Ελλήνων αποτέλεσε ένα ισχυρό χτύπημα. Δημιουργήθηκαν έτσι πληγές που άφησαν σημάδια τόσο στην πνευματική όσο και στην πολιτική ζωή. Οι παλιές ιδέες και η νοοτροπία που υπήρχε ως τότε θεωρούνται υπεύθυνες για την παρακμή του κράτους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αλλαγή, την υιοθέτηση του καινούργιου τόσο στην πολιτική όσο και στην πνευματική ζωή.

Οι μελετητές των ελληνικών πνευματικών φαινομένων χαρακτηρίζουν συχνά την πρώτη δεκαετία του εικοστού αιώνα ως εποχή του «Sturm und Drang» δηλαδή του γερμανικού ρομαντισμού. Αυτή λοιπόν η ορμή και η ανάταση που πρεσβεύει το ρεύμα αυτό εφαρμόστηκε στο γλωσσικό κίνημα, που ενώνεται τα χρόνια αυτά με το αίτημα μιας ανανέωσης εκπαιδευτικής. Τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας συνοδεύονται από δύο αντιδραστικά κινήματα τα «Ευαγγελικά» και τα «Ορεστειακά». Οι ταραχές αυτές δημιουργήθηκαν από φοιτητές του Πανεπιστημίου οι οποίοι υποκινήθηκαν από συντηρητικούς καθηγητικούς κύκλους. Ωστόσο οι αντιδράσεις αυτές δεν μπόρεσαν να ανακόψουν το προοδευτικό ρεύμα που επικρατούσε εκείνη την εποχή, έτσι η δημοτική γλώσσα αρχίζει να επικρατεί. Σημαντικό γεγονός σε αυτήν την προσπάθεια αποτέλεσε το έτος 1903 η έκδοση του περιοδικού *Νουμάς* που αποτέλεσε το μεγάλο βήμα της δημοτικιστικής κίνησης. Μπορεί το 1911 να καθιερώθηκε με ειδικό άρθρο του Συντάγματος ως «επίσημη γλώσσα» του ελληνικού κράτους η καθαρεύουσα αλλά κάτι τέτοιο δεν απότρεψε την πρόοδο της δημοτικής.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΩΣ ΤΑ 1930

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ο Κωστής Παλαμάς (1849-1943) θεωρείται από τους πιο αντιπροσωπευτικούς της γενιάς τους και ασφαλώς από τους κορυφαίους της ελληνικής ποίησης. Είναι η περίοδος που η φιλολογική ζωή πλαταίνει τα ενδιαφέροντα της κι αποκτάει διαστάσεις που έως τότε ξεπερνούσαν τον μέχρι τότε περιορισμένο ελληνικό χώρο. Στην άνοδο αυτή ο ποιητής Κωστής Παλαμάς αποτελεί πρωταγωνιστής τόσο με την ποίηση του όσο και με την κριτική του στάση και την διαρκή του παρουσία. Το ποιητικό του έργο ταλαντεύεται ανάμεσα σε δύο όρια τα οποία μεταξύ τους είναι ακραία, δηλαδή σε ένα τόνο ελάσσονα και σε ένα μείζονα. Τα ποιήματα του εκπέμπουν συναισθήματα, είναι δηλαδή λυρικά. Απευθύνονται από την μία μεριά σε ένα λυρισμό του «εγώ» και από την άλλη σε ένα λυρισμό του «εμείς» στον οποίο εκτείνονται μεγαλύτερες ποιητικές συνθέσεις. Στην εποχή στην οποία ζούσε είχε υπερεκτιμηθεί ως ο ποιητής του μείζονος τόνου, στην δοκιμασία βέβαια του χρόνου τα ποιήματα τα όποια έγιναν διαχρονικά ήταν αυτά του ελάσσονος τόνου.

Το έργο του ποιητή είναι πάρα πολύ σημαντικό σε όλη την διάρκεια της ζωής του αλλά εμείς θα ασχοληθούμε με το κομμάτι αυτό που ανήκει στον εικοστό αιώνα. Γραμμένο λοιπόν το 1900 από τον ποιητή είναι ένα μεγάλο ποίημα σε δεκατρισύλλαβες οκτάβες με τον τίτλο «Φοινικιά». Ο χρόνος γραφής του αποτελεί την καμπή από τον ένα αιώνα στον άλλον, αποτελεί ένα ορόσημο στην ποίηση του. Στα επόμενα χρόνια θα υπερισχύσουν οι τάσεις του για μεγαλύτερες συνθέσεις αφήνοντας το καθαρό λυρικό βάρος.

Ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά ποιήματα του ήταν ο «Δωδεκάλογος του γύφτου». Το κεντρικό πρόσωπο του είναι ένας γύφτος ο οποίος περνά όλα τα σκαλοπάτια της άρνησης η οποία είναι ολοκληρωτική, μιας άρνησης προς όλους κι όλα. Αυτό που το συμφιλιώνει στο τέλος με την ζωή είναι ένα βιολί. Το σύμβολο μπορεί να είναι αρκετά διαφανές, αλλά ο ποιητής καταφέρνει να ξεφύγει από τον κίνδυνο αυτό. Αυτό συμβαίνει διότι αρχικά προβάλλει περιοχές αρκετά επικές και πότε πότε βαθαίνει σε ευτυχισμένες στιγμές λυρικής έμπνευσης. Άλλο ένα χαρακτηριστικό είναι η εποχή η οποία εκδόθηκε και αυτή είναι το 1907 δηλαδή δέκα χρόνια μετά την ήττα στον ελληνοτουρκικό πόλεμο.

Επηρεασμένος από την Βυζαντινή εικονοποιία ο Παλαμάς γράφει μια μακρόπνοη, επική σύνθεση με τίτλο «Η φλογέρα του βασιλιά» σε δώδεκα λόγους και αυτή σε

δεκαπεντασύλλαβους στίχους. Ο ίδιος θεωρούσε αυτό το έργο του το πιο σημαντικό από όλα τα υπόλοιπα. Βέβαια η κριτική μιλάει για την πλατιά ροή που υπάρχει στο έργο αυτό καθώς και για τον πολλές φορές κουραστικό δεκαπεντασύλλαβο ο οποίος χάνει αρκετές φορές την αρμούνια του. Ωστόσο η ποιητική του τέχνη, η οποία βρίσκεται στην πλήρη ωριμότητα της και στη σύνθεση της γλώσσας και του στίχου είναι εμφανής. Η τελευταία του συλλογή με τίτλο «Οι νύχτες του Φήμιου» έχουν κάτι το ιδιαίτερο. Ο ποιητής δοκιμάζει την φωνή του στην περιορισμένη κλίμακα του τετράστιχου. Η φωνή του πλέον δεν έχει μια δύναμη που είχε πρότερα, αλλά μια φωνή πιο χαμηλή. Η μελαγχολία όμως που πηγάζει από την νοσταλγική αναπόληση κάνουν την φωνή του ιδιαίτερα συμπαθητική. Ο περιορισμός αυτός στο απέριτο μετρικό σχήμα πυκνώνει πολλές φορές την έκφραση και με την ελλειπτική της διατύπωση της δίνει μια ένταση δραματική.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΒΑΦΗΣ

Ενώ στην Αθήνα μετά το έτος 1880 ,η οποία αποτελεί το μοναδικό πια σχεδόν πνευματικό κέντρο του ελληνισμού κυριαρχεί ο ποιητής Κωστής Παλαμάς, την ίδια εποχή δημιουργεί το έργο του ένας άλλος ποιητής. Το όνομά του Κωνσταντίνος Καβάφης (1863-1933) ,ο οποίος έμελλε τα επόμενα χρόνια να κατακτήσει την κεντρική θέση στην νεοελληνική ποίηση και να επηρεάσει αποφασιστικά ακόμη και σήμερα με το έργο του. Τα κρίσιμα χρόνια της διαμόρφωσης του έργου του είναι γύρω από το έτος 1900, ανάμεσα δηλαδή στο 1896, χρονολογία που γράφει ένα από τα πιο γνωστά του ποιήματα με τίτλο «Τείχη» και το 1904 που εκδίδει το πρώτο τεύχος του με δεκατέσσερα συγκεντρωμένα ποιήματα του. Μέχρι τότε κυκλοφορούσε τα ποιήματα του σε φυλλάδια. Με αυτά ο ποιητής αφήνει την προσαρμογή του ρομαντικού επιγόνου και ανακαλύπτει το δικό του πρόσωπο. Τα «Τείχη» ξαφνιάζουν με την ωριμότητα που προβάλλουν. Η λιτότητα των εκφραστικών μέσω προσδίδει σε όλο το τραγικό βάθος το αίσθημα της μόνωσης το οποίο προβάλλεται έντονα κατά την περίοδο αυτή.

Μέσα από τα ποιήματα του, προβάλλεται μια υπερρομαντική μελαγχολία, άλλοτε μια υψηλή αντίληψη για την τέχνη, ένα μυθολογικό στοιχείο αλλά και μια αναμέτρηση του κόσμου με των ανθρώπων και των θεών. Στα πρώτα χρόνια του εικοστού αιώνα το ποιητικό του πρόσωπο παίρνει μια γνώριμη μορφή. Εκεί μέσω των ποιημάτων του θίγει θέματα όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και υπερηφάνεια. Επίσης προσπαθεί να ασχοληθεί με μια παραπέρα επεξεργασία του θέματος που θίγει στο ποίημα «Τα τείχη». Ένα από αυτά τα ποιήματα είναι το «Περιμένοντας τους Βαρβάρους» το οποίο αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά και ώριμα ποιήματα του. Ο ίδιος ο ποιητής χώριζε τα ποιήματα του σε τρεις κατηγορίες: στα

φιλοσοφικά, στα ιστορικά και στα ηδονικά. Η διαίρεση αυτή ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα εφόσον ο ποιητής αναφέρεται στην ποιητική έκφραση κι όχι στο σημασιολογικό περιεχόμενο. Αυτό συμβαίνει διότι ο καθαφικός κόσμος είναι ενιαίος.

Όσο αφορά τα «ηδονικά» ποιήματα του η κριτική έφτασε ως την υπερβολή ερμηνεύοντας όλα του τα ποιήματα με βάση την ερωτική ανορθοδοξία του ποιητή ενώ η νεότερη κριτική δέχεται τον ιδιότυπο ερωτισμό ως βασικό στοιχείο αλλά επισημάνει κι άλλα στοιχεία. Κάνει λόγο για την δραματικότητα και για τον διδακτισμό της ποίησης του. Τα καθαρά «ηδονικά» δεν είναι πολλά κι εμφανίζονται σε μια εποχή προχωρημένη για εκείνον γύρω στο 1915. Αυτό που κυριαρχεί στην ποίηση του είναι η μορφή του ωραίου εφήβου, η ανάμνηση και η αναπόληση μέσα στην μοναχική του κάμαρα. Η ανθρώπινη ευγένεια και η αξιοπρέπεια, από τα κύρια και μόνιμα χαρακτηριστικά της ποίησης του, δεν χάνεται ποτέ.

Τα «ιστορικά» του ποιήματα είναι τα περισσότερα. Δεν υπάρχει άλλος ποιητής που να εξέφρασε τον ποιητικό του κόσμο με την επίμονη αναδρομή στην ιστορία. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως και τα «ιστορικά» τον ίδιο κόσμο εκφράζουν με όλα του τα ποιήματα. Η γοητεία του ιστορικού παρελθόντος, που ζωντανεύει μαγικά μέσω της ποίησης του έρχεται να της προσδώσει μια υποβλητική γοητεία. Το μεγαλύτερο μέρος από τα ιστορικά ποιήματα ανάγεται στην ελληνιστική περίοδο με κεντρική θέση να κατέχει βέβαια η αγαπημένη του πολιτεία, η Αλεξάνδρεια.

Η τρίτη κατηγορία είναι τα «φιλοσοφικά» ποιήματα τα οποία ονομάζονται αλλιώς «γνωμολογικά» αλλά και «διδασκτικά». Χαρακτηρίζεται από τον Παπανούτσο ως ποιητής διδασκτικός. Ξεχώρισε μια πρώτη κατηγορία ποιημάτων οι οποίες διακρίνονταν από παραινέσεις προς τους ομότεχνούς τους αλλά εμφανή είναι κι άλλα θέματα που παρουσιάζει μέσα από τα ποιήματα αυτά. Κάνει λόγο για την έννοια του αναπότρεπτου και του αμετάκλητου, εκφράζει την έννοια του χρέους την οποία την συνδέει με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Το βασικό χαρακτηριστικό της ποίησης του είναι η ματαιότητα των ανθρώπινων εργαλείων. Όσο αφορά τα χαρακτηριστικά της γραφής του το πιο βασικό είναι η ειρωνεία η οποία είναι συνοδευμένη από μια τραγικότητα. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι ιδιότυπη, είναι ζωντανή, «δημοτική», χαρακτηρίζεται από εκτροπές προς την καθαρεύουσα οι οποίες αποτελούν ένα θελημένο, πεζολογικό, ρεαλιστικό στοιχείο.

Οι στίχοι που χρησιμοποιούνται καλλιεργούν τα πεζολογικά στοιχεία, το μέτρο του είναι ο ίαμβος με άνισο αριθμό συλλαβών φανερώνοντας αρκετές φορές μια ομοιοκαταληξία που ηχεί σαν ειρωνεία. Να σημειωθεί πως την ποίηση του Καβάφη τίποτα δεν είναι τυχαίο.

Ακόμη και η στίξη, οι περίοδοι, οι παύσεις, όλα υπηρετούν την «τέχνη της ποιήσεως». Το καθετί είναι υπογραμμισμένο με κομπότση και καλαισθησία. Ο ποιητής γύρω στο 1900 ώριμος έχει διαμορφώσει την ποιητική του και έχει δημιουργήσει την δική του ιδιότυπη έκφραση. Τα επόμενα τριάντα χρόνια πλουτίζει όσο μπορεί την γνώριμη φυσιογνωμία του προσθέτοντας με φειδώ καινούργια ποιήματα, κρατώντας πάντα το ποιητικό του επίπεδο όπως του αρμόζει μέχρι και τα τελευταία του χρόνια.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Διαφορετική από την ποίηση του Κωνσταντίνου Καβάφη είναι αυτή του Άγγελου Σικελιανού, ο οποίος χαρακτηρίστηκε από τους κορυφαίους ποιητές του 20^{ου} αιώνα. Η καταγωγή του είναι από την Λευκάδα, κάτι το οποίο παίζει καθοριστικό ρόλο στο έργο του. Επηρεασμένος από την Επτανησιακή σχολή ο ποιητής γνωρίζει πολύ καλά την καθαρεύουσα και διακρίνεται από μια οικείωση στις ξένες λογοτεχνίες και κυρίως την ιταλική. Στις αρχές του αιώνα αρχίζει να δημοσιεύει σε φιλολογικά περιοδικά επηρεασμένος από το ρεύμα του παρνασσισμού και του ρομαντισμού. Η επιρροή του αυτή δεν κράτησε αρκετά. Το πρώτο του ποιητικό φανέρωμα είναι το ποίημα με τίτλο «Αλαφροϊσκιωτος», τίτλος ο οποίος υπάρχει σε γνωστό στίχο του ποιήματος «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» του εθνικού μας ποιητή Διονυσίου Σολωμού. Είναι ένα ποίημα γεμάτο νεανική αίσθηση κι ευδαιμονία, ένα θαυμαστό ξεχείλισμα λυρισμού από τις πιο γνήσιες και μυστικές πηγές. Μέσα στο περιεχόμενο του βρίσκονται εμπειρίες με τις οποίες ο ίδιος βίωνε την ελευθερία καθώς και μια πλήρη επαφή με την φύση.

Το 1915 με 1917 εκδίδει μια μεγάλη ποιητική σύνθεση η οποία είναι χωρισμένη σε τέσσερα μέρη. Μέσα στο έργο του καθώς περνάει από την εφηβεία στην ωριμότητα νιώθει την ανάγκη να προβάλλει μερικά βασικά προβλήματα που καθορίζουν την θέση του μέσα στη ζωή. Βασική γραμμή πάνω στην οποία προσανατολίζεται είναι η πίστη που έχει στην ενότητα, η σφαιρικότητα του παντός στη «συνολική ψυχή του κόσμου» και η σύμπτωση της «αισθαντικής ψυχής» η οποία είναι η ψυχή του ποιητή με το κέντρο του παντός. Οραματίζονταν ένα καθολικό θρησκευτικό μύθο, που να συνδέει τις πρωτογονικές μητριαρχικές θρησκείες με το αρχαίο ελληνικό πνεύμα και αυτό σε συνδυασμό με την ορφική διδασκαλία και με τα σύμβολα του χριστιανισμού. Για αυτό το λόγο λοιπόν στη ποίηση του παρουσιάζεται συχνά το θέμα του θανάτου. Στον «Πρόλογο στη ζωή» φαίνεται καθαρά η διάσπαση της πρωταρχικής εφηβικής ενότητας και η αδυναμία της σύνθεσης γίνεται περισσότερο αισθητή.

Τα ίδια χρόνια ο ποιητής δίνει άρτια μικρότερα ποιήματα. Το 1918 με 1919 επιχειρεί μια ευρύτερη σύνθεση η οποία θα είναι χωρισμένη σε μικρότερες ενότητες (άσματα) με τίτλο

«Το Πάσχα των Ελλήνων». Θα αποτελούσε μια προσπάθεια συνένωσης της παλιάς και της νέας θρησκείας μια επαφής δηλαδή του ίδιου του ποιητή με το θρησκευτικό υποσυνείδητο δηλαδή με τον γνήσιο μύθο του Χριστιανισμού στην καθάρια ποιητική γραμμή και υπόσταση. Για αυτό το έργο είχε πολύ υψηλή πρόθεση, δεν γνωρίζουμε αν ο ποιητής έφτασε στην ολοκλήρωση του. Πάντως το 1919 τυπώνει ένα μέρος του έργου του το οποίο δεν κυκλοφορεί αλλά δίνει κατά καιρούς κάποια αποσπάσματα.

Το 1927 ο ποιητής επιδίδεται σε αυτό που ονομάζεται «Δελφική προσπάθεια», μια προσπάθεια δηλαδή να εφαρμόσει στην πράξη την κοσμοθεωρία μέσω της ποίησης του. Στο ιερό των Δελφών οραματίζονταν να ιδρύσει μια καινούργια παγκόσμια πνευματική αμφικτιονία, η οποία θα έχει στόχο την πνευματική ανεξαρτησία και την ψυχική λύτρωση των λαών. Μπορεί να διοργανώθηκαν οι δελφικές γιορτές αλλά οι στόχοι που είχε ο ποιητής δεν πραγματοποιήθηκαν και κατέληξαν σε οικονομική καταστροφή με την γυναίκα του που συνέβαλλε στην προσπάθεια αυτή να φεύγει από την Ελλάδα.

Πρωταρχική θέση στο έργο του Σικελιανού είναι το ερωτικό στοιχείο το οποίο ήταν ενταγμένο σε μια συνολική θεώρηση του κόσμου. Στο νεανικό του ποίημα με τίτλο «Ύμνος του μεγάλου Νόστου» εκφράζει την νοσταλγία μιας κοσμική ερωτικής ακεραιότητας. Στα ωριμότερα του ποιήματα ξεκαθαρίζεται καλύτερα η «πορεία» του, δηλαδή η αναζήτηση της πρωταρχικής ουσίας της θηλότητας και του ταυτισμού του σώματος και της ψυχής που οδηγεί σε μια ελευθερία που νικάει τον χρόνο και την λύτρωση. Πουθενά στα ποιήματα του δεν ξεπερνιέται το επικίνδυνο όριο κατά το οποίο η ποίηση του θα έρθει κοντά με την μεταφυσική. Τόσο τα βιώματα όσο και η ζωική ορμή είναι στην ερωτική του ποίηση τόσο γνήσια και βαθιά. Έτσι δεν χάνουν ποτέ την βιολογική τους υπόσταση και συνοδεύουν τον γνήσιο ποιητικό παλμό.

Το διάστημα ανάμεσα στο 1927 και το 1942 ο ποιητής γράφει τα «Ορφικά» ποιήματα τα οποία συμπεριλήφθηκαν στην δεύτερη σειρά των «Λυρικών». Σε αυτή την σειρά βρίσκεται η πολύ γνωστή «Ιερά Οδός» η οποία χαρακτηρίζεται για τον πυκνό συμβολισμό της και το όχι τόσο γνωστό ποίημα με τίτλο «Αττικόν». Δεν αποτελεί καμία σύμπτωση που και τα δύο έχουν ως πλαίσιο τον ιερό δρόμο προς την Ελευσίνα που οδηγεί προς το πιο σεβάσμιο και μυστήριο αρχαίο ιερό. Ο Σικελιανός έγραψε ποιήματα τα οποία εμπνεύστηκε από τον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940 καθώς και από την εχθρική κατοχή. Κυκλοφορούσαν κρυφά κι αποτελούσαν ένας είδος αντίστασης. Αυτά που ξεχωρίζουν είναι το «Σόλωνος απόλογος» και το «

Άγραφον». Το τελευταίο προβάλλει ένα βαθύ στοχαστικό μήνυμα, μάλιστα δημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο του 1941.

Στην τελευταία δεκαετία της ζωής του ο Σικελιανός αποφασίζει να στραφεί στην συγγραφή τραγωδιών. Κάτι το οποίο ήταν πολύ φυσικό για έναν άνθρωπο ο οποίος έζησε με το πνεύμα της αρχαίας τραγωδίας και που ως πυρήνα της δελφικής του προσπάθειας είχε την διδασκαλία των έργων του Αισχύλου. Οι πρώτες προσπάθειες συγγραφής τραγωδιών είχαν αρχίσει κατά την εποχή που διοργανώνονταν οι δελφικές εορτές ή πιο ύστερα. Πάντως η συγγραφή των περισσότερων τραγωδιών έγινε κατά την περίοδο των πολεμικών και των μεταπολεμικών χρόνων. Μάλιστα τα χρόνια αυτά ο Σικελιανός δείχνει περισσότερο ενδιαφέρον για πολιτικές και κοινωνικές ανακατατάξεις. Παρόλα αυτά ο γνήσιος Σικελιανός μένει πάντα ο λυρικός με το λαμπρό ξεκίνημα του «Αλαφροϊσκιωτου» και την ωριμότητα των προπολεμικών ερωτικών και ορφικών του. Το 1938 σκοπεύοντας να εκδώσει την συγκεντρωτική του συλλογή του «Λυρικού Βίου» έγραψε ένα ποίημα υψηλό και βαθύτατα εξομολογητικό που αποτελεί σαν άξιος επίλογος αυτού του έργου του.

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Συνομήλικος με τον Σικελιανό είναι ο ποιητής Κωνσταντίνος Βάρναλης (1884-1974). Το ξεκίνημα του θυμίζει πολύ αυτό του ποιητή Σικελιανού, τα ποιήματα του δηλαδή είναι καθαρογραμμένα και συμβολικά. Τα πιο ύστερα ποιήματα του διακρίνονται από διονυσιασμό και ένα βαθύ μουσικό αίσθημα. Μέσα στο έργο του φανερό είναι και η τάση του προς τη σάτιρα, σε αυτό βοηθάει ο στίχος ο οποίος είναι ευλύγιστος κι υπογραμμίζει την αιχμηρή διάθεση. Κατά την διάρκεια των σπουδών του δέχεται επιρροές από τον διαλεκτικό υλισμό και την μαρξιστική ιδεολογία. Εκείνο το διάστημα γράφει δύο μεγάλα συνθετικά ποιήματα το «Φως που καίει» και το «Σκλάβοι Πολιορκημένοι», τα οποία αποτελούν την πιο γνήσια λυρική προσφορά του ποιητή.

Αισθητή μέσα στις συνθέσεις κάνει την παρουσία της η καταλυτική διάθεση που έχει ο ποιητής για τις καθιερωμένες αξίες και τα ιδανικά, η οποία φαίνεται στα πεζά του έργα. Τα δύο μεγαλύτερα του είναι η «Αληθινή απολογία του Σωκράτη» και το «Το ημερολόγιο της Πηνελόπης». Η ποιητική του φαντασία και η λυρική του διάθεση έχει πλέον υποχωρήσει σημαντικά. Η δουλεμένη λογοτεχνική του πρόζα δεν έχει πλέον την δύναμη να κερδίσει την συμπάθεια του αναγνώστη. Ο ποιητής ασχολήθηκε και με την κριτική. Έγραψε το βιβλίο «Ο Σολωμός χωρίς μεταφυσική», το οποίο χαρακτηρίζεται από μια πρόθεση επικριτική εναντίον του κριτικού Αποστολάκη. Ο Βάρναλης στάθηκε σε μια ποιητική κι ανθρώπινη εγρήγορση ως

τα βαθιά του γεράματα. Στα χρόνια της διδακτορίας ο ίδιος έγραφε σατυρικούς στίχους κι επιγράμματα που εκδόθηκαν μετά το θάνατο του σε ένα τόμο με τίτλο τον οποίο είχε βάλει ο ίδιος. Αυτός ήταν «Οργή λαού».

ΡΩΜΟΣ ΦΙΛΥΡΑΣ

Την ιδεολογική διάλυση που φαίνεται στο έργο του Βάρναλη, θα την κάνουν προσωπικό βίωμα και θα την φέρουν ως συστατικό στοιχείο της ποίησης τους οι λίγοι μεταγενέστεροι ποιητές που θα αρχίσουν να παρουσιάζονται στα χρόνια του Α Παγκοσμίου πολέμου. Ένας από αυτούς είναι ο Ρώμος Φιλυράς(1889- 1942) ψευδώνυμο του Ιωάννης Οικονομόπουλος. Δημοσιεύει τα πρωτόλεια του ποιήματα το 1911 και τα χρόνια μεταξύ του 1916 με 1923 παρουσιάζει ποιήματα με σημάδια μιας καινούργιας αντίληψης και τεχνικής που διαφέρουν πάρα πολύ από τον υψωμένο ποιητικό τόνο της παλαμικής και της μεταπολεμικής γενιάς.

Μπορεί τα ποιήματα να διακρίνονται από ερωτισμό κι έναν ιδανισμό από την μεριά του ποιητή ωστόσο όλο αυτό που μένει στο τέλος είναι μια γεύση πικρίας κι απογοήτευσης, μια θλίψη για τα χαμένα ιδανικά κι ένας υποκειμενισμός που εκφράζεται με ένα λεξιλόγιο καθημερινό. Μέσα στα ποιήματα του επιπρόσθετα υπάρχει μια αντιηρωική διάθεση η οποία φτάνει στην ειρωνεία ως και τον αυτοσαρκασμό. Εκτός από ποιήματα γράφει ένα είδος πεζής σατιρικής αυτοβιογραφίας με τίτλο «Ο Θεατρίνος της ζωής». Τα τελευταία χρόνια της ζωής του (από το 1927 μέχρι το τέλος του) τα πέρασε σε φρενοκομείο. Από την συγκεκριμένη περίοδο υπάρχουν ορισμένα σκόρπια δημοσιεύματα του αρκετά αξιόλογα, τα οποία φανερώνουν κάποια τάση εξόδου από το κλίμα της απιστίας και της διάλυσης. Το έργο του συγκεκριμένου ποιητή, θα ακολουθήσουν και αργότερα μεταγενέστεροί του.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ανάλογο με του Φιλυρά είναι το ποιητικό κλίμα του Κώστα Ουράνη (1890- 1953), ο οποίος επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τους σύγχρονους του και τους λίγο νεότερους του, την γενιά της δεκαετίας του 20 δηλαδή. Η συλλογή η οποία τον καθόρισε είχε τον τίτλο «Νοσταλγείς». Είχε δημοσιεύσει κι άλλες πρωτότερα και στην συνέχεια άλλες δύο ποιητικές συλλογές, η μια με τον τίτλο «Αποδημίες» ήρθε στο φως μετά τον θάνατό του. Οι τίτλοι του δεν είναι τυχαίοι αλλά χαρακτηριστικοί. Αναζητάει τα ταξίδια, έχει μια τάση φυγής και αποζητά την λύτρωση από την καθημερινή ανία. Η λέξη spleen είναι αυτή που τον χαρακτηρίζει μάλιστα ο ίδιος την χρησιμοποιεί σαν τίτλο σε αυτή που θεωρεί ο ίδιος πρώτη του συλλογή. Ο Ουράνης έκανε

πολλά ταξίδια, από αυτά εισήγαγε στην ποίηση του το κοσμοπολίτικο στοιχείο, το οποίο εισάγει στην λογοτεχνία και αποτελεί το πιο ιδιαίτερο του στοιχείο. Τέλος από τα καλύτερα που έγραψε είναι οι ταξιδιωτικές του εντυπώσεις που περιγράφουν με μια ευαισθησία και μια λυρική τους τόπους που επισκέφτηκε.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

Ιδιαίτερη θέση μέσα στην ποίηση της περιόδου αυτής των χαμηλών τόνων κατέχει ο ποιητής Ναπολέων Λαπαθιώτης (1888-1943). Από τα πρώτα του ποιήματα φαίνεται επηρεασμένος από το κίνημα του αισθητισμού που επικρατούσε στις αρχές του αιώνα. Στα τελευταία όμως ποιήματα φτάνει σε τόνους μελαγχολικούς και απελπισμένους. Εκεί κυριαρχεί το αίσθημα της νοσταλγίας και των χαμένων ιδανικών. Παρόλα αυτά ο ποιητής πιστός στο αισθητισμό δίνει στα πιο πετυχημένα ποιήματα του, ιδιαίτερη προσοχή στην εξωτερική του μορφή.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Ο ποιητής Κωνσταντίνος Καρυωτάκης (1896-1928) αποτελεί τον αντιπροσωπευτικότερο τύπο της γενιάς του. Σε πάρα πολύ μικρή ηλικία δημοσιεύει τις δύο πρώτες του ποιητικές συλλογές και την τελευταία λίγο πριν την παραμονή του θανάτου του. Τον Ιούλιο το 1928 αυτοκτονεί στην Πρέβεζα. Η ποίηση του είναι πρώτα από όλα σοβαρή δεν υπάρχει κανένα ίχνος αισθηματισμού και φιλαρέσκειας. Τα στοιχεία αυτά υπήρχαν στους προγενέστερους του κι εκείνος τα εξαφανίζει από την ποίηση του. Κύρια συστατικά του έργου του αποτελούν ένας πληθωρικός πόθος ζωής, μια μεστή αίσθηση της πραγματικότητας και η αίσθηση πως κάτι είναι μάταιο, κάτι έχει χαθεί για να φτάσει στο τέλος να βαδίζει σε ένα τραγικό αδιέξοδο το οποίο θα τον οδηγήσει στην αυτοκτονία.

Θα γράψει για τους «Δον Κιχώτες», μια μπαλάντα για τους «άδοξους ποιητές των αιώνων» κρατώντας μια στάση αντιρωϊκή, αντιιδανική. Πρεσβεύει το άδοξο, το ασήμαντο ακόμα και το γελοίο σαν μια διαμαρτυρία μέχρι που φτάνει στο σαρκασμό. Διέξοδος δηλαδή στην μόνιμη απογοήτευση που τον χαρακτηρίζει αποτελεί ο σαρκασμός συνοδευόμενος από μια ιδιαίτερη πικρία. Στον ποιητή αυτό που δίνει μια σπάνια στερεότητα στην ποίηση του, είναι το αίσθημα του κενού το οποίο δεν διοχετεύεται σε παραδομένα ποιητικά σχήματα, αλλά δημιουργεί από την ίδια την αποσύνθεση μια καινούργια έκφραση. Μπορεί ο ποιητικός λόγος και ο στίχος να χάνουν τα σταθερά περιγράμματα τους αλλά δεν χάνουν ποτέ την στερεή τους παρουσία κι αυτό είναι η πρωτοτυπία τους.

Όπως έχει προαναφερθεί ο Κωσταντίνος Καρυωτάκης ανήκει στην γενιά της δεκαετίας του 20 και μάλιστα είναι εκπρόσωπος της. Η γενιά αυτή καλλιέργησε σε πολλούς τόνους το αίσθημα της παρακμής και του ανικανοποίητου. Μέσα σε αυτή την γενιά ξεχωρίζει η ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη η οποία έγινε γνωστή για το ποιητικό της έργο το οποίο ξεχειλίζει από την λυρικότητα, δεν την ενδιαφέρει να βρει τον τέλειο στίχο αλλά αυτό που την νοιάζει είναι να αποδώσει στα ποιήματα της όλα τα συναισθήματα που βιώνει κάθε στιγμή στον εσωτερικό της κόσμο. Η ποιήτρια επηρεάστηκε αρκετά από το έργο του Καρυωτάκη. Μέσα από την αγάπη που ένιωθε για αυτόν αλλά και μέσα από το ταλέντο που διέθετε εκείνη κόσμησε τις ποιητικές της συλλογές. Το ειδύλλιο μεταξύ τους το οποίο έληξε άδοξα, το πως εξέφρασαν την αγάπη τους μέσω της ποίησης αλλά και το ποιητικό τους έργο είναι θέματα τα οποία θα αναλυθούν στα επόμενα κεφάλαια,

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Ο ποιητής εντάσσεται και αυτός στην γενιά του 1920 το όνομα του ήταν Ευάγγελος Ιωάννου(1899-1944) και το ψευδώνυμο του Τέλλος Άγρας. Παρουσιασμένος από πολύ νωρίς σε διάφορα περιοδικά εκδίδει δύο ποιητικές συλλογές μια το 1934 και μια το 1940. Στην πρώτη κυριαρχεί μια ιδιαίτερη ειδυλλιακή διάθεση, όσο κι αν ο «βουκολισμός» αποτελεί φυγή από την ανία της καθημερινότητας. Στην δεύτερη του ποιητική συλλογή αυτό που κυριαρχεί είναι η μονοτονία και η καθημερινότητα των καταστάσεων, μια ατμόσφαιρα μουντή στην οποία κυριαρχούν τα θλιμμένα δειλινά, η βροχή, η θλίψη καθώς κι ένας υποτονικός ερωτισμός. Η πένθιμη αυτή μονοτονία του ποιητή δεν διοχετεύεται με τρόπο καταλυτικό και στην ποιητική του έκφραση όπως συμβαίνει στην ποίηση του Καρυωτάκη.

Ο Τέλλος Άγρας αποφασίζει να δώσει μια εξαιρετική φροντίδα στην τεχνική και επεξεργάζεται πολύ τα ποιήματα του ώσπου να τους δώσει την οριστική μορφή. Τα «Νέα ποιήματα» που τα έγραψε κατά τη περίοδο του 1930 και του 1940 δημοσιεύτηκαν σε ένα τόμο. Στο περιεχόμενο του αποκαλύπτεται μια καινούργια τεχνική κι ένας στίχο πιο στερεός, γενικά φαίνεται η προσπάθεια του να απαλλαγεί από τον αποπνικτικό κύκλο των μονότονων θεμάτων που επικρατούσαν στην γενιά του. Η επόμενη γενιά θα φέρει μια ανανέωση του ποιητικού λόγου που θα αφήσει τον Άγρα σχεδόν ανέπαφο. Υπήρξε επηρεασμένος από τα παλιά και δεν μπορούσε να τα αφήσει τόσο εύκολα. Ωστόσο η προσπάθεια του στάθηκε αξιόλογη.

Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 30

Η κριτική συχνά κάνει λόγο για την γενιά του '30 τόσο στην ποίηση όσο και στην πεζογραφία. Ο όρος φυσικά και δεν είναι άστοχος. Όπως πενήντα χρόνια πριν η γενιά του 80 πρέσβευε κάτι το καινούργιο και το επαναστατικό, αντίθετο δηλαδή προς όλα τα μέχρι τότε καθιερωμένα έτσι κάτι παρεμφερές γίνεται και στην γενιά του '30. Οι ποιητές αυτής της γενιάς απαλλάσσονται από τα ψεύτικα στολίδια της παραδομένης ποίησης και δημιουργούν μια νέα έκφραση, μια νέα, διαφορετική ποίηση. Αυτή είναι επηρεασμένη με τα νέα ρεύματα και τις εξελίξεις του ευρωπαϊκού λυρικού λόγου. Ο όρος πλέον αυτός έχει μια σταθερή έννοια μέσα στην ιστορία της νεότερης λογοτεχνίας. Εισηγητής της νέα περιόδου στην Ελλάδα γίνεται ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης με την πρώτη του ποιητική συλλογή «Στροφές»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

Ο Γιώργος Σεφέρης (1900-1971) γεννημένος στην Σμύρνη, τελειώνει το γυμνάσιο στην Αθήνα και περνά τα γόνιμα του χρόνια, από τα δεκαοχτώ ως τα είκοσι πέντε του στο εξωτερικό. Εκεί έρχεται σε επαφή με τα πνευματικά και ποιητικά ρεύματα που αλλάζουν την υφή της λογοτεχνίας στα χρόνια αμέσως μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο. Εκείνη την περίοδο γίνεται η καταστροφή της Σμύρνης και η μνήμη αυτή θα μείνει ριζωμένη μέσα του. Οι διακρίσεις του ποιητή δεν άργησαν να έρθουν με πρώτη διάκριση για την ποίηση του το 1946 με το «έπαθλο Παλαμά», ακολουθήσαν κι άλλες διακρίσεις. Μία από τις σημαντικότερες είναι το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας που απέσπασε το 1963,

Όπως έχει προαναφερθεί η πρώτη του ποιητική συλλογή με τίτλο «Στροφές» εισάγει αυτό που λέγεται νέα ποίηση στην Ελλάδα. Το 1931 κυκλοφορεί αυτή η λιγосέλιδη ποιητική συλλογή. Ο τίτλος της μπορεί να έχει διττή σημασία. Από την μια παραπέμπει όντως σε όρο στιχουργικής, αλλά αν το δούμε βαθύτατα μπορούμε να καταλάβουμε πως μέσω αυτής ο ποιητής μιλάει για μια «στροφή» για μια αλλαγή στην ποίηση στην Ελλάδα. Η ποιητική αυτή έφερε ένα κλίμα διαφορετικό από αυτό της παρακμής και της διάλυσης που επικρατούσε μετά το θάνατο του Καρυωτάκη. Από το πρώτο ποίημα η διαφορά γίνεται έκδηλη κάτι το οποίο φαίνεται και από την γλώσσα που χρησιμοποιείται. Ίσως μπορούσε να γίνει από την πρώτη στιγμή κατανοητή αλλά φαινόταν πως αυτός ο ποιητής ήθελε να πει κάτι σοβαρό. Η έκφραση ήταν καινούργια, λιτή, δωρική με νεοκομμένες εικόνες και τολμηρούς εκφραστικούς τρόπους.

Στην ποίηση του δεν κυριαρχεί το ναρκισσευόμενο «εγώ» αλλά το «εμείς». Ακόμα και σε ποιήματα καθαρά εξομολογητικά, το εγώ διευρύνονταν προς το διπλανό και το προσωπικό δράμα εντάσσονταν στο φάσμα της καθολικότητας. Στο κέντρο της συλλογής αυτής βρίσκεται ο «Ερωτικός λόγος» το οποίο έργο είναι δεκαπεντασύλλαβο σε τετράστιχες ομοιοκατάληκτες στροφές. Σημαντικός σταθμός στην ποίηση του είναι το «Μυθιστόρημα», το οποίο αποκαλύπτει μια φυσιογνωμία του ποιητή που εγκαταλείπει οριστικά το μέτρο και την ομοιοκαταληξία. Ο Σεφέρης δημιουργεί ελεύθερο και δικό του προσωπικό ύφος. Η συλλογή αποτελείται από ένα ποίημα το οποίο χωρίζεται σε εικοσιτέσσερα μέρη και χαρακτηρίζεται ως ένα έργο της ωριμότητας. Οι υπόλοιπες συλλογές που θα κυκλοφορήσουν θα ακολουθήσουν την ίδια σταθερή γραμμή.

Τον Απρίλιο του 1940 κυκλοφορεί το «Ημερολόγιο Καταστρώματος». Η εποχή είναι αρκετά κρίσιμη για την Ελλάδα. Έχει αρχίσει ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος, μπορεί η χώρα μας να μην συμμετείχε αλλά φαίνονταν πως είχε έρθει η σειρά της να πολεμήσει. Η προσμονή αυτή είναι έκδηλη σε όλη την συλλογή, υπάρχει ένα κλίμα αγωνίας χωρίς όμως πανικό αλλά με αποφασιστικότητα και τόλμη. Από το 1941 ζει στη Μέση Ανατολή και στη Νότια Αφρική, εκεί γράφει την επόμενη ποιητική του συλλογή με τίτλο «Ημερολόγιο Καταστρώματος Β΄» στην οποία μετουσιώνει ποιητικά τις εμπειρίες του χρόνου του πολέμου. Το τελευταίο του ποίημα της συλλογής αυτής έχει ως τίτλο «Τελευταίος Σταθμός» και γράφτηκε το 1944. Αναφέρεται πως αυτό είναι το τελευταίο μέρος και θα επιστρέψει με την απελευθέρωση στην πατρίδα του.

Δύο χρόνια μετά σε ένα νησί του Σαρωνικού, στον Πόρο γράφει το πιο αινιγματικό του ποίημα με τίτλο «Κίχλη». Πρόκειται για το όνομα ενός караβιού βυθισμένο στο λιμανάκι του νησιού γύρω από τους Γερμανούς. Με την βαθύτητα που δίνει ο Σεφέρης στα σύμβολα, το ναυάγιο αποτελεί αφορμή για τις ποιητικές του σκέψεις οι οποίες κάνουν το ποίημα το πιο προσωπικό του αποτελώντας κλειδί για την ποίηση του. Παραδίδεται στην μοναξιά και στην συλλογή, αφήνει την σκέψη του να ταξιδέψει στα απόρρητα ζωής και θανάτου, στην διπλή δηλαδή υπόσταση της ζωής που καταλήγει σε θάνατο και του φωτός που γίνεται σκοτάδι. Όλο το τελευταίο μέρος με τίτλο «Το φως» είναι από τα καλύτερα του σημεία στην σεφερική ποίηση.

Δέκα χρόνια θα περάσουν ώσπου να δημοσιευτεί άλλη συλλογή του Σεφέρη. Τον Δεκέμβριο του 1955 εκδίδει μια μικρή συλλογή, η οποία στην ανατύπωση της ο ποιητής της έδωσε τον τίτλο «Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ». Μπορεί τα ποιήματα αυτά να μην μοιάζουν

με την ποίηση της *Κίχλης* αλλά αποτελεί συνέχεια για τα προηγούμενα *Ημερολόγια Καταστώματος* διότι μεταπλάθεται σε αυτά μια καινούργια εμπειρία. Η συλλογή αναφέρεται στους αγώνες της Κύπρου για την ελευθερία της. Σε όλη την συλλογή κυριαρχεί ο καινούργιος κόσμος, το φυσικό και το ανθρώπινο περιβάλλον του νησιού. Ο ποιητής ήδη από το 1940 είχε δώσει ήδη μια πρώτη συναγωγή των ως τότε δημοσιευμένων συλλογών του με τον τίτλο «Ποιήματα 1». Το 1950 έκανε μια δεύτερη συναγωγή στην οποία από το 1961 ενσωμάτωσε και τα ποιήματα που είχε γράψει για την Κύπρο. Βέβαια στις συλλογές αυτές δεν συμπεριλαμβάνονται όλα του τα έργα. Αποτελεί ένας ποιητής εξαιρετικά λιγόλογος και φειδωλός στην παρουσία του στο κοινό.

Δέκα χρόνια ολόκληρα μετά το 1955 θα παρουσιαστεί κάτι από την πρόσφατη ποιητική του παραγωγή με την ποιητική του συλλογή με τίτλο «Τα τρία κρυφά ποιήματα». Συνεχίζεται η εσωτερική γραμμή της *Κίχλης* και μας ξαναδίνουν τη γνώριμη φωνή του, περισσότερο τώρα αυστηρή κι ερμητική. Το σύνολο αυτό μας δίνει την ολοκληρωμένη ποιητική του φυσιογνωμία. Στα βασικά καθοριστικά συστατικά της η φυσιογνωμία αυτή είναι κυριότατα ελληνική. Η Ελλάδα του Σεφέρη δεν έχει μια φανταχτερή λαμπρότητα αλλά μια συνείδηση γεμάτη βάρος κι ευθύνη, αδιαίρετη στον χρόνο, στον τόπο και στο ανθρώπινο στοιχείο. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο Σεφέρης είναι δημοτική αλλά κατασταλάζει όλο το δούλεμα της ελληνικής γλώσσας που απέκτησε μέσα στην μακρόχρονη ιστορία της. Ιδιαίτερη σημασία κατέχει το γεγονός πως ο ποιητής μέσω της ποίησης του εκφράζει τα προβλήματα του καιρού του, τις αγωνίες του σύγχρονου στην ολότητα δηλαδή του ανθρώπου.

Η απήχηση που βρήκε ο ποιητής ήρθε αργά και δύσκολα. Μπορεί η ποίηση του να είναι δύσκολη αλλά δεν είναι σκοτεινή. Η γλώσσα που μιλά είναι δύσκολη αλλά είναι καθαρή κι απερίφραστη, πετυχαίνοντας τόσο καιρία αυτό που θέλει να πει. Αυτό το στοιχείο ίσως είναι από τα πιο αγαπητά στην ποίηση του. Η απλότητα που φτάνει στην θερμότητα μιας εξομολόγησης και η σταθερότητα που προβάλλει αποτελεί έντονο στοιχείο για να τον χαρακτηρίσουμε «κλασικό». Η ποίηση του Σεφέρη δεν είναι χαρούμενη, είναι απαισιόδοξη και μελαγχολική. Έχει την θλίψη ενός ανθρώπου που συλλογίζεται πολύ πάνω από τα ανθρώπινα αλλά και την πικρία που έχει ο κάθε Έλληνας από την σκλαβιά και τις εθνικές περιπέτειες. Βέβαια η διάθεση αυτή δεν οδηγεί στην άρνηση ή στην καταστροφή. Αυτό συμβαίνει διότι μετά το σκοτάδι υπάρχει το φως. Κάτω δηλαδή από την άρνηση υπάρχει μια πίστη που προστατεύει από την απελπισία και μια στιβαρή αίσθηση των πραγμάτων που προφυλάσσει από τον μηδενισμό και την διάλυση.

Ο ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ

Το 1935 κυκλοφορεί στην Αθήνα σε μια καλαίσθητη έκδοση ένα περίεργο φυλλάδιο : «Ανδρέα Εμπειρικού Υψικάμινος». Το περιεχόμενο του δεν έμοιαζε με κανένα από τα καθιερωμένα είδη του έντεχνου λόγου αλλά ούτε και με κανένα είδος λογικής. Οι τίτλοι ήταν τόσο παράδοξοι έτσι ώστε όποιος αναγνώστης τους διάβαζε δεν έβγαζε κανένα απολύτως νόημα. Η αντίδραση του κοινού κλιμακώνονταν, μερικοί εκπλήσσονταν μερικοί κορόιδευαν αλλά υπήρχαν και λίγοι οι οποίοι μπορούσαν να καταλάβουν ελάχιστα πράγματα. Η μόνη κατατόπιση από τον ποιητή ήταν ένα απόσπασμα από τον Andre Breton που μιλούσε για την «φωνή του σουρεαλισμού». Σχεδόν σύγχρονα με μία έξαρση του κινήματος στην Ευρώπη, και στην Αμερική, ησχόλη του υπερρεαλισμού έκανε την πρώτη της εμφάνιση στην Ελλάδα με την *Υψικάμινο*.

Τα ποιήματα της εισήγαγαν τον υπερρεαλισμό γνήσιο και καθαρόαιμο. Ο Εμπειρικός (1901-1975) έμεινε πιστός στις μεθόδους του κινήματος χρησιμοποιώντας την «αυτόματη γραφή». Επίσης αποδέσμευε έτσι από τους χώρους του υποσυνείδητου έναν πλούτο από εικόνες οι οποίες μπορεί να μην είχαν λογικό ειρμό αλλά διακρίνονταν από την γοητεία μιας καινούργιας υπερρεαλιστικής αίσθησης. Τα κομμάτια αυτής της συλλογής ήταν γραμμένα σε πεζό χρησιμοποιώντας άφθονα στοιχεία από την καθαρεύουσα αλλά και κάποιες φράσεις από την γλώσσα των εφημερίδων ή την επιστημονική ορολογία.

Δέκα χρόνια μετά την *Υψικάμινο* ο Εμπειρικός κυκλοφορεί μια καινούργια συλλογή με τίτλο «Ενδοχώρα». Περιλάμβανε ποιήματα που είχαν γραφτεί το διάστημα μετά την πρώτη ποιητική του συλλογή δηλαδή το 1934 με 1937. Το διάστημα αυτό υπήρξε αρκετά γόνιμο σε καινούργιες δοκιμές στην νεοελληνική ποίηση. Ο ποιητής εδώ ξεπερνάει τα όρια του καθαρού υπερρεαλισμού και της αυτόματης γραφής και χρησιμοποιεί πάλι το στίχο. Οργανώνει μια καινούργια ποιητική, φωτεινή η οποία έχει ως κυρίαρχη θέση το όνειρο και το ερωτικό ένστικτο σε μια αδέσμευτη παντοδυναμία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αποκαλυφθεί ένας πρωτοφανέρωτος κόσμος και μια λυρική έκφραση, που είναι αποδεσμευμένη από καθετί παλιό, γεμάτη από ευδαιμονία της ελευθερίας.

Ο ίδιος ασχολήθηκε με την φιλοσοφία και την ψυχανάλυση. Επίσης είναι ένας συγγραφέας παραγωγικότατος καθώς έχει γράψει εκτενέστερα πεζογραφήματα αλλά ο αδέσμευτος ερωτισμός τους τα έκανε να μην μπορούν να δημοσιευτούν. Μετά το 1960 έδωσε και μερικά νεότερα φαίνεται ποιήματα, τα οποία διακρίνονται από μία εκφραστική λιτότητα

και με μια εντελώς καινούργια ωριμότητα. Μέσω των ποιημάτων αυτών εκφράζεται μια ιδεαλιστική πίστη και η βαριά αίσθηση του θανάτου και του πεπρωμένου.

ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Την ίδια πορεία του υπερρεαλισμού ακολούθησε και ο Νίκος Εγγονόπουλος ο οποίος ήταν και παράλληλα ζωγράφος από τους σημαντικότερους της νεότερης σχολής. Είναι περισσότερο επαναστατικός και προκλητικός, κρατώντας όπως ειπώθηκε την «άκρα αριστερά» του κινήματος. Για αυτό τον λόγο οι δυο προπολεμικές συλλογές του ενόχλησαν περισσότερο το μέσο αστό. Ο Εγγονόπουλος όμως συνεχίζει να είναι πιστός στην υπερρεαλιστική του αδιαλλαξία και στις μεταπολεμικές του συλλογές. Ένα μέρος της κριτικής του το καταλογίζει αυτό ως ελάττωμα, χωρίς βέβαια να παραβλέπει τα άφθονα θετικά στοιχεία, μια ενάργεια ζωγραφική κι ένα πικρό εσωτερικό λυρισμό. Ο Εγγονόπουλος ως ζωγράφος και ως ποιητής είναι μοναδικός κι ιδιότυπος.

Στα χρόνια της Κατοχής ο ορθόδοξος υπερρεαλιστής έδωσε ένα μεγάλο συνθετικό ποίημα, όπου ξεπερνώντας πρόσφατα τον υπερρεαλισμό, έφτασε σε μια κορύφωση. Το ποίημα είναι γραμμένο το έτος 1942 με 1943 κι επιγράφεται «Μπόλιβαρ» και με τον χαρακτηριστικό υπότιτλο «ένα ελληνικό ποίημα». Ο ποιητής παίρνει ως κεντρικό θέμα την μορφή σύμβολο του νοτιοαμερικανικού επαναστάτη και αγωνιστή της ελευθερίας. Αλλά με την ευκολία που του δίνει η νέα ποίηση προεκτείνει τα σύμβολα του μέσα στον ελληνικό χώρο και την ελληνική ιστορία παλαιότερη και πρόσφατη. Έτσι δημιουργείται μια ενότητα εξωπραγματική και ιδιαίτερα γοητευτική από τις πιο ευτυχημένες επιτεύξεις της νεότερης ποίησης.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΛΥΤΗΣ

Το έτος 1935 αρχίζει να εκδίδεται ένα περιοδικό «Τα Νέα Γράμματα», το οποίο κατά την περίοδο των προπολεμικών χρόνων έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ποίηση και στην πνευματική ζωή γενικότερα. Στο προτελευταίο τεύχος της χρονιάς δημοσιεύονται τα πρώτα ποιήματα του Οδυσσέα Ελύτη. Το πραγματικό του όνομα ήταν Οδυσσέας Αλεπουδέλης, γεννημένος το 1911 στο Ηράκλειο της Κρήτης, αναγνωρίστηκε ως ένας από τους προικισμένους και τους πιο αντιπροσωπευτικούς ποιητές της νέας σχολής. Από τα πρώτα της φανερώματα η ποίηση του χαρακτηρίζεται ως φωτεινή, αισιόδοξη, εφηβική με το Αιγαίο να κατέχει την κεντρική θέση .

Στα πρώτα του ποιήματα φαίνονται έντονα τα στοιχεία της νέας σχολής, όπως οι καινότεροι συνδυασμοί των λέξεων, οι εικόνες που προβάλλονται με άμεσο τρόπο, μοναδικές κι ελευθερωμένες, συμπλέκονται σε μια καινούργια ενότητα που θα μπορούσε να

χαρακτηρισθεί ως «υπερπραγματική». Πέρα όμως από αυτά τα χαρακτηριστικά υπάρχει κάτι παραπέρα, μια τάση να δώσει μορφή, να δαμάσει δηλαδή αυτό το χείμαρρο εικόνων και να τις μορφοποιήσει. Το έτος 1940 με την ποιητική συλλογή «Προσανατολισμοί» συγκεντρώνει ό,τι μέχρι τότε είχε δημοσιεύσει. Το 1943 κυκλοφορεί η συλλογή «Ήλιος, ο πρώτος, Μαζί με τις παραλλαγές πάνω σε μίαν αχτίδα» στην οποία εξακολουθεί φανερά την ίδια γραμμή, έχοντας ως κύρια χαρακτηριστικά πάλι το Αιγαίο, τον ήλιο και την χαρά της ζωής. Ωστόσο κάτω από την χαρούμενη διάθεση διακρίνεται μερικές φορές μια πικρή γεύση.

Η επιστράτευση του Ελύτη στα είκοσι εννέα του χρόνια προσδίδει στην ποίηση του ένα τόνο ώριμης σοβαρότητας και καινούργιους πλατύτερους ορίζοντες. Έτσι το 1945 δημοσιεύει ένα μεγάλο ποίημα, καρπός υψηλής έμπνευσης και ποιητικής εφορίας με τίτλο «Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας». Το έργο αυτό προβάλλει όλες τις αρετές του ποιητή φτασμένες σε ένα στάδιο ωριμότερο. Το έργο βρήκε μεγάλη ανταπόκριση κι αγαπήθηκε από ένα μεγάλο μέρος του κοινού. Μετά την δημοσίευση του *Άσματος* ο ποιητής σωπαίνει για δεκαπέντε χρόνια τουλάχιστον ποιητικά. Το 1960 παρουσιάζει μια μικρότερη συλλογή με τίτλο «Έξι και μία τύψεις για τον ουρανό». Η πυκνότητα του στίχου και η μεσότητα του ποιητικού στοχασμού αποδεικνύουν την επίμονη επεξεργασία που είχε προηγηθεί.

Σχεδόν σύγχρονα δημοσιεύει ένα άλλο συνθετικό ποίημα με τίτλο «Άξιον εστί». Τα χρόνια της σιωπής αποτέλεσαν χρόνια γόνιμα, περισυλλογής κι άσκησης. Το «Άξιον εστί» ήταν «ένα από τα ωραιότερα και τιμιότερα παραδείγματα αμείλικτης καλλιτεχνικής συνείδησης στην ιστορία της ευρωπαϊκής ποίησης» (Γ.Π. Σαββίδης, 1960:14-15). Πέρα από τον Σαββίδη και κάποιες άλλες εξαιρέσεις η κριτική αντιμετώπισε στην αρχή επιφυλακτική στάση απέναντι στο έργο αυτό. Το ποίημα είναι πραγματικά δύσκολο στην κατανόηση και στην αποτίμηση. Είναι μια ποιητική σύνθεση που χωρίζεται σε τρία μέρη. Αυτά είναι: Η Γένεση, Τα Πάθη, Το Άξιον Εστί. Στο έργο συνυφαίνεται η ατομική εμπειρία του ποιητή με την εθνική και την ιστορική εμπειρία.

Το «Άξιον εστί» προβάλλει τα «πάθη» του ελληνισμού συνυφασμένα με την υποκειμενική αίσθηση που καταλήγουν υπερβατικά στον μεταφυσικό μέρος του τελευταίου μέρους. Πρόκειται για μια σειρά δοξαστικών ύμνων, όπου η ομορφιά των άπειρων πραγμάτων του κόσμου αποκτά μια υπεργίγνη λάμψη και το τώρα και το πάντα συνδυάζονται σε μία ενότητα υπερκόσμια. Το έργο αυτό είναι ένα έπος λυρικό μέσα στο οποίο ο ποιητής δένεται με την παράδοση της χώρας του και της φυλής του και προσπαθεί να βρει τα μυστικά που την

συναπαρτίζουν. Ο ποιητής αξιοποιεί όλη την μακριά παράδοση της γλώσσας, από τον Όμηρο ως τον Σολωμό αλλά και εκμεταλλεύεται την γλώσσα της εκκλησιαστικής υμνογραφίας. Με αυτή την πηγή κατόρθωσε να πλουτίσει την δική του ποιητική έκφραση αλλά παράλληλα να «ζωντανέψει» την παραδοσιακή αυτή γλώσσα στο άγγιγμα του δικού του λυρισμού.

Ο Ελύτης τα τελευταία χρόνια της ζωής του από το 1971 ως το 1974 δημοσίευσε πέντε μικρότερες ποιητικές συλλογές. Επίσης συγκέντρωσε σε τόμο μεταφράσεις ξένων ποιημάτων καθώς και πεζά του δοκίμια. Το 1979 τιμάται με το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας, αποτελώντας τον δεύτερο Έλληνα και τελευταίο μέχρι σήμερα που το κατακτά.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Η ανανέωση του ποιητικού λόγου στη δεκαετία του 1930 με 1940 με πρωτοπόρους τον Σεφέρη και τον Ελύτη επηρέασε αποφασιστικά κι άλλους ποιητές, οι οποίοι μπορεί να είχαν ξεκινήσει μέσα στα πλαίσια που ορίζει η παράδοση αλλά από μια ορισμένη στιγμή κι ύστερα ανανέωσαν τα εκφραστικά τους μέσα και δέχτηκαν το καινούργιο. Τέτοια περίπτωση είναι ο ποιητής Νικηφόρος Βρεττάκος, από την άποψη της ποιότητας και της ποσότητας μπορούν να αναφερθούν δίπλα δίπλα στο Σεφέρη και στον Ελύτη. Ο ποιητής ξεκίνησε κάτω από την ισχυρή επίδραση του Καρυωτάκη, που ήταν άλλωστε το αυτονόητο κλίμα της εποχής. Δημοσιεύει την πρώτη του ποιητική συλλογή το 1929 κι ως το 1937 έμεινε πιστός στο κλίμα του «καρυωτακισμού» όσο κι αν προσπάθησε μάταια να το αποφύγει.

Με δύο εκτενέστερες συνθέσεις που ονομάζονται «Η Επιστολή του Κύκνου» και «Το Ταξίδι του Αρχαγγέλου» διαπιστώνεται η αλλαγή του στην ποιητική ατμόσφαιρα και στα εκφραστικά μέσα. Οι επόμενες συλλογές που διαδέχονται πυκνά η μία την άλλη, παρουσιάζουν το στάδιο ωριμότητας στο οποίο βρίσκεται ο ποιητής. Κυριαρχούν τα σύντομα ποιήματα που εκφράζουν την ιδιοτυπία του λυρισμού του. Πρόκειται για ένα λυρισμό ο οποίος κινείται σε όρια περιορισμένα και κυριαρχείται από μια χαρούμενη λυρική διάθεση, μια αισιοδοξία και μία αγάπη για τον ίδιο τον άνθρωπο. Σε μεταγενέστερες συλλογές του ο ποιητής προβάλλει την φύση και την γενέθλια γη ανοίγει, τους δρόμους επαφής προς την δημοτική παράδοση.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Μαζί με τον Νικηφόρο Βρεττάκο κάνει την εμφάνιση του και ο Γιάννης Ρίτσος (1909-1996). Συνομήλικος όπως και ο Βρεττάκος με τον Ελύτη αναφέρονται δίπλα δίπλα από την άποψη της ποιότητας και της ποσότητας. Βέβαια η προσήλωση του Ρίτσου όσο και του Βρεττάκου

στην αριστερή ιδεολογία έκανε την κριτική να αναφέρει τα ονόματα τους πάντα δίπλα παρόλο που το ποιητικό τους έργο παρουσιάζει αρκετές σημαντικές διαφορές μεταξύ τους. Η ποιητική φωνή του Γιάννη Ρίτσου είναι ευκρινής κι εκτεινόμενη σε μεγαλύτερη κλίμακα. Οι πρώτες του συλλογές μπορεί να μην ξεφεύγουν από την τάση του «καρυωτακισμού» αλλά διακρίνονται για την εκφραστική τους ακρίβεια και το επαναστατικό τους περιεχόμενο. Ένα από τα πιο σημαντικά του έργα είναι «Ο Επιτάφιος», που εκφράζει τον θρήνο μιας μητέρας για το παιδί της που σκοτώθηκε σε διαδήλωση, προκαλεί συγκίνηση και κινείται στην ίδια γραμμή μέχρι τώρα της ποίησης του.

«Το τραγούδι της αδελφής μου» είναι ένα πολύστιχο του ποιητή. Μέσα από αυτό διαπιστώνεται μια αλλαγή τόσο στην μορφή όσο και στην ψυχική διάθεση που οφείλεται στην επίδραση της νέας ποιητικής τέχνης. Από το 1945 αρχίζουν οι ποιητικές συλλογές, οι οποίες σταθεροποιούν την ποιητική του φυσιογνωμία. Ο Ρίτσος συμμετέχει ενεργά στην πολιτική δράση και στα χρόνια της Κατοχής αλλά και του εμφυλίου. Από το 1948 ως το 1952 βρίσκεται εξόριστος σε διάφορα νησιά και με την επάνοδο του δημοσιεύει ένα πλήθος συλλογές, στις οποίες βέβαια είναι αποτυπωμένες όλες οι σκληρές εμπειρίες που βίωσε. Το 1961 σε δύο ογκώδεις τόμους συγκεντρώνει την ως τότε παραγωγή του με τίτλο «Τα Ποιήματα». Συνεχίζει να δημοσιεύει κι άλλες συλλογές. Τα «Ποιήματα» θα συμπληρωθούν με ένα τρίτο τόμο ως το 1964 και με ένα τέταρτο το 1975. Παράλληλα δημοσιεύσε κι άλλες μεμονωμένες συλλογές. Πολλά ποιήματα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές χώρες της Ευρώπης αλλά και της Αμερικής. Επίσης έχουν τιμηθεί με πολλά διεθνή βραβεία όπως το Διεθνές Βραβείο ποίησης στο Βέλγιο και το Βραβείο Λένιν.

Ο Ρίτσος είναι ένας ποιητής πληθωρικός στην παραγωγή του και προικισμένος με ένα πηγαίο αίσθημα και με ποιητικές αρετές. Τα ποιήματα του είναι πολύστιχα με συνεχή ροή αυθόρμητη, έμπνευση παρμένη από το μαγικό χώρο της παιδικής και της εφηβικής ηλικίας, εικόνες πλούσιες και δροσερές, λέξεις με βάρος, αβρότητα, αξία και παλμό. Κύρια αρετή της ποίησης του είναι η πλατιά ροή που έχει ο λυρικός του λόγος. Αυτό όμως αποτελεί και το αδύνατο σημείο διότι συχνά ανακατεύει το αναγκαίο με το περιττό και δεν αποφεύγει την ρητορεία. Τα τελευταία χρόνια χωρίς να εγκαταλείπει τα πολύστιχα συνθετικά ποιήματα φαίνεται να προτιμάει τα ολιγόστιχα συμπυκνωμένα. Χαρακτηριστική είναι η συλλογή «Τα χάρτινα» και τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» τα οποία μελοποιήθηκαν από τον Μίκη Θεοδωράκη.

Η ποίηση του Γιάννη Ρίτσου αγγίζει τον προβληματισμό του σύγχρονου ανθρώπου. Προσπάθησε να υπηρετήσει την κοινωνική του ιδεολογία με ορισμένα του ποιήματα. Μπορεί μερικές φορές η κοινωνική αιχμή να υπάρχει ως πρόθεση είναι όμως το λιγότερο ενδιαφέρον στα ποιήματα του. Για παράδειγμα ένα από τα πιο γνωστά του ποιήματα με τίτλο «Η Σονάτα του Σεληνόφωτος» μπορεί να εκφράζει ένα τραγικό αδιέξοδο του ατομισμού και του αστικού πολιτισμού αλλά το ποίημα προβάλλει μια λυρικήτητα που μαγεύει τον κάθε αναγνώστη.

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Στο σύνολο της η μεταπολεμική ποίηση παρόλες τις διαφοροποιήσεις παρουσιάζει ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που την κάνουν να ξεχωρίζει από αυτές της προηγούμενης γενιάς. Αρχικά ο όγκος της έχει πολλαπλασιασθεί, υπάρχει μια ενιαία ποιητική φωνή και μια ενότητα των ποιητικών θεμάτων. Διακρίνεται επίσης για μια τραγική σοβαρότητα και την έλλειψη των ψευδαισθήσεων. Επικρατεί δηλαδή ένα κλίμα κατάθλιψης κι απαισιοδοξίας. Έχει χαρακτηριστεί από πολλούς ως μία ποίηση ουσίας, διότι εστιάζει στην εσωτερικότητα των πραγμάτων, δηλαδή στην ουσία τους. Η ποίηση αυτή εκφράζεται με μια σταθερή ποιητική γλώσσα που επιδιώκει την κυριολεξία ή ακόμα και την πεζολογία. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της εποχής αυτής αποτελεί η έντονη πολιτικοποίηση της διότι οι ποιητές συνδέονταν με τα πολιτικά πράγματα που συμβαίνουν.

Ορισμένοι ποιητές αποτέλεσαν μια πρώτη μεταπολεμική γενιά και είχαν παρουσιαστεί ήδη από τις παραμονές του πολέμου, που μπορεί να οριστεί γύρω στο 1941, με την αρχή της κατοχής και φτάνει σε μία ωρίμανση στα μέσα της δεκαετίας. Μια δεύτερη ομάδα η οποία δεν έχει πολλές διαφορές με την πρώτη, παρουσιάζεται γύρω στα 1950. Αυτή που διαφοροποιείται από τις δύο πρώτες είναι μια τρίτη ομάδα που εμφανίζεται στην δεκαετία του 60.

Μέσα στην μεταπολεμική ποίηση μπορούμε να ξεχωρίσουμε ορισμένες τάσεις. Πρώτα όπως έχει προαναφερθεί σε αυτήν την γενιά της ποίησης ανήκουν εκείνοι που συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή κι έχουν έντονα κοινωνικά και πολιτικά ενδιαφέροντα και για αυτό τον λόγο επιλέγουν να γράφουν πολιτικά ποιήματα. Η δεύτερη τάση, η οποία έχει πολλούς εκπροσώπους, απαρτίζεται από ποιητές οι οποίοι μπορούν να χαρακτηρισθούν ως «υπαρξιακοί». Ονομάστηκαν έτσι διότι μέσω της ποίησης τους εκφράζουν την αγωνία τους και το άγχος τους απέναντι στην εποχή που βιώνουν. Τέλος θα μπορούσαμε να ξεχωρίσουμε

και τους ποιητές που με μέσα και τρόπους επαναστατικούς αποζητούν μια ριζική ανανέωση στην ουσία και το ύφος της ποιητικής, ανατρέχοντας σε μια νέα εφαρμογή των τρόπων του υπερρεαλισμού. Δημιουργήθηκε δηλαδή μια ομάδα νέου υπερρεαλισμού.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ

Από τους «πολιτικό- κοινωνικούς» ποιητές ο Μανώλης Αναγνωστάκης σπούδασε ιατρική κι εντάχθηκε από πολύ νωρίς στην πολιτική δράση. Ποιήματα του γίνονται γνωστά ήδη από το 1941 και το 1945, δημοσιεύεται η πρώτη του ποιητική συλλογή με τίτλο «Εποχές» τον οποίο κρατάει και στις δύο επόμενες ποιητικές συλλογές. Μετά από αυτές, τις επόμενες τρεις, δηλαδή μεταξύ της χρονολογίας 1954 με 1962 τις ονομάζει «Συνέχεια». Ο κοινός τίτλος προφανώς υποδηλώνει και την ενότητα της θεματικής του. Τα ποιήματά του διακρίνονται από χαμηλόφωνο κι εξομολογητικό τόνο, ξεκινούν από ένα ατομικό περιστατικό αλλά εκφράζουν μαζί και την διάψευση των ελπίδων της γενιάς του. Το αίσθημα αυτό της προδοσίας και της ήττας εκφράζεται και σαν μια διαμαρτυρία πολιτική. Αλλά αυτό που επικρατεί είναι μια απελπισία σε επίπεδο βαθύτερο και τραγικότερο. Μια ποίηση πικρή, που έχει ως βασικό τόνο την απαισιοδοξία αλλά προβάλλει κιόλας ένα βαθύτερο διδακτισμό.

ΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ο Άρης Αλεξάνδρου, γεννημένος το 1922 βίωσε κι αυτός την εξορία και την φυλακή. Το πραγματικό του όνομα ήταν Αριστοτέλης Βασιλειάδης. Από το 1946 έως το 1959 εξέδωσε τρεις ποιητικές συλλογές τις οποίες τις συγκέντρωσε σε ένα βιβλίο με τον τίτλο «Ποιήματα». Τα ποιήματα του αναφέρονται σε θέματα σχετικά με τα χρόνια της Κατοχής, της Αντίστασης, του Εμφυλίου, της εξορίας καθώς και της φυλακής. Η ποίηση του πρεσβεύει την ήττα, την κομματική αμφισβήτηση και την αίρεση. Αρκετό ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν και τα ποιήματα του που μιλούν για την «ποιητική» στην θέση του ποιητή και στο διάλογο με τον αναγνώστη του.

Αξιοσημείωτο είναι και το έργο του ως μεταφραστής αλλά και ως πεζογράφος. Το 1974 εκδόθηκε το μοναδικό πεζό που επιχείρησε να γράψει με τίτλο «Το Κιβώτιο». Το θέμα του είναι παρμένο από τον εμφύλιο πόλεμο και δίνει σε ένα καταστάλαγμα πίκρας τις εσωτερικές αντιθέσεις και ασυνέπειες που συνέβησαν μέσα στον χώρο της αριστεράς καθώς και την ματαιώση των ελπίδων. Γραμμένο σαν ένα είδος αναφορών προς ένα άορατο ανακριτή, αποτυπώνει με πολύ εύστοχο τρόπο τον παραλογισμό και την σύγκρουση των καταστάσεων και των γεγονότων.

ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

Παράλληλη είναι η πορεία που ακολουθεί ο Τίτος Πατρίκιος γεννημένος το 1928. Εξορίστηκε κι εκείνος, τα τελευταία χρόνια της διδακτορίας, έζησε στην Γαλλία και την Ιταλία. Δημοσίευσε τρεις ποιητικές συλλογές τις οποίες συγκέντρωσε σε ένα τόμο που δείχνει μία εξαιρετικά γόνιμη παραγωγή. Διακρίνεται το έργο του περισσότερο για τον απαισιόδοξο τόνο και λιγότερο για την πολιτική του οξύτητα. Στο ποιητικό του έργο εκπέμπει μια λυρική φυσιολατρία και έναν θαρραλέο ερωτισμό. Χαρακτηριστικό της ποίησης του Πατρίκιου είναι οι πολύστιχες συνθέσεις, στις οποίες γίνεται φανερή η επίδραση του Ρίτσου, ενώ υπάρχουν παράλληλα και ποιήματα ολιγόστιχα επιγραμματικά.

ΓΙΩΡΓΗΣ ΣΑΡΑΝΤΗΣ, ΤΑΣΟΣ ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ

Ένας από τους πιο σημαντικούς ποιητές της μεταπολεμικής γενιάς είναι ο Γιώργος Σαράντης με αρκετές ποιητικές συλλογές από το 1948 ως το 1971 αλλά και με πλούσια μεταφραστική εργασία, κριτικές και δοκίμια τα οποία έχουν δημοσιευτεί σε περιοδικά κι εφημερίδες. Πολυγραφότερος ο ποιητής Τάσος Λειβαδίτης, το έργο του οποίου αντιπροσωπεύει έναν σοσιαλιστικό ρεαλισμό με κυρίαρχα γνωρίσματα έναν ρητορισμό καθώς και το αίσθημα της πάλης και του φόβου. Στο έργο του διακρίνεται επίσης και η επιρροή από τον ποιητή Γιάννη Ρίτσο.

ΜΗΝΑΣ ΔΗΜΑΚΗΣ, ΑΡΗΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ

Δίπλα στους ποιητές που αναφέρθηκαν μέχρι τώρα με την σαφή πολιτική και κοινωνική τοποθέτηση, υπάρχουν κι άλλοι που το ενδιαφέρον τους και οι αναζητήσεις τους στρέφονται σε διαφορετικό χώρο. Είναι μια ποίηση που το πολιτικό στοιχείο δεν είναι αυτό που κυρίως προβάλλεται, έχει ένα κοινό χαρακτηριστικό, δίνει μια έκφραση στην αγωνία και το υπαρξιακό άγχος του ανθρώπου της εποχής μας. Ο Μηνάς Δημάκης δημοσιεύει τα πρώτα του ποιήματα ήδη από το 1935 με 1936. Η ποίηση του έχει χαρακτήρα έντονα μεταφυσικό, επισημαίνει το αδιέξοδο της εποχής στην οποία βρίσκεται και εκφράζεται με ανανεωμένα ποιητικά μέσα και μία αμεσότητα στον λόγο.

Ο Κωνσταντίνος Κωνσταντουράκης πριν από τον πόλεμο ως παιδί ακόμη δημοσιεύει τα πρώτα του ποιήματα. Το ψευδώνυμο του ήταν Άρης Δικταίος. Βέβαια η ποιητική του παρουσία γίνεται αισθητή κυρίως από το 1945 κι ύστερα. Διακρίνεται ο ίδιος από μια μεταφυσική, υπαρξιακή αγωνία κι έναν υλιστικό μηχανισμό. Είναι μια ποίηση η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως εγκεφαλική αλλά βρίσκει διέξοδο σε ένα αισθησιασμό πληθωρικό και

ανυπόκριτο. Κινείται ελεύθερα μέσα στην παγκόσμια ποίηση , στην οποία πρόσφερε πλήθος από μεταφράσεις.

ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ

Σύγχρονος με τους δύο προηγούμενους ο Μίλτος Σαχτούρης παρουσιάζεται για πρώτη φορά μετά τον πόλεμο. Οι ποιητικές συλλογές που έχει δημοσιεύσει φαίνεται να επαναλαμβάνουν με σταθερότητα τα ίδια μοτίβα και τα ίδια σύμβολα. Παρουσιάζει ένα κόσμο κλειστό και περιχαρακωμένο, με βασικό στόχο την πικρή αίσθηση της ζωής. Μιλάμε για μία υπαρξιακή θλίψη που εκφράζεται κατά προτίμηση με παραβολές και μικρούς μύθους, ακόμη και με αινιγματικά σύμβολα και με εικόνες οι οποίες φτάνουν στο αλλόκοτο, στο τρομακτικό και στο παραμορφωμένο. Είναι έντονα επηρεασμένος από την υπερρεαλιστική γλώσσα και την τεχνική. Παρουσιάζει επίσης στο έργο του λιτότητα στα εκφραστικά μέσα και ευρηματικότητα στην εκλογή νέων λέξεων.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ

Αποτελεί ένα από τους πιο σημαντικούς ποιητές την περίοδο αυτή. Ο Γιώργος Θέμελης γεννημένος(1900-1976) στη Σάμο, δρα στην Θεσσαλονίκη. Είχε εκδηλωθεί με πολλές δημοσιεύσεις αλλά με την πρώτη του ποιητική συλλογή το έτος 1945 φανερώνει την πραγματική του φυσιογνωμία. Στην ποίηση του διακρίνεται έντονη η επίδραση του υπερρεαλισμού αλλά και του Καβάφη και του Σεφέρη. Στις συλλογές μετά το 1950 εκφράζει μέσω της ποίησης του ένα προσωπικό αλλά κι ένα μεταφυσικό αδιέξοδο. Εντυπωσιακή είναι η πληθώρα της ποιητικής του συλλογής η οποία καλύπτει τριάντα χρόνια και συγκεντρώνεται σε δύο τόμους. Η παραγωγή του αυτή ωστόσο φτάνει στον βερμπαλισμό, την παράταξη ή την συσσώρευση. Υπάρχει όμως στην ποίηση του ένα «κέντρο που δημιουργεί την προσωπική του ακτινοβολία, ο υψηλός του στόχος, η ένταση και η ειλικρίνεια» (Στεργιόπουλος,1967:183)

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ

Η Ζωή Καρέλλη όπως και ο Γιώργος Θέμελης ανήκουν στην κατηγορία των πιο σημαντικών ποιητών της Θεσσαλονίκης. Το πραγματικό της όνομα ήταν Ζωή Αργυριάδου. Από το διάστημα 1948 με 1958 είχε μια επίμονη ποιητική παρουσία με εννέα δημοσιευμένες ποιητικές συλλογές. Αυτό το θέμα που θέτει στα ποιήματά της είναι το θέμα του χρόνου και του θανάτου με μία έντονη στροφή προς την θρησκευτική μεταφυσική η οποία επεκτείνεται από την αμφιβολία ως τον μυστικισμό. Οι αναζητήσεις αυτές γίνονται πιο πολύ θεωρητικά και διανοητικά με έναν στέρεο φιλοσοφικό στοχασμό, από όπου δεν λείπει ένας ερωτικός

αισθησιασμός κι ένα μήνυμα αισιοδοξίας. Τα τελευταία της χρόνια αφιερώθηκε στο δύσκολο είδος του ποιητικού θεάτρου και παράλληλα εξέδωσε αξιόλογα δείγματα κριτικής επίδοσης.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ποιητής κι αυτός της Θεσσαλονίκης, δεν εντάσσεται στην ομάδα ούτε των «πολιτικών» ποιητών ούτε των «μεταφυσικών» αλλά είναι ένας ποιητής του ιδιωτικού χώρου, σχεδόν αποκλειστικά ερωτικός. Εκφράζεται με μία λιτότητα και με ένα ωμό κι οξύ ρεαλισμό που δεν αφήνει αμφιβολίες. Ο σκόπιμος πεζολογικός του τόνος μπορεί από την μία να υπογραμμίζει τον ρεαλισμό αλλά παράλληλα αποτελεί και την προστασία μιας πληγωμένης ευθανασίας.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ

Μια δεύτερη ομάδα ποιητών κάνουν την εμφάνιση τους μετά το 1950. Δύο από αυτούς ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους τόσο για την ανώτερη ποιότητα του ποιητικού τους έργου όσο και για την σταθερή τους παρουσία. Ένας από αυτούς είναι ο Τάκης Σινόπουλος γεννημένος το 1917. Από την πρώτη του ποιητική συλλογή το 1951 έδειξε την υφή της ποίησης του καθώς και την καταγωγή του από το ρεύμα του υπερρεαλισμού και την επιρροή του από τον Σεφέρη. Βασικό πάντως στοιχείο της ποίησης του παραμένει η αίσθηση της μοναξιάς η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως μοναξιά υπαρξιακή. Ο ποιητικός του λόγος είναι εξαιρετικά επιμελημένος και διαυγής με λογική διάρθρωση, με μελετημένη αρχιτεκτονική και με στοιχεία προσωπικής γραφής. Η ποίηση του αποτελεί από τις πιο ποιοτικές στην γενιά του. Στις νεότερες συλλογές του μετά το 1967 προβάλλει σε πολλά σημεία την εμπειρία της δικτατορίας.

Η ποίηση του δέκα χρόνια νεότερου Νίκου Καρούζου προσανατολίζει την μεταφυσική της ανησυχία στην θρησκευτική πίστη και στην παρουσία του Χριστού. Μάλιστα η πρώτη του ποιητική συλλογή που κυκλοφόρησε το 1954 είχε ως τίτλο «Επιστροφή του Χριστού». Το έργο του διακρίνεται από μία αμεσότητα και ακρίβεια στην διατύπωση, που πολλές φορές αν κι επιγραμματική επιχειρεί να δώσει έκφραση και να βρει την λύτρωση της ατομικής του αγωνίας και της αγωνίας της εποχής μας. Προσπαθεί δηλαδή να διώξει αυτό το άγχος που επικρατεί με την χαρά της αγάπης.

ΝΑΝΟΣ ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ, ΕΚΤΟΡΑΣ ΚΑΚΝΑΒΑΤΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΔΙΤΣΑΣ

Μια τρίτη ομάδα επικρατεί που δεν εντάσσεται ούτε στην ισχυρή πολιτικοποίηση της μιας ούτε στο μεταφυσικό χώρο της άλλης. Αυτή ξεχωρίζει για την έμμονη προσήλωση της στα διδάγματα του υπερρεαλισμού. Από τους νέους υπερρεαλιστές αυτούς θα ξεχωρίσουμε

τον Νάνο Βαλαωρίτη, που δημοσίευσε τα πρώτα του ποιήματα ήδη από το 1939. Άλλος ένας ποιητής που ανήκει σε αυτήν την ομάδα είναι ο Έκτορας Κακναβάτος. Με την πρώτη του ποιητική συλλογή που κυκλοφόρησε το 1943 έδειξε μια ελλειπτική κι ανορθόδοξη γραφή με πολλές επιδράσεις από τον Εμπειρικό, εκφράζοντας δηλαδή μια αδέσμευτη φαντασία. Ο Δημήτρης Παπαδίτσας παρουσιάστηκε κι αυτός το 1943 επαναστατικά χωρίς να εγκαταλείπει την υπερρεαλιστική τεχνική, την οποία εκφράζει με ένα άλλο τρόπο. Το έργο του χαρακτηρίζεται από μια λεκτική εγκράτεια που έχει πικρότητα κι αμεσότητα, μιμήσεις και αναμνήσεις από την καθαρεύουσα και τον Κάλβο.

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΓΕΝΙΑ/ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 60/Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗΣ

Γύρω στα 1960 μια νεότερη γενιά κάνει αισθητή την παρουσία της. Οι ποιητές αυτοί της δεκαετίας συνεχίζουν σε ελάχιστο κλίμακα την παράδοση των πρώτων μεταπολεμικών ποιητών. Μπορεί η ποίηση τους να διακρίνεται από κοινωνικά, πολιτικά ή μεταφυσικά ενδιαφέροντα σε πολλά όμως ξεχωρίζουν από τους προηγούμενους. Τα πολιτικά γεγονότα που συμβαίνουν την εποχή αυτή όπως η δολοφονία του Γρηγορίου Λαμπράκη το 1963, ο εξαναγκασμός σε παραίτηση του Παπανδρέου και η «αποστασία» του 1965 παίζουν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της ποίησης. Ξεπερνά την «ποίηση της ήττας» όπως έχει χαρακτηριστεί, αυτή που κυριαρχούσε την δεκαετία του 50. Η τωρινή κινείται σε ένα κλίμα αμφισβήτησης και διαμαρτυρίας.

Καθοριστικό ρόλο την εποχή εκείνη έπαιξε καθαρά στον λογοτεχνικό χώρο, ορισμένα σημαντικά γεγονότα όπως η έκδοση του «Άξιον εστί» από τον Ελύτη, η διεθνής αναγνώριση του Σεφέρη με την απονομή του βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1963 και η επιβολή της παραγωγής του Ρίτσου. Σημαντική τομή βέβαια ήταν το 1967. Μέσα στα χρόνια της διδακτορίας και της καταπίεσης οι ποιητές που ανήκουν στην δεκαετία αυτή ολοκληρώνουν την παρουσία τους και διαμορφώνουν την πραγματική τους φυσιογνωμία. Οι διαφορές ανάμεσα στις ποικίλες τάσεις αμβλύνονται και πολλά από τα κείμενα των πρωτοποριακών ποιητών περνούν κι αυτά στο κλίμα της αντίστασης μέσα από τους δρόμους του εφιάλτη ή της σάτιρας.

ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 70/ ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΝΗΣΗΣ

Από το 1970 αρχίζει να διαμορφώνεται εξάλλου μια νεότερη ακόμη ομάδα , η οποία ονομάστηκε από μερικούς «γενιά του 70» και διακρίνονταν από αξιόλογη παρουσία. Έχει χαρακτηριστεί επίσης και ως «ποίηση της άρνησης». Αποτελείται από ποιητές οι οποίοι έχουν γεννηθεί την δεκαετία του '40 κι εμφανίστηκαν στη λογοτεχνία για πρώτη φορά στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Ήταν μια γενιά η οποία ήδη από την παιδική τους ηλικία βίωσαν τον γενικευμένο φόβο της εποχής που επικρατούσε, Βίωσαν την απόλαυση των καταναλωτικών αγαθών και ήρθαν σε επαφή με την αστικοποίηση. Ως κύρια πρόθεση στο έργο τους είχαν να αμφισβητήσουν την πολιτική και κοινωνική αλλοτρίωση που υπήρχε στα χρόνια τόσο της Δικτατορίας όσο και της Μεταπολίτευσης.

Επίσης η γενιά αυτή εκδηλώνει ένα αρνητισμό στην ποίηση της σαν να μιμείται την ποίηση του Καρυωτάκη και να υιοθετεί το κίνημα του «καρυωτακισμού» ,το οποίο εκφράζεται με την αίσθηση της ψυχικής διάλυσης και του έντονου αδιεξόδου. Υιοθετείται επίσης η καβαφική ειρωνεία και η στοχαστικότητα του λόγου του. Πέρα όμως από την υιοθέτηση ορισμένων στοιχείων από τους δύο ποιητές μιμούνται την σκοτεινότητα του μπωντλερικού spleen και την αργή κίνηση του σεφερικού στοχασμού. Τέλος εκτός από την απορρόφηση ενός φάσματος της ελληνικής ποίησης παρατηρείται πως ορισμένοι χρησιμοποιούν στο έργο τους ανατολικές θεοσοφικές παραδόσεις αλλά και βασικές αξίες των προσωκρατικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

«Φεύγουμ' έτσι νέοι σχεδόν παιδιά!»

Στις 30 Οκτωβρίου το 1896 στην Τρίπολη, έρχεται στον κόσμο ο ποιητής Κώστας Καρυωτάκης. Αποτελεί το δευτερότοκο παιδί του Γεωργίου Καρυωτάκη και της Αικατερίνης Σκαγιάννη. Ο πατέρας του ασκούσε το επάγγελμα του νομομηχανικού και είχε καταγωγή από την Συκιά Κορινθίας ενώ η μητέρα του από την Τρίπολη. Η μεγαλύτερη του αδελφή ονομαζόταν Νίτσα και αργότερα παντρεύτηκε τον δικηγόρο Παναγιώτη Νικολετόπουλο. Το 1899 θα γεννηθεί ο μικρότερος αδελφός του ποιητή ο οποίος θα ονομαστεί Θάνος και θα ασκήσει αργότερα το επάγγελμα του τραπεζικού.

Λόγω του επαγγέλματος του πατέρα του ο ποιητής από πολύ μικρή ηλικία γύρισε σε πάρα πολλά μέρη. Από το 1909 έως το 1911 τα μέρη αυτά ήταν: η Λευκάδα, το Αργοστόλι, η Λάρισα, η Πάτρα, η Καλαμάτα και η Αθήνα. Στη συνέχεια ακολουθούν τα Χάνια στα οποία έμεινε μέχρι το 1913. Ήταν αυστηρά αναθρεμμένος με μια επιμελημένη μόρφωση, η οποία αποτελούταν από άριστα γαλλικά και κάποια ελάχιστα στοιχεία της γερμανικής γλώσσας. Η εξωτερική εμφάνιση του ποιητή έχει χαρακτηριστεί ως κακοφτιαγμένη. Φαινόταν σαν να έπασχε από γεροντίαση, το πρόσωπο του ειδικά το χαρακτήριζαν ορισμένες ρυτίδες οι οποίες του έδιναν έκφραση ηλικιωμένου. «Ως παιδί ο Καρυωτάκης ήταν ζιζάνιο, αγαπούσε τις εκδρομές, το αγνάντεμα της θάλασσας και τα μαθήματα του» (Τομαδάκης, 1936: 146)

Στις 14 Αυγούστου το 1910 σε ηλικία μόλις 14 ετών ο ποιητής βραβεύεται σε διαγωνισμό διηγήματος του περιοδικού *Διάπλασις των Παίδων*. Η λογοτεχνική του κλίση εκδηλώνεται από την εφηβεία όπως και η αγάπη του για την ζωγραφική. Το 1912 συνεχίζει το γυμνάσιο στα Χανιά, γράφει τα πρώτα του ποιήματα και αρχίζει η συνεργασία του με λαϊκά παραδοσιακά περιοδικά της Αθήνας όπως το *Ελλάς*, *Παρνασσός* κ.α. μέχρι το 1916. Το 1913 αποφοιτά από το Γυμνάσιο Χανίων με βαθμό «λίαν καλώς» και το 1914 αρχίζει η φιλία του με τον Άγη Λεβέντη. Λίγο πριν αποφοιτήσει γνωρίζει μια λίγο μεγαλύτερη κόρη φιλικής τους οικογενείας. Το όνομα της ήταν Άννα Σκορδύλη. Ο δεσμός που δημιουργήθηκε μεταξύ τους ωστόσο διακόπηκε απότομα καθώς το 1915 η Άννα παντρεύτηκε. Τον Σεπτέμβριο του 1913 ο Καρυωτάκης φεύγει στην Αθήνα για σπουδές στην Νομική. Βέβαια ο δεσμός τους ανανεώθηκε

και συνεχίστηκε ως τον Νοέμβριο του 1920 αν και εικάζεται πως μπορεί και μέχρι τον Μάιο του 1922.

Τον Σεπτέμβριο του 1915 δύο ποιήματα του δημοσιεύονται στην εφημερίδα *Ακρόπολη* και λαμβάνουν επαινετικά σχόλια από τον Βλάση Γαβριηλίδη. Είναι επίσης η χρονιά που θα συνάψει φιλία με τον Χαρίλαο Σακελαριάδη. Στην ηλικία των είκοσι (Ιανουάριος, 1916) απαγγέλει τρία ποιήματα του στο συλλόγου *Αρμονία*. Ο σύλλογος αυτός αποτελούνταν από φοιτητές και μάλιστα πρόεδρος του ήταν ο ίδιος ο ποιητής. Το ακροατήριο δεν ενθουσιάστηκε, μάλιστα διατυπώθηκαν και ειρωνικά σχόλια εναντίον του. Σε αυτά βοήθησαν τόσο η ασθενική του εμφάνιση όσο και η αποτυχημένη απαγγελία που έκανε. Τον Μάιο της ίδια χρονιάς στην αίθουσα του συλλόγου των εμποροϋπαλλήλων κάνει διάλεξη για τον ποιητή Jose Maria de Herendia. Πιστεύει πως αυτό το θέμα θα προσελκύσει τον κόσμο ,κάτι που έγινε τελικά, αφού η διάλεξη του είχε αρκετή επιτυχία. Τον Νοέμβριο με τον φίλο του Σακελλαριάδη κατατάσσονται εθελοντές στην φοιτητική φάλαγγα αλλά έπειτα ζητάει να τον απολύσουν.

Τον Δεκέμβριο του 1917 αποφοιτά από την Νομική σχολή της Αθήνας με βαθμό «λίαν καλώς». Από το 1916 έως το 1919 ο ποιητής παύει να δημοσιεύει. Την άνοιξη του 1918 πιάνεται ως ανυπότακτος και τον κατατάσσουν στο στρατό. Καταφέρει να πάρει αναρρωτική άδεια, πραγματοποιεί εγγραφή στην φιλοσοφική σχολή των Αθηνών και παίρνει αναστολή. Τον Ιανουάριο του 1919 έχει πλέον την άδεια του δικηγόρου και κρεμάει μια μεγάλη ταμπέλα «Κ.Γ. Καρυωτάκης, Δικηγόρος» έξω από το σπίτι του, ωστόσο φάνηκε πως είχε κρεμαστεί άδικα καθώς δεν έβρισκε πελάτες. Τον Φεβρουάριο του 1919 εκδίδεται η πρώτη του ποιητική συλλογή με τίτλο: «Ο Πόνος του Ανθρώπου και την των Πραγμάτων». Στέλνει ένα αντίτυπο στον ποιητή Παλαμά και δύο αντίτυπα στο περιοδικό *Νουμάς*. Αλλά δεν δημοσιεύεται τίποτα. Ο ποιητής στέλνει και τρίτο αντίτυπο , καθώς συνεχίζεται η ίδια κατάσταση, στέλνει εξώδικη πρόσκληση απαιτώντας την αναγγελία της ποιητικής του συλλογής.

Τον Ιούνιο θα συνεργαστεί με το περιοδικό *Νουμάς* . Το καλοκαίρι ένας αντίζηλος αξιωματικός του ναυτικού κλέβει τις επιστολές του πρώτου του έρωτα . Αυτό αποτελεί αφορμή για να εμπνευστεί μια ιστορία με τίτλο το «Καύκαλο». Έπειτα θα βραβευθεί σε διαγωνισμό παιδικών ποιημάτων με τίτλο του ποιήματος του : «Ο μικρός τσοπάνος» τον Νοέμβριο. Τον Αύγουστο το περιοδικό θα δημοσιεύσει στη στήλη αλληλογραφίας ανώνυμα ένα ποίημα του Καρυωτάκη. Τον Σεπτέμβριο μαζί με τον φίλο του Άγη Λεβέντη εκδίδουν την *Γάμπα* ένα σατυρικό εβδομαδιαίο περιοδικό. Διευθυντές ήταν ο Μίμης Χλαπάτσας (Άγης

Λεβέντης) και ο Νίκος Τσαπατσούλιας (Κωνσταντίνος Καρυωτάκης). Ωστόσο το περιοδικό αυτό κυκλοφόρησε σε μόνο έξι τεύχη γιατί η αστυνομία το απαγόρευσε.

Τον Νοέμβριο ο ποιητής συνεργάζεται στον *Λόγο* (Κωνσταντινουπόλεως) και αναλαμβάνει υπηρεσία στην Νομαρχία της Θεσσαλονίκης ως γραμματέας Α' του Υπουργείου Εσωτερικών. Τον Φεβρουάριο του 1920 ο Καρυωτάκης στρατεύεται ξανά. Τέλη Μάιου ανακοινώνονται τα αποτελέσματα του Φιλαδέλφειου Ποιητικού Διαγωνισμού. Ο ποιητής είχε υποβάλλει μια συλλογή ποιημάτων με τίτλο *Τραγούδια της Πατρίδας*. Επειδή όμως βρίσκονταν στο στρατιωτικό νοσοκομείο τον αντιπροσώπευσε ο Σακελλαριάδης. Τον Ιούνιο πηγαίνει με δίμηνη αναρρωτική άδεια στην Κρήτη γιατί η οικογένεια του τότε βρίσκονταν στο Ρέθυμνο.

Εισάγεται στο νοσοκομείο Χανίων κι έπειτα παρουσιάζεται από το Φρουραρχείο Χανίων στο Φρουραρχείο Ρεθύμνου περιμένοντας την απαλλαγή του. Εκείνη την περίοδο γράφει το μονόπρακτο με τίτλο «Ο άρρωστος» το οποίο σήμερα είναι χαμένο. Τον Σεπτέμβριο ο ποιητής καταφέρνει να απαλλαχτεί για λόγους υγείας από τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις. Μετατίθεται στην Νομαρχία της Σύρου κι από εκεί ύστερα στην Νομαρχία της Άρτας όπου ασκεί χρέη νομάρχη. Εκείνη την περίοδο δημοσιεύει το Καύκαλο και τρία ποιήματα του συμπεριλαμβάνονται στην ανθολογία του Τέλλη Άγρα (*Γυρισμός, Αθήνα και Πολύμνια*). Το καλοκαίρι του 1921 στην Αθήνα γράφει μαζί με τον φίλο του τον Σακελλαριάδη την επιθεώρηση «Πελ-Μελ» με μουσική του ξαδέλφου του Δ. Καρυωτάκη. Η θεατρική επιθεώρηση δεν ανέβηκε ποτέ. Επίσης γίνεται η πρώτη συνεργασία του ποιητή με το περιοδικό *Μούσα* και προς το τέλος του έτους η συνεργασία με το περιοδικό *Παιδική χαρά*. Την ίδια χρονιά εκδίδεται και η δεύτερη συλλογή του με τίτλο : «Νηπενθή».

Την άνοιξη (Απρίλιος) του 1922 γνωρίζει την συνάδελφο του στην νομαρχία της Αθήνας, Μαρία Πολυδούρη. Οι δύο τους συνάπτουν σχέση η όποια διήρκησε ελάχιστους μήνες. Από αποσπάσματα του ημερολογίου της Πολυδούρη όσο και από ορισμένες επιστολές τους καταλαβαίνουμε την σημασία της σχέσης αυτής η οποία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη ζωή και των δύο. Εκείνη την περίοδο ο ποιητής γράφει το ποίημα με τίτλο : «Υστεροφημία» και το δίνει στην Μαρία. Τον Αύγουστο περνάει τις εξετάσεις στον Άρειο Πάγο με βαθμό «λίαν καλώς». Τον Οκτώβριο η Πολυδούρη προτείνει στον ποιητή να παντρευτούν παρόλο που αυτός της είχε δηλώσει πως έπασχε από σύφιλη, ωστόσο εκείνος αρνείται. Ο χωρισμός τους είναι οριστικός. Τον ίδιο μήνα συνεργάζεται με το περιοδικό *Έσπερο* (Σύρου). Τέλος στην *Ανθολογία των Νέων ποιητών* ο Φ. Γιοφύλλης συμπεριλαμβάνει το ποίημα του : «Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές» με την πληροφορία πως ο ποιητής κατάγεται από την Κρήτη.

Τον Απρίλιο του 1923 γράφει το τραγούδι Παραφροσύνης (πρώτη μορφή του «Ωχρα σπειροχαίτη»). «Το ποίημα αυτό βασίστηκε στην πεποίθηση πως ο ποιητής θεωρούσε ότι έπασχε από ανίατο νόσημα» (Μαλάνος,1938:21). Γίνεται η πρώτη συνεργασία του ποιητή με το περιοδικό *Νέα Ζωή* (Αλεξάνδρειας). Η Πολυδούρη η οποία πάσχει από αδενοπάθεια του γράφει ένα γράμμα για να τον προσκαλέσει στο Μαρούσι όπου έμενε. Τον Οκτώβριο ο ίδιος παραιτείται από το Υπουργείο Εσωτερικών και διορίζεται στο Υπουργείο Πρόνοιας με βαθμό εισηγητή, εξασφαλίζοντας μια μόνιμη διαμονή στην Αθήνα.

Το 1924 τον μήνα Φεβρουάριο, κυκλοφορεί το πρώτο φύλο του μηνιαίου λογοτεχνικού περιοδικού *Εμείς* στο οποίο μετέχει και ο Καρυωτάκης με το ποιητικό του έργο. Την άνοιξη του 1924 ταξιδεύει προς την Γερμανία, συγκεκριμένα στην πόλη του Βερολίνου αφού νωρίτερα είχε επισκεφθεί περιοχές της Ιταλίας όπως η Νεάπολη, η Ρώμη και η Βενετία. Εκείνη την περίοδο είχε μια σκέψη να παραιτηθεί και να γίνει παραγγελιοδόχος. Την ίδια χρονιά γνωρίζει τον Τέλλο Άγρα ο οποίος το 1935 θα γράψει για τον ποιητή ένα εποικοδομητικό δοκίμιο. Σε ηλικία 29 ετών (1925) τοποθετείται στο Τμήμα Κοινωνικής Υγιεινής ως γραμματέας του Ιατροσυνεδρίου. Τον Ιανουάριο του 1926 καταργείται το Υπουργείο Υγιεινής(επανάδρυση του τον μήνα Αύγουστο) έτσι ο ποιητής τοποθετείται στην Διεύθυνση Υγιεινής του Υπουργείου Εσωτερικών. Τέλος του χρόνου τοποθετείται στον τμήμα Αγαθοεργών Ιδρυμάτων.

Τον Ιανουάριο του 1927 συνεργάζεται με την εφημερίδα *Κυριακή του Ελεύθερου Βήματος*. Τον Μάιο συνεργάζεται για πρώτη φορά με την εφημερίδα *Νέα εστία*. Τον ίδιο μήνα παρακολουθεί τις Δελφικές Εορτές, κάτι το οποίο αποτελούσε αρκετά σημαντικό καλλιτεχνικό γεγονός. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους παρακαλεί τον Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο να συστήσει την νέα του συλλογή στον εκδότη Μιχ.Σ. Ζησάκη, ο οποίος αρνείται να εκδώσει την συλλογή του. Έτσι συνεργάζεται με τον εκδότη Ι.Ράλλη με κύρια προϋπόθεση ο Καρυωτάκης να δανείσει στην εταιρεία 3.000 δραχμές.

Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους στο λογοτεχνικό περιοδικό *Νέα Εστία* δημοσιεύεται το ποίημα του : « Ιδανικοί αυτόχειρες». Τον Νοέμβριο γράφει στον Μαλακάση ζητώντας συγγνώμη για το περιεχόμενο του ποιήματος του : «Μικρή ασυμφωνία α μείζον». Τον επόμενο μήνα έρχεται σε σύγκρουση με ανωτέρους του οι οποίοι καταφέρνουν να ματαιώσουν την προαγωγή του ,όχι μόνο τον εκτοπίζουν από την υγειονομική υπηρεσία αλλά τον συκοφαντούν πως έδωσε σε κάποια εφημερίδα της αντιπολίτευσης στοιχεία επιβαρυντικά για τον υπουργό Μ. Κύρκο. Υπόληψη βέβαια είχε ο ποιητής από τους συναδέλφους του οι οποίοι τον είχαν

εκλέξει Γενικό Γραμματέα της Ένωσης Δημοσίων Υπαλλήλων Αθηνών. Τέλος εκδίδεται η τρίτη και τελευταία συλλογή με τίτλο : «Ελεγεία και Σάτιρες».

Τον Ιανουάριο του 1928 δημοσιεύεται στην εφημερίδα *Ελεύθερος Λόγος* βιβλιοκρισία του Παράσχου για το Ελεγεία και Σάτιρες. Εκείνο το διάστημα σκέφτεται να γίνει ασυρματιστής και παράλληλα ρωτάει αν θα μπορούσε να συμπληρώσει αναδρομικώς τις εγγραφές του στη Φιλοσοφική Σχολή έτσι ώστε να δώσει πτυχιακές εξετάσεις. Στη γραμματεία όμως τον πληροφορήσαν πως ακόμη κι αν γίνονταν αυτό δεν θα μπορούσε να διοριστεί κατευθείαν στην Αθήνα. Τον Φεβρουάριο παραιτείται από Γενικός Γραμματέας της Ένωσης Δημοσίων Υπαλλήλων και αποσπάται στην Πάτρα. Στα *Ελληνικά Γράμματα* δημοσιεύεται δυσμενής βιβλιοκρισία του Β. Ρώτα για την συλλογή του Καρυωτάκη. Τότε ο ποιητής στέλνει απάντηση προς τον αρχισυντάκτη του περιοδικού. Την περίοδο των απαντήσεων γυρνάει στην Αθήνα με λίγες μέρες άδεια. Τον επόμενο μήνα δημοσιεύεται η επιστολή του ποιητή στο περιοδικό παραποιημένη. Ο ποιητής στέλνει επιστολή στην *Νέα Εστία* και διαμαρτύρεται για την συμπεριφορά των *Ελληνικών Γραμμάτων*.

Τον Μάρτιο ο υπουργός Κίρκος του επιβάλλει πρόστιμο ίσο προς τις αποδοχές του δέκα ημερών, γιατί δεν πήγε εμπρόθεσμα στην Πάτρα. Ο λόγος όμως που ο Καρυωτάκης δεν είχε πάει νωρίτερα ήταν διότι ο Υπουργός είχε δώσει εντολή να φύγουν όλοι οι αποσπασμένοι υπάλληλοι μετά την έκδοση των ενταλμάτων των οδοιπορικών. Έτσι λοιπόν έφυγε όταν εκδόθηκε το ένταλμά του. Τον Απρίλιο δημοσιεύεται η επιστολή του στην *Νέα Εστία* και στο *Περιοδικόν της Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας* δημοσιεύεται η πρώτη συνέχεια της μετάφρασης με τίτλο : « Ο Χαρτοπαίχτης».

Τον Απρίλιο ταξιδεύει στο Παρίσι για ιατρικές εξετάσεις που αφορούσαν το νόσημα της σύφιλης από το οποίο έπασχε. Οι γονείς του προτείνουν να παραιτηθεί από την δουλειά του γνωρίζοντας πόσο λυπημένος είναι από την απόσπαση του στην Πάτρα και να μείνει εκεί όσο θέλει με δικά τους έξοδα. Ο Καρυωτάκης αρνείται κι έτσι τον Μάιο επιστρέφει στην Αθήνα. Στον γυρισμό του παρουσιάζεται και διαμαρτύρεται στον ίδιο τον υπουργό για την μετάθεση του. Ο Διευθυντής Υγιεινής Φ. Κοπανάρης προτείνει την προαγωγή του και ο ποιητής παίρνει τον βαθμό του ανωτέρου υπαλλήλου.

Τον Μάιο επίσης του ανακοινώνεται η μετάθεση του στην Πρέβεζα. Λίγο πριν φύγει για την Πρέβεζα η Μαρία Πολυδούρη του ζητάει να την επισκεφτεί. Η συνομιλία τους ήταν καθαρά τυπική. Στις 18 Ιουνίου ο ποιητής φτάνει στην Πρέβεζα. Μέσα από κάποιες επιστολές που στέλνει στο οικείο του περιβάλλον φανερώνεται ότι η ζωή του εκεί ήταν ανιαρή. Σκοπός

του Καρυωτάκη είναι να μείνει δύο μήνες και να πάρει αναρρωτική άδεια. Αρχές Ιουλίου ζητάει από τον πατέρα του να μιλήσει με τον Παράσχο καθώς θα απευθυνθεί και ο ίδιος για να διευθετηθεί το θέμα της μεταθέσεως του. Επίσης στέλνει στον αδελφό του με μια επιστολή το ποίημα : «Επαρχία» (σήμερα έχει τον τίτλο «Πρέβεζα»). Τον προσκαλεί εκεί λέγοντας του να πάει διακοπές στην Λευκάδα, νησί το οποίο το επισκέφτηκε ο ποιητής μια βδομάδα πριν και του άρεσε αρκετά. Μάλιστα σκέφτεται να επενδύσει και ορισμένα χρήματα στην τράπεζα όπως ανακαλύπτεται από μια επιστολή που έστειλε στον πατέρα του.

Στις 20 Ιουλίου ο ποιητής πηγαίνει στο Μονολίθι βγάζει τα ρούχα του και πέφτει στη θάλασσα, προσπαθώντας μάταια επί δέκα ώρες να πνιγεί. Τα κύματα τον βγάζουν τα ξημερώματα στον Μύτικα, όπου ο αγρότης Ταξιάρχης Νίτσας τον συνοδεύει μέχρι τα ρούχα του. Ο ποιητής επιστρέφει στο δωμάτιο του .Το μεσημέρι βγαίνει φορώντας κοστούμι, γραβάτα και ψαθάκι. Αγοράζει ένα πιστόλι και γυρνάει πίσω στο οπλοπωλείο για να διαμαρτυρηθεί λέγοντας πως το όπλο δεν λειτουργεί ωστόσο δεν είχε προσέξει πως το πιστόλι ήταν ασφαλισμένο. Στις δύο το μεσημέρι πηγαίνει στο καφενείο «Ουράνιος Κήπος». Παρήγγειλε μια βουσινάδα, ζήτησε τσιγάρα να καπνίσει και μια κόλλα χαρτί για να γράψει το σημείωμα που βρέθηκε στην τσέπη του. Ο ποιητής πληρώνει και πηγαίνει στην τοποθεσία Αγίου Σπυρίδωνος. Ξαπλώνει κάτω από ένα ευκάλυπτο και με το αριστερό του χέρι βρίσκει το μέρος της καρδιάς και με το άλλο πατάει την σκανδάλη. Στην θέση αυτή βρίσκεται σήμερα το στρατόπεδο 8^{ης} Μεραρχίας Στρατού και υπάρχει εκεί αναμνηστική μαρμαρίνη πλάκα που τοποθέτησε η Περιγητική Λέσχη της Πρέβεζας το 1970. Η πλάκα γράφει : « Εδώ, στις 21 Ιουλίου 1928, βρήκε την γαλήνη με μια σφαίρα στην καρδιά ο ποιητής Κώστας Καρυωτάκης»

Παρατίθεται η τελευταία επιστολή του ποιητή:

Είναι καιρός να φανερώσω την τραγωδία μου. Το μεγαλύτερο μου ελάττωμα στάθηκε η αχαλίνωτη περιέργεια μου, η νοσηρή φαντασία και η προσπάθεια μου να πληροφορηθώ για όλες τις συγκινήσεις, χωρίς τις περσότερες, να μπορώ να τις αισθανθώ. Τη χυδαία όμως πράξη που μου αποδίδεται την μισώ. Εζήτησα μόνο την ιδεατή ατμόσφαιρα της, την έσχατη πικρία. Ούτε είμαι ο κατάλληλος άνθρωπος για το επάγγελμα εκείνο. Ολόκληρο το παρελθόν μου πείθει γι' αυτό. Κάθε πραγματικότης μου ήταν αποκρουστική.

Είχα τον ίλιγγο του κινδύνου. Και τον κίνδυνο που ήρθε τον δέχομαι με πρόθυμη καρδιά. Πληρώνω για όσους, καθώς εγώ, , δεν έβλεπαν κανένα ιδανικό στη ζωή τους, έμειναν πάντα έρμαιοι των δισταγμών τους, ή εθεώρησαν την ύπαρξη τους παιχνίδι χωρίς ουσία. Τους βλέπω να έρχονται ολοένα περισσότεροι μαζί με τους αιώνες. Σ' αυτούς απευθύνομαι.

Αφού εδοκίμασα όλες τις χαρές! Είμαι έτοιμος για έναν ατιμωτικό θάνατο. Λυπούμαι τους δυστυχημένους γονείς μου, λυπούμαι τα αδέρφια μου. Αλλά φεύγω με το μέτωπο ψηλά. Ήμουν άρρωστος.

Σας παρακαλώ να τηλεγραφήσετε, για να προδιαθέσει την οικογένεια μου, στο θείο μου Δημοσθένη Καρυωτάκη, οδός Μονής Προδρόμου, πάροδος Αριστοτέλους, Αθήνας.

Κ.Γ.Κ.

[Υ.Γ.] Για ν'αλλάξουμε τόνο. Συμβουλεύω όσους ξέρουν καλό κολύμπι να μην επιχειρήσουν ποτέ να αυτοκτονήσουν διά θαλάσσης. Όλη νύχτα απόψε επί δέκα ώρες, εδερνόμουν με τα κύματα. Ήπια άφθονο νερό, αλλά κάθε τόσο, χωρίς να καταλάβω πως, το στόμα μου ανέβαινε στην επιφάνεια. Ορισμένως, κάποτε, όταν μου δοθεί η ευκαιρία, θα γράψω τις εντυπώσεις ενός πνιγμένου.

Κ.Γ.Κ.

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

*«Απόκαμα, θολώσανε τα μάτια μου και ο νους,
όμως ακόμη γράφω.»*

Ο ποιητής Κώστας Καρυωτάκης ανήκει από την άποψη της ποιητικής τεχνοτροπίας στην γενιά των μετασυμβολιστών ποιητών της δεκαετίας του 1920. Αν λάβουμε υπόψη έγκυρες εκτιμήσεις της κριτικής γίνεται φανερό πως αποτελεί μια γέφυρα ανάμεσα στην παραδοσιακή και στην νεότερη ποίηση. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης «Είναι ένα ποιητής των μεταιχμίων»(Τζιόβας,1998:111) . «Τρία είναι τα χαρακτηριστικά της ποίησης του Καρυωτάκη από την άποψη του περιεχομένου: ο εγωκεντρισμός , η απαισιοδοξία και η μισανθρωπία» (Βαρίκας,1958:170). Στα χαρακτηριστικά του κριτικού σχετικά με την γραφή του ποιητή θα μπορούσαν να προστεθούν ο δραστικός του σαρκασμός και ο αυτοσαρκασμός. Από μορφική άποψη η ποίηση του διακρίνεται από αυθορμητισμό και μια αφοπλιστική ειλικρίνεια. Ο στίχος του είναι λιτός, πεζολογικός και πρωτότυπος. Τέλος η καθαρεύουσα τον βοηθάει να μεταφέρει την ποίηση του στην ατμόσφαιρα της φθοράς, που κυριαρχεί στο ποιητικό του έργο.

Ο Καρυωτάκης δημοσίευσε τρεις συλλογές : *Ο Πόνος του Ανθρώπου και των Πραγμάτων* (1919), *Νηπενθή* (1921), *Ελεγεία και Σάτιρες* (1927). Ωστόσο στο ποιητικό του

έργο σύμφωνα (Γ.Π.Σαββίδης,1979) προστίθενται τα νεανικά του έργα (1913- 1916), τα παραλειπόμενα του (1919- 1924) καθώς και τα τελευταία του έργα (1927-1928).

Ο τίτλος «Νεανικά» χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρισθούν οι πρώτες λογοτεχνικές εκδηλώσεις ενός ανθρώπου που σκοτώθηκε σε μικρή ηλικία και ήδη από τα εικοσιτέσσερα του χρόνια χαρακτήριζε τον εαυτό του ως «παιδάκι γερασμένο». Με το λέξιμα «Νεανικά» ο Γ.Π. Σαββίδης μεταφράζει τον διεθνές καθιερωμένο έργο *Juvenilia* που είναι πρόσφορος για κείμενα ούτε ακριβώς «παιδικά», ούτε «μαθητικά» ούτε «εφηβικά» αλλά ούτε και «πρωτόλεια». Δημοσιευμένα, λοιπόν από το 1913 έως το 1916, τα κείμενα αυτά εικάζεται πως είχαν γραφεί σχεδόν όλα, μέχρι τον Απρίλιο του 1915. Εκείνη την περίοδο ο ποιητής φαίνεται να μην αρκείται πια στην έκδοση των έργων του στα «οικογενειακά περιοδικά» αλλά και σε κάθε είδους άλλο έντυπο. Δεν αποκλείεται βέβαια να είχε στείλει ορισμένα έργα του σε πιο εκλεκτικά περιοδικά τα οποία τον απέρριψαν.

Ο ποιητής επιλέγει να δημοσιεύσει ποιήματα του με στίχους κατά κανόνα ερωτικού περιεχομένου με έντονο πάθος. Αυτό οδηγεί σε ένα άλλο συμπέρασμα, μπορεί να μην κατακλύζονταν εκείνο το διάστημα από μια αχαλίνωτη λογοτεχνική φιλοδοξία αλλά αντίθετα από μια επιθυμία να προβληθεί στα μάτια μιας και μόνο συγκεκριμένης αναγνώστριας, εγκατεστημένης στα Χανιά με το όνομα: « Άννα Σκορδύλη». Δεν υπάρχει άλλος λόγος που να εξηγεί γιατί τα ποιήματα αυτά «τα έστειλε σε μάτσα, τρία ή τέσσερα ή πέντε ή περισσότερα όπως μαρτυρεί ο Φώτος Γιοφύλλης»(Νέα Εστία, 1948:1368) αλλά και ταυτόχρονα τα έστειλε όχι μόνο σε ένα, αλλά σε δύο περιοδικά και δύο φορές το ίδιο έντυπο για να σιγουρευτεί πως κάποιο από τα αντίτυπα του θα δημοσιευθεί και δεν θα χαθεί.

Από γραμματολογική σκοπιά η κατηγορία της πρωτότυπης παραγωγής του Καρυωτάκη έχει χαρακτηριστεί ως ασήμαντη, απρόσωπη και μηχανική. Αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τα γαλλικά κείμενα που επιλέγει να μεταφράσει τα οποία «κοσμούν» το συγκεκριμένο έργο του, κάτι το οποίο θα συνεχιστεί σχεδόν ως την εποχή της πλήρους ωριμότητας του. Αρκετά σημαντικό είναι το γεγονός πως ο ποιητής τείνει να απαλλαγεί από τα πολεμόχαρα συνθήματα και να οδηγηθεί από την τρυφερότητα του προς τα κοινωνικά ιδανικά. Διαπιστώνεται επίσης ότι πέρα από τα γνωστά σχήματα των παρομοιώσεων και των μεταφορών, υπάρχει μια χαρακτηριστική χρήση του επιθέτου που λειτουργεί άλλοτε ως ταυτολογικό κι άλλοτε ως οξύμωρο. Τα νεανικά του έργα χωρίζονται σε : Ποιήματα, Μεταφράσεις και Πεζά.

Η πρώτη συλλογή που αποφασίζει να εκδόσεις ο ποιητή με δικά του έξοδα έχει τον τίτλο « Ο Πόνος του Ανθρώπου και των Πραγμάτων». Τυπώθηκε σε εκατό είκοσι αντίτυπα από τα οποία τα είκοσι ήταν τυπωμένα σε χαρτί πολυτέλειας. Από εξωτερική εμφάνιση είναι ένα τετράδιο που αποτελείται από δεκαέξι σελίδες αριθμημένες, ραμμένο με βυσσινί κορδόνι. Δεν υπάρχει πίνακας περιεχομένων και το εξώφυλλο αποτελείται από μια γκριζογάλανή μαρμαρόκολλα στην οποία αναγράφεται: «Κ.Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ|| Ο ΠΟΝΟΣ|ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ|ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ|Τ ‘ αστέρια τρεμουλιάζανε καθώς|το μάτι ανοιγοκλεί προτού δακρύσει...|Κ.Γ.Κ.||ΑΘΗΝΑ,1919. Σε αυτή την συλλογή περιλαμβάνονται μόνο ανέκδοτα τραγούδια του γιατί θεωρεί πως όσα έχει δημοσιεύσει προηγουμένως σε περιοδικά δεν είναι άξια να τυπωθούν ξανά. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως κάθε ποίημα αποτελείται και από μια επιγραφή, η οποία δημιουργήθηκε από τον ποιητή. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο παρουσιάζει τον τίτλο τη ποιητικής συλλογής του προσθέτοντας μια επιγραφή από στίχους του ποιήματος με τίτλο: «Gala».

Το περιεχόμενο της πρώτης του ποιητικής συλλογής μας μαρτυρεί πως δεν πρόκειται μόνο για ποιήματα τα οποία εκφράζουν την θλίψη ενός ποιητικού υποκειμένου αλλά προβάλλουν διάφορα θέματα που πλουτίζουν την ποιητική μυθολογία του ποιητή. Υπάρχει μια ανάδυση της λεπτής ειρωνείας του καθώς όλοι οι θετικοί δείκτες μετασχηματίζονται σε αρνητικούς. Η βασική θέση του ποιητή που προβάλλεται είναι πως όλα διαποτίζονται μέσω της θλίψης. Κάνουμε λόγο δηλαδή για μια ηθική της απογοήτευσης , μια αισθητική του εφήμερου η οποία εκμεταλλεύεται τις μορφές της φθοράς και της διάλυσης όλων των πραγμάτων. Φανερόνεται ένα ποιητικό πρόγραμμα που κάτω από την λέξη «πόνος» υπάρχουν τα σήματα του σωματικού άλγους, της θλίψης, του ερωτικού καημού, της συμπόνιας αλλά και της συμπάθειας.

« Τα ποιήματα της πρώτης αυτής συλλογής υιοθετούν τις αρχές του συμβολισμού, όχι όμως τις αρχές του ρομαντισμού οι οποίες προϋποθέτουν τη στροφή προς τις εθνικές λαϊκές ρίζες» (Αράγης,2006:309) Επιπλέον τα ποιήματα αυτής της συλλογής δεν επηρεάστηκαν καθόλου από το όραμα της «Μεγάλης Ιδέας» που υπήρχε εκείνη την εποχή εξαιτίας των ψευδαισθήσεων που είχε προκαλέσει το κλίμα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και οι νικηφόροι Βαλκανικοί Πολέμοι. Η ποιητική του συλλογή χωρίζεται σε δυο μέρη. Το πρώτο ονομάζεται «Ο ΠΟΝΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ» και το δεύτερο μέρος « Ο ΠΟΝΟΣ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ».

Η δεύτερη συλλογή του έχει τίτλο: «Νηπενθή». Η λέξη είναι ομηρική και αναφέρεται στην Οδύσσεια «νηπενθές φάρμακο» δηλαδή το φάρμακο το οποίο διώχνει το πένθος. Το

τεύχος αποτελείται από εβδομήντα οχτώ σελίδες και το εξώφυλλο του είναι ένα χοντρό χαρτόνι χρωματισμένο εξωτερικά σε τόνο αραιό σταχολαδί με τον εξής τίτλο: «Κ.Γ.ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ||ΝΗΠΕΝΘΗ|ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΒΡΑΒΕΥΜΕΝΑ ΣΤΟ ΦΥΛΑΔΕΦΕΙΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ||ΑΘΗΝΑ,1921. Μας είναι άγνωστο σε ποιο τυπογραφείο τυπώθηκε και ποιο μήνα του έτους του 1921, εικάζεται ότι η συλλογή εκδόθηκε με χρήματα του ίδιου του ποιητή. Κείμενο του Baudelaire την προλογίζει .Πρόκειται για το ποίημα του με τίτλο : «La voix». Γίνεται φανερό πως η ημερομηνία έκδοσης της πρέπει να είναι τον Σεπτέμβριο του 1921. Η εικασία αυτή βασίζεται στο πότε δημοσιεύτηκαν οι πρώτες και οικίες αναγγελίες της συλλογής καθώς και στο γεγονός ότι τα τρία από τα ποιήματα της (Εσπέρα, Αφιέρωμα, Χαρά) που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Μούσα* τους μήνες Ιούνιο, Αύγουστο δεν είχαν καμία αναφορά στην έκδοση της συλλογής του. Στο τεύχος του Σεπτεμβρίου διαφημίζεται η συλλογή «Νηπενθή» του Καρυωτάκη.

Τα ποιήματα τα οποία περιέχει είναι γραμμένα από το 1919 κι έπειτα. Μερικά από αυτά όπως τα: «Μοναξιά» και « Του αδελφού μου» περιλαμβάνονται στην ανέκδοτη συλλογή με την οποία ο ποιητής συμμετείχε στο Φιλαδέλφειο ποιητικό διαγωνισμό καθώς η προκήρυξη του ζητούσε ποιήματα τα οποία είχαν ως θεματική την εθνική ζωή. Ο Καρυωτάκης διάλεξε όσα είχε γράψει από παλιότερα που ταίριαζαν με την θεματική του διαγωνισμού και ετοίμασε και κάποια άλλα καθαρά πατριωτικά, τα οποία έχουν δημοσιευτεί στην ενότητα της συλλογής με τίτλο «ΗΡΩΙΚΗ ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ». Την ενότητα βέβαια αυτή την θεώρησε αταίριαστη με το περιεχόμενο της δεύτερης του συλλογής κι έτσι μετά από επτά χρόνια την εντάσσει στην επόμενη ποιητική του συλλογή. Η δομή της είναι η εξής: πρόλογος (απόσπασμα από έργο του Baudelaire), πρώτο μέρος το οποίο ονομάζεται «ΠΛΗΓΩΜΕΝΟΙ ΘΕΟΙ», δεύτερο μέρος με την ονομασία «ΣΚΙΑ ΤΩΝ ΩΡΩΝ», τρίτο μέρος με τον τίτλο «ΝΟΣΤΑΛΓΙΚΑ» και τέταρτο μέρος «ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ».

Η δεύτερη συλλογή του ποιητή : «Νηπενθή» θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αρχή της άδοξης ποίησης του. Ενώ στην πρώτη ποιητική του συλλογή κάνει λόγο για τον ανθρώπινο πόνο ως μια αόριστη κατάσταση με μια μικρή δυνατότητα λύτρωσης στην δεύτερη δεν υπάρχει καμία λύτρωση αλλά αντίθετα μια προσωρινή ανακούφιση. Η μπωντλαιρική κληρονομιά είναι έμφυτη στο έργο του Καρυωτάκη στις δύο πρώτες του συλλογές. Ασχολείται με θέματα τα οποία μπορούν να χαρακτηρισθούν ως συμβολικά και μετασυμβολιστικά όπως το χαμένο όνειρο, η αιώνια πληγή και ο παιδικός παράδεισος. Τα θέματα αυτά τα επιλέγουν και οι σύγχρονοι του Καρυωτάκη αλλά και οι παλιότεροι από αυτούς. Η διαφορά τους με τον Καρυωτάκη είναι πως η αντίθεση τους με τον κοινωνικό περίγυρο μέσα από τα έργα τους

εκδηλώνεται σαν έλλειψη ικανοποίησης. Ενώ « ο Καρυωτάκης την πιο στοιχειώδη εκδήλωση της κοινωνικής συναλλαγής τη ζει ως ταπείνωση και πληγή» (Παπάζογλου,1998:50-51).

Η τρίτη και τελευταία συλλογή έχει τίτλο : «Ελεγεία και Σάτιρες» αποτελείται από εκατό εννιά σελίδες. Το εξώφυλλο χαρακτηρίζεται από λεπτό χαρτόνι υποκίτρινο και ο τίτλος ο οποίος αναγράφεται είναι ο εξής: «Κ.Γ.ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ||ΕΛΕΓΕΙΑ|ΚΑΙ ΣΑΤΙΡΕΣ||ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ «ΑΘΗΝΑ»|Α.Ι.ΡΑΛΛΗΣ&ΣΙΑ|ΑΘΗΝΑ|ΕΥΡΥΠΙΔΟΥ 6|1927» Σύμφωνα με το αρχείο του αδελφού του ποιητή τυπώθηκαν 1500 αντίτυπα με έξοδα του ίδιου του Καρυωτάκη και κυκλοφόρησε τον Δεκέμβριο του 1927. Αρχικά ο ποιητής ήθελε η συλλογή του αυτή να είναι άτιτλη και στο εξώφυλλο να σχεδιαστεί μια νεκροκεφαλή με δύο κόκαλα σε σχήμα χιαστί. Κάτω από αυτό το σχέδιο θα υπήρχε η εξής λεζάντα : «Με το Μηδέν και το Άπειρο να συμφιλιωθούμε». Στο σχέδιο η νεκροκεφαλή εγγράφεται στο σχήμα του μηδενικού ενώ τα κόκαλα συμπίπτουν στο αλγεβρικό σήμα του απείρου. Ο Καρυωτάκης τελικά επιλέγει να χρησιμοποιήσει μια άλλη επιγραφή από το έργο : « De rerum natura». Η μετάφραση της επιγραφής είναι η ακόλουθη: « Και πρέπει να διωχθεί μακριά με το κεφάλι πρώτο, εκείνος ο φόβος του Αχέρωντα (του θανάτου) που συθέμελα ταραάζει την ανθρώπινη ζωή από τα βάθη». Η συλλογή αποτελείται από «ΕΛΕΓΕΙΑ» τα οποία χωρίζονται σε :«ΠΡΩΤΗ ΣΕΙΡΑ» και «ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΕΙΡΑ», μετά ακολουθεί η «ΗΡΩΙΚΗ ΤΡΙΛΟΓΙΑ» (είχε συμπεριληφθεί και στην προηγούμενη ποιητική συλλογή), έπονται οι «ΣΑΤΙΡΕΣ» και η συλλογή τελειώνει με τις «ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ»

Στη συλλογή αυτή ο τρόπος με τον οποίο ο ποιητής σκηνοθετεί τα ποιήματα δείχνει το πως λειτουργεί το υποκείμενο του αισθάνομαι. Είναι ένα υποκείμενο που παρουσιάζει τα πράγματα με ένα εικονικό τρόπο και αναλαμβάνει ένα ρόλο, του παρατηρητή ο οποίος κάνει λόγο για ψυχικές καταστάσεις. Βιώνει ορισμένες αμφίσημες καταστάσεις στις οποίες μπορούν να προστεθούν η ερωτική αποξένωση και η άγνοια του εκφωνητή που δεν δύναται να ανακαλύψει την βαθύτερη ουσία των πραγμάτων. Στη φάση της συγκεκριμένης ποιητικής του δημιουργίας ο Καρυωτάκης δύναται να μετράει τις ψυχικές του εντάσεις. Κάνουμε λόγο δηλαδή για μια αύξηση της έντασης η οποία σηματοδοτείται με την στέρηση, την συγκίνηση και μια εσωτερική διάλυση. Το υποκείμενο καταλήγει στην διαπίστωση της δυσαρμονίας ή της απόστασης που τον χωρίζει από τον κόσμο κάτι το οποίο σημαίνει πως δεν μπορεί να τον νοηματοδοτήσει.

Αν οι δύο προηγούμενες συλλογές του κάνουν λόγο για αφηρημένα θέματα , σε αυτήν την συλλογή υπάρχει μια συγκεκριμενοποίηση. Ο ποιητής μιλάει για την αλλοτριωτική

μάθηση, τα κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα της εποχής και τις συμπορορές ορισμένων προσώπων. Όπως τονίζει ο Χ. Παπάζογλου (1998) για πρώτη φορά εμφανίζεται στην

καρνωτακική ποίηση η πνευματική και κοινωνικό-πολιτική κατάσταση της Ελλάδας του Μεσοπολέμου. Από την κοινωνική διάσταση που αποκτά η ποίηση προκύπτει μια ένταση την οποία αυξάνουν θέματα υπαρξιακής φύσεως, συνακόλουθα, κατά κάποιο τρόπο των προηγούμενων, όπως: η αίσθηση της αδυναμίας, η αηδία για την πραγματικότητα, η αυτοκτονία, το μηδέν και το άπειρο, η άβυσσος του νου.(σελ. 51-52)

Συνεχίζουμε με την παρουσίαση μιας κατηγορίας των έργων του ποιητή η οποία έχει τον τίτλο : «Παραλειπόμενα» Τα κείμενα αυτά γράφτηκαν στην περίοδο του 1919 με 1924 , «συμπληρώνουν την εικόνα του λογοτέχνη και του ανθρώπου την οποία μας δίνουν οι δύο πρώτες συλλογές του και μέρος από τα ποιήματα που περιέχονται στην τρίτη ποιητική συλλογή» (Σαββίδης, 1979: 233). Δεν έχουν βρεθεί όλα όσα έγραψε στα πέντε εκείνα χρόνια της ωριμότητας του αλλά πρόκειται για ποιήματα τα οποία θεώρησε ο ίδιος κατάλληλα για δημοσίευση αλλά για λόγους τους οποίους δεν γνωρίζουμε δεν τα συμπεριέλαβε στις συλλογές του. «Στην ίδια περίοδο ανήκουν και το ποίημα *Κυριακή* και το πεζό που τιτλοφόρησα *Η τελευταία* τα οποία ο ίδιος έκρινε τότε ότι τον εξέφραζαν αρκετά καίρια ώστε να τα δώσει στην Πολύδουρη...» (Σαββίδης, 1979 :233).

Στην περίοδο αυτή βλέπουμε τον ποιητή να μην είναι κυρίαρχος της εκφραστικής του καθώς αναζητάει και χάνει τον πραγματικό του στόχο σε άλλες μορφές του λόγου, όπως ο γαλλικός στίχος, τραγούδια για παιδιά, λυρική πρόζα και παράδοξα διηγήματα. Η κατηγορία των ποιημάτων αυτών ,συμπίπτει σύμφωνα με τα βιογραφικά του στοιχεία με την παραίτηση του από το Υπουργείο Εσωτερικών, με τον θάνατο του ποιητή Ραφτόπουλο και τον αρραβώνα της Πολυδούρη, χωρίζεται σε τρεις ειδολογικές κατηγορίες. Η πρώτη αποτελείται από τα ποιήματα εκείνης της περιόδου η δεύτερη από τρία πεζά (μέσα σε αυτά συμπεριλαμβάνεται και η νεκρολογία για τον ποιητή Ραφτόπουλο) και η τελευταία έχει ονομαστεί από τον Γ.Π.Σαββίδη με τον τίτλο : «Πάρεργα». Εκεί συμπεριλήφθηκαν τα τραγούδια για παιδιά, τα μόνα προσिता δείγματα της συνεργασίας του στο περιοδικό με τίτλο : «Γάμπα» καθώς και τα στιχάκια που έγραψε για την επιθεώρηση Πέλ-Μέλ. «Όσο για την φιλολογική του εκδήλωση, κοντά στους στίχους πρέπει ιδίως να μνημονευθούν η έκδοση ενός περιοδικού με τον υποβλητικό τίτλο *Η Γάμπα* και η συνεργασία του σε μια θεατρική επιθεώρηση» (Δημαράς,1964:451)

Μετά την έκδοση του *Ελεγεία και Σάτιρες*, στις αρχές του 1928 ο ποιητής Κώστας Καρυωτάκης πέρασε κάποιου είδους εκφραστική κρίση. Το έργο του ποιητή που αναλύεται εδώ, μιλάει για μια κατηγορία των έργων του τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως: «Τα τελευταία κείμενα». Σύμφωνα με την επιστολή που έστειλε στο περιοδικό *Νέα Εστία* στις 20 Μαρτίου τονίζει πως «τα ποιήματα μου... είναι μια προσπάθεια η οποία δεν ξέρω αν θα καταλήξει πουθενά» (Σαββίδης, 1979:222). Είχε δηλώσει το χρονικό διάστημα εκείνο στον φίλο του Σακελλαριάδη πως θα ασχοληθεί με τα πεζά παρατώντας οριστικά τα ποιήματα. Σε έξι μήνες έγραψε εννιά πεζά, τα επτά από αυτά αποτελούν το ώριμο ποιητικό του έργο. Από αυτά δεν δημοσίευσε κανένα εκτός από μια μετάφραση του Χόφμαν. Από τον Απρίλιο ως τον Ιούνιο συνέθεσε τρία τουλάχιστον ποιήματα. Φυσικά υπάρχει περίπτωση να έγραψε κι άλλα τα οποία είτε καταστράφηκαν είτε χάθηκαν. Τα ποιήματα τα οποία έχουν διασωθεί φέρουν τους τίτλους «Αισιοδοξία», [Όταν κατεβούμε...], «Πρέβεζα»,

Τα επτά από τα εννιά πεζογραφήματα που έγραψε εικάζεται να είναι γραμμένα από τον Ιανουάριο έως τον Ιούνιο γιατί μονάχα το «Η ζωή του» είναι χρονολογημένο τον Ιούνιο το 1928. Τα υπόλοιπα αν όχι όλα καθαρογράφηκαν και συντέθηκαν στην Πρέβεζα. Τρία από αυτά περιέχουν εσωτερικά τεκμήρια πως συντέθηκαν είτε στην Πάτρα είτε στην Πρέβεζα, αυτά είναι «Φυγή», «Το εγκώμιο της θάλασσας», «Κάθαρσις». Σχετικά με τα υπόλοιπα το «Τρεις μεγάλες χάρες» γράφτηκε τον Ιανουάριο ενώ για το «Ονειροπόλος» η εσωτερική χρονολογία «ΑΠΟΚΡΕΩ 2027» ενδέχεται να σημαίνει πως γράφτηκε στις αρχές του 1927. Το πρωιμότερο από όλα είναι το «Ο κήπος της Αχαριστίας», η εικασία αυτή στηρίζεται στην συγκριτικά ανώριμη μορφή του. Τέλος, η μετάφραση «Χαρτοπαίχτης» η οποία δύσκολα μπορεί να συσχετισθεί οργανικά με το έργο του ποιητή καθώς και να τοποθετηθεί με ακρίβεια χρονολογικά.

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΥ

*«Ποιος άδοξος ποιητής» θέλουν να πούνε
την έγραψε μίαν έτσι πενιχρή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι;»*

Ο Κ. Καρυωτάκης γεννήθηκε σε μια εποχή που αποτελεί για την Ελλάδα ένας αγώνας επιβίωσης και κατοχύρωσης της ελληνικής της ταυτότητα. «Ανήκει σε μια ομάδα ποιητών ...που συνέθεσαν ποιήματα απαισιοδοξίας και ήττας σε μια εποχή εθνικής έξαρσης και νικηφόρων Βαλκανικών πολέμων, γνώρισαν την Μικρασιατική καταστροφή και χάθηκαν κάτω από περίεργες συνθήκες (αυτοκτονίες, φυματίωση, ναρκωτικά)». (Φιλοκύπρου,2009:13). Τα βιώματα που αντλεί ο ποιητής στην μεγαλύτερη διάρκεια της ζωής του είναι η ιδεολογία του εθνορομαντισμού, τα συλλογικά οράματα καθώς και η αποστολή των ποιητών στον αγώνα του έθνους με στόχο την κατοχύρωση της εθνικής ταυτότητας. Η γενιά του 20 εξαιτίας των ιστορικών γεγονότων στην Ελλάδα (Εθνικός Διχασμός, Μικρασιατική Καταστροφή, προσφυγικό πρόβλημα, Παγκαλική διδακτορία, πολιτική αστάθεια) προβάλλει έντονα στο έργο της εικόνες θανάτου, ήττας, προσφυγιάς, αρρώστιας και φτώχειας. «Η γενιά του 1920 καλλιέργησε σε πολλούς τόνους το αίσθημα του ανικανοποίητου και της παρακμής.» (Πολίτης,1999:249)

Τόσο η ποίηση όσο και η πεζογραφία του μεσοπολέμου προβάλλουν έντονα την αίσθηση της παραίτησης. Οι λογοτέχνες της γενιάς του Καρυωτάκη δηλώνουν ως οι νικημένοι της ζωής. Μέσω της ποίησης τους οι εκπρόσωποι της γενιάς αυτής κατόρθωσαν να αλλάξουν την πορεία που είχε ως τότε η ελληνική ποίηση. Συνέβαλλαν σε μια πιο ενδόμυχη διερεύνηση εισάγοντας νέους προβληματισμούς και νέα ερωτήματα σχετικά με τα όρια και τις δυνατότητες του ποιητικού λόγου. Ο Καρυωτάκης λοιπόν αποτελεί ο βασικότερος εκπρόσωπος της γενιάς του '20. Μερικοί ποιητές της γενιάς αυτής ήταν ο Φιλυράς, ο Ουράνης, ο Λαπαθιώτης, η Πολυδούρη και ο Σκαρύμπας. Οι ποιητές αυτοί ανήκουν στο ρεύμα του μετασυμβολισμού σύμφωνα με την Ε. Φιλοκύπρου, ο οποίος όρος έχει χρησιμοποιηθεί με παρόμοιο τρόπο στην γαλλική ποίηση των ετών 1900-1920. Οι ποιητές αυτοί στην Ελλάδα : «σχηματίζουν μπόεμικές φιλολογικές συντροφιάς σε καφενεία και δημοσιεύουν στίχους σε βραχύβια λογοτεχνικά περιοδικά» (Πολίτης, 1999:249).

Δεν υπάρχει κάποια κανονιστική αρχή που να ενώνει τον ποιητικό λόγο της γενιάς του 1920 μεταξύ των εκπροσώπων αλλά παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Το ρεύμα του μετασυμβολισμού θα μπορούσαμε να το τοποθετήσουμε γύρω στα 1910 με τις συλλογές του Φιλυρά και του Ουράνη. Το τέλος όμως παραμένει ακαθόριστο καθώς αρκετοί είναι οι ποιητές που δημοσιεύουν ποιήματα μετασυμβολιστικά και την δεύτερη και την τρίτη δεκαετία του εικοστού αιώνα. Κεντρικότερη μορφή του ρεύματος αυτού στην Ελλάδα αποτελεί ο Καρυωτάκης. Είναι η πιο σπουδαία και αινιγματική μορφή της γενιάς του. «Αυτός έρχονταν μόνος του από αλλού. Έρχονταν σιγά σιγά, από δρόμο δικό του» (Αγρας,1981:187).

Η ποίηση του γεννημένη σε μια περίοδο ταραχών και συντηρητισμού όσο αφορά την τέχνη, τα ήθη, τα έθιμα, τον έρωτα ακόμη και την ίδια την ζωή. Μερικοί τον κρίνουν λανθασμένα ως ρομαντικό ποιητή. Η καρυωτακική ποίηση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια πρώιμη νεωτερική ποίηση η οποία προΐδεάζει την αρχή μια μοντέρνας στην γενιά του 30. «Ο Καρυωτάκης βρέθηκε στο σταυροδρόμι που χωρίζει και ενώνει ταυτόχρονα την παλιά λογοτεχνική παράδοση με την νεότερη.»(Λορεντζάτος,1988:16). Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης: «Είναι ένας ποιητής των μεταιχμίων» (Τζιόβας: 1998, 111).

Ήδη ο ποιητής από τις δύο πρώτες του ποιητικές συλλογές προβάλλει τα χαρακτηριστικά της γραφής που τον χαρακτηρίζουν, καθώς αποτελούν συνέχεια του ρομαντικού κλίματος της πρώτης Αθηναϊκής σχολής, με κύριο γνώρισμα την μελαγχολία. Από τα πρώτα του ποιήματα είναι εμφανής μερικά από τα βασικά του γνωρίσματα που εντοπίζονται στην ποιητική του συλλογή όπως: ο πόνος, η λύπη, η νοσταλγία της παιδικής ηλικίας η συμβολιστική υποβολή και η γλωσσική ανορθοδοξία. Με την τελευταία του συλλογή γίνεται ο αντιπρόσωπος της γενιάς του καθώς εκεί γίνονται αισθητά όλα τα χαρακτηριστικά που υπάρχουν στο έργο του.

Μέσα από αυτό λοιπόν εκφράζεται το αίσθημα του αδιεξόδου απέναντι στην καταπίεση της εξουσίας, η συνειδητοποίηση της μοναξιάς του ανθρώπου και η έλλειψη των ιδανικών. Με την χρήση της σάτιρας ασκεί δριμύτατη κριτική στο κοινωνικό σύστημα που κυριαρχείται από τους γραφειοκράτες υπαλλήλους και τους ανθρώπους που του υποτάσσονται. Σε όλους τους στίχους είναι εμφανής ένα οξύτατο πνεύμα σαρκασμού και μια ανελέητη ειρωνεία. Με το έργο του εξέφρασε με τον πιο γνήσιο τρόπο το κλίμα της παρακμής, της απαισιοδοξίας και της απογοήτευσης. Διατυπώνει το αδιέξοδο που υπάρχει στη σχέση ποίησης και ζωής, ατόμου και κοινωνίας. Από άποψη μετρικής φαίνεται ο ίδιος να διαταράσσει την μετρική ορθοδοξία του στίχου με αποτέλεσμα να προκαλέσει χαλαρότητα στον ρυθμό. Έτσι μπορούμε να πούμε πως ο ποιητής προετοιμάζει το έδαφος για τον ελεύθερο στίχο που θα υιοθετήσουν αργότερα οι ποιητές της γενιάς του '30.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ

Δικά μου οι στίχοι, απ' το αίμα μου παιδιά.

Μιλούνε, μα τα λόγια σαν κομμάτια

*τα δίνω από την ίδια μου καρδιά,
σα δάκρυα τους τα δίνω από τα μάτια*

Ο ποιητής τοποθετείται στο μεταίχμιο τόσο της νεωτερικής όσο και της μοντέρνας ποίησης. Αυτό συμβαίνει διότι στο σύνολο της ποιητικής δουλειάς του μπορούν να χρησιμοποιηθούν στοιχεία τόσο μοντέρνα όσο και παραδοσιακά. Από άποψη μορφής και περιεχομένου υπάρχει μια έντονη σκοτεινή ιδιαιτερότητα. Από τη μια γίνεται αισθητή η έμμετρη ομοιοκατάληκτη γλωσσική του συνέπεια (στοιχείο της παραδοσιακής ποίησης) από την άλλη η τάση φυγής από το αστικό κέντρο, η ειρωνεία, η σάτιρα και η παραίτηση μέσα στην οποία επικρίνεται ο κοινωνικός καθωσπρεπισμός. Όλα αυτά αποτελούν σαφώς δείγματα της νεωτερικότητας. Χαρακτηριστικά επίσης της γραφής του αποτελούν η αντιποιητική ορολογία, το καθημερινό μη λογοτεχνικό λεξιλόγιο και τα υπαρξιακά θέματα που προβάλλονται στο έργο του. Χρησιμοποιεί την ίδια την ομοιοκαταληξία του πολλές φορές με απώτερο σκοπό την ειρωνεία.

Η οπτική γωνία που είχε ο Καρυωτάκης στο έργο του δημιουργούσε εντάσεις στον κόσμο των γραμμάτων και τον έθετε στο περιθώριο. Η επιλογή του να μην είναι ένας από τους δημιουργούς οι οποίοι θα εξυπηρετήσουν την έννοια του έθνους στέκεται ως αιτία να ασκηθούν άσχημες κριτικές εναντίον του. Υιοθετεί την φυγή, την παραίτηση, την απαισιοδοξία, την ειρωνεία, την θλίψη και το σαρκαστικό, σατυρικό ύφος, όλα αυτά δημιουργούν μια κατακραυγή στο αστικό περιβάλλον και στα ήθη της εποχής. «Ο Καρυωτάκης θα κατηγορηθεί για θανατόφιλη διάθεση, αρρωστημένο ψυχισμό και δειλία» (Ντουνιά,2000:298)

Τέλος ο ποιητής θαύμαζε πολύ το έργο του Baudelaire κι επηρεάστηκε αρκετά από αυτό. Τον γοήτευε η γλωσσική του ανορθοδοξία, οι συγγένειες συναισθηματικού και ψυχολογικού κλίματος, ο κοινωνικός αντικομφορμισμός, η παρωχημένη αίσθηση περί του ωραίου και του υψηλού, η αναζήτηση μιας νέας δυναμικής του ποιητικού λόγου και το σκοτεινό κλίμα, στοιχεία που επικρατούν στο έργο του Baudelaire και ο Καρυωτάκης τα υιοθέτησε για το δικό του. Επίσης ορισμένα στοιχεία της γραφής του μαρτυρούν μια μεταμαρξιστική προσέγγιση για την τέχνη. «Μιας τέχνης που αναδεικνύει τα πάθη του σώματος και της ανθρώπινης εσωτερικότητας, τις μορφές χειραγώγησης και μηχανοποίησης τους, κάτω από την βίαιη και τρομακτική εμπειρία του αναδύομενου βιομηχανικού πολιτισμού» (Τερζάκης, 2004:37).

ΤΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Τα ποιήματα τα οποία έγραψε ο Καρυωτάκης στην πρώιμη ηλικία του όπως έχει προαναφερθεί εντάσσονται στην κατηγορία που χαρακτηρίζεται με τον τίτλο «Νεανικά». Πρόκειται για ποιήματα τα οποία δεν πρόσεξε αρκετά η κριτική. Ο ίδιος εκείνη την περίοδο αρχίζει να κατακλύζει την Ελλάδα και τον *Παρνασσό* με στίχους κατά κανόνα ερωτικούς. Αυτή η ερωτική του διάθεση μας οδηγεί στην εικασία πως αυτό που τον κινεί δεν είναι μία αχαλίνωτη λογοτεχνική φιλοδοξία αλλά η συγκεκριμένη του επιθυμία να προβληθεί στα μάτια μια συγκεκριμένης αναγνώστριας, πιθανότατα εγκατεστημένης στα Χανιά.

Το πρώτο ποίημα που θα αναλύσουμε είναι το ποίημα με τίτλο «Ξέρω».

ΞΕΡΩ

Ξέρω μια όμορφη μικρή, μια θεϊκή κοπέλα.

Τα παιδικά φουστάνια της να φαίνονται αφήνουν

δυό πόδια ως το γόνατο- ω πειρασμός! ω τρέλα!-

και τ' άλικά τα χείλη της σωρό τα γέλια χύνουν.

Όπου διαβεί κι όπου σταθεί, την ηδονή σκορπίζει.

Και νιώθεις ολοπύρινες ματιές να σου καρφώνει

όταν το φουστανάκι της με χάρη ανεμίζει

και τ' άσπρα κρύφια κάλλη της τ' αφράτα φανερώνει.

Τα μάτια της δοκίμασα να δω ποιο έχουν χρώμα.

Αστράφτουν κείνα και θαρρώ πως «Τ' είδες;» μου φωνάζουν.

«Θαμπώθηκα!» τους λέω 'γω, κι αυτά μου λεν ακόμα:

«Μπορείς να δεις τον ήλιο;» Ναι, πως τον ήλιο μοιάζουν!

Είναι ξανθή; μελαχρινή; Δεν ξέρω, στο Θεό μου!

Όσες φορές κοιτάξα τη λαμπερή μορφή της,

οι ομορφιές μ'εστράβωσαν. Και χάνω τον καιρό μου

όταν παιδεύομαι να βρω τι κρύβει η ψυχή της.

Το ποίημα αυτό δημοσιεύτηκε στον *Παρνασσό* το έτος 1914. Διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από τα μεταγενέστερα ποιήματα του Καρυωτάκη τα οποία διακρίνονται από το χαρακτηριστικό της ανίας και της μελαγχολίας του ποιητή καθώς έχει ως κύριο χαρακτηριστικό του το στοιχείο του έρωτα. Μπορούμε να πούμε ότι πρόκειται για ένα εγκώμιο του γυναικείου σώματος κάτι το οποίο αποδεικνύεται από τις εικόνες που προβάλλει. Παρουσιάζει ένα όμορφο κορίτσι χαρακτηρίζοντας τα πόδια της ως «πειρασμό», μιλάει για τα χείλη της, τα αστραφτερά της μάτια και την λαμπερή μορφή της. Έχουμε να κάνουμε με ένα αγαπημένο, λατρευτό αντικείμενο. Ο αφηγητής βρίσκεται κοντά σε μια κατάσταση έντασης καθώς η ομορφιά της κοπέλας που περιγράφεται του προκαλεί έντονα συναισθήματα, βρίσκεται δηλαδή σε μια ερωτική αφύπνιση του ποιητικού υποκειμένου, σε ένα ερωτικό σκίρτημα. «Το ποίημα θυμίζει ένα γαλλικό είδος, το blazon. Πρόκειται για μια λεπτομερή περιγραφή εγκωμιαστική ή σατυρική ενός προσώπου ή πράγματος. Βασικός κανόνας του είδους είναι ότι κάθε μέρος της γυναίκας μπορεί να υμνηθεί» (Μπενάτσης,2004:81)

Η δομή του ποιήματος προβάλλει μια έντονη αντίθεση ανάμεσα στην γνώση και στην άγνοια. Ο ποιητής μπορεί να μας παρουσιάζει σημεία του σώματος αυτής της γυναίκας ωστόσο μέσω των επαναλαμβανόμενων ερωτήσεων το ποιητικό υποκείμενο βρίσκεται σε μια κατάσταση έκπληξης αλλά και κατάπληξης. Είναι φανερό η έντονη ερωτική διάθεση του ποιητή για το πρόσωπο το οποίο περιγράφεται ωστόσο δεν γίνεται έκδηλο το αποτέλεσμα αν η έκφραση αυτού του ερωτικού μηνύματος θα καταλήξει δηλαδή σε ευφορία (αποδοχή) ή σε δυσφορία (απόρριψη). Από αυτό επομένως γίνεται κατανοητό πως το υποκείμενο βρίσκεται σε μια κατάσταση άγνοιας. Δεν γνωρίζει λοιπόν αν βρίσκει ανταπόκριση σε όλο αυτό. Παρουσιάζεται η έντονη επιθυμία του για το συγκεκριμένο πρόσωπο ωστόσο δεν μας γίνεται γνωστό μέσα από το ποίημα αν υπάρχει αμοιβαιότητα.

Το επόμενο ποίημα διακρίνεται για το εγκωμιαστικό περιεχόμενό του και έχει τίτλο : «[Κόσμο]ξακουσμένη»

Η [ΚΟΣΜΟ]ΞΑΚΟΥΣΜΕΝΗ

*Αυτή 'ταν αιθερόπλαστη, μίας αυγής κοπέλα,
αυτή 'χε άκακη καρδιά π' αγκάλιαζε τον ουρανό,
μέσα στον κήπο έτρεχε με του παιδιού την τρέλα,
ανάμεσα στα λούλουδα λουλούδι ζωντανό.*

*Ένα πουλί, της ψάθας της της ανθοστολισμένης
γελάστηκε και τσίμπησε το ψεύτικο σταφύλι·
εν άλλο, απονήρευτο, της κοσμοζακουσμένης
για κεράσια ενόμισε τα κερασένια χείλη·*

*την πλάνη του σαν είδανε, γελάσανε τα κρίνα
και σκόρπισαν εν'άρωμα γλυκύτερο ακόμα·
από τον ήλιο έφυγε μια χαρωπή ακτίνα
και στη νεράιδα έχυσε τ' ολόχρυσο της χρώμα.*

*Το άνθος εμαράθηκε και η πανώρια σβήνει
σαν όνειρο απατηλό, σαν οπτασία θεία.
Με το καπέλ' ο κηπουρός την κερασιά του ντύνει
για να φοβίσει τα πουλιά- για δες μια πονηριά!*

*Μα τα πουλιά σαν είδανε την ψάθα κρεμασμένη
θυμήθηκαν την όμορφη- ω ποιος θα την ξεχάσει!-
κι αμέσως εριχτήκανε σα λύκοι πεινασμένοι·
Την άλλη μερ' η κερασιά δεν είχ' ένα κεράσι.*

Πρόκειται για ένα ποίημα αρκετά παραστατικό με έντονες γλαφυρές εικόνες. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της «Κοσμοζακουσμένης»(κύριο πρόσωπο του ποιήματος) αποτελεί η ομορφιά της που είναι αποδεκτή από όλους τους συμμετέχοντες μέσα στο ποίημα είτε είναι άνθρωποι είτε πλάσματα της φύσης (καθολική ομορφιά). Το ποιητικό υποκείμενο την χαρακτηρίζει ως «αιθερόπλαστη» και «λουλούδι ζωντανό ανάμεσα στα λουλούδια». Η χάρη της μάλιστα είναι τόσο μεγάλη που μετασχηματίζει την ψάθα της, καθώς σύμφωνα με το ποίημα ένα πουλί τσίμπησε το ψεύτικο σταφύλι που στόλιζε το καπέλο της κι ένα άλλο πέρασε τα χείλη της για αληθινά κεράσια. Μέχρι και ο ίδιος ο ήλιος έδωσε λάμψη στην κοπέλα με τις ακτίνες του. Μιλάμε για μια γυναίκα απaráμιλλη, πρόκειται δηλαδή για ένα αντικείμενο το

οποίο ενδιαφέρει πολλούς. Τα αξιολογικά κριτήρια όλων όσοι έρχονται σε επαφή μαζί της συμφωνούν τόσο στον κοινωνικό όσο και στο φυσικό τομέα.

Η όμορφη αυτή γυναίκα έσβησε όπως αναφέρεται στο ποίημα «σαν όνειρο απατηλό, σαν οπτασία θεία». Μετά τον θάνατο της κοπέλας ο κηπουρός παίρνει το καπέλο της και το χρησιμοποιεί για να διώχνει τα πουλιά από την κερασιά. Ωστόσο εκείνα δεν ξέχασαν ποτέ την ομορφιά της και την λάμψη της. Καθώς βλέπουν το καπέλο της όχι απλά δεν απομακρύνονται αλλά ρίχνονται πάνω στην κερασιά σαν πεινασμένοι λύκοι χωρίς να αφήσουν ούτε ένα κεράσι. Αυτό το γεγονός σημασιοδοτεί την μορφή της τελειότητας της κοπέλας ,πρόκειται για ένα πρότυπο ομορφιάς που η ανάμνηση του υπερτερεί και υπερβαίνει την έννοια του θανάτου. Έτσι η γυναίκα αυτή η Κοσμοξασκουσμένη αποκτά μια μορφή αθανασίας στη σκέψη και στην συνείδηση όσων την είχαν γνωρίσει ή ήρθαν σε επαφή μαζί της. Αποδεικνύεται λοιπόν και το πόσο εύστοχος είναι ο τίτλος του ποιήματος καθώς ο ποιητής θέλει να δηλώσει με μια σειρά διαδοχικών ακολουθιών ,το πρότυπο της καθολική ομορφιάς που δεν επηρεάζεται ούτε από τον ίδιο τον θάνατο.

Το επόμενο ποίημα έχει τίτλο «Φιλημένη» κι εκδόθηκε στο περιοδικό *Παρνασσός* στις 27 Απριλίου 1914

ΦΙΛΗΜΕΝΗ

*Καθόμαστε αμίλητοι- θυμήσου, κοπελιά μου-
ερόδιζες από ντροπή- αλήθεια 'ναι ή ψέμα;-
κι άφηνες το κεφάλι σου να σιγογειρεί χάμου
όταν το βλέμμα σ[ου] έσμιζε με το δικό μου βλέμμα.*

*Σου ζήτησα ο άμοιρος ένας φιλί μονάχα·
εσύ μου το αρνήθηκες με την γλυκιά φωνή σου
κι έγειρες το κεφάλι σου- να το θυμάσαι τάχα;-
μα' γω το «ναι» edιάβασα στα μάτια, τη μορφή σου.*

*Σ'αγκάλιασα, σε φίλησα, χωρίς να σε ρωτήσω·
εσύ φαινόσουν, πονηρή, πως ήσουν θυμωμένη
και να ξεφύγεις ήθελες... μα όχι να σ' αφήσω·*

εγλίστρησες και μου φυγες... εισ' όμως φιλημένη.

Αρχικά αποτελεί ένα ποίημα στο οποίο μπορούμε να μιλήσουμε για μια διυποκειμενική σχέση καθώς αναφέρονται δύο υποκείμενα να μοιράζονται μια στιγμή, αυτή του φιλιού. Το ποίημα εξιστορεί μια σκηνή μεταξύ ενός αγοριού κι ενός κοριτσιού. Με τις ερωτήσεις που προσδίδει ο ποιητής δημιουργεί στο έργο του μια αίσθηση ζωντάνιας καθώς φαίνεται σαν να απευθύνεται στο πρόσωπο που πέρασαν μαζί την συγκεκριμένη στιγμή που αναφέρεται το ποίημα. Η κοπέλα λοιπόν που αποτελεί το δεύτερο υποκείμενο φαίνεται να απορρίπτει το γεμάτο πόθο πρώτο υποκείμενο που νοσταλγεί να την φιλήσει και συναντά εμπόδια στην εκπλήρωση της ερωτικής του επιθυμίας.

Παρά όμως την άρνηση της κοπέλας, το αγόρι υπέθεσε από την στάση του σώματος της ότι εκείνη ζητά το φιλί του. Έτσι λοιπόν φιλά την κοπέλα χωρίς την θέληση της κάτι το οποίο την κάνει να φύγει από αυτόν. Το μεταφράζει ωστόσο σαν ένδειξη καπρίτσιου από την μεριά της κοπέλας. «Η φυγή της και η θριαμβική του αναφώνησης στο τέλος : «εισ' όμως φιλημένη» εισάγει σε αυτή την ερωτική σχέση ένα είδος αντιπαράθεσης ανάμεσα στο αρσενικό και στο θηλυκό»(Μπενάτσης,2004:91). Το γεγονός αυτό μας υποδηλώνει μια σύγκρουση των δύο ρόλων, εφόσον υπάρχει μια αντιπαράθεση δύο υποκειμένων. Το πρώτο αντιπροσωπεύει το πάθος ενώ το δεύτερο είναι ένα είδος αντι-υποκειμένου που αντιτάσσεται κι αποχωρεί.

Ο ΠΟΝΟΣ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Μετά τα νεανικά ποιήματα ο ποιητής Κωνσταντίνος Καρυωτάκης εκδίδει την πρώτη του ποιητική συλλογή το 1919 με τίτλο : «Ο πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων». Τα ποιήματα αυτά παρουσιάζουν μια νέα οπτική. Όπως έχει αναφέρει ο Σακελλαριάδης, ο Καρυωτάκης διαβάζει για να αναδειχθεί «καλός ποιητής». Τα ποιήματα αυτά παρουσιάζουν αρκετό ενδιαφέρον διότι αποτελούν μια ποιητική εξέλιξη της μυθολογίας του Καρυωτάκη. Το πρώτο ποίημα της συλλογής αυτής έχει τον τίτλο «Θάνατος»

ΘΑΝΑΤΟΙ

*Είναι άνθρωποι που την κακήν ώρα
την έχουν μέσα τους.*

*Χεράκια που κρατώντας τα τριαντάφυλλα
 κι απ' την χαρά ζεστά των φιλημάτων,
 χεράκια που κρατώντας τα τριαντάφυλλα
 χτυπήσατε τις πόρτες των θανάτων·*

*ματάκια μου που κάτι το εδιψάσατε
 και διψασμένα εμείνατε ποτήρια,
 ματάκια μου που κάτι το εδιψάσατε
 και εμείνατε κλεισμένα παραθύρια·*

*ω, πού 'χατε πολλά να ειπείτε, στόματα,
 κι ο λόγος σας edιάλεξε για τάφο,
 ω, που 'χατε πολλά να ειπείτε, στόματα
 και τον καημό δεν είπατε που γράφω·*

*Μάτια, χεράκια, στόματα, ιστορήστε μου
 τον πόνο κάποιας ώρας, κάποιου τόπου,
 ματάκια, χεράκια, στόματα, ιστορήστε μου
 τον πόνο των πραγμάτων και του ανθρώπου*

Στο ποίημα αυτό «το ποιητικό μάλιστα υποκείμενο χρησιμοποιεί μια συγκεκριμένη τεχνική. Καθιερώνει ισοδυναμίες ανάμεσα σε μια λέξη και μια ακολουθία λέξεων. Έτσι δημιουργείται η οριστική, μορφικά και σημασιακά ενοποιημένη, ρηματική ακολουθία που συγκροτεί το ποίημα» (Μπενάτσης, 2004 :103). Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται επέκταση και καθιερώνει αυτήν την ισοδυναμία παράγοντας από μια λέξη μια ρηματική ακολουθία που έχει τα χαρακτηριστικά αυτής της λέξης. Η επέκταση στο ποίημα αυτό εξαρτάται από τον τίτλο «Θάνατοι» και εκμεταλλεύεται μια σκέψη ή μια κατάσταση που υποδηλώνεται από την επιγραφή « Είναι άνθρωποι που την κακήν την ώρα /την έχουν μέσα τους.» Τα δρώντα πρόσωπα είναι τρία και κατονομάζονται ως «χεράκια», «ματάκια» και «στόματα. Η χρήση των υποκοριστικών σηματοδοτεί το νεαρό της ηλικίας κάνοντας εντονότερη την αίσθηση της απώλειας, Θα μπορούσε να γίνει λόγος πως ο ποιητής αναφέρεται στην έννοια του ανθρώπινου

όντος, κάτι τέτοιο το οποίο δεν συμβαίνει καθώς μιλάει για την κατάτμησή του ανθρώπινου σώματος του οποίου τα μέρη δρουν ατομικά.

Από την αρχή του ποιήματος εμφανίζονται «χεράκια» που είναι ζεστά, φιλημένα και κρατούν τριαντάφυλλα. Η εικόνα αυτή μας προκαλεί τρυφερότητα. Τα λουλούδια συμβολίζουν την χάρη και συνδέονται με τον έρωτα. Η εικόνα όμως ανατρέπεται στους επόμενους στίχους με την έκφραση «κρατώντας τριαντάφυλλα» και σηματοδοτεί το νεκρό σώμα που το σκεπάζουν τριαντάφυλλα πριν την ταφή. Η εικόνα άρα μετασχηματίζεται καθώς εμφανίζει την αγαπημένη να περνάει στην άλλη ζωή κρατώντας τριαντάφυλλά που είναι σύμβολα του έρωτα.

Ο στίχος «ματάκια μου που κάτι το εδιψάσατε» δηλώνει μια επιθυμία του υποκειμένου. Κάθε εμφάνιση του *θέλω* προσδιορίζει μια νέα επιτάχυνση απέναντι στο στόχο. Αυτός όμως δεν μπορεί να εκπληρωθεί γιατί παρεμβαίνει ο θάνατος. Η επόμενη στροφή δηλώνει μια αντιπαράθεση ανάμεσα στο *δύναμαι* και στο *δε δύναμαι*. Το υποκείμενο που κρύβεται πίσω από την λέξη «στόμα» έχει την δυνατότητα να εκφράσει πράγματα ενδιαφέροντα αλλά κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει γιατί το πρόσωπο που δρα δεν μπορεί να γίνει πραγματικό υποκείμενο για να αναμεταδώσει τις σκέψεις του ποιητικού υποκειμένου.. Δεν βρέθηκε δηλαδή ένα στόμα το οποίο μπορεί να εκφράσει την πολλαπλότητα των αισθημάτων του.

Ο αφηγητής προσπαθεί να εξαλείψει αυτή την στέρηση. Απευθύνεται στα τρία πρόσωπα τα οποία δεν ολοκληρώθηκαν ως υποκείμενα και τους ζητάει να ιστορήσουν τις πολλαπλές μορφές του πόνου. Όλο αυτό αποτελεί μια διαδικασία πρόσκλησης όπου όσοι έχασαν κάθε προοπτική και δεν ολοκληρώθηκαν καλούνται να μιλήσουν για πράγματα που προκαλούν ή προκάλεσαν πόνο. Στον τελευταίο στίχο υπάρχει μια ασυμβατότητα. Μπορεί στην πραγματικότητα το άψυχο με το έμψυχο να είναι αντίθετα. Στο ποίημα όμως τα πράγματα (άψυχο) και ο άνθρωπος (έμψυχο) ταυτίζονται. Αυτό συμβαίνει διότι κοινός παρονομαστής τους είναι ο πόνος, ένα στοιχείο το οποίο συνδέει ανόμοια πράγματα και έχει την απόλυτη κυριαρχία τόσο στο φυσικό όσο και στο ανθρώπινο επίπεδο. Με αυτό τον τρόπο το ποιητικό υποκείμενο προσδιορίζει το ύφος των ποιημάτων που θα ακολουθήσουν. «Ο πόνος μάλιστα είναι ένα πολύσημο λέξιμο και έχει ως σήματα εκτός από το σωματικό άλγος, την θλίψη, την στεναχώρια, τον ερωτικό καημό, την συμπόνια και τη συμπάθεια» (Μπενάτσης, 2004: 107)

Το επόμενο ποίημα έχει τίτλο : «Άνοιξη» και είναι χρονολογημένο το 1918

ΑΝΟΙΞΗ

Έτσι τους βλέπω εγώ τους κήπους

*Στον κήπο απόψε μου μιλάει μια νέα μελαγχολία.
Βυθίζει κάποια αμυγδαλιά το ανθοχαμόγελό της
στον βάλτου το θολό νερό. Και η θύμηση της νιότητος
παλεύει τόσο θλιβερά την άρρωστη ακακία...*

*Εξύπνησε μια κρύα πνοή μες στη σπασμένη σέρα,
όπου τα ρόδα είναι νεκρά και κάσα η κάθε γάστρα.
Το κυπαρίσσι, ατελείωτο σαν βάσανο, προς τα άστρα
σηκώνει την μαυρίλα του διψώντας τον αέρα.*

*Και πάνε, πένθιμη πομπή λες, της δεντροστοιχίας
οι πιπεριές και σέρνονται στα πράσινα μαλλιά τους.
Οι δύο λατάνιες ύψωσαν μες την απελπισιά τους
τα χέρια. Κι είναι ο κήπος μας κήπος μελαγχολίας.*

Από μια πρώτη ανάγνωση του συγκεκριμένου ποιήματος γίνεται κατανοητή η αντίθεση που υπάρχει ανάμεσα στον τίτλο του ποιήματος και το περιεχόμενο του. Ο τίτλος «Άνοιξη» παραπέμπει σε κάτι ευχάριστο, σε ανθισμένους κήπους, σε μια πληρότητα ζωής ωστόσο τα δρώντα πρόσωπα που δηλώνουν τον ερχομό της άνοιξης είναι αρνητικά σημασιοδοτημένα. Ανάμεσα στην αντίθεση υπάρχει και η επιγραφή του ποιητή «Έτσι τους βλέπω εγώ τους κήπους» η οποία αποτελεί ένα διερμηνεύον που βρίσκεται ανάμεσα στους δύο αντιθετικούς κώδικες (τίτλος, περιεχόμενο) και χρησιμεύει σημαντικά για την ερμηνεία του ποιήματος. Χαρακτηριστική είναι επίσης η χρήση του ρήματος «βλέπω» (που σημαίνει αντιλαμβάνομαι) συνοδευόμενο με το επίρρημα «έτσι», προσδίδουν μια αλλαγή της οπτικής γωνίας. Υπάρχει ένας συνδυασμός μετατροπής κι επέκτασης. Αντιπαραθέτει το ποιητικό υποκείμενο τον τίτλο του ποιήματος με όσα λέει στη συνέχεια και στην σχολιαστική επιγραφή παρουσιάζει την οπτική γωνία με την οποία βλέπει αυτός τους κήπους. Για να το πετύχει αυτό μετατρέπει όλα τα θετικά στοιχεία της άνοιξης σε αρνητικά. Η κατάσταση αυτή δηλώνεται με την χρήση των

ρημάτων «Βυθίζει», «παλεύει», «διψώντας», «σέρνονται» που δημιουργεί μια κατάσταση διαρκείας και προβάλλει ένα κόσμο χωρίς αξίες.

Σχετικά με τον τρόπο γραφής του ποιήματος γίνεται φανερό πως όλοι οι στίχοι του αποτελούν μετωνυμίες «βλάστησης» όπως είναι οι μυγδαλιές, η ακακία που είναι άρρωστη, τα ρόδα τα οποία χαρακτηρίζονται ως νεκρά και οι λατάνιες ως απελπισμένες. Στο επίπεδο του βάθους προβάλλεται η ιδέα πως ο ποιητής βλέπει ένα μη θέαμα, δηλαδή μια έλλειψη βλάστησης. Ο κήπος γενικότερα σηματοδοτεί ένα χώρο αναψυχής, ένα ευχάριστο και ελκυστικό περιβάλλον, ο ποιητής όμως τον βλέπει αρνητικά. Διακρίνεται επίσης ο λεκτικός μηχανισμός της ειρωνείας που έχει ως στόχο την θετική μετατροπή του δείκτη σε αρνητικό με αποτέλεσμα ο κήπος να παρουσιάζεται ως μη κήπος. Ο λόγος και το ύφος παύουν να έχουν εγκωμιαστικό τόνο.

Η εικονοποιία του τελευταίου στίχου «Κι είναι ο κήπος μας κήπος μελαγχολίας» εκπέμπει μια μελαγχολία και μια συσχέτιση με τον πρώτο στίχο του ποιήματος «Στον κήπο απόψε μου μιλάει μια νέα μελαγχολία». Να σημειωθεί πως το επίθετο «νέα» δεν δηλώνει μόνο μια καινούργια μελαγχολία αλλά και κάτι που δεν μοιάζει με τίποτα προηγούμενο. Παράλληλα το ρήμα «μιλεί» μας παραπέμπει στο χώρο του *αισθάνομαι*, το οποίο μας οδηγεί στο ρήμα «βλέπω» της επιγραφής. Με άλλα λόγια το ποιητικό υποκείμενο δεν αντιλαμβάνεται μόνο τον κήπο ως ένα αντιχώρο όπου τα πάντα είναι μαραμμένα αλλά και την ύπαρξη μιας μελαγχολίας μέσα του. Η μελαγχολία πηγάζει και κατακλύζει τον ίδιο του τον εσωτερικό κόσμο.

Το επόμενο ποίημα έχει τίτλο : «Μυγδαλιά» είναι χρονολογημένο το 1918 ωστόσο η πρώτη μορφή του γράφηκε το 1916 αλλά δεν σώζεται.

ΜΥΓΔΑΛΙΑ

*Κι ακόμα δε μπόρεσα να καταλάβω
πως μπορεί να πεθάνει μια γυναίκα
που αγαπιέται.*

*Έχει στον κήπο μου μια μυγδαλιά φυτρώσει
κι είν' έτσι τρυφερή που μόλις ανασαίνει·
μα η κάθε μέρα, η κάθε αυγή τήνε μαραίνει
και τη χαρά του ανθού της δε θα μου τη δώσει.*

*Κι αλίμονό μου! εγώ της έχω αγάπη τόση...
Κάθε πρωί κοντά της πάω και γονατίζω
και με νεράκι και με δάκρυα την ποτίζω
τη μυγδαλιά που 'χει στον κήπο μου φυτρώσει.*

*Αχ, της ζωούλας της το ψέμα θά τελειώσει·
όσα δεν έχουν πέσει, θά της πέσουν φύλλα
και τα κλαράκια της θε ν' απομείνουν ζύλα.
Την άνοιξη του ανθού της δεν θα μου τη δώσει.*

Κι όμως εγώ ο φτωχός της έχω αγάπη τόση....

Το ποίημα αυτό μας εισάγει με τον τίτλο σε ένα εύφορο περιβάλλον γιατί η αμυγδαλιά στο τέλος του χειμώνα συνδέεται με την άνοιξη. Αλλά με το περιεχόμενο της επιγραφής το χαρούμενο κλίμα χάνεται. Λειτουργεί πάλι ως διερμηνεύον και ταυτίζεται η μυγδαλιά με μια γυναίκα που πεθαίνει. Ο δεύτερος μάλιστα στίχος μας δηλώνει πως η ύπαρξη αυτή είναι νεαρή σε ηλικία. Η μυγδαλιά μαραίνεται και δεν θα ανθοφορήσει ξανά παρόλες τις ενέργειες του ποιητικού υποκειμένου, όπως δηλώνουν οι στίχοι «Κάθε πρωί κοντά της πάω και γονατίζω/και με νεράκι και με δάκρυα την ποτίζω». Υπάρχει έντονα και το στοιχείο της συναισθηματικής διέγερσης που δηλώνεται με την λέξη «δάκρυα». Το αποτέλεσμα είναι προδιαγραμμαμένο κι αυτό φαίνεται από την τελευταία στροφή του ποιήματος. Η μυγδαλιά δεν θα ανθίσει ξανά και ο ποιητής δεν θα απολαύσει την ομορφιά της, όλο αυτό το γεγονός αυξάνει το δυσφορικό κλίμα. Πρόκειται για την περιγραφή μιας ακραίας κατάστασης η οποία παρουσιάζεται και στον ψυχισμό του αφηγητή.

Το ποιητικό υποκείμενο έχει αναλάβει τον ρόλο του συμπαραστάτη, αυτόν που βοηθάει έτσι ώστε η αμυγδαλιά να ανθίσει. Ο ρόλος αυτός καθίσταται ανίσχυρος και αδύναμος δηλώνοντας έτσι μια μορφή ανεπάρκειας. Η αναφορά της μυγδαλιάς που φυτρώνει μόνη της έχει διττή σημασία : από την μια μεριά είναι η ομορφιά του ίδιου του δένδρου και από την άλλη του έρωτα , η λαχτάρα δηλαδή για αυτό το ποθητό αντικείμενο. Μέσα από ένα βοτανολογικό κώδικα κρύβεται η επιθυμία για μια νέα ωραία κοπέλα. Όλες οι προσπάθειες που γίνονται για να ανθίσει τελικά η αμυγδαλιά αποτελούν μια αλληγορία της ποιητικής

αναζήτησης του ποιητικού υποκειμένου. Ο αφηγητής είναι ανίσχυρος και το ποθητό αντικείμενο οδηγείται στον θάνατο. Η μυγδαλιά αναπαριστά την εφήμερη ομορφιά για να δηλώσει πως η ερωτική του επιθυμία δεν μπορεί να έχει διάρκεια καθώς ο θάνατος υπερβαίνει τα όρια της ανθρώπινης δύναμης.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ

Τα περισσότερα δημοσιευμένα ποιήματα του την περίοδο που γράφει την δεύτερη του ποιητική συλλογή είναι ποιήματα ποιητικής και αποτελούν την πρώτη του ενότητα της συλλογής.. Αυτήν την ονομάζει «Πληγωμένοι Θεοί», τίτλος που φέρνει παλαμικές αντιστοιχίες. Η λυρική μούσα του Καρυωτάκη εμφανίζεται μπροστά του και δεν πρόκειται να του αποκαλύψει τίποτα. Ο ποιητής ανταποκρίνεται σε μια διαφορετική τάξη των ποιητικών πραγμάτων που του υπαγορεύει η δική του μούσα, εκείνη η αινιγματική Πολύμνια.

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

*Ψεύτικα αισθήματα/ψεύτη του κόσμου!
 Μα το παράξενο/ φως του ερωτός μου
 φέγγει στου σκοτεινού/ δρόμου στην άκρη:
 Με το παράπονο/και με το δάκρυ,
 κόρη χλωμόθυρη/ μαυροντυμένη.
 Κι είναι σαν αίνιγμα,/ και περιμένει.
 Λάμπει το βλέμμα της/ απ' την ασθένεια.
 Σάμπως να λιώνουνε/χέρια κεριένια.
 Στ' άσαρκα μάγουλα/ πως έχει μείνει
 πίκρα το νόημα/ γέλιου που σβήνει!
 Είναι το αζήγητο/το μικροστόμα
 δίχως το μίλημα,/ δίχως το χρώμα.
 Κάποια μεσάνυχτα/ θα σε αγαπήσω,
 Μούσα./ Τα μάτια σου θά τα φιλήσω,
 να βρω γυρεύοντας/ μες τα νερά τους
 τα χρυσονείρατα/ και τους θανάτους,
 και τη βασίλισσα/ λέξη του κόσμου,*

και το παράξενο/φως του έρωτός μου.

Η «Πολύμνια» του ποιητή δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο Φιλαδέλφειο Διαγωνισμό του 1920 στον οποίο ο ποιητής είχε συμμετάσχει με μια συλλογή με τίτλο : «Τα τραγούδια της πατρίδος μου» .Δημιούργησε έτσι ένα διάλογο απέναντι στον ποιητή Παλαμά καθώς ο τίτλος του Καρυωτάκη παραπέμπει στον τίτλο της πρώτης ποιητικής του συλλογής. Ο Παλαμάς στο ποίημα του εισάγει ένα ηρωικό νόημα μέσα από μεγαλοπρεπή στίχο καθώς κι από μια συνείδηση υπεροχής. Αντίθετα η μούσα του Καρυωτάκη δεν είναι θεότητα όπως του Παλαμά , η παρουσία της ταυτίζεται με μια δημιουργική ικανότητα η οποία είναι αμιγώς ευεργετική. Η μούσα του χαρακτηρίζεται ως «κόρη χλωμόθωρη, μαυροντυμένη» η οποία αντί να δίνει έμπνευση αντιμετωπίζεται συγκαταβατικά από τους ποιητές.

Η «Πολύμνια» του Καρυωτάκη αντιστρέφει την εξουσιαστική σχέση της ποίησης πάνω στον ποιητή , ο οποίος πλέον δεν επικαλείται την Μούσα για να της ζητήσει εύνοια. Ο ποιητή είναι αυτός ο οποίος υπόσχεται στην «άρρωστη Μούσα» ότι θα την αγαπήσει κάποια μεσάνυχτα. Το ποιητικό αδιέξοδο προβάλλεται με έντονο τρόπο και ο ποιητής βαδίζει προς αυτό. Θα μπορούσε να λεχθεί πως «θέμα του ποιήματος, που φαίνεται να υπαινίσσεται ο Καρυωτάκης, είναι η νεωτερικότητα μιας Μούσας που έχει συνείδηση του διαχωρισμού ανάμεσα στο ποιητικό υποκείμενο και το υποκείμενο της ποίησης» (Καργιώτης,2018:67)

Το συγκεκριμένο ποίημα του Καρυωτάκη δεν αποτελεί μια σάτιρα ή μια παρωδία ούτε έρχεται σε ρήξη με την μοντερνικότητα του κλασικισμού. Αν λάβουμε υπόψη ένα νεανικό ποίημα του Καρυωτάκη με τίτλο : « Ο θάνατος του ποιητή», διαπιστώνουμε πως τα χαρακτηριστικά της Μούσας που παρουσιάζει το νεανικό ποίημα με την «Πολύμνια» έρχονται σε πλήρη αντίθεση. Η μούσα παρουσιάζεται όμορφη με υπέροχα χρυσά μαλλιά, με κάθε όνειρο του ποιητή να περιβάλλεται γύρω από εκείνη. Αντίθετα η «Πολύμνια» παρουσιάζεται με μια εικονοποιία η οποία θυμίζει άρρωστο πρόσωπο.

Αν συγκρίνουμε το νεανικό του ποίημα με αυτό που συμπεριέλαβε στα «Νηπενθή» καταλαβαίνουμε πως υπάρχει μια μετατροπή, όλα τα θετικά στοιχεία τους ενός μετατρέπονται σε αρνητικά. Η παρουσίαση της Πολύμνιας μπορεί να σχετίζεται και με τον τίτλο της ενότητας «Πληγωμένοι θεοί» στην οποία συμπεριλαμβάνεται το ποίημα. Προβάλλεται επομένως μια σχέση μεταξύ δύναμης και αδυναμίας, η δεύτερη σχετίζεται με την εμφάνιση της Μούσας («χλωμόθωρη», «χέρια κερένια», «άσαρκα μάγουλα») και η πρώτη με την δύναμη και τον έρωτα του ποιητικού υποκειμένου που θα αποτελέσει για εκείνο πηγή έμπνευσης. Μέσα στα

δάκρυα της «Πολύμνιας» θα βρει την λύση του προβλήματος που δεν είναι άλλη από τον έρωτα.

Ο ANTI-ΗΡΩΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης απομυθοποιεί το ρόλο του ποιητή ήρωα επιλέγοντας ο ίδιος τη θέση του στη λογοτεχνία. Γράφει την «πενιχρή μπαλάντα στους άδοξους ποιητές» ελπίζοντας πως οι καιροί που θα έρθουν θα τον κατατάξουν κι αυτόν ανάμεσα τους. Καταφέρει μέσω του έργου του να παρουσιάσει έναν άνθρωπο τραγικό κι ανοιχτό στη ζωή. Πέρα όμως από την μπαλάντα που γράφει, υπάρχουν κι άλλα ποιήματα που προβάλλουν τον αντι- ήρωα ποιητή. Μερικά από αυτά είναι το «Είμαστε κάτι ξεχαρβαλωμένες κιθάρες» και το « Τι νέοι που φτάσαμεν». Είναι γραμμένα σε α' πληθυντικό πρόσωπο, ποιήματα δηλαδή τα οποία το ποιητικό εγώ ταυτίζεται κι εκφράζεται ως ένα μέλος κοινωνικής ομάδας που άλλοτε φαίνεται να συνδέεται με το ίδιο το ποιητικό συνάφι κι άλλοτε να διευρύνει περισσότερο τα όρια του. Το γενικότερο κλίμα των ποιημάτων αυτών είναι ένα κλίμα διάψευσης προσδοκιών κι αποτυχίας σαν να βαραίνετε δηλαδή πάνω στη ζωή των ανθρώπων, μια άσχημη μοίρα.

Επόμενο ποίημα από την δεύτερη ποιητική συλλογή είναι η «Μπαλάντα στους άδοξους ποιητές» η οποία δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά τον Μάιο του 1920.

ΜΠΑΛΑΝΤΑ/ ΣΤΟΥΣ ΑΔΟΞΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

*Από θεούς κι ανθρώπους μισημένοι,
σαν άρχοντες που εξέπεσαν πικροί,
μαραίνονται οι Βερλαίν· τους απομένει
πλούτος η ρίμα πλούσια και αργυρή.
Οι Ουγκό με «Τιμωρίες» την τρομερή
των Ολυμπίων εκδίκηση μεθούνε.
Μα εγώ θα γράψω μια λυπητερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι.*

*Αν έζησαν οι Πόε δυστυχισμένοι,
και αν οι Μπωντλαίρ εζήσανε νεκροί,
η Αθανασία τους είναι χαρισμένη.*

*Κανένας όμως δεν ανιστορεί
και το έρεβος εσκέπασε βαρύ
τους στιχουργούς που ανάζια στιχουργούνε.
Μα εγώ σαν προσφορά κάνω ιερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι.*

*Του κόσμου η καταφρόνια τους βαραίνει
κι αυτοί περνούνε αλύγιστοι και ωχροί,
στην τραγική απάτη τους δομένοι
πως κάπου πέρα η Δόξα καρτερεί,
παρθένα βαθυστόχαστη ιλαρή.
Μα ξέροντας πως όλοι τους ξεχνούνε,
Νοσταλγικά εγώ κλαίω τη θλιβερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι.*

*Και κάποτε οι μελλούμενοι καιροί:
«Ποιος άδοξος ποιητής» θέλω να πούνε
«την έγραψε μίαν έτσι πενιχρή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που ναι;»*

Μια πρώτη ανάγνωση δείχνει πως το ποίημα αποτελείται από εικοσιοχτώ στίχους. Πρόκειται για τρεις οχτάστιχες στροφές και μια τελική τετράστιχη στροφή. Ο τελευταίος στίχος της στροφής χρησιμεύει ως ρεφρέν, το ποίημα αυτό αποτελεί τον πιο κοινό τύπο μπαλάντας. Τα δρώντα πρόσωπα τα οποία υπάρχουν είναι επώνυμοι ποιητές όπως Verlaine, Hugo, Poe και Baudlaire αλλά και ανώνυμοι, άδοξοι δηλαδή ποιητές στους οποίους συμπεριλαμβάνεται και το ποιητικό υποκείμενο. Η αναφορά που γίνεται στους επόμενους ποιητές δεν είναι τυχαία, προβάλλεται μια έντονη αντίθεση μεταξύ της τέχνης και της ζωής τους. Σχετικά με την ζωή τους, σημεία στο ποίημα μαρτυρούν όπως «εξέπεσαν», «μαραίνονται», «έζησαν... δυστυχισμένοι», «εζήσανε νεκροί» πως η ζωή τους δεν ήταν ευχάριστη. Στο τομέα της τέχνης όμως τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά κάτι το οποίο

φανερώνει ο στίχος «η Αθανασία τους είναι χαρισμένη». Καταλαβαίνουμε πως γίνεται λόγος για αποτίμηση της ζωής και του έργου των γνωστών δημιουργών. Έχουν κατακτήσει δηλαδή την αναγνώριση και την καταξίωση που παρέχει η τέχνη. Ωστόσο αυτό που εκφράζεται στο λεγόμενο ρεφρέν κι αρχίζει με τον σύνδεσμο «μα» συγκεφαλαιώνει το θέμα του ποιήματος. Ο ποιητής θα γράψει «μια λυπητερή μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι». Μέσα από το στίχο αυτό φαίνεται η συναισθηματική ένταση του ποιητή.

Η περιγραφή των άδοξων ποιητών δεν μας λέει για πράγματα που συμβαίνουν αλλά δείχνει τα πράγματα να συμβαίνουν. Σε αυτούς απευθύνεται ο στίχος «τους στιχουργούς που ανάξια στιχουργούνε». Το «ανάξια» παραπέμπει στην έννοια του ασήμαντου και η λέξη «στιχουργός» δηλώνει πως δεν βρίσκεται στην ίδια αξιολογική κλίμακα με τον ποιητή. Το ποιητικό υποκείμενο διαπιστώνει πως υπάρχει μια αντιπαράθεση ανάμεσα στον κόσμο και στους άδοξους ποιητές κάτι το οποίο «τους βαραίνει». Όλοι τους ξεχνούνε και δεν φαίνεται να υπάρχει προοπτική αναγνώρισης του έργου τους παρόλο που οι ποιητές έχουν την ψευδαίσθηση πως κάποια μέρα θα αναγνωρισθούν και θα δοξασθούν από τον κόσμο. Άρα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι δεν υπάρχει προοπτική και το έργο τους παραμένει στα αζήτητα. Υπάρχει ένα εμπόδιο στο συμπέρασμα αυτό και είναι ο τρόπος με τον οποίο το ποιητικό υποκείμενο θα γράψει μια μπαλάντα στους άδοξους ποιητές, κάνοντας μια «προσφορά ιερή.»

Το ερώτημα που τίθεται από τα παραπάνω είναι πως θα μπορούσαν άραγε να αντιμετωπιστούν ως πρόσωπα ιερά, ανάξιοι στιχουργοί; Η απάντηση είναι αρνητική και φαίνεται στον τελευταίο στίχο του ποιήματος. Το ίδιο ποιητικό υποκείμενο θεωρεί τον εαυτό τους ως ανάξιο αλλά κυρίαρχο λέξιμα της τελευταίας στροφής αποτελεί το ρήμα «θέλω» Επιθυμεί και θέλει το ποιητικό υποκείμενο ταυτόχρονα να μιλήσουν κάποτε για το έργο του. Δεν τον ενδιαφέρει που ο ίδιος θα είναι άγνωστος αυτό που τον νοιάζει είναι η διάσωση και η διαχρονικότητα που θα αποκτήσει το έργο του. Τέλος εικάζεται πως πίσω από την επιθυμία αυτή μπορεί να διατυπωθεί η πίστη του ίδιου του ποιητικού υποκειμένου ότι το έργο του τελικά δεν είναι ασήμαντο αλλά αξίζει να αναγνωστεί.

[...ΕΙΜΑΣΤΕ ΚΑΤΙ ΞΕΧΑΡΒΑΛΩΜΕΝΕΣ ΚΙΘΑΡΕΣ...]

*Είμαστε κάτι ξεχαρβαλωμένες
κιθάρες. Ο άνεμος, όταν περνάει,*

*στίχους, ήχους παράφωνους ξυπνάει
στις χορδές που κρέμονται σαν καδένες.*

*Είμαστε κάτι απίστευτες αντένες.
Υψώνονται σα δάχτυλα στα χάη,
στην κορυφή τους τ' άπειρο αντηχάει,
μα γρήγορα θα πέσουνε σπασμένες.*

*Είμαστε κάτι διάχυτες αισθήσεις,
χωρίς ελπίδα να συγκεντρωθούμε.
Στα νεύρα μας μπερδεύεται όλη η φύσις.*

*Στο σώμα, στην ενθύμηση πονούμε.
Μας διώχνουνε τα πράγματα, κι η ποίησις
είναι το καταφύγιο που φθονούμε.*

Όλο το ποίημα ενδεχομένως αποτελεί μια τολμηρή μεταφορά. Από γραμματική και συντακτική άποψη ο αναγνώστης δεν προβληματίζεται. Το νόημα του όμως δεν μπορεί να προσληφθεί με τον ίδιο τρόπο. Το ρήμα «είμαστε» παρουσιάζει την οπτική γωνία ενός ομιλούντος υποκειμένου. Σε επίπεδο επιφάνειας γίνεται αντιληπτό ο συνδυασμός του ουσιαστικού μαζί με τον επιθετικό προσδιορισμό. Γίνεται λόγος για ξεχαρβαλωμένες κιθάρες, για απίστευτες αντένες και αισθήσεις διάχυτες, αντικείμενα τα οποία είναι ανενεργά. Στη συνέχεια βέβαια η περιγραφή που ακολουθεί τα μετασχηματίζει σε δρώντα πρόσωπα. Ο άνεμος δηλαδή ξυπνάει στίχους και ήχους παράφωνους και οι αντένες υψώνονται «σα δάχτυλα στα χάη» Στο σημείο αυτό εκφράζονται συναισθηματικές καταστάσεις με κύριο αίσθημα αυτό της απογοήτευσης και της θλίψης. Βρισκόμαστε επομένως σε ένα σύστημα ασύμβατων αξιών όπου η κιθάρα αποτελεί η μετωνυμία της μουσικής, οι αντένες οι δείκτες των σημάτων και οι αισθήσεις μέσα από τις οποίες συλλαμβάνουμε τον κόσμο δεν μπορούν να εκπληρώσουν την αποστολή τους.

Τα παραπάνω ουσιαστικά λειτουργούν ως σχήματα του παραδοσιακού λυρισμού τα οποία αρχικά δηλώνουν καταστάσεις των πραγμάτων και βαθμιαία μετασηματίζονται σε καταστάσεις ψυχής. Μπορεί δηλαδή το ποιητικό υποκείμενο να ερευνά και να αισθάνεται τον εξωτερικό κόσμο, αλλά αυτή η αποσύνδεση των πραγμάτων παραπέμπει σε μια εσωτερική αναστάτωση. Το σώμα αποτελεί το μέσο με το οποίο ο ποιητής μεταβαίνει από τις εξωτερικές καταστάσεις στις εσωτερικές. Ο αντίκτυπος λοιπόν της εσωτερικής αποδιοργάνωσης στο σώμα του ποιητικού υποκειμένου προβάλλει τον χώρο του αισθάνομαι. Έπειτα, υπάρχει η αναφορά στην ποίηση, «κι η ποίησις/ είναι το καταφύγιο που φθονούμε», η οποία αποτελεί ένα στοιχείο προστασίας αλλά κι απέχθειας από την μεριά του ποιητή. Επικρατεί έντονα το φαινόμενο της μη διάζευξης των αντιθέσεων, υπάρχει δηλαδή μια ταλάντευση ανάμεσα σε αντιθετικούς όρους (αποδοχή- απόρριψη, ευφορία-δυσφορία). Αυτό έχει ως συνέπεια την γενικότερη αποδιοργάνωση του ποιητικού υποκειμένου. Επομένως δεν είναι πλέον σε θέση να νοηματοδοτήσει τον κόσμο και να θέσει ευδιάκριτα όρια ανάμεσα στο θετικό και το αρνητικό.

Από το κεφάλαιο «Ελεγεία» της τελευταίας του συλλογής το ποίημα [Τι νέοι που φτάσαμε ως εδώ...] δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1922.

[...ΤΙ ΝΕΟΙ ΠΟΥ ΦΤΑΣΑΜΕ ΩΣ ΕΔΩ...]

*Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ, στο έρημο νησί, στο χείλος
του κόσμου, δώθε απ' το όνειρο και κείθε από τη γη!
Όταν απομακρύνθηκε ο τελευταίος μας φίλος,
ήρθαμε αγάλι σέρνοντας την αιώνια πληγή.*

*Με μάτι βλέπουμε αδειανό, με βήμα τσακισμένο
τον ίδιο δρόμο παίρνουμε καθένας μοναχός,
νιώθουμε τ' άρρωστο κορμί, που εβάρυνε σαν ξένο,
υπόκωφος από μακριά η φωνή μας φτάνει αχός.*

*Η ζωή διαβαίνει, πέρα στον ορίζοντα σειρήνα,
μα θάνατο, καθημερινό θάνατο και χολή*

*μόνο, για μας η ζωή θα φέρει, όσο αν γελά η αχτίνα
του ήλιου και οι αύρες πνέουνε. Κι είμαστε νέοι, πολύ*

*νέοι, και μας άφησεν εδώ μια νύχτα, σ'ένα βράχο
το πλοίο που τώρα χάνεται στου απείρου την καρδιά,
χάνεται και ρωτιόμαστε τι να 'χουμε, τι να 'χω,
που σβήνουμε όλοι, φεύγουμ' έτσι νέοι, σχεδόν παιδιά!*

Από τους δύο πρώτους στίχους κάνουν αισθητή την παρουσία τους προσδιορισμοί του χώρου όπως «στο χείλος/ του κόσμου», «κείθε από τη γη». Το υποκείμενο κάνει ένα φανταστικό ταξίδι και φτάνει ως την άκρη του κόσμου, ως το υπερέραν. Κάνουμε λόγο δηλαδή για ένα σύμβολο αναζήτησης. Τα πράγματα όμως αλλάζουν και αυτό δηλώνεται μέσα από τα εκφωνήματα «δώθε απ' το όνειρο» «και μας άφισεν εδώ, μια νύχτα σε ένα βράχο», «το πλοίο που τώρα χάνεται στου απείρου την καρδιά» που τονίζουν την αλλαγή μιας κατάστασης. Δεν υπάρχει πλέον μέσο για το ποιητικό υποκείμενο να μεταβεί στην ποιητική ουτοπία, έτσι χάνεται η προσδοκία της πνευματικής διαφυγής. Το βλέπουμε να οδηγείται σε μια κατάσταση χάους κι αυτές οι εντάσεις που νιώθει έχουν το αντίκτυπο τους στο σώμα του. Αυτό δηλώνεται μέσα από τις εξής φράσεις «άρρωστο κορμί» και η φωνή που «φτάνει αχός». Όλες αυτές οι σωματικές εκφράσεις δηλώνουν πόνο αλλά και απογοήτευση. Οι καταστάσεις της ψυχής αποκτούν συγκινησιακή διάσταση και αυτό φαίνεται συνεχώς από το «Κι είμαστε νέοι, πολύ/νέοι [...] σχεδόν παιδιά»

Κορύφωση σε αυτήν την πορεία που ακολουθεί το ποίημα όπως έχει επισημαίνει και ο Καψωμένος θα μπορούσε να θεωρηθεί η παραδοχή ενός κοσμικού τίποτε ενός απόλυτου μηδενικού που συνδέεται τόσο με την συνείδηση της τραγικότητας του κόσμου όσο και με την συνακόλουθη οριστική επιλογή του θανάτου έναντι στη ζωή. Η άποψη λοιπόν που υιοθετεί ο ποιητής για την έννοια του μηδενός και του απείρου είναι πως το άπειρο περιέχεται μέσα στο ίδιο το μηδέν κάτι το οποίο φαίνεται και από τους στίχους «Με το μηδέν και το άπειρο να συμφιλιωθούμε». Να κατανοήσουμε δηλαδή πως πέρα από τον αντικειμενικό κόσμο υπάρχει μόνο το απόλυτο κενό που αποτελεί την αλήθεια.

Η ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΗ ΤΟΥ ΙΔΙΟΤΗΤΑ

Η ελληνική κριτική έχει ασχοληθεί εκτεταμένα με ζητήματα που αφορούν την υπαλληλική ιδιότητα του Καρυωτάκη και υπάρχει η τάση να την ερμηνεύουν ως κατάθεση ζωής. Ένα από τα ποιήματα αυτά έχει τον τίτλο «Γραφιάς» ανήκει στο κεφάλαιο «Η σκιά των Ωρών» της δεύτερης ποιητικής του συλλογής κι εκδόθηκε για πρώτη φορά τον Μάιο του 1920.

ΓΡΑΦΙΑΣ

Οι ώρες μ'εχλώμιασαν, γυρτός που βρέθηκα ξανά

στο αχάριστο τραπέζι

(Απ'τ'ανοιχτό παράθυρο στον τοίχο αντικρινά

ο ήλιος γλιστράει και παίζει)

Διπλώνοντας το στήθος μου ,γυρεύω αναπνοή

στη σκόνη των χαρτιών μου,

(Σφύζει γλυκά και ακούγεται χιλιόφωνα η ζωή

στα ελεύθερα του δρόμου.)

Απόκαμα, θολώσανε τα μάτια μου και ο νούς,

όμως ακόμη γράφω.

(Στο βάζο ξέρω δίπλα μου δυό κρίνους φωτεινούς.

Σα να 'χουν βγει σε τάφο)

Βρισκόμαστε στο χώρο του γραφείου με πρωταγωνιστική μορφή τον γραφιά ,είναι ένας κατώτερος δημόσιος υπάλληλος, που έχει τον μικρότερο βαθμό στην υπαλληλική ιεραρχία. Πρόκειται για τον ίδιο τον ποιητή καθώς αυτό ήταν το επάγγελμά του. Στο ποίημα αυτό διεκτραγωδεί την κατάσταση και περιγράφει αντιθετικά δύο χώρους, τον εσωτερικό και τον εξωτερικό (δηλώνεται με τους στίχους που βρίσκονται μέσα στην παρένθεση). Στον χώρο του γραφείου τα πράγματα είναι απελπιστικά. Παρουσιάζεται ως ένας άνθρωπος χλωμός και σκυφτός πάνω στο γραφείο του, δυσκολευόμενος να αναπνεύσει σκόνη των χαρτιών. Η

σωματική του κούραση είναι εμφανής αλλά ακόμη και με θολωμένα μάτια ο ίδιος συνεχίζει να γράφει. Προβάλλεται μια οπτική γωνία η οποία τονίζει ένα επαναλαμβανόμενο μαρτύριο. Η δουλειά του πλέον έχει αντίκτυπο στο σώμα του. «Με τον τρόπο αυτό, το υποκείμενο εκχωρεί στο σώμα του την ικανότητα να εκφράσει τις ψυχικές του καταστάσεις, που είναι η δυσφορία και η απώθηση που νιώθει για το έργο που επιτελεί» (Μπενάτση,2004:300) Οι συνθήκες επομένως που βιώνει αυτό το σώμα δεν είναι μια κατάσταση φυσικότητας αλλά πνιγηρότητας.

Από την άλλη υπάρχει ένας άλλος κόσμος πέρα από το γραφείο , ο κόσμος του έξω. Είναι ο ήλιος και οι ήχοι της ζωής που ακούγονται στα «ελεύθερα του δρόμου». Υπάρχει μια έντονη αντίθεση μεταξύ του μέσα κόσμου που δηλώνει τον θάνατο και του έξω που δηλώνει την ζωή. Το σημείο που ενώνει τους δύο αυτούς κόσμους είναι το βάζο με τους δύο φωτεινούς κρίνους, οι οποίοι διατηρούν την ζωντάνια, την φωτεινότητα και την ομορφιά αλλά ο ποιητής τους χαρακτηρίζει με τον στίχο «σα να ‘χουν βγει σε τάφο». Ο χώρος εργασίας του αντιπροσωπεύει την λέξη «τάφος» και η κατάσταση στην οποία βρίσκεται το υποκείμενο δεν είναι καμία άλλη πέρα από κατάσταση νέκρωσης. Στο ποίημα ακυρώνονται όλα τα συστήματα αξιών τα οποία μπορούν να αναδυθούν. Τα κρίνα από την μία μεριά χαρακτηρίζονται ως φωτεινά αλλά από την άλλη χάνουν αυτήν την ιδιότητα εξαιτίας της τοποθέτησής τους στο γραφείο κάτι το οποίο τα καθιστά πένθιμα. «Ο αφηγητής παραδέχεται ότι στην περίπτωση του επικρατεί το αρνητικό στοιχείο. Γίνεται επομένως εδώ λόγος για την ομορφιά και ταυτόχρονα την ακύρωση της ομορφιάς, πράγμα που συνδηλώνει μια αποπροσωποποίηση του υποκειμένου». (Μπενάτση 2004:301)

Η ΣΑΤΙΡΑ

Ήδη από τα νεανικά του ποιήματα γνωρίζουμε πως το ποιητικό υποκείμενο καταφάσκει το μέτρο και αρνείται την υπερβολή. Σε μια παρόμοια κατάσταση βρίσκετε και το παρόν ποίημα. Η υπερβολή αυτή μπορεί να οριστεί ως «μεγάλη ποσότητα, ως υπέρβαση του μέτρου και των ορίων». Το ποιητικό υποκείμενο δεν στρέφεται εναντίον του θηλυκού γενικά, αλλά σατιρίζει τη διάθεση για εξασφάλιση και κοινωνική άνοδο με κάθε μέσο. Αυτό οδηγεί στην υπερβολή, η οποία έχει ως αποτέλεσμα μια καταστροφική ανισορροπία. Το ποίημα που θα αναλυθεί έχει τίτλο : «Ωχρα Σπειροχαίτη» και ανήκει στην ενότητα «Σάτιρες». Δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το καλοκαίρι το 1923.

ΩΧΡΑ ΣΠΕΙΡΟΧΑΙΤΗ

*Ήταν ωραία ως σύνολο τα επιστημονικά
βιβλία, οι αιματόχρωμες εικόνες τους, η φίλη
που αμφίβολα κοιτάζοντας εγέλα μυστικά,
ωραίο κι ό,τι μας έδιναν τα φευγαλέα της χείλη...*

*Το μέτωπο μας έκρουσε τόσο απαλά, με τόση
επιμονή, που ανοίξαμε για να 'μπει σαν κυρία
η Τρέλα στο κεφάλι μας, έπειτα να κλειδώσει.
Τώρα η ζωή μας γίνεται ξένη, παλιά ιστορία.*

*Το λογικό, τα αισθήματα μας είναι πολυτέλεια,
βάρος, και τα χαρίζουμε του κάθε συνετού.
Κρατούμε την παρόρμηση, τα παιδικά μας γέλια,
το ένστικτο ν' αφηνόμεθα στο χέρι του Θεού.*

*Μια κωμωδία η πλάση Του σαν φρικαλέα,
Εκείνος, που έχει πάντοτε την πρόθεση καλή,
ευδόκησε στα μάτια μας να κατεβάσει αυλαία
-ω κωμωδία-!- το θάμπωμα, τ' όνειρο, την αχλύ.*

*... Κι ήταν ωραία ως σύνολο η αγορασμένη φίλη,
στο δείλι αυτό του μακρινού πέρα χειμώνας, όταν,
γελώντας αινιγματικά, μας έδινε τα χείλη
κι έβλεπε το ενδεχόμενο, την άβυσσο που ερχόταν.*

Ο τίτλος του ποιήματος αναφέρεται σε ένα βακτήριο το οποίο μεταδίδεται κατά την σεξουαλική επαφή και προκαλεί την ασθένεια της σύφιλης. Αποτελούσε εκείνη την περίοδο μια ασθενεί στιγματισμού καθώς σε μεγάλα ποσοστά την είχαν οι ομοφυλόφιλοι, οι

εκδιδόμενες γυναίκες και οι πελάτες τους. Ο Καρυωτάκης υπήρξε άνθρωπος που είχε σεξουαλικές επαφές επί πληρωμή κι αυτό το ποίημα αποτελεί την ομολογία του πως πάσχει ο ίδιος από σύφιλη. Ο ποιητής θεωρεί πως η ασθένεια του είναι ένα είδος τιμωρίας στην αμαρτία του. Αλλά αυτό το οποίο προκαλεί ενδιαφέρον είναι το τι θεωρεί ο ποιητής αμαρτία. Δεν κάνει λόγο ούτε για τον εξευτελισμό της γυναικείας υπόστασης ούτε ότι ο ίδιος αναπαράγει μια σεξιστική αντίληψη εξουσιαστικής σχέσης ανάμεσα στα δύο φύλα με την αντιμετώπιση της γυναίκας ως εμπόρευμα. Αλλά το λάθος του σχετίζεται με το ηθικό επίπεδο καθώς θεωρεί μη ηθικό να έρθει σε επαφή με μια γυναίκα τέτοιου είδους . Προβάλλεται δηλαδή σε όλο το ποίημα ένας ηθικισμός, ο οποίος αποτελεί χαρακτηριστικό της τότε εποχής.

Πρωταγωνιστική μορφή αποτελεί η «αγορασμένη φίλη» η οποία είναι γοητευτική αλλά είναι αυτή που θα παγιδέψει το ποιητικό υποκείμενο. Βασική συνάρτηση του ποιήματος αποτελεί η αντίθεση μεταξύ του είναι και του φαίνεσθαι. Αυτό αποδεικνύεται κι από το χαρακτηρισμό «ωραία» μπορεί να είναι δηλαδή όμορφη στην όψη αλλά ταυτόχρονα θα είναι και αυτή η οποία προκαλεί συμφορές. Στον Καρυωτάκη προβάλλεται ένα «θέλω» το οποίο αποδιοργανώνει την ανθρώπινη δράση και προκαλεί πόνο. Η ανατροπή της τάξης δηλώνεται με την αναφορά στην «Τρέλα», δίνοντας ο ίδιος ο ποιητής την συγκατάθεση του να συμμετάσχει σε αυτή την πράξη όπως δηλώνεται με το ρήμα «ευδόκησε» Υπάρχει η συναίνεση του ποιητικού υποκειμένου αντί της ρητής άρνησης. Τέλος αυτό που σατιρίζεται και δυσφημίζεται στο ποίημα είναι η γενικότερη επικράτηση του παραλόγου η οποία φυσικά ανατρέπει την κοσμική τάξη.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ, Η ΠΡΕΒΕΖΑ

Με αυτό το ποίημα θα κάνουμε μια ξεχωριστή μνεία στην πόλη στην οποία ο ποιητής έβαλε τέλος στη ζωή του. Το ποίημα με τίτλο «Πρέβεζα» είναι από τα τελευταία που έγραψε ο ποιητής και αναφέρεται στην περιγραφή μιας δυσφορικής κατάστασης. «Δεν μπορεί να γράφτηκε πριν από τις 22 Ιουνίου συνεπώς το αντίγραφο που ο ποιητής έστειλε στο Κ.Δ. Καρυωτάκη την 1^η Ιουλίου θα ήταν μορφικά πιο κατασταλαγμένο» (Σαββίδης, 1979: 229)

ΠΡΕΒΕΖΑ

*Θάνατος είναι οι κάργες που χτυπιούνται
στους μαύρους τοίχους και στα κεραμίδια,
Θάνατος οι γυναίκες που αγαπιούνται
καθώς να καθαρίζουνε κρεμμύδια.*

Θάνατος οι λεροί, ασήμαντοι δρόμοι
 με τα λαμπρά μεγάλα ονόματα τους,
 ο ελαιώνας, γύρω η θάλασσα, κι ακόμη
 ο ήλιος, θάνατος μέσα στους θανάτους.

Θάνατος ο αστυνόμος που διπλώνει,
 για να ζυγίσει μια «ελλιπή» μερίδα,
 θάνατος τα ζουμπούλια στο μπαλκόνι
 κι ο δάσκαλος με την εφημερίδα.

Βάσις, Φρουρά, Εξηκονταρχία Πρεβέζης.
 Την Κυριακή θ' ακούσουμε τη μπάντα.
 Επήρα ένα βιβλιάριο Τραπέζης,
 πρώτη κατάθεσις δραχμαί τριάντα.

Περπατώντας αργά στην προκυμαία,
 «υπάρχω» λές, κι ύστερα : «δεν υπάρχεις!»
 Φτάνει το πλοίο. Υψώνει σημαία.
 Ίσως έρχεται ο κύριος Νομάρχης.

Αν τουλάχιστον, μέσα στους ανθρώπους
 αυτούς, ένας επέθαινε από αηδία...
 Σιωπηλοί, θλιμμένοι, με σεμνούς τρόπους,
 θα διασκεδάζαμε όλοι στη κηδεία.

Η πρώτη στροφή του ποιήματος έχει ως κεντρικό άξονα την έννοια «σπίτι», το μέρος αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως ένας χώρος αναφυχής. Τα κεραμίδια και οι τοίχοι του σπιτιού αναφέρονται ως μαύροι, το οποίο αποτελεί σημάδι της πολυκαιρίας ή καταστροφής. Επίσης

οι κάργες (μαύρα πουλιά) διακρίνονται και αυτές από ένα αίσθημα συμφοράς. Ενώ λοιπόν το σπίτι θεωρείται ως ένας χώρος που μας προστατεύει και μας προκαλεί ηρεμία, ο ποιητής τον μετατρέπει σε χώρο ανυπαρξίας και ανασφάλειας. Οι γυναίκες που αποτελούν ένα αντικείμενο ερωτικής επιθυμίας αντιδρούν στον έρωτα καθαρίζοντας κρεμμύδια. Βλέπουμε δηλαδή ένα θετικό και ποθητό στοιχείο να καταλήγει κάνοντας μια πράξη αγγαρείας.

Στην δεύτερη στροφή προβάλλονται οι «δρόμοι» ως «λεροί» και «ασήμαντοι». Καταλαβαίνουμε πως το ποιητικό υποκείμενο θεωρεί τους δρόμους της Πρέβεζας μη λειτουργικούς. Το μόνο στοιχείο το οποίο ξεχωρίζει πάνω τους είναι η λαμπρότητα των ονομάτων τους. Από τα δημιουργήματα του ανθρώπου περνάει στο φυσικό χώρο. Μιλάει για τον «ελαιώνα», την «θάλασσα» και τον «ήλιο». Στοιχεία που προβάλλουν αντίστοιχα την παραγωγή, την επικοινωνία και το φως, δηλαδή ταυτίζονται με την ζωή. Αντίθετα ο στίχος «θάνατος μέσα στους θανάτους» παραπέμπει στον ίδιο τον θάνατο. Η αντίθεση που υπάρχει στη στροφή αυτή δημιουργεί ένα αίσθημα δυσφορίας.

Η επόμενη στροφή μεταβαίνει στην κοινωνική περιοχή. Εμφανίζεται ο αστυνόμος ο οποίος αποτελεί ένα όργανο της τάξης, ζυγίζοντας τις εφημερίδες προφυλάσσει από ενδεχόμενη απάτη τον κόσμο. Για να επιτελέσει το έργο του φαίνεται να γέρνει πάνω από την ζυγαριά. Η εικόνα αυτή προκαλεί μια έντονη αντίθεση ανάμεσα στο ευθυτενές σώμα που παραπέμπει στην λευτεριά και το γυρτό σώμα του ως ένα είδος μιζέριας. Με την αναφορά στα «ζουμπούλια» υπάρχει πάλι το θετικό σήμα, η φυσική ομορφιά των λουλουδιών η οποία όμως περιορίζεται στα στενά πλαίσια του μπαλκονιού. Μπορεί δηλαδή το λουλούδι να είναι όμορφο αλλά περιορίζεται σε στενό χώρο. Επόμενο πρόσωπο αποτελεί ο δάσκαλος, ένα πρόσωπο σεβαστό στην κοινωνία που αναλαμβάνει την μόρφωση και την διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Ο δάσκαλος όμως του Καρυωτάκη δεν συχνάζει στις βιβλιοθήκες αλλά είναι αργόσχολος διαβάζοντας την εφημερίδα του καθώς τον νοιάζουν μόνο τα καθημερινά και τα τετριμμένα.

Συνεχίζει περιγράφοντας τις διοικητικές υπηρεσίες στρατιωτών και πολιτικών. Υπάρχει μια στρατιωτική βάση, φρουρά και η πόλη αποτελεί ένα διοικητικό κέντρο. Η παρουσία πολλών ανθρώπων είναι εμφανής και δικαιολογείται με την ημέρα της Κυριακής. Εκείνη την μέρα η στρατιωτική μπάντα παίζει για να ευχαριστήσει το κοινό. Ενώ η μουσική αποτελεί ένα στοιχείο τέρψης εδώ ο ποιητής προβάλλει το στοιχείο της πλήξης. Το λέξημα «Εξηκονταρχία» παραπέμπει στην «Εκατονταρχία» δηλώνοντας μια υποτίμηση του χώρου. Δεν γίνεται μόνο αντιληπτή η αντίθεση ανάμεσα στους ανθρώπους και τους θεσμούς. Αλλά γίνεται μια προσπάθεια να διεισδύσουμε από την εξωτερικότητα στις βαθύτερες σκέψεις του

ποιητή. Η ύπαρξη ταυτίζεται με την αυτοτέλεια και την αυθυπαρξία του ατόμου ενώ η μη ύπαρξη σχετίζεται με την στέρηση, την κενότητα, την έλλειψη και την εκμηδένιση του ανθρώπου. Στη συνέχεια το ποιητικό υποκείμενο αποκαλύπτει πως έχει ένα πολύτιμο αντικείμενο που λέγεται «βιβλιάριο Τραπεζίης», το οποίο βέβαια δεν έχει ουσιαστική αξία, καθώς η πρώτη κατάθεση δεν είναι αρκετά μεγάλη. Δεν δημιουργείται κανένα αίσθημα ασφάλειας, αλλά μια ψευδαίσθηση ότι το υποκείμενο έχει κάτι στην διάθεση του.

Ο χώρος είναι ευνοημένος, καθώς έχει ένα λιμάνι το οποίο συνδέεται με την επικοινωνία και το εμπόριο, πρόκειται δηλαδή για μια αναπτυγμένη περιοχή. Η μοναδική όμως άφιξη στην Πρέβεζα είναι αυτή του Νομάρχη, καθώς δεν υπάρχει ούτε εισαγωγή εμπορευμάτων, ούτε αντιλαλεί το λιμάνι από την κίνηση. Υπάρχει βέβαια μια κινητικότητα η οποία όμως περιορίζεται καθαρά σε θέματα πρωτοκόλλου: υψώνεται δηλαδή η σημαία. Σηματοδοτείται με αυτόν τον τρόπο η ουσιαστική έλλειψη επικοινωνίας, εμπορικής δραστηριότητας και η απομόνωση. Μέσα από την τελευταία στροφή ο ποιητής παρουσιάζεται ως ένα υποκείμενο τόσο απελπισμένο από την έλλειψη θετικών στοιχείων που θέλει ένα άλλο υποκείμενο να έρθει σε επαφή με τον θάνατο για να διασκεδάσει. Κάτι το οποίο είναι αντιφατικό καθώς ο θάνατος δημιουργεί ένα αίσθημα θλίψης κι όχι διασκέδασης. Το ποιητικό αντικείμενο όμως αντιστρέφει τις αξίες αναζητώντας μέσα από το θάνατο χαρά και ικανοποίηση. Ο ποιητής προβάλλει επομένως ως βασική ιδέα του ποιήματος αυτού πως ο θάνατος δίνει στον άνθρωπο χαρά ενώ η ζωή του προσφέρει θλίψη.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Μορφολογικά χαρακτηριστικά

Σχετικά με την μορφή αλλά και γενικότερα με την ποιητική υπόσταση του Καρυωτάκη στηρίχτηκαν επικριτές αλλά και υποστηρικτές για να μειώσουν ή να εξάρουν το έργο του. Θα ξεκινήσουμε με την κρίση του Κ.Θ. Δημαρά το 1938 η οποία είναι ευρέως γνωστή : «Ο Καρυωτάκης δεν ήταν μεγάλος ποιητής· καλά-καλά εγώ πιστεύω ότι δεν ήταν καν ποιητής, στην πλήρη σημασία που χρειάζεται να δώσουμε στη λέξη». Στην ίδια πορεία κινείται και ο Γιώργος Θεοτοκάς ο οποίος πιστεύει πως αν μελετήσουμε με ψύχραιμο μάτι : «είμαστε υποχρεωμένοι να παραδεχτούμε ότι δεν έγραψε ούτε ένα αληθινό καλά ποίημα» (Θεοτοκάς, 1938:68). Στο ίδιο κλίμα βρίσκεται και ο Ανδρέας Καραντώνης ο οποίος στο άρθρο

του με τίτλο : «Η επίδραση του Καρυωτάκη στους νέους» επικρίνει ποιητές οι οποίοι έχουν ακολουθήσει το παράδειγμα του (Καρυωτάκη) μιλώντας μόνο για καλλιτεχνική πρωτοτυπία στον τομέα της γλώσσας η οποία «είναι μια επιδειχτική, επιπόλαιη και ασυνείδητη ερωτοτροπία με την καθαρεύουσα» (Καραντώνης,1935:483-484).

Από την άλλη μεριά υπάρχουν σχολιαστές οι οποίοι εκτιμούν το έργο του Καρυωτάκη. Ο Τέλλος Άγρας θα δηλώσει : «Κι άξαφνα, στα 1927, με την τρίτη και τελευταία ποιητική του συλλογή, *Ελεγεία και Σάτιρες*, μας εξεπέρασεν όλους, αμέσως κι εξακολουθητικά! Έγινε αμέσως *maître*» (Άγρας, 1938:LXXX). Οι απόψεις του Τίμου Μαλάνου έρχονται σε αντίθεση από αυτές του κριτικού Δημαρά. Ο πρώτος τονίζει πως «η κάπως χαλαρή τεχνική του στίχου του ταιριάζει περισσότερο στη φωνή του (Καρυωτάκης), κι είναι μ' αυτή που στο ποίημα του μέσα διατηρείται όλο εκείνο το ρίγος της οδύνης» (Μαλάνος, 1943: 56-57). Ο Βύρων Λεοντάρης έπειτα θα επισημάνει πως ο ποιητής νομιμοποίησε συγχρόνως το μόνο δυνατό γλωσσικό ιδίωμα στην νεοελληνική ποίηση «απορρίπτοντας όλον τον τεχνικό γλωσσικό εφιάλτη της εποχής» (Λεοντάρης,1973:76). Τέλος ο Κώστας Στεργιόπουλος υποστηρίζει πως όσοι έκριναν τον Καρυωτάκη το έκαναν με βάση την παλιά αντίληψη για το ωραίο ποίημα ή προχώρησαν μέχρι τα πρότυπα της καθαρής ποίησης χωρίς να λαμβάνουν υπόψη πως η ουσία της ποίησης έχει άμεσο αντίκτυπο στην μορφή. Η ουσία του Καρυωτάκη σημειώνει μια στροφή στο στατικό παραδοσιακό περιεχόμενο.

Στιχουργία

Αντικείμενο κριτικής αποτέλεσε επίσης και η στιχουργία, εφόσον τα ποιήματα του έχουν μέτρο, ρυθμό και ομοιοκαταληξία. Και στο θέμα αυτό οι απόψεις σχετικά με τον Καρυωτάκη δεν είναι ταυτόσημες. Από το 1919 ο Λέων Κουκούλας σημειώνει πως ο ποιητής «ξέρει καλά το μεταχείρισμα του στίχου, σε τρόπο που η μορφή να μην φαίνεται στα τραγούδια του σαν προσπάθεια τεχνικής, μα σαν φυσικό του χάρισμα» (Κουκούλας, 1919:134). Το 1928 ο Ι. Ζερβός θα γράψει στο *Ελεύθερον Βήμα* πως η ποιητική του αξία αδυνατίζει σε μερικούς στίχους. Σχετικά με την ρίμα που μπορεί να θεωρείται ως πολύτιμη εργάτρια του λυρισμού ,τον παρασύρει μερικές φορές δημιουργώντας ασυνάρμοστες παρομοιώσεις ή και φραστικές ασάφειες. Ο Βάσως Βαρίκας θα τοποθετήσει ως γενικό συμπέρασμα για τον ίδιο τον ποιητή πως: «είναι ένα είδος συγκερασμού του ελεύθερου στίχου μ' εκείνον της παράδοσης. Δεν την ανανέωσε ,απλώς έδειξε την αδυναμία της να ανταποκριθεί στις σημερινές αισθητικές ανάγκες. Φυσικά δεν την αρνήθηκε ολοκληρωτικά. Δεν έφθασε στον «αμιγή» ελεύθερο στίχο.» (Βαρίκας,1978:146-147)

Από την άλλη μεριά ο Β. Ρώτας θα παραδεχτεί για τον ποιητή παρά τις αντιρρήσεις που έχει για την ποίηση του ότι η τεχνική του «ξεπερνά τον αφύσικο σαχλό τόνο της στανικής μελαγχολίας όλων σχεδόν των νέων μας ποιητών και με μουσική λαλιά και ρυθμό λυγρό, σεμνά πάντα προσπαθεί να βρει τρόπο να τη δικαιολογήσει με χίλιες προφάσεις όπως ο αλκοολικός το πάθος του.» (Ρώτας,1928:183). Από την πλευρά του ο Ζήσιμος Λορεντζάτος βλέπει στον Καρυωτάκη τον προάγγελο του νέου. Πιστεύει πως «στα χέρια του βλέπουμε την παλιά ποιητική παράδοση να υπομονεύεται από μέσα, ενώ το εξωτερικό περίγραμμα απομένει τυπικά απείραχτο με όλη την φαινομενική αναστάτωση που παρατηρούμε στην επιφάνεια εξαιτίας της υπομόνευσης αυτής. (Λορεντζάτος, 1988: 24-25).

Για την συμβολή του Καρυωτάκη στην ποίηση έκανε λόγο και ο Τάκης Καρβέλης επισημαίνοντας πως μετά την πρώτη μεταπολεμική γενιά σημειώνεται και το πρώτο ρήγμα στην παραδοσιακή ποίηση, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ως αφετηρία των μελλοντικών εξελίξεων. Αναφέρει: «Αν ο Μαλακάσης τοποθετείται στην αφετηρία αυτού του πρώτου ρήγματος κι ο Σεφέρης στο τέρμα της, ο Καρυωτάκης αποτελεί [...] τον πιο αποφασιστικό και μεταίχμιο κρίκο αυτής της πορείας.» (Καρβέλης,1998: 295). Ο Πέτρος Χάρης πιστεύει πως η επίδραση του Καρυωτάκη με τον καιρό περιορίστηκε κι έμεινε διαχρονική η μεταβολή που ο ίδιος είχε φέρει. «Έφυγε αλλά έμεινε η νέα αίσθηση που βοήθησε τις νέες ανησυχίες να βρουν τους εκφραστικούς τρόπους που ζητούσαν» (Χάρης,1975:56). Συνοψίζοντας ο Κώστας Στεργιόπουλος επισημαίνει πως ο ποιητής αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση που δεν επιδέχεται μια ορθόδοξη μορφολογική και στιχουργική εξέταση. Στην αρχή ανανεώνει ως ένα σημείο την παράδοση, έπειτα προχωρεί αλλά δεν φτάνει ως τους νεωτερικούς τρόπους. «Δεν παύει γι αυτό να προκαλεί ένα εσωτερικό ρήγμα στον παραδοσιακό στίχο και να προαναγγείλει τις νέες εξελίξεις που έμελλε να ακολουθήσουν» (Στεργιόπουλος, 1996:201).

Η Σάτιρα και η ειρωνεία στο έργο του

Οι κριτικοί ενδιαφέρθηκαν για την σατυρική διάθεση που υπάρχει στο έργο του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη. Το θέμα αυτό εξετάστηκε σε συγκεκριμένο εύρος καθώς ο τίτλος της τελευταίας του ποιητικής συλλογής είναι : «Ελεγεία και Σάτιρες». Ο Κλέων Παράσχος θεωρεί πως η σάτιρα του Καρυωτάκη είναι σχεδόν πάντα λυρική. Ό,τι σατίριζε το σατιρίζει πάντα στον εαυτό του αλλά κάτω από αυτή την ειρωνεία είναι έτοιμος να ξεσπάσει ο λυγμός. Ο Ι. Ζερβός θα μιλήσει και αυτός με θερμό τρόπο για τα ποιήματα της τελευταίας συλλογής του ποιητή. Σε αυτά επισημαίνει πως υπάρχει λυρική έμπνευση, ένα αίσθημα αλήθειας και μια ειρωνεία η

οποία αποτελεί αποτέλεσμα αντίληψης των φαινομένων, των συμβάντων, των προσώπων και των πραγμάτων.

Ο Τίτος Πατρίκιος σε ένα εκτεταμένο μελέτημα επισημαίνει πως ο Καρυωτάκης είναι από τους ελάχιστους ποιητές που έχει χιούμορ και αυτοειρωνεία. Η σάτιρα του γίνεται πολιτική και δεν εισάγει μόνο την αντιφατικότητα, την αβεβαιότητα και την ανησυχία αλλά μας μεταβάλλει σε συμμετόχα πρόσωπα. Η σάτιρα του είναι μια σάτιρα τραγική. «Η σάτιρα και ο σαρκασμός του Καρυωτάκη είναι βαθύτατα κοινωνικοί ακόμα κι όταν βγάζουν στο φως ατομικές περιοχές που ο κοινωνικός έλεγχος τις κρατάει εφτασφράγιστες, περιοχές που οι καθιερωμένες συμβάσεις επιβάλλουν να μη θίγονται καν»(Πατρίκιος,1979:259).

Ο Γ.Π. Σαββίδης αμφιβάλλει σχετικά με το αν η τόσο προσωπική σατιρική έκφραση του Καρυωτάκη μαρτυρεί ουσιαστικές επιδράσεις προγενέστερων είτε προγόνων του. Τέλος από την μεριά του ο Δημήτρης Τζιόβας επισημαίνει πως η ποίηση του Καρυωτάκη είναι εν τέλει ποίηση διαμαρτυρίας, αυτοσαρκασμού και κοινωνικής σάτιρας. Επίσης ο ποιητής μας δίνει την εντύπωση πως έχει την συνείδηση ότι η εξουσία είναι αόρατη και απρόσωπη κι έτσι ο καλύτερος τρόπος να υπομονευθεί είναι η διακωμώδηση. Πιστεύει πως η σάτιρα του Καρυωτάκη έχει διαπαιδαγωγικό ρόλο στον αναγνώστη. Φιλοδοξεί να τον κάνει να συνειδητοποιήσει την κοινωνική του θέση και το παιχνίδι που παίζεται εις βάρος του καθώς και την μοναξιά που βιώνει στον κοινωνικό του περίγυρο.

Καρυωτακισμός

Η θέση του ποιητή στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας είναι αναγνωρισμένη ωστόσο ο όρος «καρυωτακισμός» συνεχίζει να προβληματίζει τους ειδικούς ακόμη και σήμερα. Ο όρος αυτός εμφανίστηκε κατά την διάρκεια της δεκαετία του '30. Μετά την αυτοκτονία του ποιητή από μερικούς ο τρόπος γραφής του υιοθετήθηκε, έτσι γίνεται αισθητή η παρουσία σε έργα μεταγενέστερων ενός κλίματος το οποίο εκφράζει την ηττοπάθεια, την παραίτηση και την φυγή από την πραγματικότητα, χαρακτηριστικά τα οποία προσπαθεί να αποβάλλει η γενιά του '30. Δύο ερμηνείες δόθηκαν για αυτόν τον όρο η πρώτη θεωρεί πως η έννοια αυτή αναφέρεται στους κακούς μιμητές του Καρυωτάκη κι όχι στον ίδιο τον ποιητή, ενώ η δεύτερη κάνει λόγο για την αρνητική επίδραση που είχε ο ίδιος απέναντι στους νέους. Απέναντι στην βαριά ατμόσφαιρα των κοινωνικοπολιτικών και ιδεολογικών προβλημάτων που χαρακτηρίζει την γενιά του '20 έρχεται η γενιά του '30 που θέλει να παραμερίσει τα άσχημα

γεγονότα της προηγούμενης δεκαετίας. Έτσι το έργο του ποιητή και των επιγόνων του παραμερίζεται και προβάλλονται αλλά ποιητικά παραδείγματα.

Ο όρος αυτός συνόδευσε τον Καρυωτάκη, την ποίηση του αλλά και την επιρροή που άσκησε σε μεταγενέστερους μετά τον θάνατο του. « Για πρώτη φορά τον είχε χρησιμοποιήσει ο κριτικός Ανδρέας Καραντώνης στο άρθρο του με τίτλο *Η επίδραση του Καρυωτάκη στους νέους* (Τα Νέα Γράμματα, Σεπτέμβριος 1935, σ 478-486)» (Αργυρίου,2007:115). Σε αυτό με πολύ επιθετικό ύφος εξέφρασε πως ο Καρυωτάκης επηρέαζε τους νέους και «κυριότατα στην ασταμάτητη κλάψα και στο ανακάτωμα της δημοτικής και καθαρεύουσας» (Αργυρίου,2007:115). Πρόκειται για μια ορισμένη κριτική απέναντι στην αισθητική της ποίησης του Καρυωτάκη και του ρεύματος που αυτή δημιούργησε. Ο Τέλλος Άγρας με την κριτική του τονίζει πως μέσω του όρου αυτού δίνονται κάποια χρήσιμα στοιχεία για την ποίηση του. Πιστεύει πως όλος ο γραφειοκρατικός πολιτισμός της εποχής προβάλλεται με όρους και φράσεις μέσα από το έργο του ποιητή. Δίνεται έτσι μια νεωτερική αντίληψη για την ποίηση ,πατέρας της οποίας αποτελεί ο ποιητής, Κωνσταντίνος Καρυωτάκης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΤΡΙΑΣ

*Μ' απάντησες στο δρόμο σου, Ποιητή
 ήμουν το πρωτολούλουδο του Απρίλη
 Η δίψα της αγάπης που ζητεί
 Σου φλόγιζε την σκέψη και τα χείλη*

Η Μαρία Πολυδούρη γεννήθηκε την 1^η Απριλίου του 1902 στην Καλαμάτα, είναι η τρίτη κόρη του Ευγένιου Πολυδούρη και της Κυριακής Μαρκάτου. Ο πατέρας της ασκούσε το επάγγελμα του φιλολόγου καθηγητή και είχε καταγωγή από την Μικρομάνη της Μεσσηνίας. Η μητέρα της ήταν μια γυναίκα με προοδευτικές ιδέες. Πέρα από τις δύο αδελφές της (Πέπη και Βιργινία) η Μαρία θα αποκτήσει αργότερα και δύο αδελφούς (Κώστα και Ευάγγελο). Το 1905 ο πατέρας της μετατίθεται στο Γυμνάσιο του Γυθείου, εκεί η Μαρία θα τελειώσει το Δημοτικό και το Σχολαρχείο. Το Γύθειο αποτελεί η μικρή πόλη των παιδικών της χρόνων που θα θυμάται με αγάπη. Το 1913 η Μαρία τελειώνει το δημοτικό και γράφεται στην πρώτη τάξη του Ελληνικού. Σύμφωνα με μαρτυρία της αδελφής της Βιργινίας η ποιήτρια δέχτηκε από μικρή τις πρώτες επιδράσεις από τα μανιάντικα μοιρολόγια και καταπιάστηκε αμέσως με το γράψιμο τους. Ωστόσο η Πολυδούρη από μικρή ηλικία θα βιώσει την εμπειρία του θανάτου καθώς οι δύο μικροί αδελφοί της θα φύγουν από την ζωή σε νηπιακή ηλικία.

Το 1914 ο πατέρας της μετατίθεται ξανά στα Φιλιατρά όπου εκεί η Μαρία φοιτά στην Πρώτη και στην Δεύτερη τάξη του Γυμνασίου. Το 1915 γεννιέται ο μικρός της αδελφός με το όνομα Ευάγγελος που χαϊδευτικά θα τον φωνάζουν Λίλη. Σύμφωνα με μαρτυρίες της Βιργινίας οι γονείς της είχαν ανακαλύψει ένα τετράδιο στο οποίο η ποιήτρια είχε γράψει νανουρίσματα για τον μικρό της αδελφό. Η στοργική σχέση της ποιήτριας με τον κατά δεκατρία χρόνια μικρότερο αδελφό θα την οδηγήσει να γράψει ένα ποίημα με τίτλο «Λίλης Π.»

Η συμπατριώτισσα της, Τίλλα Μπάλη αναφέρει «Τη θυμάμαι την Μαρία... τις περισσότερες φορές κρατούσε στην αγκαλιά της ένα μικρό αδελφάκι και το ντάντευε στοργικά. Ονειροπαρμένη κοίταζε το φεγγάρι με μια μελαγχολική σχεδόν ρέμβη, κι άλλοτε την άκουγα να τραγουδά. (Τίλλα, 1954:199) . Μια μέρα (1916) η θάλασσα ξεβράζει σε μια

παραλία το πτώμα ενός νεαρού. Η μικρή Μαρία συγκλονίστηκε και με αφορμή αυτό το γεγονός γράφει το λυρικό πεζό με τίτλο «Δύστυχη μήτηρ». Ο Γυμνασιάρχης το έστειλε για δημοσίευση στο περιοδικό *Οικογενειακός Αστήρ*. Θα ακολουθήσει η δημοσίευση στο περιοδικό ενός ακόμα πεζού της με τίτλο «Αποχωρισμός φίλων».

Το 1917 η οικογένεια της ποιήτριας επιστρέφει στην Καλαμάτα. Εκεί η Μαρία φοιτά στην Τρίτη τάξη του Γυμνασίου. Ξεχωρίζει για την φιλομάθεια της και τις επιδόσεις της στα Αρχαία Ελληνικά. Ενδιαφέρεται και της αρέσει να μελετά έργα των λυρικών ποιητών. Ιδιαίτερη αδυναμία έχει στην ποιήτρια Σαπφώ, της οποίας μεταφράζει στίχους. Όλα της τα ποιήματα τα συγκεντρώνει σε ένα τετράδιο μπλε με ζωγραφισμένες μαργαρίτες. Η πρώτη της συλλογή την ονομάζει «Μαργαρίτες», που περιέχεται σε αυτό το τετράδιο, έμεινε ανέκδοτη.

Παράλληλα με την ποίηση ενδιαφέρεται για τα κοινωνικά ζητήματα, τα δικαιώματα των γυναικών και την εξίσωση των δύο φύλων. Συναναστρέφεται επίσης με μεγαλύτερες λόγιες κυρίες της Καλαμάτας έχοντας στο πλευρό της την προοδευτική της μητέρα. Τον Ιούνιο το 1918 αποφοιτά με διαγωγή «κοσμοιάτη» και με διάκριση «πάνυ καλώς». Στην ηλικία των δεκαέξι παίρνει μέρος στο διαγωνισμό της Νομαρχίας, όπου καλείται να γράψει μια έκθεση με θέμα την εργασία στην οποία διαπρέπει. Σύμφωνα με την μαρτυρία της αδελφής της χρησιμοποίησε ως επίλογο ένα απόσπασμα από το ποίημα του Οράτιου. Στις 11 Ιουλίου διορίζεται στην Νομαρχία Μεσσηνίας.

Παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον για τα ζητήματα ισότητας των δύο φύλων. Μάλιστα το 1919 όταν ο βουλευτής Μπασιάς πρότεινε στην Βουλή να δοθούν δικαιώματα στις γυναίκες, η Πολυδούρη του έστειλε επιστολή με την οποία τον συνέχαιρε και τόνιζε πως τόσο η ίδια όσο οι αδελφές της και οι συμμαθήτριες της ήταν στο πλευρό του. Βέβαια η πρόταση του δεν συζητήθηκε στην Βουλή. Το φθινόπωρο της ίδια χρονιά η Μαρία εγγράφεται στην Νομική σχολή Αθηνών. Το 1920 η εμπειρία του θανάτου επισκέπτεται ξανά το σπίτι της. Ο πατέρας της πεθαίνει από πνευμονία και σαράντα μέρες μετά χάνει την ζωή της και η μητέρα της η οποία είχε προβληθεί από αδενόπαθεια. Τον Δεκέμβριο, η Μαρία μετατίθεται στην Νομαρχία Αττικής και Βοιωτίας. Αν λάβουμε υπόψη τις εκθέσεις των προϊστάμενών της, καταλαβαίνουμε πως η Μαρία αποτελούσε υπόδειγμα υπαλλήλου. Αποτελεί μια υπάλληλος με ανώτερη μόρφωση, πείρα και μπορεί να συγκριθεί με υπαλλήλους ανώτερους και αρχαιότερους.

Την 1^η Φεβρουαρίου (1921) εγκαθίσταται στην Αθήνα στην περιοχή Εξάρχεια σε ένα σπίτι στην οδό Μεθώνης. Εκεί αρχίζει να παρακολουθεί τα μαθήματα της Νομικής.

Παράλληλα εργάζεται στην Νομαρχία της Αττικής με το βαθμό «γραφεύς β' τάξεως». Την χρονιά αυτή σκέφτεται και την απασχολεί έντονα ένας φαντασιακός έρωτας. Πρόκειται για έναν παλιό γνωστό της, το όνομα του ήταν Σπύρος Μαρκέτος ο οποίος μένει στην Σμύρνη. Όταν όμως εκείνος φθάνει στην Αθήνα και διορίζεται διευθυντής στην Νομαρχία Αττικής, η Μαρία αρχίζει να νιώθει τον ενθουσιασμό της να εξατμίζεται. Κάνει καινούργιες γνωριμίες και συνειδητοποιεί πως ασκεί στους άνδρες γοητεία. Πιο συγκεκριμένα γράφει στο ημερολόγιο της «*Να μαι και στο Πανεπιστήμιο στην αίθουσα της Νομικής... Την υποδοχή που μου έκαναν οι συμφοιτητάι μου θα τη θυμούμαι πάντα. Χειροκροτήματα συνεχή...*» (σελ 160-161). Τον Οκτώβριο δημοσιεύεται το ποίημα της με τίτλο «Το πρώτο δώρο» στο περιοδικό *Πολιτισμός του Φώτου* Γιοφύλλη.

Τον Μάρτιο του 1922 δημοσιεύει το ποίημα με τίτλο «Δειλινά» στο περιοδικό *Παιδική χαρά*. Εκείνη την περίοδο στην Νομαρχία Αττικής παίρνει την μετάθεση του ο ποιητής Κωνσταντίνος Καρυωτάκης, ο οποίος θα αποτελέσει τον έρωτα της ζωής της. Όταν τον γνωρίζει αυτή είναι στην ηλικία των είκοσι και ο ποιητής στα είκοσι έξι. Η αμοιβαία έλξη τους οδηγεί σε σχέση, μάλιστα η Πολυδούρη γράφει στο ημερολόγιο της στις 27 Απριλίου «είναι αυτό το πάθος που δεν γνώρισα;» Από γράμματα τους που έχουν διασωθεί αλλά και από αποσπάσματα του ημερολογίου της δείχνουν πως ο έρωτας μεταξύ τους δεν ήταν ασήμαντος αλλά είχε μεγάλη ένταση. Ο ποιητής μαγεύτηκε από την προσωπικότητα αλλά και από την ομορφιά της νεαρής Μαρίας. Ωστόσο η σχέση τους αυτή θα λήξει άδοξα, το καλοκαίρι του ίδιου έτους, καθώς ο ποιητής μαθαίνει πως έχει προσληφθεί από την ασθένεια της σύφιλης. Το Σεπτέμβριο ο Καρυωτάκης της αφιερώνει το ποίημα «Δέντρα μου, δέντρα ξέφυλλα» το οποίο το δημοσιεύει στο περιοδικό *Μούσα*.

Η Πολυδούρη ζητάει από τον ποιητή παρόλο που γνωρίζει την ασθένεια του να παντρευτούν χωρίς να κάνουν παιδιά, κάτι το οποίο αρνείται εκείνος διότι ήταν πολύ περήφανος για να δεχτεί αυτή την πρόταση. Η Μαρία όμως αμφιβάλει για τους λόγους της άρνησής του. Πιστεύει πως η αρρώστια του αποτελεί πρόσχημα για να απομακρυνθεί από κοντά της. Τα συναισθήματα της μετά από αυτό το γεγονός κι όλη της η ψυχολογική ένταση αποτυπώνεται στο ποίημα με τίτλο «Σαν πεθάνω». Το ποίημα αυτό δημοσιεύεται τον Νοέμβριο στον *Έσπερο της Σύρου*, ένα περιοδικό που φιλοξενεί συχνά ποιήματα του Καρυωτάκη. Τέλος του χρόνου αυτού δημοσιεύονται τρία ποιήματα της («Αποκριάτικο», «Αρμονία» και «Δειλινά») στο *Ημερολόγιο Πανδώρα 1923*. Ο δεσμός της με τον ποιητή οδηγείται σε αδιέξοδο. Σύμφωνα με την μαρτυρία της αδελφής της, Βιργινία, οι δύο τους συναντιούνται αλλά πλέον ως φίλοι και μιλούν για ποίηση.

Εκείνη την χρονιά (1923) η Μαρία προσβάλλεται από αδενοπάθεια και πηγαίνει στο Μαρούσι για να την βοηθήσει να αναρρώσει το κλίμα που επικρατούσε στο μέρος αυτό. Εκεί την επισκέπτεται ο ποιητής και της δίνει το ποίημα με τίτλο «Ένα σπιτάκι» (το οποίο το συμπεριέλαβε στην τελευταία του ποιητική συλλογή με την αφιέρωση Μ.Π.). Η Μαρία μετά την παραμονή της στο Μαρούσι επιστρέφει στην Αθήνα και ξαναφεύγει το καλοκαίρι για την εξοχή του Χαλανδρίου, όπου μένει δύο μήνες για να αναρρώσει. Στο χρονικό διάστημα θα γράψει «Τα σονέτα του κυνηγιού» που θα συμπεριληφθούν στην πρώτη της ποιητική συλλογή.

Ο Καρυωτάκης της χαρίζει ένα αυτόγραφο του με το ποίημα «Κυριακή», το οποίο η Πολυδούρη θα το δώσει για να εκδοθεί το έτος 1929 στο περιοδικό *Πνοή*. Ο ποιητής βλέποντας τις ψυχολογικές μεταπτώσεις της θα της δώσει κι ένα πεζό του με τίτλο «Η τελευταία». Στην διάρκεια της χρονιάς αυτής η φιλία τους φτάνει στο τέλος της. Εκείνη την περίοδο γνωρίζει έναν όμορφο, ευκατάστατο δικηγόρο ο οποίος την ερωτεύεται. Το όνομα του ήταν Αριστοτέλης Γεωργίου. Εκείνη γοητεύεται και νιώθει κολακευμένη ωστόσο αργεί να ανταποκριθεί στον ερωτά του μάλλον γιατί το παλιό της αίσθημα υπήρχε μέσα της και δεν την άφηνε να προχωρήσει.

Το ενδιαφέρον της ποιήτριας για την νομική έχει πλέον ατονήσει. Οι συνεχόμενες απουσίες από την Νομαρχία έχουν ως αποτέλεσμα να χάσει την δουλειά της. Αποφασίζει να ασχοληθεί με το θέατρο κι αρχίζει να φοιτά για λίγο στην δραματική σχολή του Εθνικού, με δάσκαλο τον Φώτο Πολίτη κι ύστερα στην σχολή Κουνελάκη. Εκείνη την περίοδο αρραβωνιάζεται με τον Αριστοτέλη Γεωργίου. Το 1926 λαμβάνει μέρος στην παράσταση το «Κουρελάκι» του Νικοντέμι. Το καλοκαίρι κάνει διακοπές στην Φτέρη του Αιγίου, με χρήματα που είχε λάβει από την πατρικής της περιουσία. Εκεί ασχολείται με την συγγραφή ενός μυθιστορήματος που θα παραδώσει τον μήνα Νοέμβριο με την μεσολάβηση του Γιάννη Παπαδάκη στον εκδότη Γιάνναρη. Με τα υπόλοιπα χρήματα που της έμειναν αποφασίζει να φύγει στο Παρίσι διαλύοντας τον αρραβώνα της. Κατά την διαμονή της εκεί (1927-1928) συνειδητοποιεί πως δεν μπορεί να ζήσει όπως η ίδια ονειρευόταν λόγω οικονομικών δυσκολιών. Προσπαθεί να βρει δουλειά χωρίς καμία επιτυχία, τα χρήματα της πλέον έχουν εξανεμιστεί.

Μετά από μάταιες προσπάθειες να εργαστεί σε αίθουσες κινηματογράφου αποφασίζει να σπουδάσει υψηλή ραπτική, για να μπορέσει να αποκατασταθεί επαγγελματικά. Καταφέρει να πάρει το δίπλωμα της από την σχολή Pigier. Το κλίμα του Παρισιού και η αδιαφορία που δείχνει για την υγεία της, την καταβάλλουν κι έτσι προσβάλλεται από φυματίωση. Για ένα

μήνα περίπου (Φεβρουάριος- Μάρτιος του 1928) η Πολυδούρη νοσηλεύεται στο νοσοκομείο «Hospital de la Charite». Οι γιατροί της εκεί της συνιστούν να γυρίσει πίσω στην Ελλάδα. Η Πολυδούρη ακούει τις συμβουλές τους και στις 4 Απριλίου εισάγεται στο «Σωτηρία». Εκεί συνδέεται φιλικά με τον ποιητή Γιάννη Ρίτσο, ο οποίος νοσηλεύεται κι εκείνος. Του αφιερώνει μάλιστα το ποίημα με τίτλο «Θυσία». Στο «Σωτηρία» θα την επισκεφτεί ο Καρυωτάκης τον Ιούνιο, πριν πάει για την τελευταία του μετάθεση στην πόλη της Πρέβεζας. Σύμφωνα με την μαρτυρία του Γιάννη Ρίτσου συναντήθηκαν μπροστά σε άλλους και υπήρχε μεγάλη αμηχανία καθώς είχαν να βρεθούν αρκετό καιρό. Ο Καρυωτάκης βέβαια τέλη Ιουλίου της στέλνει ένα γράμμα από την Πρέβεζα όπου πίσω από τον πληθυντικό αριθμό που τον χαρακτηρίζει είναι εμφανής η ανησυχία του. Βέβαια δεν γνωρίζουμε αν η Μαρία απάντησε στο γράμμα αυτό.

Η αυτοκτονία του ποιητή τον Ιούλιο του ίδιο έτους συγκλόνησε την ποιήτρια και της προκάλεσε απελπισία. Συνεχίζει να νοσηλεύεται στο «Σωτηρία» αλλά η συμπεριφορά της δεν ταιριάζει σε μια συνηθισμένη ασθενή. Η Πολυδούρη βγαίνει συχνά έξω, καπνίζει ,πίνει, ξενυχτάει και πηγαίνει για μπάνιο στην θάλασσα. Η Μαρία δεν μπορεί πλέον να βρίσκεται στην πρώτη θέση του νοσοκομείου διότι τα χρήματα που της παρείχε ο αδελφός της είχαν πλέον εξαντληθεί. Έτσι ζητάει από τους γιατρούς για να αποφύγει την τρίτη θέση να την μεταφέρουν στο σπιτάκι με τους μελλοθάνατους. Εκεί της δίνουν ένα μικρό δωμάτιο για να αποφύγει τον θόρυβο και την πολυκοσμία της τρίτης θέσης.

Την περίοδο αυτή αρχίζει να γράφει την αυτοβιογραφία της ξεκινώντας από τα παιδικά της χρόνια. Η απόφαση της αυτή σχετίζεται με την ανάγκη που ένιωθε να αναστοχαστεί πάνω στα βιώματα που της προκάλεσε ο θάνατος του αγαπημένου τους ποιητή, Κώστα Καρυωτάκη. Τον Αύγουστο γνωρίζει την ποιήτρια Μυρτιώτισσα με την οποία τις συνέδεε μια στενή φίλια. Η Μαρία αποφασίζει να ασχοληθεί αποκλειστικά με την ποίηση εγκαταλείποντας το γράψιμο της αυτοβιογραφίας. Στο τέλος της χρονιάς εκδίδεται η πρώτη της ποιητική συλλογή με τίτλο «Οι τρίλλιες που σβήνουν» η οποία γίνεται δεκτή από τους ανθρώπους νεαρής ηλικίας ενώ αδιάφορα την αντιμετωπίζουν καταξιωμένοι μεγάλης ηλικίας κριτικοί.

Τον Ιανουάριο του 1929 αρχίζει να ανταλλάζει αλληλογραφία με τον νεαρό ποιητή και κριτικό Γιάννη Χονδρογιάννη. Εκείνος είχε δημοσιεύσει θερμή κριτική για την πρώτη της ποιητική συλλογή στο περιοδικό *Πνοή*. Οι δύο τους τον Απρίλιο του 1929 μαζί με τον Κώστα Παπαδάκη πραγματοποιούν μια εκδρομή στον Πόρο. Είναι και οι δύο ερωτευμένοι μαζί της. «Όταν γυρίζοντας από μικρόν περίπατον, αντίκρυσσα στο κατώφλι του ξενοδοχείου από μακριά τ' ωραίο κι αψηλό κορμί της και τα εξαύλωμένα μάτια της, τα αιθέρια, να ανυψώνονται

ανυπόμονα και γνώριμα να μου χαμογελούν...» (Χονδρογιάννης,1975:76). Έπειτα από μια αποτυχημένη προσπάθεια για πνευμοθώρακα η υγεία της χειροτερεύει. Συνεχίζει να γράφει ασχολούμενη με το ποιητικό της έργο, παρά τα προβλήματα που αντιμετώπιζε με την υγεία της. Δημοσιεύει ποιήματα της στο περιοδικό *Ελληνίς*, *Πνοή* και στην εφημερίδα *Πρωία*. Στο τέλος της χρονιάς δημοσιεύεται η δεύτερη και η τελευταία της συλλογή με τίτλο «Ηχώ στο χάος». Το δεύτερο βιβλίο της το ακολούθησε μια θερμή κριτική.

Αρχές του 1930 και η κατάσταση της υγείας της έχει επιδεινωθεί. Αρχίζουν να την επισκέπτονται στο «Σωτηρία» πολλοί άνθρωποι των γραμμάτων. Τον Ιανουάριο ο Κώστας Ουράνης δημοσιεύει ένα εκτενές άρθρο στην εφημερίδα *Ελεύθερον Βήμα*, και ζητάει από τους ανθρώπους του πνεύματος να συνεισφέρουν οικονομικά έτσι ώστε η ποιήτρια να μεταφερθεί στο φθισιατρείο της Πάρνηθας ,που θα υπάρχει ένας καθαρότερος αέρας και μια διαίτα καλύτερη από ό,τι της προσφέρουν στο «Σωτηρία». Η Πολυδούρη είναι κατά του άρθρου το οποίο δημοσιεύτηκε χωρίς την έγκριση της και εξοργίζεται με το περιεχόμενο του. Απαγορεύει την διενέργεια οποιοδήποτε εράνου. Στις 13 Φεβρουαρίου μεταφέρεται η ίδια σε ιδιωτική κλινική. Η μεταφορά της γίνεται με προσφορά του πρώην αρραβωνιαστικού της Αριστοτέλη Γεωργίου. Το γεγονός αυτό κρατιέται κρυφό από την ίδια καθώς δεν θα δέχονταν να φύγει με αυτόν τον τρόπο από το «Σωτηρία». Για να δεχθεί της λένε πως τα έξοδα της τα είχε αναλάβει το Υπουργείο Υγείας. Οι δυνάμεις της αρχίζουν να την εγκαταλείπουν ενώ παράλληλα ποιήματα της συνεχίζουν να δημοσιεύονται στα περιοδικά *Πνοή*, *Ελληνική Επιθεώρησις* και *Ελληνίς*.

Κοντά της βρίσκεται η αδελφή της Βιργινία, φίλοι (η Μυρτιώτισσα, η Γαλατεία Καζατζάκη, η Αθηνά Γαϊτάνη και ο Βασίλης Γεντέκος) και νέοι ποιητές (Παπαδάκης, Κριναίος, Ζώτος) και ίσως και κάποιοι άλλοι που δεν μας είναι γνωστοί. Νιώθοντας πως το τέλος της είναι κοντά καταστρέφει χαρτιά με επιστολές και σημειώματα. Δίνει στην Μυρτιώτισσα το σύνολο του έργου της και την αλληλογραφία με τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη. Στις 29 Απριλίου τα ξημερώματα πεθαίνει. Μερικοί αποδίδουν το θάνατο της σε ενέσεις μορφίνης που ζητάει από έναν αφοσιωμένο θαυμαστή της. Κηδεύτηκε την ίδια μέρα στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών. Έτσι το ποίημα της με τίτλο « Σαν πεθάνω» επιβεβαιώνει το περιεχόμενο του από την σκληρή πραγματικότητα.

*Θα πεθάνω μίαν αυγούλα μελαγχολική του Απρίλη
όταν αντίκρυ θ' ανοίγει μες στην γάστρα μου δειλά
ένα ρόδο- μια ζωούλα. Και θα μου κλειστούν τα χείλη*

και θα μου κλειστούν τα μάτια μοναχά τους, σιωπηλά.

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

Χαίρε, Ρυθμέ και Ρίμα

Σας χαιρετίζω

πια δεν ορίζω

τη φωνή μου.

Ξεφεύγει παραλήρημα.

Σας σμίγω μα η πνοή μου

δε φτάνει...

Η Μαρία Πολυδούρη αποτελεί ένα έμφυτο καλλιτεχνικό ταλέντο. Από μικρή ηλικία επηρεάζεται από τα μανιατικά μοιρολόγια της πατρίδας της, τα πένθη που βίωσε η οικογένεια της και έρχεται σε επαφή με βιβλία που συμπεριλαμβάνονταν στην βιβλιοθήκη του πατέρα της. Έτσι η Μαρία από νωρίς δίνει δείγματα μιας πρώιμης καλλιτεχνικής ευαισθησίας. Λίγα πράγματα γνωρίζουμε για την χειρόγραφη ποιητικής συλλογή της η οποία δημιουργήθηκε κατά την εφηβική ηλικία της ποιήτριας με τίτλο «Μαργαρίτες». Από αυτήν έχουν διασωθεί ελάχιστα ποιήματα της τα οποία μαρτυρούν την στιχουργική της ευχέρεια. Ονομάζει έτσι την ποιητική συλλογή καθώς συγκεντρώνει όλα της τα ποιήματα σε ένα μεγάλο τετράδιο με μεταξωτό μπλε ντύσιμο που έχει ζωγραφισμένο πάνω μαργαρίτες. Τα πρώτα της έργα τα δημοσίευσε σε ηλικία δεκατέσσερα ετών ύστερα από προτροπή του γυμνασιάρχη της. Βέβαια δεν είναι ποιήματα αλλά μικρά πεζά τα οποία είναι γραμμένα στην καθαρεύουσα και παραπέμπουν τόσο στον ύστερο αθηναϊκό ρομαντισμό αλλά και στη λυρική πεζογραφία του Παπαδιαμάντη.

Τα δύο πρωτόλεια λυρικά πεζά της σε καθαρεύουσα γλώσσα δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Οικογενειακός Αστήρ* κι έχουν τίτλο «Δυστυχής μητήρ» και «Αποχωρισμός φίλων». Η Μαρία γράφει χωρίς να δημοσιεύει, γράφει ποιήματα για την ανέκδοτη συλλογή της και αφιερώσεις ποιημάτων σε φιλικά λευκώματα. Το Μάρτιο του 1922 στο περιοδικό *Παιδική Χαρά* η Πολυδούρη δημοσιεύει για πρώτη φορά ποίημα της. Ωστόσο αυτό που έπαιξε σημαντικό ρόλο για να ενταχθεί με την σειρά της στο κύκλο των νέων ποιητών, είναι το

ποίημα με τίτλο «Σαν πεθάνω» που δημοσιεύεται τον Νοέμβριο του ίδιου έτους στο περιοδικό *Εσπερος*. Τον επόμενο μήνα θα δημοσιεύσει άλλα τρία ποιήματα της στο *Ημερολόγιο Πανδώρα* υπογράφοντας πλέον ως Μαρία Πολυδούρη. Από εκεί και πέρα και για έξι ολόκληρα χρόνια η ποιήτρια παύει να δημοσιεύει ποιήματα. Η σιωπή αυτή ίσως οφείλεται στον χωρισμό της με το ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη, τον αρραβώνα της, την διαμονή της στο Παρίσι κι άλλα γεγονότα που συνέβησαν στην ζωή της. Εμφανίζεται ξανά το 1928 λίγους μήνες πριν την έκδοση της πρώτης της ποιητικής συλλογής.

Ωστόσο το 1926 η ποιήτρια ασχολήθηκε με την συγγραφή ενός μυθιστορήματος στο οποίο πρωταγωνιστεί μια νεανική παρέα η οποία βρίσκεται στην Αθήνα. Το μυθιστόρημα της δεν εκδόθηκε ποτέ, αν είχε πραγματοποιηθεί η έκδοση του η πορεία της ποιήτριας μπορεί να ήταν διαφορετική. Σύμφωνα με την αλληλογραφία που έχει σωθεί μεταξύ της Μαρίας του Βασίλη Γεντέκου και του Κώστα Παπαδάκη γίνεται φανερό πως η ποιήτρια είχε παραδώσει στον εκδότη Χ. Γιάνναρη το «ρομάντζο» της ωστόσο η απάντηση του ήταν αρνητική. Εκείνη την περίοδο η διαμονή της Μαρίας στο Παρίσι σε συνδυασμό με την αρρώστια που αρχίζει να την καταβάλλει δεν την αφήνουν να ασχοληθεί περαιτέρω με την έκδοση του μυθιστορήματος αφήνοντας το έτσι στα αζήτητα. Βέβαια μια άτιτλη εκδοχή του χωρίς φιλολογικό σχολιασμό δημοσιεύτηκε από τον Τάκη Μενδράκο στα *Άπαντα* της το 1981. Εκεί αποκαλύπτεται ένα έργο με ασυνήθιστη αφηγηματική τόλμη. Αποτελείται από τρία αφηγηματικά επίπεδα και χρησιμοποιεί την τεχνική εγκιβωτισμένων αφηγήσεων. Το έργο αυτό, όπως προαναφέρθηκε έμεινε ανέκδοτο αφήνοντας ένα αίσθημα ανεκπλήρωτου στην ίδια την ποιήτρια.

Την τύχη του μυθιστορήματος της που αναφέρθηκε παραπάνω είχαν κι άλλες συγγραφικές απόπειρές της. Επομένως μέσα από το μυθιστόρημα της κι άλλα ανολοκλήρωτα πεζά μπορούμε να καταλάβουμε πως η Πολυδούρη ασχολήθηκε με την συγγραφή ποιημάτων μετά το θάνατο του ποιητή Κωνσταντίνου Καρυωτάκη. Το τελευταίο πεζογράφημα με το οποίο ασχολείται η Μαρία τον Αύγουστο του 1928 αποκαλύπτει πως κατά την περίοδο της ενηλικίωσης της εγκαταλείπει οριστικά την προσπάθεια να στραφεί αποκλειστικά και μόνο στην ποίηση, την όποια έτσι κι αλλιώς την καλλιεργούσε μαζί με την πεζογραφία. Μέσα σε ενάμιση χρόνο περίπου εκδίδει δύο ποιητικές συλλογές. Η Μαρία Πολυδούρη γράφει με ένταση και επιμονή παρόλο την χειροτέρευση της υγείας της. Σε όλη την επώδυνη και δημιουργική αυτή πορεία έχει ως συντροφιά της τα ποιήματα του Καρυωτάκη και με ένα μέρος του ποιητικού της έργου επιδιώκει να καλύψει αυτό το κενό που τους χωρίζει,

Η πρώτη της ποιητική συλλογή κυκλοφορεί το τέλος του 1928 κι έχει τον τίτλο «Οι τρίλλιες που σβήνουν» . Στο εξώφυλλο είναι γραμμένα τα εξής «ΜΑΡΙΑΣ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ||ΟΙ|ΤΡΙΛΛΙΕΣ|ΠΟΥ|ΣΒΗΝΟΥΝ||ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Α.Μ. ΚΟΥΝΤΟΥΜΑΡΗ& ΣΙΑ||ΑΘΗΝΑ- ΕΥΡΥΠΙΔΟΥ 6||1928. Η συλλογή αποτελείται από πέντε ενότητες με χωριστή σελίδα τίτλου. Αυτές είναι : Αφιέρωση, Χαμόγελα, Ξεφάντωμα, Ο μοιραίος δρόμος, Οι Τρίλλιες που σβήνουν και Μεταφράσεις. Σύμφωνα με την μαρτυρία της Βιργινίας Πολυδούρη τα ποιήματα αυτής της συλλογής γράφτηκαν στο διάστημα έξι χρόνων δηλαδή από το 1922 έως το 1928. Η συλλογή αυτή δεν έχει σωθεί σε χειρόγραφη μορφή. Στη γλώσσα της μουσικής με τον όρο «τρίλια» εννοούμε την πολύ γρήγορη επανάληψη δύο συνεχόμενων φθόγγων που βρίσκονται σε απόσταση τόνου και ημιτόνου. Επίσης ο τίτλος παραπέμπει στο κελιάδημα που μοιάζει με την μουσική τρίλια, που είναι και αυτοαναφορικός. Η ποιητική της χρωματίζεται από μια λυρική αυθορμησιά, μια υποβλητική μουσικότητα και αναπτύσσεται σε ελάσσονες τόνους. Επιμένει στην επανάληψη ψυχικών και συναισθηματικών μοτίβων. Η συλλογή της γενικώς αποτελείται από στίχους που προβάλλουν μια αθώα νεότητα κι ένα συναισθηματικό βάρος μιας πολύ πρώιμης και τραγικά αποκτημένης ωριμότητας. Η Μαρία Πολυδούρη αποτελεί το «άρρωστο ρόδο» (Καψάλη,1997:82) που αντιμετωπίζει γενναία την ζωή παρά το επερχόμενο τέλος της.

Η συλλογή της ξεκινάει με την «Αφιέρωση» είναι μια ποιητική ενότητα η οποία αποτελείται από έξι σονέτα με έντονα αυτοβιογραφικά χαρακτηριστικά τα οποία κοσμούν τα περισσότερα ποιήματα της Πολυδούρη. Τόσο ο τίτλος όσο και ο χωρισμός τονίζουν την σημασία της αφιέρωσης. Από όλες τις ενδείξεις είναι προφανές πως ο φίλος στον οποίο αναφέρεται είναι ο ποιητής Κωνσταντίνος Καρυωτάκης ο οποίος αποτέλεσε ο μοιραίος της έρωτας και ο ποιητικός δάσκαλος της. Τα έξι σονέτα που αποτελούν την «Αφιέρωση» αναφέρονται στην πορεία της σχέσης τους δηλαδή στον έρωτα, στον χωρισμό, στην ποίηση, στη φιλία και στο θάνατο. Το τελευταίο σονέτο προοικονομεί ίσως την αποφασισμένη κάθοδο «στων ασφοδέλων τον αγρό».

Η ποιητική συλλογή τελειώνει με μια μετάφραση. Η Πολυδούρη αποφασίζει να μιμηθεί τον Καρυωτάκη εντάσσοντας κάποιες μεταφράσεις στην ποιητική της συλλογή. Κατακλείδα της ποιητικής της συλλογής αποτελεί η μετάφραση του ποιήματος με τίτλο «Σε ένα νεκρό ποιητή». Η ποιήτρια αποφασίζει να κλείσει την συλλογή με τον ίδιο τρόπο που την άνοιξε, κάνοντας μια αφιέρωση στο νεκρό ποιητή που σημαδεύει την ζωή και το έργο της. Μετά την αυτοκτονία του Καρυωτάκη και την κυκλοφορία της πρώτης ποιητικής συλλογής η ίδια είχε γίνει θέμα συζήτησης στους πνευματικούς κύκλους της Αθήνας. Στο μικρό δωμάτιό

της δημιουργεί το δικό της προσωπικό χώρο κι εκεί γράφει σχεδόν το σύνολο του ποιητικού της έργου.. Η ισχυρή της προσωπικότητα, η ιδιότυπη ομορφιά της καθώς και το γνήσιο ταλέντο της την καθιστούν ένα είδος ερωτικής μούσας.

Η δεύτερη ποιητική της συλλογή κυκλοφορεί τον Δεκέμβριο του 1929, ένα χρόνο δηλαδή μετά την πρώτη κι έχει δημιουργηθεί στο νοσοκομείο «Σωτηρία». Η ποιητική συλλογή περιλαμβάνει 122 λευκά φύλλα χωρίς πίνακα περιεχομένων. Στο εξώφυλλο αναγράφονται τα εξής «ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ, ΗΧΩ ΣΤΟ ΧΑΟΣ||ΑΘΗΝΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Γ.Η. ΚΑΛΛΕΡΓΗ||ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 32Β||1929» Τα ποιήματα της συλλογής αυτής δεν χωρίζονται σε ενότητες όπως συμβαίνει στην πρώτη της ποιητική συλλογή. Ωστόσο παρεμβάλλονται τέσσερα λευκά φύλλα τα οποία μπορούν να θεωρηθούν πως παίζουν διαχωριστικό ρόλο. Ενώ για την πρώτη συλλογή της Μαρίας Πολυδούρη διαθέτουμε ένα μικρό τμήμα με αυτόγραφο μορφή των ποιημάτων που ήταν έτοιμα για το τυπογραφείο ,για την δεύτερη της ποιητική συλλογή έχουν διασωθεί τρία τετράδια τα οποία σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις περιέχουν την πρώτη γραφή της συλλογής. Βέβαια τα τετράδια αυτά περιέχουν επίσης μεταφράσεις και ποιήματα που δεν έχουν συμπεριληφθεί στην τελευταία της ποιητική συλλογή.

Η Πολυδούρη στο τέλος του 1930, όταν εκδόθηκε η συλλογή ήταν ήδη πολύ άρρωστη και δεν μπορούσε ούτε να πηγαίνει στο τυπογραφείο αλλά ούτε να ασχολείται με το πρακτικό μέρος των διορθώσεων. Οι σημαντικότερες αλλαγές που εντοπίζονται ανάμεσα στα αυτόγραφα τετράδια και στην εκδομένη μορφή των ποιημάτων σχετίζονται με την αφαίρεση των τίτλων από πολλά ποιήματα της. Η αφαίρεση των τίτλων μάλλον αποφασίστηκε την τελευταία στιγμή από την ποιήτρια. Εκεί μας οδηγεί στο συμπέρασμα το γεγονός πως τα ποιήματα που πρωτοδημοσιεύτηκαν στα περιοδικά *Ελλήνις* («Προσευχή», «Ευχή») και *Πνοή* («Αποχαιρετισμός») είναι έντιλα. Βέβαια η αφαίρεση των τίτλων ενισχύει την ενότητα της συλλογής και ανταποκρίνεται καλύτερα στο νεωτερικό στοιχείο που οργανώνει το νόημα κάθε ποιήματος στο πλαίσιο και την προοπτική που ορίζει η συλλογή ως σύνολο ποιημάτων.

Ο τίτλος της «Ηχώ στο χάος» παραπέμπει πάλι σε ήχο αλλά ο τόνος μπορεί να χαρακτηριστεί πιο βαθύς χρωματισμένος από μια μεταφυσική, υπαρξιακή χροιά που ενισχύεται και από την έντονη παρήχηση που υπάρχει. Ο τίτλος αυτός δικαιώνεται σε μεγάλο βαθμό και από το περιεχόμενο των ποιημάτων της συλλογής αυτής. Τέλος παραπέμπει στο ποίημα του Καρυωτάκη με τίτλο «[Είμαστε κάτι...]» το οποίο αποτελεί μια επιτομή των στοιχείων που χαρακτηρίζουν την τελευταία ποιητική συλλογή της Πολυδούρη.

Μετά την κυκλοφορία της δεύτερης ποιητικής συλλογής η φήμη της ποιήτριας είχε τόσο απλωθεί, ώστε όλο και περισσότεροι εκδήλωναν την επιθυμία τους να την γνωρίσουν και να πηγαίνουν στο «Σωτηρία» να την επισκεφτούν. Πέρα επομένως από το φιλικό κύκλο της ποιήτριας ένα ετερόκλητο πλήθος από γνωστά κι άγνωστα πρόσωπα περνούσαν, άφηναν λουλούδια κι έλεγαν μερικές φράσεις παρηγοριάς. Η κατάσταση αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ένα ιδιότυπο προσκύνημα το οποίο δημιουργούσε στην ποιήτρια ανάμεικτα συναισθήματα. Πάντως το ενδιαφέρον του πνευματικού κόσμου ήρθε πολύ αργά και δεν στάθηκε ικανό να συμπαρασταθεί και να συνδράμει την άρρωστη Μαρία , η οποία πάλευε να διατηρήσει την αξιοπρέπεια της μέσα σε συνθήκες πραγματικά αξιοθρήνητες.

Ο τόνος της ποιήτριας Μαρίας Πολυδούρη στην ερωτική της ποίηση ακούγεται συχνά στα τραγούδια της που συνοδεύεται πάντα από μια σκιά θανάτου. Κάτι τέτοιο δεν σχετίζεται μόνο με τα βιώματα της ποιήτριας αλλά και από την απουσία του αγαπημένου της προσώπου, την αδύνατη επικοινωνία μεταξύ τους και το άλγος του ανέφικτου νόστου. Όλα αυτά αποτελούν προνομιακοί τόποι της ποιητικής της έμπνευσης.

Πέρα από τις δύο ποιητικές συλλογές της ,την αδημοσίευτη ποιητική συλλογή , το αδημοσίευτο μυθιστόρημα και την αυτοβιογραφία της η Μαρία έγραψε κι άλλα έργα. Τα ανέκδοτα έργα της εντοπίστηκαν σε ορισμένα περιοδικά ή εφημερίδες. Επίσης στα *Άπαντα* της Λίλης Ζωγράφου και στα *Άπαντα* του Τάκη Μενδράκου ορισμένα εμφανίζονται ως «ανέκδοτα» χωρίς να δηλώνεται ούτε η πρώτη τους δημοσίευση ούτε η αρχειακή τους πηγή. Αυτό συμβαίνει διότι τα αυτόγραφα αυτών των ποιημάτων προφανώς έχουν χαθεί, ενώ κάποια από αυτά εμφανίστηκαν στα αρχεία του Ε.Λ.Ι.Α. και στο αρχείο της οικογένειας Πολυδούρη καθώς και στο αρχείο ενός φίλου της ποιήτριας με το όνομα Γ.Δ.Γεωργόπουλου. Τα ποιήματα επομένως της Μαρίας μπορούν να χαρακτηριστούν με βάση χρονολογική σειρά σε πρώιμα ποιήματα τα οποία γράφτηκαν κατά την εφηβική της ηλικία (1918-1920), σε αυτά που έγραψε κατά την διαμονή της στην Αθήνα και στο Παρίσι (1921-1927) και σε αυτά που έγραψε όσο νοσηλεύονταν στο «Σωτηρία» μέχρι το τέλος της ζωής της(1928-1930).

Ο έρωτας κι ο θάνατος , ο πόνος με όλους τους σπαραγμούς, η απελπισία που συνέχεια κορυφώνεται, η εγκαρτέρηση και η γαλήνη, βρίσκονται σε πολύ έντονο βαθμό στα δύο βιβλία που έκδωσε η ποιήτρια. Βέβαια όλα της τα τραγούδια δεν είναι ειλικρινά κι αυθόρμητα ή τουλάχιστον αν είναι δεν προκαλούν την εντύπωση αυτή. Μπορεί να μην πέρασαν από μια καλλιτεχνική συνείδηση και να υπάρχουν κοινοτοπίες στο σύνολο και στις λεπτομέρειες. Επίσης μπορεί να περιλαμβάνουν ατημελησιά καθώς και απηγήσεις από άλλους ποιητές. Τα

περισσότερα όμως κοσμούνται από μια αλήθεια και μια ένταση πάθους αποτελώντας τα πιο αριστουργηματικά γυναικεία τραγούδια που γράφτηκαν ποτέ. Αποτελούν λυγισμένοι κλαμένοι τόνοι, ξεχειλισμένοι από παράπονο με μια γυναικεία τρυφερότητα.

Η ΠΟΙΗΤΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΥ

*Είναι η ζωή μου χωρίς χάρη,
χωρίς χαρά και χωρίς λύπη.
Κι αν τη ματιά δε μου 'χουν πάρει,
ο λογισμός μου πάντα λείπει*

Η Μαρία Πολυδούρη βρίσκεται από καιρό στην περιοχή του λογοτεχνικού μύθου. Αποτελεί την ποιήτρια-σύμβολο της πρόωρης χαμένης ομορφιάς και του μοιραίου έρωτα. Είναι στην καρδιά του δύσκολου και αντιφατικού μεσοπολέμου καθώς η ζωή και το έργο της αντανakλούσε δίπλα τόσο ως τέχνη αλλά κι ως πραγματικότητα. «Ο θάνατος μιας όμορφης γυναίκας είναι, αναμφίβολα, το πιο ποιητικό θέμα στον κόσμο» (Πόε, 1991:172). Αρκετά ποιήματα της μοιάζουν με λυρικές αφηγήσεις οι οποίες δεν απευθύνονται μόνο στην ερωτική σχέση που είχε με τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη αλλά μιλούν και για ιστορίες άλλων προσώπων. Κάνουν λόγο για την Νίνα, την Μαριάννα, τον ξανθό βαρκάρη, τον όμορφο κυνηγό του Χαλανδρίου, για μέλη της οικογένεια της, για τον ποιητή Ραφτόπουλο και τον Γιάννη Ρίτσο. Αλλά μας ταξιδεύουν και σε όμορφα μέρη όπως το Γύθειο, την Καλαμάτα, το Παρίσι και το Ζάππειο. Η θεματολογία της ανατρέπει την εντύπωση που είχε δημιουργηθεί πως η ποιήτρια δηλαδή πρόβαλλε στην ποίηση της μια επίμονη ενδοσκόπηση στο ερωτικό δράμα που βίωνε.

Στο έργο της ποιήτριας εμφανίζεται μια εντυπωσιακή φυσικότητα της ποιητικής της έκφρασης που δημιουργείται από την ανεπιτήδευτη σχεδόν καθημερινή γλώσσα των στίχων, ενός ρυθμού οικείου και συνάμα γνώριμου και μιας ομοιοκαταληξίας που δεν ψάχνει την εκζήτηση. Ένα από τα στοιχεία που δηλώνουν την υψηλή ποιητική αυτοσυνείδηση είναι το έντονο στοιχείο της αυτοαναφορικότητας στο έργο της. Αρκετά δηλαδή ποιήματα της θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ποιήματα ποιητικής. Παράδειγμα αποτελεί το ποίημα με

τίτλο «[Κι ανάμεσα σας εγώ...]» από την δεύτερη ποιητική της συλλογή στους εξής 5 στίχους «τραγουδώ τα πάθια μου και μένω/ με τ' όραμα στα μάτια μου, την πενθυμιά στο στόμα.»

Οι ποιητικές εικόνες της Μαρίας συνήθως αναδύονται μέσα από σαφή περιγράμματα και προκαλούν την εντύπωση ρεαλιστικών περιγραφών μέσα σε συμβολιστικά τοπία. Αυτό προκαλεί συγκίνηση στο σύγχρονο αναγνώστη και τον κάνει να νιώθει οικεία μέσα σε αυτήν την ποίηση η οποία είναι βαθιά συναισθηματική. Η ποίηση αυτή χάρη στο συναισθηματισμό αλλά και εξαιτίας της αντιρητορικότητας του ύφους και μερικές φορές της υπόγειας ειρωνικής διάθεσης αντιστέκεται στην μελοδραματική θρηνωδία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ποίημα με τίτλο «[Μην με βλέπετε που κλαίω...] από την δεύτερη της ποιητική συλλογή με τους εξής στίχους «Ω μη με βλέπετε που κλαίω,/ κάποια παλιά συνήθεια θα' ναι./ Τα μυστικά μου όλα σας λέω,/ Τώρα που πια δεν με μεθάνε.»

Κεντρικός άξονας της ποίησης της αποτελεί ο έρωτας. Έχει γράψει μερικά από τα ωραιότερα ερωτικά ποιήματα που υπάρχουν στην ελληνική γλώσσα. Η ποιήτρια δεν λογοκρίνει τις επιθυμίες της, δεν κρύβει τα δάκρυα της και δεν διστάζει να εκφράσει τα συναισθήματά της: μελωδικά ή παράφωνα, τρυφερά ή απελπισμένα, χαρούμενα ή δυστυχημένα. « Ο έρωτας από αισθηματική πληρότητα ξεπερνάει τον ίδιο χώρο του αισθηματισμού και γίνεται δύναμη, που μεταμορφώνει την ύπαρξη, μέσα στο λαμπρό φως μια μυστικής γέννησης» (Θέμελης, 1959:50). Το ερωτικό πάθος στην ποίηση της γίνεται μέσο και σκοπός, οδηγεί το υποκείμενο σε νέες συγκινήσεις και έχει την δύναμη να αναμορφώσει την ίδια την πραγματικότητα. Η καλλιτεχνική δημιουργία, ο έρωτας και η ζωή αποτελούν μια αξεδιάλυτη ενότητα. Ο «τρελός έρωτας» αναδεικνύεται ως τρόπος απελευθέρωσης στην ζωή και στην τέχνη και διαποτίζει ακόμα και τους στίχους της που δεν αναφέρονται άμεσα στην ερωτική εμπειρία.

Η ποίηση της Πολυδούρη έχει χαρακτηριστεί από τον Παράσχο «μονωδία του ερωτικού πάθους» και πολλοί κριτικοί εστιάζουν σε αυτήν την πλευρά του έργου της μόνο . Ωστόσο το έργο της δεν αποτελεί μόνο έκφραση του ερωτικού της συναισθήματος παρόλο που ο ίδιος αποτέλεσε το κέντρο των ποιημάτων της. Βέβαια μέσα στην ποίηση της είναι εμφανής τόσο η διάθεση αναστοχασμού όσο και το κλίμα του αναλογισμού. Σε πολύ μικρή ηλικία αποτελεί μια παραφωνία ανάμεσα στο πλήθος των καταπιεσμένων γυναικών της εποχής της. Στέκει ανυποχώρητη ανάμεσα στις προκαταλήψεις μια κοινωνίας κλειστής κι ανδροκρατούμενης όπως ήταν αυτής της Ελλάδας του 1920.

Όσα πεζά κείμενα της έχουν διασωθεί μαρτυρούν την κριτική της στάση απέναντι στην υποκριτική ηθική και τις κοινωνικές ανισότητες και τονίζουν το ενδιαφέρον της για την χειραφέτηση της γυναίκας. Βέβαια δεν αποτελεί τυχαίο και το γεγονός πως η ποιήτρια βρήκε θερμή υποστήριξη στα δύο σημαντικότερα φεμινιστικά περιοδικά της εποχής . Μπορεί οι άνδρες κριτικοί να μιλούν μόνο για το έντονο ερωτικό της στοιχείο αλλά στις κριτικές των φεμινιστριών δεν μονοπωλεί αυτό, ούτε τονίζεται η σχέση της με τον Καρυωτάκη.

Το στοιχείο του αναστοχασμού είναι έντονο στο έργο της Πολυδούρη. Η ικανότητα της κριτικής παρατήρησης αλλά και του αναστοχασμού αποτελούν χαρακτηριστικά τα οποία είναι ασυνήθιστα την εποχή εκείνη για ποιήματα γραμμένα από γυναίκες. Αυτά τα δύο σε συνδυασμό με την τόλμη της ερωτικής έκφρασης προσδίδουν βάθος στην φαινομενική ευκολία των στίχων της και την αναδεικνύουν ως μια ισχυρή προσωπικότητα στην εποχή του μεσοπολέμου. Η Μαρία δεν αρκείται στην αυθόρμητη μεταφορά του βιώματος στο περιεχόμενο των στίχων της αλλά διαθέτει μια οξύνοια και μια καλλιτεχνική ωριμότητα που της επιτρέπουν να στοχαστεί πάνω στα γεγονότα της ζωής και στις προσωπικές της επιλογές . Επιπλέον, καταφέρνει να διεκδικήσει τον έλεγχο της μοίρας και των εκφραστικών της μέσων. Υιοθετεί ως δικό της τρόπο τον εξής στίχο του Σολωμού «*πάντα ανοιχτά παντ' άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μου*». Όλα αυτά ακόμη κι αν δεν φαίνονται καθαρά και δεν θεματοποιούνται στην ποίηση της, την διατρέχουν υπόγεια. Αυτό το γεγονός της δίνει την δυνατότητα να μεταβάλλει τον ορίζοντα των προσδοκιών της εποχής και να στοιχειοθετήσει νέα κριτήρια πρόσληψη της γυναικείας γραφής.

Η Πολυδούρη μέσα από το έργο της πλησιάζει προς τους νέους της γαλλικής μπουεμιάς . Γι αυτό και τέσσερα από τα ποιήματα που μεταφράζει ανήκουν στα *Άνθη του κακού* του Μπωντλαίρ. Βέβαια πρέπει να σημειωθεί πως η μπλωνταιρική ποίηση ήταν προτιμητέα και από τον ίδιο τον Καρυωτάκη. Επίσης επηρεάστηκε από το έργο του εθνικού μας ποιητή Διονύσιου Σολωμού. Μάλιστα μετά την κυκλοφορία της δεύτερης ποιητικής της συλλογής αναφέρεται από τον Χονδρογιάννη «*Ποίηση, που σε συναρπάζει με την παρθενικότητα της, με την αγνότητα των ιδεών της, με το βάθος των σκέψεων της, πράγμα που δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε πως έχουμε να τα χαρούμε από την εποχή του Σολωμού*» (Χονδρογιάννης, 1930: 50)

Στην πραγματικότητα η νεαρή ποιήτρια περισσότερο πλησιάζει στην «αγνότητα των ιδεών» και λιγότερο στο «βάθος των σκέψεων» του ώριμου Σολωμού. Η Πολυδούρη λοιπόν μέσα από το έργο της επηρεασμένη από τον Σολωμό προβάλλει μια βαθιά βιωμένη σχέση με

την φύση και μια εικονοποιία κατακλυσμένη από συναισθήματα. Ωστόσο η σχέση με την σολωμική παράδοση που εκφράζει την φωτεινή ιδεαλιστική πλευρά της ποίησης της δεν είναι αυτή που επικρατεί τελικά διότι η εποχή και η ζωή της την οδήγησαν αλλού.

Η αστική εμπειρία που είχε κατά την μετεφηβική της ηλικία στην Αθήνα, η διαμονή και τα διαβάσματα της στο Παρίσι, το πένθος και η αρρώστια που βίωσε αλλά και η σχέση που είχε με τον Καρυωτάκη θα την φέρουν κοντά στον Γάλλους *decadence* και στην δική του ποίηση. Ο Καρυωτάκης εξαιτίας του ρόλου που διαδραματίζει στην ερωτική της ζωή θα γίνει ένα είδος μέντορα της νεαρής φοιτήτριας με τις καλλιτεχνικές φιλοδοξίες ενώ αργότερα κατά την περίοδο της αρρώστιας της τα βιβλία του θα αντικαταστήσουν την οριστική απουσία του. Η Μαρία ωστόσο επικοινωνεί με την ποίηση του ακολουθώντας τους τολμηρούς διασκελισμούς του. Αφομοιώνει την ουσία της ποίησης του αλλά δεν την μιμείται και για αυτό το λόγο δεν εντάσσεται από την κριτική στην κατηγορία του «καρυωτακισμού».

Η Πολυδούρη αντιλαμβάνεται την ποίηση ως μια τέχνη με κανόνες που ενώ την βασάνιζαν στην προσπάθεια της να εκφράσει την δική της εκδοχή της «πραγματικότητας» με ακρίβεια και ειλικρίνεια μέσα σε συνθήκες εξαιρετικά δύσκολες δεν σκέφθηκε να τους παραγκωνίσει για να κινηθεί στην «άνεση» του ελεύθερου στίχου. Τέλος ο Τέλος Άγρας μιλώντας για το τελευταίο ποίημα της δεύτερης ποιητικής της συλλογής με τίτλο «[Χαίρε Ρυθμέ και Ρίμα]» επισημαίνει ότι καταλήγει στον ελεύθερο στίχο ο οποίος οφείλεται στην στιχουργική της ευχέρεια και την φυσικότητα της. Κυριολεκτικά αποτελεί ένα ποίημα σημαδιακό για την φυσική της αδυναμία να συνεχίσει το γράψιμο καθώς κυριολεκτικά δεν μπορεί να κρατήσει το μολύβι.

Οι επιρροές της είναι κυρίως νεορομαντικές και νεοσυμβολιστές. Βασικό γνώρισμα της ποίησης της αποτελεί η άμεση και η γνήσια λυρική φωνή. Ως κύρια χαρακτηριστικά μπορεί να νοηθούν η αίσθηση της μουσικότητας, τα έντονα συναισθήματα και η μεγάλη της ευαισθησία. Ως χαρακτήρας ήταν ευαίσθητη, θεωρούσε την ποιητική της εκφορά ζωτική ανάγκη η οποία λειτουργεί ως πράξη λύτρωσης από τα πάθη της συμβάλλοντας στην ψυχική της ηρεμία. Πρωταρχική ανάγκη για την ποιήτρια αποτελεί η ανάγκη έκφρασης περνώντας έτσι τα ζητήματα τεχνικής σε δεύτερη μοίρα. Αδυνατεί και κυρίως αδιαφορεί να υποτάξει τον χειμαρρώδη λυρισμό της σε συμμετρικά σχήματα.

Η ποιήτρια θεωρήθηκε μια από τις τελευταίες εμβληματικές μορφές ενός όψιμου ρομαντισμού. Οι σύγχρονοί της την εξομοίωναν με την Marceline –Desbordes – Valmore, την

ερωτική ποιήτρια που συμπεριλαμβάνει ο Verlaine στην ομάδα των καταραμένων του. Η Λίλη Ζωγράφου (1961) επισημαίνει « *Τα βασικά γνωρίσματα στην ποίηση της Πολυδούρη*

είναι δύο, Ένα αρνητικό κι ένα θετικό. Παντού διαπιστώνεται μια αισθητική άνια . Ο στίχος της είναι άνισος και του λείπει σχεδόν πάντα η επεξεργασία. Ένας καημός ασίγαστος και διάπυρος για τ' άπιαστα ιδανικά, για το ξεχείλισμα και τις πλάνες την κάνει βιαστική και συχνά αδιάφορη για την λεπτομέρεια. Μια συνέχεια από κραυγές, λυγμούς κι απεγνωσμένες επικλήσεις ξεπηδούν σαν φωτιά από μια γυναίκα. (σελ 81)

Η Μαρία σύμφωνα με τον Κώστα Στεργιόπουλο έγραφε τα ποιήματα της όπως το ατομικό της ημερολόγιο. Μπορεί στους περισσότερους της νεορομαντικής σχολής το βιωματικό στοιχείο να ήταν μια πρώτη ύλη που έπειτα από διαδοχικές διαφοροποιήσεις να ενταχθεί στο ποίημα. Για εκείνη όμως η έκφραση σημαίνει κατευθείαν μεταγραφή των γεγονότων του συναισθηματικού της κόσμου στην ποιητική γλώσσα της εποχής με όλες τις εξιδανικεύσεις, τις ωραιοποιήσεις και τις υπερβολές που εκπέμπει η ρομαντική της φύση. Οι επιδράσεις της είναι μέσα από την ζωή της. Ωστόσο δεν ξεφεύγει από τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη αφού κι εκείνη φαίνεται να προέρχεται από την ποίηση του κι από την ίδια την προσωπική τους σχέση.

Επισημαίνει πως η Πολυδούρη κινείται ολοκληρωτικά στην περιοχή του συναισθήματος και των συναισθηματικών καταστάσεων με δύο βασικά μοτίβα, του έρωτα και του θανάτου. Ο συναισθηματισμός της ελάχιστα μετουσιώνεται ποιητικά και πιο σπάνια πνευματοποιείται. Κατορθώνει όμως να δίνει δύναμη σε φτωχές λέξεις ώστε ένα πλήθος κοινοτοπίες να αποκτά εκφραστικότητα. Για αυτό το λόγο εξακολουθεί να είναι από τις πιο γνήσιες γυναικείες φωνές που ακούστηκαν στην νεοελληνική ποίηση.

Συνοψίζοντας για την ποίηση της θα μπορούσαμε να πούμε πως εντάσσεται στο λογοτεχνικό κλίμα του μεσοπολέμου με βασικότερο σταθμό την μικρασιατική καταστροφή του 1922 που έπληξε τον ελληνισμό με όλους τους τρόπους. Τοποθετείται στο ρεύμα του νεοσυμβολισμού που συμπορεύθηκε με την ποιητική γενιά με κύριο εκπρόσωπο τον Καρυωτάκη. Η ποιήτρια χρησιμοποιεί το βιωματικό της υλικό ως πηγή έμπνευσης της, το οποίο μεταγράφονταν αυτούσιο στην ποίηση της. Επίσης η Πολυδούρη αδιαφορεί να υποτάξει σε συμμετρικά σχήματα τον απόλυτο λυρισμό της.

Η ποίηση της μένει διαχρονική εξαιτίας της γνησιότητας του πάθους της που οδηγεί σε δραματικές κορυφώσεις καθώς και της μουσικότητας του στίχου που αποδίδει έντονες

συναισθηματικές μεταπτώσεις. Η λυτρωτική λειτουργία που έχει η ποίηση για εκείνη την βοηθά να βρει μια διέξοδο στο εκρηκτικό πάθος της το οποίο, όπως έχει προαναφερθεί εκδηλώνεται μέσα από δύο βασικούς άξονες στην ποίηση δηλαδή τον έρωτα και τον θάνατο. Είναι φύσει και θέσει ρομαντική, αυθεντική, πρωτότυπη και γνήσια. Η Μαρία Πολυδούρη αποτελεί επομένως την δύναμη της αληθινής ποίησης διότι τα συναισθήματα που εκφράζει είναι πηγαία και ειλικρινή.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ

Μαδώ πικρά κι αχρείαστα τα ρόδα του αίματος μου...

Η Μαρία Πολυδούρη, ποιήτρια που έζησε κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου διακρίνεται για την δυνατή της ατομικότητα. Απογειώνει τους κοινούς τύπους της εποχής της και προσδίδει στο στίχο της μια διαχρονικότητα. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί για να εκφράσει ιδέες, συναισθήματα και επιθυμίες είναι απλό, οικείο, λιτό, κουβεντιαστό. Ταυτόχρονα όμως εκπέμπει μια ύψιστη λυρική ομορφιά, μια πληθώρα συναισθήματος ξεχειλίζει από κάθε της ποίημα. Δεν την ενδιαφέρει η πρωτοτυπία, δεν ψάχνει την πιο σπάνια λέξη και αδιαφορεί για την στιχουργική της τελειότητα. Η ποίηση της όμως πάντα έχει κάτι να πει, μαρτυρά μια δική της αλήθεια η οποία δεν δημιουργεί μόνο συγκίνηση στον αναγνώστη αλλά και αισθητική απόλαυση μέσα από την προσωπική της κατάθεση. Τα ποιήματα της λιτά, εξομολογητικά κρύβοντας πάντα αγνά συναισθήματα.

ΤΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Έντονο στην ποίηση της είναι το στοιχείο του έρωτα. Η Μαρία Πολυδούρη ζει μέσα από τον έρωτα και της δίνει ζωή για να μπορέσει να συνεχίσει. Πολύ συχνά αναζητεί την χαμένη της αγάπη και προσπαθεί να τη βρει χωρίς βέβαια η ίδια να το καταφέρνει. Από την πρώτη της ποιητική συλλογή, η οποία δεν εκδόθηκε με τίτλο «Μαργαρίτες» παρατίθεται ένα ποίημα το οποίο γράφτηκε στην Καλαμάτα το 1920. Ο τίτλος του είναι «Όνειρο»

ΟΝΕΙΡΟ

Άνθη μάζενα για σένα

στο βουνό που τριγυρνούσα.
 Χίλια αγκάθια το καθένα
 κι όπως τα 'σφιγγα πονούσα.

Να περάσεις καρτερούσα
 στο βοριά τον παγωμένο,
 και το δώρο μου κρατούσα
 με λαχτάρα φυλαγμένο

στη θερμή την αγκαλιά μου.
 Όλο κοίταζα στα μάκρη.
 Η λαχτάρα στην καρδιά μου
 και στα μάτια μου το δάκρυ.

Μές στον πόθο μου δεν είδα
 μαύρη Νύχτα να σιμώνει
 κι έκλαψα χωρίς ελπίδα
 που δε στα 'χα φέρει μόνη.

Από την αρχή μας δίνει την εικόνα ενός κοριτσιού να μαζεύει άνθη στο βουνό. Τα αγκάθια που έχουν τα άνθη αυτά τρυπάνε το δέρμα του. Ωστόσο το κορίτσι τα κρατά ακόμη πιο δυνατά καθώς γνωρίζει ποιο σκοπό έχει για αυτά. Θεωρεί τον σκοπό πολύ πιο σημαντικό από τον πόνο που βιώνει, για αυτό το λόγο τα σφίγγει περισσότερο. Το ποιητικό υποκείμενο κάθεται και περιμένει μέσα στο κρύο να δώσει το δώρο που κρατούσε με λαχτάρα. Γίνεται κατανοητό πως αψηφάει τόσο τον πόνο όσο και το κρύο για να δώσει τα λουλούδια, που τα έχει φυλαγμένα, σε εκείνον που με λαχτάρα καρτερούσε. Τα έχει στην ζεστή αγκαλιά της, μπορεί το μέρος να είναι κρύο και παγωμένο άλλα εκείνη με την θέρμη της αντλεί δύναμη και κρατάει το δώρο της.

Κοιτάει μακριά συνέχεια διότι περιμένει αυτόν που θέλει να δει, να του δώσει τα άνθη, τον καρτερεί. Η απογοήτευση και ο φόβος που πηγάζουν από μέσα της, προκαλούν σε αυτή δάκρυα. Η καρδιά της μπορεί να λαχταράει και να περιμένει ακόμη με ανυπομονησία τον ερχομό εκείνου, τα μάτια της όμως μαρτυρούν την λύπη της μέσω των δακρύων. Από όλα τα συναισθήματα που την έχουν κατακλύσει, χάνει την αίσθηση του χρόνου. Πλέον δεν είναι μέρα αλλά έχει νυχτώσει. Το μαύρο χρώμα που υπάρχει στο τοπίο κυριαρχεί μάλλον και στην ψυχή της κοπέλας. Τότε τα δάκρυα της κυλούν καθώς καταλαβαίνει ότι πλέον δεν υπάρχει καμία ελπίδα να τον δει. Την πιάνει ένα παράπονο και κλείνει το ποίημα λέγοντας πως έπρεπε να τα πάει η ίδια σε εκείνον. Πρόκειται για ένα ποίημα στο οποίο κυριαρχεί το μελαγχολικό στοιχείο που τονίζεται και από την ίδια την νύχτα στο τέλος. Το δώρο της δεν έφθασε ποτέ στον παραλήπτη και οι ελπίδες της όλες εξανεμίστηκαν. Εκείνος δεν ήρθε ποτέ κι αυτή έμεινε μόνη με τα λουλούδια που μάζεψε.

Από την πρώτη της εκδομένη ποιητική συλλογή με τίτλο «Οι τρίλλιες που σβήνουν» θα αναλυθεί το ποίημα με τίτλο «Κοντά σου» το οποίο ανήκει στην ενότητα με τίτλο «Χαμόγελα»

KONTA ΣΟΥ

Κοντά σου δεν αχούν άγρια οι ανέμοι.

Κοντά σου είναι η γαλήνη και το φως.

Στο νου μας τη χρυσόβερghν ανέμη

ο ρόδινος τυλιέται στοχασμός.

Κοντά σου η σιγαλιά σα γέλιο μοιάζει

που αντιφεγγίζουν μάτια τρυφερά

κι αν κάποτε μιλάμε, αναφτεριάζει,

πλάι μας κάπου η άνεργη χαρά.

Κοντά σου η θλίψη ανθίζει σα λουλούδι

κι ανύποπτα περνά μες στη ζωή.

Κοντά σου όλα γλυκά κι όλα σαν χνούδι,

σα χάδι, σα δροσούλα σαν πνοή.

Όπως βλέπουμε και σε αυτό το ποίημα αλλά και στα περισσότερα της η δημιουργική δύναμη που κινεί την πένα της είναι αυτή του έρωτα. Πρόκειται για ένα ποίημα το οποίο βασίζεται σε ατομικό της βίωμα και το εξωτερικεύει μέσα από στίχους. Από τους πρώτους κιόλας του ποιήματος πηγάζει το αίσθημα της γαλήνης, το οποίο νιώθει η ποιήτρια κάθε φορά που βρίσκεται με τον αγαπημένο της. Κοντά του δηλαδή οι άνεμοι παρόλο που δημιουργούν ένα χειμερινό στοιχείο και μια αίσθηση κινδύνου φωτίζονται από τον δεύτερο στίχο και δημιουργείται ένα καλοκαιρινό τοπίο.

Σημαντική είναι και η χρήση του δεύτερου ενικού προσώπου η οποία τονίζει την αίσθηση ενός αποδέκτη των λόγων, πρόκειται για ένα ερωτικό ψιθύρισμα απέναντι στον αγαπημένο της. Στους δύο επόμενους στίχους η ποιήτρια χρησιμοποιεί μια πρωτότυπη μεταφορά και μέσω αυτής εκφράζει την ομορφιά και την θετική προέκταση των σκέψεων τους όταν βρίσκονται και οι δύο μαζί. Η παρουσία του αγαπημένου της προκαλεί γαλήνη και τίποτα δεν ταρασσει τις «ρόδινες» σκέψεις τους. Τέλος η «χρυσόβεργη ανέμη» (η συσκευή που χρησιμοποιείται για το τύλιγμα του νήματος) χρησιμοποιείται για να αποδώσει το ήρεμο δέσιμο των σκέψεων των δύο ερωτευμένων. Οι σκέψεις τους δηλαδή κινούνται ρόδινα σε μια ανέμη χρυσόβεργη.

Στην επόμενη στροφή φαίνεται η πνευματική και συναισθηματική επικοινωνία που υπάρχει ανάμεσα στους δύο. Είναι τέτοιας ποιότητας ώστε οι ίδιοι σιωπούν και τους κατακλύζουν συναισθήματα χαράς και τρυφερότητας. Στους δύο πρώτους στίχους παρουσιάζεται η άνεση που έχουν μεταξύ τους καθώς σιωπούν. Η σιωπή δεν βαραίνει την ατμόσφαιρα αλλά μοιάζει με γέλιο, με πηγή χαράς που καθρεφτίζεται σε τρυφερά μάτια. Ακόμη δηλαδή κι αν δεν μιλούν νιώθουν την τρυφερότητα του ερωτισμού τους, καθώς προβάλλεται η αλήθεια των συναισθημάτων τους. Στους επόμενους στίχους φανερό γίνεται η τρυφερότητα που διακρίνει τις σιωπές τους η οποία αποκτά δύναμη και μετατρέπεται σε χαρά όταν αρχίζουν να μιλούν. Όταν εκφράζουν την αγάπη τους με λόγια ή όταν μοιράζονται τις σκέψεις τους, η χαρά που ήταν ανενεργή «αναφτεριάζει» και αποκτά μια νέα υπόσταση η οποία γεμίζει την ψυχή τους. Τέλος σημαντική αποτελεί και η παρομοίωση «η σιγαλιά σα γέλιο μοιάζει» που εκφράζει μια ηχητική έκφρασή του γέλιου, πόσο εκφραστική και μεστή είναι δηλαδή η χαρά τους μέσα από την σιωπή.

Στην τρίτη και τελευταία στροφή η ποιήτρια αναφέρει πως μόνο κοντά στο αγαπημένο της πρόσωπο η θλίψη ανθίζει σαν λουλούδι, μετουσιώνεται σε κάτι όμορφο και διαχέεται στην ζωή. Η αίσθηση του έρωτα που πάντα χαρακτηρίζεται από πόνους και καημούς μετατρέπεται σε μια γλυκιά αίσθηση που γίνεται ανύποπτα μέρος της ζωής της ποιήτριας όταν εκείνος βρίσκεται στο πλάι της. Αυτή η γλυκιά και χαρμόσυνη αίσθηση που αφήνει στην ποιήτρια ο αγαπημένος της είναι εμφανής και από το περιεχόμενο των δύο καταλυτικών στίχων του ποιήματος της.

Στο κλείσιμο του προσπαθεί να αποδώσει όλη την τρυφερότητα που πλημμυρίζει την ψυχή της όταν βρίσκεται κοντά στον αγαπημένο της δηλώνοντας πόσο απαλά και γαλήνια μοιάζουν όλα πλάι του, Η θλίψη της και οι δυσκολίες της ζωής χάνονται όταν εκείνος βρίσκεται δίπλα της καθώς απομακρύνει τον φόβο και προσφέρει στην ποιήτρια μια αίσθηση ασφάλειας, γαλήνης κι ευτυχίας.

ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Πέρα από το ερωτικό στοιχείο που χαρακτηρίζει το ποιητικό της έργο υπάρχει και το στοιχείο του θανάτου. Η Μαρία Πολυδούρη έχει βιώσει τον θάνατο τόσο σε οικογενειακά της μέλη όσο και στη μεγαλύτερη αγάπη της ζωής της. Τώρα όμως ο θάνατος έρχεται ακόμη πιο κοντά της κάνοντας την να νιώθει πια δέσμιά του. Το πρώτο ποίημα ανήκει στην πρώτη της ποιητική συλλογή στην ενότητα «Μοιραίος Δρόμος» κι έχει τον τίτλο «Της μητέρας μου»

ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΟΥ

*Μητέρα μου, παιδί σου εμέ πιστό
με αφήνει η κάθε μέρα που διαβαίνει.
Σε με το πρόσωπό μου εικονιστό
και μέσα μου η ψυχή σου φωλιασμένη.*

*Δε σ' ένιωσα πριν να σε χωριστώ
μα η θύμησή σου ακέρια που μου μένει,
μου δείχνει εμένα, εκεί να εξιλαστώ
για πάντα θλιβερή μετανιωμένη.*

Πιστό παιδί σου. Τη μαρτυρική

ζωή σου στη ζωή μου να τη νιώσω

Μητέρα μου καλή, πονετική.

Και στον κρυφό καημό σου, να μην δουν

τον πόνο σου όσοι αγάπαγες, να δώσω

και γω τα σπλάχνα μου- άνθη να μαδούν...

Το ποίημα μιλάει για την μητέρα της ποιήτριας, η οποία έφυγε από την ζωή όταν η Μαρία ήταν σε αρκετά μικρή ηλικία. Σε όλη την έκταση του είναι εμφανής η χρήση του β' ενικού προσώπου σαν να απευθύνεται στην μητέρα της. Αυτό φαίνεται και από την προσφώνηση με την οποία αρχίζει το ποίημα «Μητέρα μου». Η ποιήτρια χαρακτηρίζει τον εαυτό της παιδί πιστό απέναντι στην μνήμη της μητέρας της. Τονίζει έτσι την διαχρονικότητα που προσδίδει κάθε μέρα σε εκείνη. Η θύμηση της είναι ανεξίτηλη και το πρόσωπο της η ποιήτρια το τιμάει σαν κάτι θείο και το έχει μέσα στην ψυχή της φωλιασμένο. Στην πρώτη δηλαδή στροφή προσφωνεί την μητέρα της και τονίζει πως για πάντα η εικόνα της θα είναι πάντα μέσα στην ψυχή της.

Η δεύτερη στροφή εκφράζει ένα μεγάλο παράπονο της ποιήτριας. Η Μαρία δεν ήταν κοντά όταν η μητέρα της έφυγε καθώς βρίσκονταν στην Αθήνα. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται από τον πρώτο στίχο της δεύτερης στροφής «Δεν σ' 'ένιωσα πριν να σε χωριστώ». Ωστόσο όπως αποκαλύπτει στην συνέχεια η θύμηση της μένει ακέρια σε συνδυασμό με την θλίψη της. Αυτή είναι η συναισθηματική κατάσταση της καθώς δεν μπόρεσε να βρεθεί δίπλα της τις τελευταίες στιγμές της ζωής της και για αυτό τον λόγο νιώθει μετανιωμένη.

Στην επόμενη στροφή αποκαλείται πιστό παιδί της. Η πίστη της ποιήτριας δεν οφείλεται μόνο στο πόσο η Μαρία αγαπούσε την μητέρα της αλλά και στο γεγονός πως έπασχαν και από την ίδια ασθένεια, την αδеноπάθεια. Έτσι όλα τα μαρτύρια που πέρασε η μητέρα της από την ασθένεια αυτή, τώρα τα νιώθει και η Μαρία με την σειρά της. Κλείνει την τρίτη στροφή προσφωνώντας την μητέρα της καλή και συμπονετική. Προβάλλεται έτσι για μια ακόμη φορά η αγάπη που είχε για το πρόσωπο της καθώς και η καλοσύνη της μητέρας της.

Η τελευταία στροφή του ποιήματος μας πληροφορεί πως η μητέρα της είχε ένα κρυφό καημό τον οποίο δεν φανέρωνε. Ο καημός της αυτός είναι ο πόνος που της προκαλούσε η ασθένεια της. Δεν φανέρωνε τον πόνο της για να μην στεναχωρήσει όσους ανθρώπους την αγαπούσαν. Τονίζοντας για ακόμη μια φορά την καλοσύνη της μητέρας της κλείνει το ποίημα λέγοντας πως θα δώσει και η ίδια η ποτήρια την ζωή της παρομοιάζοντας τα σπλάχνα της με μαδημένα άνθη. Το άνθος αντιπροσωπεύει την ίδια και το νεαρό της ηλικίας της. Το μάδημα του άνθους προφανώς δηλώνει τον εαυτό της ο οποίος θα φύγει από την ζωή σε νεαρή ηλικία. Συμπερασματικά πρόκειται για ένα ποίημα το οποίο εγκωμιάζει το πρόσωπο της μητέρας της και κλείνει δηλώνοντας το δικό της επερχόμενο τέλος.

Το παρακάτω ποίημα με τον τίτλο «Γλέντι» ανήκει στην πρώτη ποιητική της συλλογή της ποιήτριας και είναι το τελευταίο ποίημα της ενότητας «Οι τρίλλιες που σβήνουν»

ΓΛΕΝΤΙ

*Σ' ένα γλέντι με κάλεσαν οι σύντροφοι.
Δε θ' αρνηθώ. Θα πάω να λησμονήσω!
Θα φορέσω το κόκκινο μου φόρεμα
και την ίδια ομορφιά μου θα φθονήσω.*

*Το νεκρό πόχω μέσα μου περήφανα
και στοργικά μαζί μου θα τον πάρω.
Θα 'μια σα χαρωπή, σα μυστικοπαθή
θα 'μια μία αποσταλμένη από το Χάρο.*

*Οι μελλοθάνατοι σύντροφοι στο γλέντι τους
κι αν πίνουνε κρασί δε θα μεθούνε.
Μία κατάρα θα στέκεται στο πλάι τους
μα θα 'μαι ωραία και δεν θα υποψιασθούνε.*

*Έπειτα ένα τραγούδι θα ζητήσουνε
μήπως σε μια χλωμή χαράν ελπίσουν,
μα τόσο αληθινό θα 'ν' το τραγούδι μου*

που σαστισμένοι θα σωπήσουν.

Το ποίημα αναφέρεται στην περίοδο όπου η Μαρία ήταν προσβεβλημένη από την φυματίωση. Παρόλη την κόπωση που ένιωθε την βλέπουμε να βγαίνει έξω και να διασκεδάζει. Από την πρώτη στροφή του ποιήματος τονίζεται η διάθεση που έχει η ποιήτρια έτσι ώστε να βγει ξεχνώντας την αρρώστια και την δυστυχία της. Έτσι αποδέχεται την πρόσκληση των συντρόφων της. Ο τρίτος στίχος μας δίνει μια εικόνα της, δηλαδή να φοράει ένα φουστάνι κόκκινου χρώματος. Το κόκκινο είναι το χρώμα του έρωτα, του πάθους και της ζωντανίας. Με αυτή την ενδυμασία της θα φθονήσει την ομορφιά της. Η Μαρία μάλλον εκείνη την περίοδο διακρίνονταν από μια ασθενική εμφάνιση με γλωμό πρόσωπο εξαιτίας της φυματίωσης. Προσπαθεί όμως να καταπολεμήσει την κατάσταση διασκεδάζοντας και ξεχνώντας την ασθένεια της.

Στην δεύτερη στροφή βέβαια φαίνεται πως γνωρίζει πολύ καλά πως η υγεία της έχει κλονιστεί. Αυτό φαίνεται από τους δύο πρώτους στίχους του ποιήματος στους οποίους φανερώνει πως αυτό το βάρος το κουβαλάει μέσα της και συνέχεια την συνοδεύει. Η λέξη «περήφανα» δηλώνει πως η ποιήτρια δεν υποτάσσεται στην αρρώστια της αλλά προσπαθεί να απολαύσει την ζωή. Θα είναι χαρωπή αλλά παρόλο την διάθεση της αυτή, η ίδια καταλαβαίνει πως το τέλος πλησιάζει καθώς χαρακτηρίζει τον εαυτό της «αποσταλμένη από το χάρο». Η τρίτη στροφή αρχίζει χαρακτηρίζοντας η ποιήτρια τους συντρόφους της ως μελλοθάνατους, οι οποίοι έχουν την ικανότητα όταν πίνουν κρασί να μην μεθούνε. Τους αποκαλεί έτσι ίσως επειδή η φυματίωση ήταν ασθένεια κολλητική. Δεν μεθούνε, διότι στο γλέντι επικρατεί μια κατάσταση ευφορίας και χαράς. Έτσι τα συναισθήματα που βιώνουν στο γλέντι ξεπερνούν το μεθύσι.

Στην εικόνα του γλεντιού και πάλι η ποιήτρια μεταφέρει ένα δυσάρεστο κλίμα αναφέροντας πως μια κατάρρα θα στέκεται δίπλα τους. Πρόκειται για τον εαυτό της καθώς θεωρεί πως είναι καταραμένη εξαιτίας της αρρώστιας που την καταβάλλει. Μπορεί το μέσα της να είναι σχεδόν νεκρό οι σύντροφοι της όμως εξαιτίας της εξωτερικής της εμφάνιση, της ομορφιάς που εκπέμπει δεν θα υποψιασθούν τίποτα για την ασθένεια της. Η τελευταία στροφή αναφέρει πως οι σύντροφοί της θα της ζητήσουν να τραγουδήσει ελπίζοντας πως αυτό θα χαροποιήσει τόσο την ποιήτρια όσο και τους φίλους της. Βέβαια η χαρά χαρακτηρίζεται ως γλωμή διότι θα είναι παροδική, Η Πολυδούρη γνωρίζει πολύ καλά πως το τέλος της είναι κοντά. Η ποιήτρια θα δεχτεί να τραγουδήσει και η φωνή της θα είναι πραγματικά χαρούμενη

τόσο που οι σύντροφοί του θα σαστίσουν από την παραστατικότητα και την ζωντάνια του τραγουδιού.

Το ποίημα, το οποίο θα παρατεθεί ανήκει στην δεύτερη ποιητική συλλογή. Ο τίτλος του πριν συμπεριληφθεί σε αυτή ήταν «Τιμωρία».

[ΑΛΛΟΤΕ ΗΜΟΥΝ ΠΕΡΗΦΑΝΗ...]

*Άλλοτε, ήμουν περήφανη Αγάπη και μπροστά σου.
Ήσουν καλή· κι αν ήσουνα και δύστροπη, περνούσα
κρατώντας μόνο το άφωνο και τρομαγμένο «στάσου».*

*Κι ήμουν περήφανη για σένα, Αγάπη, κι ας περνούσα.
Γιατί δεν ήταν βολετό ποτέ να σταματήσω,
της έγνοιας σου κι ας έμοιαζεν ο πόνος που πονούσα.*

*Τώρα που όλα μ' αφήσανε κι όλα με ξεγελούνε,
ακόμα εσύ λυπητερή περνάς, γλυκοθωρούσα,
Αγάπη με τα μάτια σου που λατρευτά μιλούνε.*

*Μα εδώ που εγώ σταμάτησα κι ο ουρανός μου λείπει
κι αν ούτε την καρδιά μου πια δεν έχω να χαρίσω,
Αγάπη, εσύ το θέλησες να τη μαράνει η λύπη.*

Η ποιήτρια σε αυτό το ποίημα αναφέρεται στην ίδια την Αγάπη. Η ίδια της απευθύνεται λέγοντας πως μπροστά της ήταν πάντα περήφανη. Συνεχίζει χαρακτηρίζοντας την καλή αλλά και δύστροπη. Τα αντιθετικά αυτά επίθετα συνδέονται μάλλον εξαιτίας των εμπειριών που έχει ζήσει η ίδια όσο αφορά τις σχέσεις της. Πέρα από τους χαρακτηρισμούς που της δίνει αναφέρει το «στάσου» το οποίο η Αγάπη της προσφωνεί. Η ποιήτρια το χαρακτηρίζει ως άφωνο και τρομαγμένο. Φαίνεται πως δεν θέλει να της δώσει σημασία και την αποφεύγει, προσπερνώντας την με περηφάνια. Ο πόνος που είχε μέσα της δεν την άφηνε να προχωρήσει. Σύμφωνα όμως με την Μαρία, η Αγάπη γνωρίζει πολύ καλά ποιος είναι αυτός.

Στην τρίτη στροφή δηλώνεται η μοναξιά της ποιήτριας καθώς σύμφωνα με τους στίχους της όλα την έχουν αφήσει κι όλα την ξεγελούν. Δεν έχει δηλαδή καμία συντροφιά. Παρόλη όμως την κατάσταση αυτή η Αγάπη πάλι περνά από εκεί σαν να της κρατάει παρέα, κοιτάζοντας την με ζωντανά μάτια τα οποία είναι σαν να της μιλούνε. Η Πολυδούρη κλείνει το ποίημα με ένα έντονο παράπονο τονίζοντας πως στην τωρινή μοναχική κατάσταση που βιώνει της λείπει μέχρι και ο ίδιος ο ουρανός. Δεν έχει κάποιον σύντροφο πλάι της, ούτε καρδιά έχει να την χαρίσει σε κάποιον εξαιτίας των γεγονότων που έχει περάσει. Βρίσκεται σε μια τραγική θέση για την οποία ευθύνεται η Αγάπη, καθώς θέλησε κι αποφάσισε η ποιήτρια να μαραίνεται από την λύπη και την μοναξιά. Πρόκειται για ένα ποίημα στο οποίο η Αγάπη έχει τον κυρίαρχο ρόλο. Είναι αυτή η οποία την επισκέπτεται και της συμπαραστέκεται στην μοναξιά της .Από την άλλη όμως είναι αυτή που της χάρισε πόνο και την οδήγησε σε μια κατάσταση μοναξιάς και λύπης.

Το επόμενο ποίημα ανήκει στην δεύτερη ποιητική της συλλογή κι είχε τον τίτλο «Απόκοσμο» πριν συμπεριληφθεί εκεί.

[Ω, ΜΗ ΜΕ ΒΛΕΠΕΤΕ ΠΟΥ ΚΛΑΙΩ...]

*Ω, μη με βλέπετε που κλαίω,
δεν έχω θλίψη στην ψυχή μου.
Ό,τι είχα στη ζωή μου ωραίο
χάθηκε κι είμαι μοναχή μου.*

*Είναι η ζωή μου χωρίς χάρη,
χωρίς χαρά και χωρίς λύπη.
Κι αν τη ματιά δε μου 'χουν πάρει.
ο λογισμός μου πάντα λείπει.*

*Με τις σκιές μαζί γυρίζω.
Η μοναξιά πλατιά με ζώνει.
Τους τόπους πια δεν τους γνωρίζω.
Νιώθω πυκνό να πέφτει χιόνι.*

*Τίποτε εδώ δε με πλανεύει.
 Τίποτε εκεί δε μ' οδηγάει.
 Η σκέψη μου όλο και στενεύει,
 ενώ η καρδιά μου όλο λυγάει.*

*Ω, μη με βλέπετε που κλαίω,
 κάποια παλιά συνήθεια θα' ναι.
 Τα μυστικά μου όλα σας λέω,
 τώρα που πια δεν με μεθάνε.*

Το ποίημα προβάλλει μια έντονη μελαγχολική διάθεση καθώς περιγράφει την συναισθηματική κατάσταση την οποία βιώνει η ποιήτρια κατά την περίοδο της ασθένειά της. Από την αρχή του ποιήματος αναφέρεται σε όλα τα άτομα που την επισκέπτονταν κατά την περίοδο αυτή. Ζητάει από αυτούς να μην την βλέπουν να κλαίει. Το κλάμα αυτό δεν προέρχεται από καμία θλίψη στην ψυχή της. Κλαίει γιατί ό,τι ωραίο είχε χάθηκε κι έμεινε μόνη χωρίς κανένα θετικό συναίσθημα να υπάρχει πλέον. Η ζωή της είναι άχαρη χωρίς ίχνος συναισθήματος, δεν διακρίνεται ούτε από χαρά αλλά κι ούτε από λύπη. Ακόμη κι αν φαίνεται πως είναι παρούσα σε οποιαδήποτε στιγμή της ζωής της δεν είναι. Αυτό συμβαίνει γιατί πάντα ο λογισμός της βρίσκεται κάπου αλλού. Η σκέψη της ταξιδεύει χωρίς να ξέρει ποιος είναι ο προορισμός της. Έτσι γυρνάει σαν τις σκιές χωρίς καμία ουσία, χωρίς καμία συντροφιά, σε τόπους που πλέον δεν τις θυμίζουν τίποτα. Προκαλούν μια παγωνιά σαν αυτή που έχει το ίδιο το χιόνι.

Το ταξίδι της σκέψης της συνεχίζεται. Σε αυτό τίποτα δεν μπορεί να παρασύρει την ίδια, ούτε να την ξεγελάσει αλλά και τίποτα να την καθοδηγήσει. Η πορεία της σκέψης της αυτής σιγά σιγά την οδηγεί σε αδιέξοδο καθώς αρχίζει να στενεύει όλο και περισσότερο. Όλη της η καρδιά με αυτή την κατάσταση αρχίζει και λυγίζει. Πέρα από τον εξωτερικό της κόσμο καταρρέει και ο εσωτερικός ξεσπώντας σε κλάματα. Ζητάει για ακόμη μια φορά στους ανθρώπους που της συμπαραστέκονται να μην την βλέπουνε που κλαίει. Όλος αυτός ο λυγμός ξεσπά σαν μια παλιά συνήθεια από την ζωή της.

Το κλάμα αποτελεί μια μορφή λύτρωσης για όσα η ποιήτρια βίωσε και για όσα συνάμα έχασε. Κλείνει το ποίημα αναφέροντας πως τώρα πλέον έχει ανακαλύψει όλα της τα μυστικά

καθώς δεν έχουν καμία σημασία για εκείνη. Τώρα πλέον δεν την μεθάνε, δεν την κάνουν χαρούμενη αλλά γίνονται αναμνήσεις οι οποίες κάνουν την καρδιά της να πονούν. Τα μυστικά της πλέον δεν την παρασέρνουν και δεν την μεθούν. Είναι ένα ποίημα μέσα από το οποίο η ποιήτρια δείχνει το παράπονο που νιώθε για την ζωή της.

Στη συνέχεια ακολουθεί το ποίημα που ανήκει στην δεύτερη ποιητική συλλογή και πριν συμπεριληφθεί σε αυτή είχε τον τίτλο «Ύπνος»

ΥΠΝΟΣ

Ω, χαμηλώστε αυτό το φως!

Στη νύχτα τι ωφελάει;

Πέρασε η μέρα. Φτάνει πια.

Ποιος ξέρει ο Ύπνος μου κρυφός

αν κάπου εδώ φυλάει.

κι αν του ανακόβεται η στιγμή

να 'ρθει, που τον προσμένω.

Έχω στο στόμα την ψυχή,

μου παρατήσαν οι λυγμοί

το στήθος κουρασμένο.

Πάρτε το φως! Είναι καιρός

να μείνω πια μονάχη.

Φτάνει η απάτη μιας ζωής.

Κάθε προσπάθεια ένας εχθρός

για τη στερνή μου μάχη.

Ας παύσουν πλέον οι σπαραγμοί.

Ας μου απομείνει κάτι

για να πλανέψω τη νυχτιά,

να σκύψει κάπως πιο θερμή

στο ανήσυχό μου μάτι.

Πάρτε το φως! Είναι η στιγμή!

Τη θέλω όλη δική μου.

Είναι η στιγμή να κοιμηθώ.

Πάρτε το φως! Με τυραννεί...

μου αρνιέται την ψυχή μου...

Από την πρώτη στροφή φανερή είναι η αναφορά σε μια νυχτερινή ατμόσφαιρα. Παρακαλεί να σβήσουν το φως από την κάμαρα της, καθώς δεν ωφελεί την νύχτα. Η νύχτα προσδίδει στην ατμόσφαιρα ένα σκοτεινό στοιχείο και το λιγοστό φως φέρνει πλήρη αντίθεση στο ενιαίο αυτό σύνολο. Δεν αντέχει άλλο αυτό το φως και δηλώνεται από την φράση του κειμένου «Φτάνει πια». Η ποιήτρια φανερά νυσταγμένη ζητάει και προσμένει τον Ύπνο. Το φως μπορεί να εμποδίσει την επίσκεψη του, κάτι το οποίο η ίδια δεν επιθυμεί.

Καρτερεί έντονα τον ύπνο για να την σώσει από την σωματικής της κόπωση. Αναφέρει συγκεκριμένα πως η ψυχή της είναι έτοιμη να βγει από το στόμα της και το στήθος της, το οποίο είναι τόσο κουρασμένο εξαιτίας των δακρύων της που κύλησαν από τα μάτια της προηγουμένως. Θέλει να μείνει μόνη της μέσα στο σκοτάδι ,για αυτό ξαναζητά να πάρουν αυτό το φως. Παρομοιάζεται η φωτεινότητα με την ίδια την ζωή και η ίδια η ποιήτρια θεωρεί πως εξαπατήθηκε. Για αυτό αποφάσισε να σταματήσει να προσπαθεί άλλο διότι χαρακτηρίζει την ίδια την προσπάθεια ως εχθρό. Δεν θέλει δηλαδή εχθρούς οι οποίοι θα την απομακρύνουν από την τελευταία της μάχη, που έχει να δώσει η ίδια με τον θάνατο.

Δεν θέλει πλέον να ακούει δάκρυα και σπαραγμούς. Αυτό που ζητάει είναι να κλείσει το φως για να παραδοθεί στην νύχτα. Η τελευταία επιδιώκει να την πλανέψει για να σκύψει από πάνω της και να την βοηθήσει να παραδοθεί σε αυτή , δηλαδή να κοιμηθεί. Αυτήν την στιγμή την θέλει όλη για εκείνη, είναι η στιγμή του ύπνου της. Οποιαδήποτε ένδειξη φωτός αποτελεί σημάδι τυραννίας που ταλαιπωρεί την ψυχή της. Σε όλο το ποίημα είναι φανερή η αντίθεση μεταξύ του φωτός και του σκοταδιού. Αυτό που θέλει η ίδια να επικρατήσει είναι το σκοτάδι. Αυτό κυριαρχεί τόσο στο δωμάτιο στο οποίο βρίσκεται όσο και σε όλη της την ψυχή. Θέλει να διώξει αυτό το φως που δεν υπάρχει στη ζωή της πλέον και να εναρμονιστεί όλο το δωμάτιο με το σκοτάδι. Ζητάει να σβήσουν το φως επιθυμώντας να σβήσει και την μικρή

αχτίδα ζωής στον εαυτό της γνωρίζοντας πολύ καλά πως και το δικό της οριστικό σκοτάδι είναι πολύ κοντά.

Το ποίημα με τίτλο «Όταν φεύγω» ανήκει στην κατηγορία ποιημάτων που η ίδια δεν συμπεριέλαβε σε καμία δημοσιευμένη συλλογή της. Από τον τίτλο γίνεται φανερό πως γράφεται κατά την περίοδο που η κατάσταση της υγείας της δεν είναι αρκετά καλή.

ΟΤΑΝ ΦΕΥΓΩ

*Φεύγω.. κι όλο στρέφουνε
νους μου, μάτια πίσω
σ'όσα που θα μείνουνε
σ'όσα που θα αφήσω...*

*Ένας κόσμος που έπλασα
άλλος που προσμένει
χρόνια που τους πόθησα
τόρα σκορπισμενοι...*

*Πέρα κει στ'απόμακρα
γνώριμα μου μέρη
το θαμπό σπιτάκι μου
σβήνει σαν αστέρι...*

*Πέρα κει στ'αθώρητα
τα κοσμοπλεγμένα
όνειρα που φεύγουνε
σαν πουλιά διωγμένα...*

*Γύρω μου χλωμιάζουνε
παραπονεμένες
οι όμορφες ελπίδες μου*

οι μεγαλωμένες...

*Γύρω μου παλεύοντας
λίγα, προδωμένα
τα όνειρα που πέφτουνε
βαρυσπληγωμένα...*

*Και αντικρύ στ' ανήλιαγο
σκοτεινό περβόλι
που άνανθοι μαράθηκαν
τόσοι πόθοι μου... όλοι*

*Μέσα κει η αγάπη μου
παίζοντας πλανήθη
κουρασμένε απόγυρε
και γλυκοκοιμήθη...*

*Ωρα τώρα... ελεύθερη
φεύγω... δεν μου μένει
ούτε ένα παράπονο
κόσμοι ξεχασμένοι...*

*Ούτε ένα παράπονο!
Κόσμοι που σας δίνω
της ζωής μου τ'ανθισμα
τι κι αν σας αφήνω...*

Φεύγει η ποιήτρια από την ζωή κι αυτό που της έρχεται στο μυαλό είναι όσα έχει τώρα δικά της κι όλα όσα θα αφήσει πίσω με τον θάνατο της. Ένας άλλος κόσμος την προσμένει και είναι πέρα από την ζωή. Ο κόσμος στον οποίο έζησε δεν θα υπάρχει για πολύ καιρό για αυτήν. Βλέπει τους δύο αυτούς κόσμους σκορπισμένους χωρίς εκείνη να μπορεί να κάνει τίποτα. Όλες οι αναμνήσεις που είχε αρχίζουν να ξεθωριάζουν. Η θύμηση του σπιτιού της γίνεται θαμπή και σβήνει όπως το αστέρι. Μέσα στον κόσμο που αποχαιρετά δεν βρίσκονται μόνο μέρη τα οποία επισκέφθηκε αλλά κι όνειρα τα οποία τα βλέπει να φεύγουν σαν πουλιά που διώχτηκαν. Με αυτόν τον τρόπο η ίδια η ζωή έσβησε τα όνειρα της.

Πέρα από τα όνειρα τη ποιήτριας, αναφέρονται στο ποίημα οι ελπίδες που είχε κατά την διάρκεια της ζωής της. Αυτές που τις μεγάλωσε η ίδια και τις έδωσε ομορφιά τώρα χλομιάζουν και παραπονιούνται. Κάθε ελπίδα της έχει χαθεί, όλες μένουν απραγματοποίητες και χλωμές. Το χλωμό χρώμα θυμίζει την ασθενική εμφάνιση της ποιήτριας η οποία μπορεί να αισθάνεται όπως και οι ελπίδες της ,παραπονεμένες. Τα όνειρα της, έπειτα, προσπαθούν να ζήσουν παλεύοντας αλλά έχουν προδοθεί από την ίδια την ζωή και πέφτουν με χίλιες πληγές. Στην επόμενη στροφή προβάλλεται η εικόνα ενός σκοτεινού περιβολιού στο οποίο όλοι οι πόθοι της ακολουθούν το μη φωτεινό κλίμα και μαραίνονται σαν ένα λουλούδι που δεν φωτίζεται.

Μέσα σε όλη αυτή την άσχημη ψυχική κατάσταση την οποία βιώνει ,σημαντικό ρόλο παίζει και το αίσθημα της αγάπης. Βλέποντας όλα αυτά που της πρόσφερε η ζωή, η αγάπη της οδηγήθηκε σε μια γλυκιά πλάνη αλλά στο τέλος επειδή ήταν τόσο κουρασμένη από όλα αυτά που έχει περάσει αποφασίζει να παραιτηθεί βυθιζόμενη σε ένα γλυκό ύπνο. Στον ίδιο γλυκό ύπνο πρόκειται να βυθιστεί και η ίδια η ποιήτρια. Ήρθε η ώρα να φύγει από αυτόν τον κόσμο, είναι πλέον ελεύθερη και κενή. Δεν της μένει κανένα παράπονο διότι όλα της τα έχει αφήσει σε αυτόν τον κόσμο. Η ποιήτρια παραδίδει την τελευταία της πνοή την νεότητα της, το άνθισμα της ζωής τη, σε ένα κόσμο που της τα πήρε όλα! Στο συγκεκριμένο ποίημα δηλώνεται ο πόνος και η αδικία που νιώθει η ποιήτρια. Προσωποποιεί όλα της τα συναισθήματα και κανένα από αυτά δεν έχει χαρούμενο τέλος. Τα παράπονά της πλέον τελείωσαν και γνωρίζει πολύ καλά πως το τέλος της πλησιάζει.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ

Ανάμεσό μας 'στάθη θλιμμένη.

Κάτι ζητούσε, ποιος ξέρει τι;

Πώς ήρθε; Κι είναι λησμονημένη;

Τί να ζητούσεν η ξένη αυτή;

Η απλουστευτική και μονοσήμαντη ανάγνωση του έργου της Πολυδούρη, υπαγορευμένη από έναν επιφανειακό βιογραφισμό, προσέδωσε στην ποιήτρια μια εικόνα πολύ διαφορετική από αυτή που φανερώνουν μαρτυρίες της εποχής, πεζά της κείμενα, γράμματα της αλλά και τα ίδια τα ποιήματα της. Έτσι τόσο οι ποιητικές συλλογές της όσο και τα άπαντα της ταξινομήθηκαν από την φιλολογική κριτική στα ράφια μια χαμηλόφωνης, απλοϊκής γυναικείας λογοτεχνίας. Η Πολυδούρη είναι η μοναδική γυναίκα ποιήτρια για την οποία κάνουν αναφορές όλες οι γραμματολογίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας και αυτή η ομοφωνία αποτελεί ένα ισχυρό δείκτη για την κριτική της πρόσληψη. Η καταξίωση αυτή ωστόσο με ελάχιστες εξαιρέσεις δεν υποστηρίζεται από την ανάλογη θετική αξιολόγηση. Μοιάζει δηλαδή για μια επιλογή που σχετίζονταν με την ανάγκη στοιχειώδους εκπροσώπησης των γυναικών: σε αυτόν τον γυναικείο «λογοτεχνικό κανόνα» η Πολυδούρη έχει αναμφίβολα προνομιακή θέση. Σχετικά με τις κριτικές προσεγγίσεις στο έργο της αυτές είναι εξαιρετικά περιορισμένες ενώ οι αναφορές των ιστορικών περιορίζονται σε λιγότες φράσεις ή σε μια απλή αναφορά.

Η κριτική του Κ.Θ Δημαρά είναι αρκετά σκληρή στην *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (1948) ο οποίος χαρακτηρίζει την ποίηση της Μαρίας Πολυδούρη ως ωχρή. Ο χαρακτηρισμός αυτός παραπέμπει τόσο σε μια αναιμική ποίηση όσο και στην στερεοτυπική εικόνα της ασθένειας της. Τοποθετεί το έργο της κοντά στην ποιητική του Τέλλου Άγρα σε κατώτερη όμως βαθμίδα καθώς η ποιήτρια δεν έχει ούτε την φιλολογική καλλιέργεια του πρώτου αλλά και ούτε την τεχνική του επιμέλεια. Η «ωχρή ποίηση της» δεν φαίνεται να επιτυγχάνει τον σκοπό της «όσο κι αν βρίσκουμε στην Πολυδούρη εκφράσεις πάθους, ουσιαστικά αυτές δείχνουν μάλλον πως θα ήθελε να ήταν η ποιήτρια: η μελαγχολία, η ρέμβη, η αναχώρηση είναι ο τόνος της» (Δημαράς, 1983:450). Ο Λίνος Πολίτης στο έργο του στο οποίο αποτυπώνει τον ευρύτερα αποδεκτό λογοτεχνικό κανόνα, κάνει μία αναφορά στο έργο της ποιήτριας, που μπορεί να χαρακτηριστεί ως ισχνή κι αρνητική. «Δεν έχει νόημα να μνημονεύει κανείς ονόματα μονάχα. Μπορούμε να ξεχωρίσουμε την Μαρία Πολυδούρη για

την κάποια γυναικεία ευαισθησία της, που δεν αντισταθμίζει ωστόσο την προχειρότητα και την κοινοτοπία των στίχων της,» (Πολίτης, 2009:249)

Στο βιβλίο του Roderick Beaton *Εισαγωγή στην νεότερη ελληνική λογοτεχνία*, το οποίο αποτελεί μια νεότερη αποτίμηση της νεοελληνικής λογοτεχνίας, το έργο της Πολυδούρη καταλαμβάνει ελάχιστο χώρο, αποτελεί το όνομα της μια υποσημείωση που αναφέρεται στους ποιητές της δεκαετίας του 20. Ο Αργυρίου στο εξαιρετικά εκτενές έργο του η *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψη της* χαρακτηρίζει την ποιήτρια ως οριακά αποδεκτή «οι συλλογές της περιλαμβάνουν συμπαθητικά ποιήματα αλλά ο πρόωρος και μαρτυρικός της θάνατος δεν επέτρεψε ίσως να εξελιχθεί η ποιητικής της γραφή πέραν ενός συγγνωστού πάθους και μιας ειλικρίνειας που την καθιστούσε αποδεκτή» (Αργυρίου, 2002:172). Μια μικρή παράγραφο για την ποιήτρια αφιερώνει στον τόμο με αντικείμενο την λογοτεχνία του μεσοπολέμου. Σε αυτήν συμπεκνώνονται όλα τα στερεότυπα που συνοδεύουν την επιφανειακή αποτίμηση του έργου της. Γενικώς υπάρχει μια εντύπωση πως όσο απομακρυνόμαστε από την δεκαετία του 1920 το έργο της ξεθωριάζει για τους ιστορικούς της λογοτεχνίας. Η ετυμηγορία είναι κοινή και σχετίζεται με το πως το έργο της δεν διακρίνεται για την ποιότητα του και οι στίχοι της δημιουργούν κάποια συναισθήματα στον αναγνώστη συμπάθειας αλλά δεν υπάρχει καμία αξιολογή ή πρωτότυπη ποιητική πρόταση.

Σύμφωνα με τον Νάσο Βαγένα « τα χαρακτηριστικά της μοντέρνας ποίησης είναι ο ελεύθερος στίχος, η δραματικότητα αντί του λυρισμού, το καθημερινό λεξιλόγιο και η σκοτεινότητα του νοήματος» (Βαγένας, 1994:26). Μάλιστα το πρώτο και το τελευταίο θεωρούνται βασικά χαρακτηριστικά για να θεωρηθεί ένα ποίημα μοντέρνο. Έτσι μπορούμε να καταλάβουμε γιατί η ποίηση της Πολυδούρη (με ελάχιστες εξαιρέσεις) αγνοήθηκε από την νεοελληνική κριτική μετά το όριο του 1930. Με την επικράτηση του μοντερνισμού στη λογοτεχνία η παραδοσιακή φόρμα μοιάζει ως κάτι φθινό, αδιάφορο και χάνει την αξία της. Πλέον κυριαρχεί η μοντερνιστική ποίηση η οποία ταυτίζεται με τον ελεύθερο στίχο και θεωρείται αναγκαίο διαβατήριο για το μέλλον.

Επίσης σημαντική επιρροή για την διαμόρφωση της αρνητικής κριτικής έχει η παρουσία του βιοματικού εξομολογητικού χαρακτήρα, το ευανάγνωστο νόημα των στίχων και η αμεσότητα μιας έκφρασης. Όλα αυτά θεωρούνται ως «ελαττώματα» και προβάλλονται στην ποίηση της Πολυδούρη. Πέρα όμως από τα πεδία του μοντερνισμού, στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ο έντονα προσωπικός λόγος της ποιήτριας δεν απασχολεί τους κριτικούς Αυτό

συμβαίνει διότι τα θέματα που προβάλλει δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ούτε για εθνικούς σκοπούς ούτε για κοινωνικούς αγώνες καθώς κινούνται στον χώρο του ιδιωτικού.

Υπήρχαν όμως και αρκετοί που θαύμαζαν το ποιητικό της έργο. Προς το τέλος της ζωής της ποιήτριας δημιουργήθηκε ένας κύκλος ποιητών γύρω της που της συμπαραστάθηκαν με αληθινή αφοσίωση, η οποία εκφράζεται με ένα ποίημα της ίδια αφιερωμένο σε εκείνους «Στους φίλους που με συντροφεύουν». Αναμεσά τους ο Παύλος Κριναίος (1930), ο οποίος τονίζει «Προ δύο ετών εκκυκλοφόρησε το πρώτον βιβλίο της... Μόνο οι νέοι έγραψαν, οι νέοι

ενδιαφέρθησαν, οι νέοι επολέμησαν διακηρύσσοντας ότι η ποιήτρια Πολυδούρη άξιζε καλύτερας τύχης[...] Η ποιήτρια Πολυδούρη και το έργο της – το περίφημο έργο της- ανήκουν εις τους νέους. Η περιφρόνηση της ανήκει σε εσάς. (σελ 2)

Στο ίδιο επίπεδο κινείται και η άποψη του Μάνου Κανέλλη. Ο αρθρογράφος ποιητής και μεταφραστής του Μπωντλαίρ μετά τον θάνατο της ποιήτριας δημοσιεύει στην εφημερίδα *Ελληνική* άρθρο στο οποίο αναφέρει « Η πρώτη της συλλογή επέρασε από τους κριτικούς απαρατήρητη. Δεν σταμάτησε κανένα ματογυάλι. Είχε ένα μεγάλο μειονέκτημα ήταν καλή» (Κανέλλης, 1930)

Από το περιοδικό *Ο Αγώνας της γυναίκας* λαμβάνει θετική κριτική για την δεύτερη ποιητική της συλλογή. Χαρακτηρίζεται ως εργάτρια του πνεύματος ,μια ποιήτρια με αληθινό ταλέντο το οποίο αναγνωρίζεται και από τους πιο δύσκολους κριτικούς. Τα ποιήματα της αποκαλύπτουν την τραγωδία που βίωσε σε όλη την διάρκεια της ζωής της κι ακόμη μια ευαίσθητη ,καλλιεργημένη και περήφανη ψυχή. Σημαντική υποστήριξη η ποιήτρια έλαβε και από το περιοδικό *Ελληνίς*, με διευθύντρια την Αθηνά Γαϊτάνου- Γιάννιου με την οποία συνδέεται φιλικά μαζί της.

Στην κριτική της Καίτης Ζεγγέλη επισημαίνεται μια σημαίνουσα διαφορά ανάμεσα στην Πολυδούρη από την Βαλμόρ « Έχει και κάτι περισσότερο και κάτι ξεχωριστό: το στοχαστικό πνεύμα» (Ζεγγέλη,1930:35). Ο πλούσιος λυρισμός της και η οξύτητα του πνεύματος της ίσως να μην αφήνουν να αναδυθεί η στοχαστική πλευρά των στίχων. Ωστόσο χάρη σε αυτήν την πλευρά του στοχασμού οι στίχοι της ξεχωρίζουν σε μια πληθώρα ποιημάτων παρωχημένης αισθηματολογίας και παρακμιακού συμβολισμού της εποχής. Τέλος κατά την φεμινίστρια κριτικό η ποιήτρια θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα σύμβολο μια διψασμένης νεότητας που ζητάει καινούργια ιδεώδη. Ο δημιουργικός της πόνος χρωματίζεται από ένα

βιωματικό υπόστρωμα και μια αναστοχαστική ενδοσκόπηση εξαιρετικής ποιότητας και γνησιότητας.

Η Μαρία Πολυδούρη δεν προλαβαίνει να επεξεργαστεί θεωρίες αλλά διατηρεί μια αυθορμησία της νεότητας της, μια ιδιαίτερη στοχαστική διάθεση και μια ικανότητα κριτικής ενδοσκόπησης που υπερβαίνει τα συνήθη μελαγχολικά μοτίβα που χαρακτήριζαν την γενιά της. Προσπαθεί να ορίσει την γοητεία μιας ποίησης που δεν έχει πάντα την τεχνική της καθαρά συμβολιστικής ποίησης ενώ εκφράζει συχνότερα την διάθεση της τόσο καλλιτεχνική όσο και προσωπική των ποιητών της παρακμής και της αμφισβήτησης. Αυτή η μη γεωμετρική ποίηση που δυσκολεύει τόσο πολύ τους κριτικούς αποτελεί το πιο ενδιαφέρον στοιχείο της φόρμας της. Ο Τέλλος Άγρας (1930) επισημαίνει « *Τα ποιήματα της έχουν*

τις άφθονες, μα κι άπιαστες, τις λαμπρότατες μα αστραπιαίες εντυπώσεις, τις ρευστές και πορώδεις διαθέσεις, όπως προκαλούν στο μυαλό τα δηλητήρια και τα ναρκωτικά... Ύστερ' απ' όλα αυτά τι να βγει; Τάξη, σύνθεση, συμμετρία; Τίποτα, πρέπει να κνηγούμε τον λυρισμό που απομένει μισός, τη λάμψη που φέγγει διαλειμματικά κι ύστερα αφανίζεται, την τεθλασμένη της αστραπής που είναι έξω από κάθε γεωμετρία» (σελ 67)

Η ποιήτρια στις καλύτερες στιγμές του έργου της καταφέρνει να δώσει μια οικουμενική διάσταση στο προσωπικό δράμα που βιώνει εκείνη. Ο Κώστας Ουράνης θεωρεί πως καταφέρνει να ενώσει το παράπονο της με το παράπονο όλης της ανθρωπότητας κάθε φορά που αναφέρει και αντικρίζει την παγερή εκμηδένιση του θανάτου. Ο Χονδρογιάννης θεωρεί πως η ποίηση της Πολυδούρη μοιάζει περισσότερο με τραγωδία που περιλαμβάνει κάθαρση, φόβο κι έλεος. Όπως ο Καρυωτάκης έτσι και η Πολυδούρη διαθέτουν ένα προσωπικό ύφος, ένα ποιητικό χάρισμα εξομολόγησης, μια ισχυρή αυτοσυνειδησία, μια εξεγερμένη συνείδηση και μια αυθεντική θέαση του κόσμου. Αυτά τα στοιχεία την καθιστούν την πιο συναρπαστική ποιήτρια του μεσοπολέμου και μια από τις πιο ενδιαφέρουσες ποιητικές φωνές της λογοτεχνίας του εικοστού αιώνα. Ο κριτικός Καραντώνης (1961) αναφέρει: « *Και ο Καρυωτάκης και η Πολυδούρη σαν ποιητές*

εξακολουθούν να ζουν και να μας ενδιαφέρουν με το δικό τους ανόμοιο τρόπο ο καθένας. Ο Καρυωτάκης με κάθε του στίχο. Και η Πολυδούρη με τα λίγα της τέλεια ποιήματα, αλλά και με πλήθος στίχους αναβρυσμένους εκθαμβωτικά, μέσα από μάζες αφελών κι ατελών άλλων» (σελ1046).

Είναι αλήθεια πως από όσα λείπουν από την ζωή της Πολυδούρη (οικογένεια, σπίτι, υγεία, χρήματα) σημαντικότερο για την ποίηση της είναι ο χρόνος. Τα ποιήματα της πρέπει να γεννηθούν έστω και πρόωρα για να προλάβει να πει τα λιγιστά της λόγια προτού πεθάνει. Ωστόσο δεν μπορεί να αφήσει τα ποιήματα της να ωριμάσουν στον χρόνο, να σχηματιστούν σαν αρμονικές κι ολοκληρωμένες ενότητες. Όλοι όμως ακόμη και οι πιο αυστηροί κριτικοί συμφωνούν πως το έργο της παραδίδει στίχους γενναίους, ειλικρινείς, καταραμένους, τρυφερούς, θρηνητικούς, μελωδικούς βραχνούς για να μας αποκαλύψει ένα έργο που πρέπει να διαβαστεί ως ενιαία σύνθεση. Ένα δίχτυ που διαπερνά συνολικά την ποίηση της και ο αναγνώστης το ανακαλύπτει ως μια δεύτερη ποίηση πίσω από τις γραμμές της ορατής.

Δεν είναι βέβαια τυχαίο πως η δεύτερη μεταπολεμική γενιά εκδηλώνει μια διάθεση προσγειώσης στο έδαφος της ειλικρίνειας, παρόμοιας με αυτήν του Καρυωτάκη και της γενιάς του, απενοχοποιώντας στην πράξη την ποίηση της προσωπικής κατάθεσης. Ο Βύρων Λεοντάρης αναλαμβάνει να υπερασπιστεί τρεις επιφανείς κριτικούς εκπροσώπους της γενιάς του 1920, τον Καρυωτάκη, την Πολυδούρη και τον Άγρα σε ένα εξαιρετικό δοκίμιο με τίτλο «Το πάθος και το λάθος» στο οποίο αναφέρεται η σημασία της ποιητικής στάσης της. Οι αρνητικές κριτικές συνεχίζονται και μια από αυτές ασκεί το αξίωμα του μοντερνισμού απέναντι στην ποιήτρια. Ο μοντερνισμός θεωρεί πως πρωτεύων φορέας αποτελεί η μορφή και δευτερεύον στοιχείο αποτελεί η αισθητική συγκίνηση.

Η κριτική που ασκούν στην ποιήτρια γίνεται διότι ως κεντρικό της θέμα στην ποίηση της είναι ο αναστοχασμός των προσωπικών βιωμάτων και η μεταμόρφωση τους σε αυθεντική εμπειρία ζωής. Η δυσπιστία αυτή που έχει η μεταπολεμική κριτική απέναντι στο βιοματικό και βιογραφικό στοιχείο προέρχεται σε ένα ισχυρό επιχείρημα της «Νέας Κριτικής». Σύμφωνα με αυτό η ερμηνεία πρέπει να εστιάζει αποκλειστικά στο έργο του και στα «εσωτερικά στοιχεία» αποκλείοντας τα εξωτερικά όπως η βιογραφία και η απόβλεψη δηλαδή η πρόθεση και ο στόχος του δημιουργού. Η θέση αυτή εξηγεί σε μεγάλο βαθμό τις επιφυλάξεις των ιστορικών της λογοτεχνίας παρά το γεγονός πως το αναγνωστικό κοινό έχει μια σταθερή ανταπόκριση στο έργο της.

Ένα ερώτημα το οποίο απασχόλησε την κριτική σε μεγάλο βαθμό είναι αν θα εντυπωσίαζε το αναγνωστικό κοινό το έργο της ποιήτριας αν δεν συγκινούσε η ιστορία της και η σχέση της με τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη. Αν σήμερα είναι κοινώς αποδεκτό ότι ο Καρυωτάκης διαβάστηκε κι αγαπήθηκε εξαιτίας του έργου του κι όχι επειδή αυτοκτόνησε το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στην περίπτωση της ποιήτριας. Η ζωή και των δύο κοσμεί με

ιδιαίτερη συγκλονιστική ειλικρίνεια την ποίηση τους έτσι ώστε δεν είναι εύκολο να απομονώσουμε το έργο τους, όσο κι αν μπορεί να σταθεί μόνο του κι ανεξάρτητο. Ο Τέλλος Άγρας επισημαίνει (1993) « Για έναν αληθινό ποιητή, το έργο του, σάρξ εκ της

σαρκός και οστών εκ των οστών του, δεν ειν' άλλο παρά τυχαία- και μοιραία- έκφραση της ζωής του, όμοια μ' όλες τις άλλες, σε τρόπο που η τέχνη του, μαζί ν ' αρχίζουν, μαζί να προχωρούν και μαζί να τελειώνουν» (σελ 194-195)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΟΤΑΝ Η ΑΓΑΠΗ ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

Δύο ποιητές οι οποίοι έγιναν ευρέως γνωστοί από το έργο τους, μέσα στο οποίο αποτυπώνονται βιωματικά στοιχεία. Μιλούν για τον θάνατο, για την δουλειά τους, για συγγενικά πρόσωπα, για διάφορα μέρη αλλά και για τον έρωτα. Οι δύο τους συναντήθηκαν πρώτη φορά στα γραφεία της Νομαρχίας Αττικής το 1922, όπου εκείνη εργαζόνταν, όταν αυτός μετατέθηκε εκεί. Η ερωτική τους ιστορία αποτυπώνεται έντονα στο έργο της ποιήτριας καθώς σημάδεψε την ζωή της. Η σχέση τους υπήρξε πολυκύμαντη, εξαιτίας «μιας μοιραίας αλυσίδας παρανοήσεων και παρεξηγήσεων που θα τους χωρίζει στις πιο δύσκολες στιγμές και ακριβώς όταν θα έχουν περισσότερη ανάγκη ο ένας τον άλλον» (Ζωγράφου, 1961:73). Παρά το θερμό της ξεκίνημα η σχέση αυτή δεν ήταν γραφτό να έχει μεγάλη διάρκεια.

Πιθανότατα τον Αύγουστο του 1922 ο Καρυωτάκης μαθαίνει πως έχει προσληφθεί από σύφιλη, νόσημα το οποίο ήταν ανίατο αλλά και κοινωνικά στιγματισμένο. Εκείνη του γράφει πως δεν πτοείται καθόλου από το φοβερό μυστικό του και του ζητάει να παντρευτούν χωρίς να κάνουν παιδιά. Ο Καρυωτάκης αρνείται γιατί είναι πολύ περήφανος να δεχτεί κάτι τέτοιο δημιουργεί στην Πολυδούρη αμφιβολίες για την ειλικρίνεια του. Νομίζει πως η αρρώστια του είναι επινοημένη και αποτελεί πρόφαση για να την απομακρύνει από κοντά του. Η Πολυδούρη αδιαφορεί για την υγεία της και προσβάλλεται από αδενοπάθεια. Στις αρχές του καλοκαιριού το 1923 ο Καρυωτάκης την επισκέπτεται στο Μαρούσι έπειτα από γράμμα που του έστειλε εκείνη.

Συνεχίζουν να διατηρούν φιλικές σχέσεις ωστόσο με το πέρασμα του χρόνου χάνονται καθώς η ποιήτρια αρραβωνιάζεται... Ο Καρυωτάκης επισκέπτεται την Μαρία στο «Σωτηρία» λίγο πριν φύγει με μετάθεση. Τον Ιούνιο του 1928 της στέλνει γράμμα από την Πρέβεζα για να μάθει την κατάσταση της υγείας της. Δεν έχει διασωθεί απάντηση της ποιήτριας στο γράμμα εκείνο. Ο Καρυωτάκης αυτοκτονεί ένα μηνά μετά και η ποιήτρια φεύγει από την ζωή σε λιγότερο από δύο χρόνια μετά τον θάνατο του.

Ήδη από την εποχή του Μεσοπολέμου η σχέση της Πολυδούρη και του Καρυωτάκη, η αυτοκτονία του και ο δικός της πρόωρος θάνατος δημιούργησε μια μυθολογία στην οποία βασίστηκαν αρκετά δημοσιεύματα με εντυπωσιακή ευκολία και προχειρότητα. Πολλοί ήταν εκείνοι που είπαν τον καλό τους λόγο για την άδικη μοίρα ή εξέφρασαν τον θαυμασμό τους για την προσωπικότητα της ποιήτριας λίγοι όμως αντιμετώπισαν με ανάλογη φροντίδα το έργο

της. Ο Καρυωτάκης αποτελούσε την μορφή που την στοιχειώνει ποιητικά , είναι αυτός ο οποίος της δείχνει τον ποιητικό δρόμο και την οδηγεί στο δικό του δημιουργικό πεδίο. Επικρατεί ένα μυστικό στο βάθος της ποίησης του, είναι η αδυναμία του να νιώσει τον έρωτα. Στο γεγονός αυτό οφείλονται όλες του οι απελπισίες , η βαθιά και αθεράπευτη απαισιοδοξία του. Σε αντίθεση έρχεται η Πολυδούρη που εκφράζει την μεγάλη δίψα που έχει για τον έρωτα αλλά δεν μπορεί να βρει την αντίστοιχη και ανάλογη ανταπόκριση στη ζωή. Ο Καρυωτάκης άσκησε πάνω της μια πολλαπλή επίδραση στο έργο της η οποία προεκτάθηκε και στην ίδια την ζωή της. Την αγάπη που έχει η Πολυδούρη για τον Καρυωτάκη φανερώνεται και σε μερικές σελίδες στο ημερολόγιο της. Ένα απόσπασμα του παρατίθεται παρακάτω:

19 Μαΐου

Εζήτησα να αγαπήσω κι αγάπησα τι άλλο θέλω πλέον; Όλα όσα κάνω είναι αγιασμένα από την αγάπη μου, δεν είμαι καθόλου το αδύνατο πλάσμα που ζητάει στήριγμα στην αγάπη σου, είμαι ψυχή που υπομένει και ανίκητη ένα μαρτύριο.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

Είσαι η ίδια η ποίηση, το ζωντανό τραγούδι...

Ελάχιστα ποιήματα ο Καρυωτάκης έγραψε για την ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη ένα από αυτά βρίσκεται στην τελευταία του ποιητική συλλογή με τίτλο «Ελεγεία και Σάτιρες». Το ποίημα προδημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Μούσα* τον Σεπτέμβριο του 1922.

*Δέντρα μου, δέντρα ξέφυλλα στη νύχτα του Δεκέμβρη,
στη σκοτεινή, βαθιά δεντροστοιχιά,
μαζί πηγαίνουμε, μαζί και η μέρα θα μας έβρει,
ω ερημικά, θλιμμένα μου στοιχειά.*

*Αύριο, μεθαύριο, σύντροφο θα μ' έχετε και φίλο,
τα μυστικά σας θέλω να μου πείτε,
μα όταν, αργότερα, φανεί το πρώτο νέο σας φύλλο,
θα πάω μακριά, το φως για να χαρείτε.*

*Κι αφού ταιριάζει, ω δέντρα μου, να μείνω απ' όλα πίσω
τα θαλερά και τα εύθυμα στην πλάση,
εγώ λιγότερο γι' αυτό δε θα σας αγαπήσω,
όταν θα μ' έχετε κι εσείς ακόμη προσπεράσει.*

Από την πρώτη στροφή είναι έντονη η θέληση για ταύτιση του ποιητικού υποκειμένου (που δεν είναι άλλος από τον Καρυωτάκη) με τα ίδια τα δέντρα τα οποία εκείνη την περίοδο είναι ξέφυλλα, δηλαδή χωρίς φύλλα. Ο χρόνος του ποιήματος είναι ο μήνας Δεκέμβριος και η εποχή του χειμώνα προσδίδει ένα κλίμα μελαγχολίας καθώς ο καιρός είναι συνήθως βροχερός ή κρύος. Πέρα από την εποχή, έντονη μελαγχολία δίνει και η νύχτα εισάγοντας το ποίημα σε ένα ακόμη πιο βαρύ συναισθηματικό πεδίο. Τα ξέφυλλα δέντρα συμβολίζουν τα άτομα τα οποία έχουν χάσει την θέληση για ζωή, που δεν έχουν κανένα στήριγμα παρά ο ένας τον άλλον αφού είναι μαζί στη σκοτεινή, βαθιά δεντροστοιχία. Όπως φαίνεται από την αφιέρωσή του ίδιου στην Μαρία, μπορεί τα δέντρα να μην είναι πολλά άτομα αλλά να εννοεί ένα άτομο το οποίο περνά καταθλιπτικές και δύσκολες καταστάσεις. Αυτό το άτομο είναι εκείνη που δεν μπορεί να δεχτεί τον χωρισμό τους. Η κατάσταση αυτή δίνεται με το σκοτάδι το οποίο προκαλεί θλίψη. Από τον τρίτο στίχο το ποιητικό υποκείμενο απευθύνεται σε αυτά τα δέντρα και γίνεται ένα μαζί τους καθώς θα τα συντροφεύει.

Στην δεύτερη στροφή απευθυνόμενος πάλι στα δέντρα, το ποιητικό υποκείμενο διαβεβαιώνει στους δύο πρώτους στίχους πως θα σταθεί σε αυτά ως έμπιστος φίλος. Μπορεί να λειτουργήσει ως στήριγμα για όσο καιρό εκείνα τον χρειαστούν. Στους επόμενους στίχους, μέσω του διάστιχου γίνεται κατανοητό πως η κατάσταση των δέντρων θα βελτιωθεί. Το πρώτο νέο φύλλο αποτελεί κάτι το οποίο έχει χαθεί και θα γυρίσει ή ακόμη κάποιο νέο θετικό στοιχείο που θα έρθει στις ζωές τους και θα τις αλλάξει προς το καλύτερο. Τότε το ποιητικό υποκείμενο θα απομακρυνθεί από αυτά διότι ποτέ δεν θα καταφέρει να βγάλει νέα φύλλα. Θα φύγει γιατί πλέον δεν θα ανήκει με αυτά. Θα τα αφήσει με αυτόν τον τρόπο χαρούμενα με την αλλαγή τους και την βελτίωση τους, χωρίς να τους επηρεάζει η δική του στάσιμη κατάσταση. Μπορούμε να πούμε πως πίσω από αυτόν τον στίχο ο ποιητής θα βοηθήσει την Πολυδούρη να ξεπεράσει όλη την στεναχώρια και την μελαγχολική κατάσταση που της επέφερε ο χωρισμός τους. Ωστόσο πιστεύει πως κάποια στιγμή θα βρει την αγάπη που πάντα έψαχνε και θα είναι χαρούμενη. Εκείνος όμως εξαιτίας της ανίατης ασθένειάς του θα εκπέμπει πάντα μια σκοτεινότητα και μια μελαγχολία.

Ο πρώτος στίχος της τρίτης στροφής λόγω της προσφώνησης φαίνεται να χαρακτηρίζεται από έντονη απογοήτευση. Αυτό συμβαίνει διότι το ποιητικό υποκείμενο γνωρίζει πως για εκείνον δεν θα υπάρχει ποτέ βελτίωση. Το ρήμα που χρησιμοποιεί «ταιριάζει» και η σύνδεση με τον δεύτερο στίχο, λειτουργούν με κάποιο τρόπο σαν σχόλιο του ποιητή μέσω του οποίου υποδηλώνεται πως η κατάσταση αυτή αποτελεί φυσική εξέλιξη των πραγμάτων. Ο ίδιος γνωρίζει πως δεν θα υπάρχουν ευχάριστές αλλαγές στην ζωή του, κάτι δηλαδή που θα τον κάνει χαρούμενο και θα του δώσει νόημα. Νιώθει πως όλα καταρρέουν και μάλιστα μέσα από το πρώτο δίστιχο της στροφής αυτής φαίνεται να σατιρίζει το γεγονός αυτό.

Βέβαια το ποίημα κλείνει με μια αγνότητα του χαρακτήρα του. Ξεκινώντας φιλίες με τα δέντρα που του έμοιαζαν, και παρόλο που τα είδε να βγάζουν νέα φύλλα, να βρίσκουν το φως στην ζωή τους, δεν τα ζήλεψε. Αντίθετα εκείνος χάρηκε δηλώνοντας πως εξαιτίας της χαρούμενης κατάστασης που θα βιώνουν δεν θα τα αγαπήσει καθόλου λιγότερο. Ο τελευταίος στίχος κρύβει από πίσω ένα νόημα. Οι άνθρωποι πολλές φορές αφού υποστούν μια σημαντική αλλαγή συνήθως απομακρύνουν γεγονότα κι ανθρώπους που σχετίζονται με την κατάσταση πριν την αλλαγή. Ο ποιητής επομένως ακόμη κι αν η ποιήτρια βρει αλλού την αγάπη δεν θα σταματήσει να την αγαπά. Αντίθετα θα χαρεί καθώς αυτός γνωρίζει πως εξαιτίας της κατάστασης τους δεν θα μπορεί να την κάνει ευτυχισμένη.

Το επόμενο ποίημα έχει τίτλο «Ένα σπιτάκι» και περιλαμβάνεται στην τρίτη του ποιητική συλλογή. Δημοσιεύτηκε το 1924 στο περιοδικό *Εμείς*, με την αφιέρωση Μ.Π., δηλαδή Μαρία Πολυδούρη.

*Ένα σπιτάκι, απόμερο, στο δειλί, στον ελαιώνα,
 μια καμαρούλα φτωχική, μια βαθιά πολυθρόνα,
 μια κόρη που στοχαστικά τον ουρανό κοιτάει,
 ω, μια ζωή που χάνεται και με τον ήλιο πάει!*

Ο χώρος στον οποίο αναφέρεται το ποίημα είναι ένα μικρό σπιτάκι απομακρυσμένο. Πρόκειται μάλλον για το σπίτι που έμενε η Μαρία Πολυδούρη το καλοκαίρι του 1923 στο Μαρούσι, όταν την είχε καταβάλλει η αδενοπάθεια. Η περιγραφή του δωματίου συνεχίζεται και στους επόμενους στίχους, σύμφωνα με τον ποιητή το δωμάτιο είναι φτωχικό και έχει μια πολυθρόνα. Στο δωμάτιο αυτό δεν υπάρχουν μόνο έπιπλα αλλά και μια ανθρώπινη παρουσία. Πρόκειται για μια κοπέλα η οποία είναι όρθια και κοιτάει προς τον ουρανό με στοχαστικότητα. Η κοπέλα αυτή δεν είναι άλλη από την ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη, που παρουσιάζεται ως σκεπτική σε μια φτωχική κάμαρα.

Ο τελευταίος στίχος ίσως αναφέρεται στην δική τους κοινή ζωή, η οποία χάθηκε μετά τον χωρισμό του εξαιτίας της ασθένειας του. Βέβαια μπορεί να αναφέρεται και στην ζωντάνια της ποιήτριας. Ίσως σύγκρινε το πόσο χαρούμενη και ευδιάθετη υπήρξε εκείνη κατά την διάρκεια της σχέσης τους με την τωρινή της κατάσταση. Πλέον η Μαρία δεν έχει την λάμψη του ηλίου εξαιτίας της αρρώστιας της αλλά και του χωρισμού τους. Είναι ένα τετράστιχο μέσα από το οποίο φαίνεται η τωρινή κατάσταση της Μαρίας μέσα από τα μάτια του ποιητή. Κλείνει το ποίημα με μια έντονη μελαγχολία, συναίσθημα το οποίο σχετίζεται έντονα και με τον χωρισμό τους.

Το ποίημα με τίτλο « Κυριακή» ανήκει στην κατηγορία των παραλειπόμενων ποιημάτων του Καρυωτάκη. Το είχε δώσει ο ποιητής στην Πολυδούρη. Δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο λογοτεχνικό περιοδικό *Πνοή* τον Φεβρουάριο το 1929. Δίπλα στην υπογραφή του ποιητή υπήρχε ο αριθμός 1924. Πρόκειται για την ημερομηνία συγγραφής του.

ΚΥΡΙΑΚΗ

*Ο ήλιος ψηλότερα θ' ανέβει
σήμερα που 'ναι Κυριακή.
Φυσάει το αγέρι και σαλεύει
μία θημωνιά στο λόφο εκεί,*

*Τα γιορτινά θα βάλουν, κι όλοι
θα 'χουν ανάλαφρη καρδιά:
κοίτα στο δρόμο τα παιδιά,
κοίταξε τ' άνθη στο περβόλι.*

*Τώρα καμπάνες που χτυπάνε
είναι ο Θεός αληθινός.
Πέρα τα σύννεφα σκορπάνε
και μεγαλώνει ο ουρανός.*

*Άσε τον κόσμο στη χαρά του
κι έλα ψυχή μου, να σου πω,*

σαν τραγουδάκι χαρωπό,

ένα τραγούδι του θανάτου.

Από τον τίτλο του ποιήματος γίνεται γνωστό πως η ημέρα στην οποία αναφέρεται είναι η Κυριακή, κάτι το οποίο επιβεβαιώνεται και στον δεύτερο στίχο. Την ημέρα αυτή επικρατεί μια χαρά η οποία προβάλλεται ήδη από τον πρώτο στίχο. Ο ποιητής αναφέρει πως την σημερινή μέρα μέχρι και ο ίδιος ο ήλιος θα ανέβει πιο ψηλά στον ουρανό. Με τον τρόπο αυτό θα σκορπίσει περισσότερη λάμψη στον κόσμο. Στη συνέχεια μας δίνεται η εικόνα από μια θημωνιά σε ένα λόφο που κουνιέται από το αεράκι εκείνης της ημέρας. Η δεύτερη στροφή τονίζει την αίσθηση χαράς που επικρατεί. Όλοι οι άνθρωποι θα βάλουν τα γιορτινά τους ρούχα για να πάνε στη εκκλησία και η καρδιά τους δεν θα έχει κανένα βάρος. Η Κυριακή αποτελεί μέρα χαράς, ξεκούρασης και ξεγνοιασιάς. Στο δρόμο υπάρχουν παιδιά τα οποία παίζουν μεταξύ τους και άνθη που έχουν φυτρώσει στο περιβόλι. Όχι μόνο οι άνθρωποι είναι χαρούμενοι, αλλά και ολόκληρη η φύση έχει στολιστεί με υπέροχα λουλούδια κάνοντας ακόμα πιο αισιόδοξη την ατμόσφαιρα που περιγράφεται.

Η τρίτη στροφή ξεκινάει με τις καμπάνες οι οποίες χτυπάνε, σαν να καλεί ο ίδιος ο Θεός τους πιστούς να προσέλθουν σπίτι του. Ακόμη και τα σύννεφα υποχωρούν αφήνοντας τον ουρανό να φανεί, χωρίς να τον υποσκιάζουν. Η μέρα είναι τόσο χαρούμενη, πέρα από τον ήλιο που δίνει την λάμψη του τώρα μεγαλώνει και ο ίδιος ο ουρανός. Βλέπουμε στις τρεις πρώτες στροφές να επικρατεί η πλήρης ευτυχία, μία έκδηλη χαρά από την μεριά των ανθρώπων και των φυσικών στοιχείων. Στην τελευταία όμως στροφή όλο αυτό το χαρούμενο κλίμα αλλάζει. Σε όλο το ποίημα χρησιμοποιεί το δεύτερο ενικό πρόσωπο. Δύο εκδοχές υπάρχουν ή πως απευθύνεται στον ίδιο του τον εαυτό είτε στην ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη στην οποία έδωσε το ποίημα. Ζητάει λοιπόν από το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται να αφήσει τον χαρούμενο αυτό κόσμο, να τον αγνοήσει δηλαδή, και να ακούσει σαν να είναι κάτι χαρούμενο, ένα τραγούδι του θανάτου.

Στην τελευταία στροφή όλη η χαρούμενη ατμόσφαιρα, μετατρέπεται σε μια ατμόσφαιρα θανάτου. Ο ποιητής μπορεί να βρίσκεται σε ένα χαρούμενο κόσμο αλλά ο δικός του κόσμος είναι λυπηρός, απαισιόδοξος και σε αυτόν κυριαρχεί ο θάνατος. Εκφράζει την μελαγχολία του και το πόσο αντιθετικά είναι τα συναισθήματα του σε σχέση με τις καταστάσεις του εξωτερικού κόσμου. Για να δώσει αυτό το ποίημα στην Πολυδούρη σημαίνει πως θέλει να μοιραστεί μαζί της τον πόνο που νιώθει μέσα του, τον οποίο προσπαθεί να τον

εξωτερικεύσει με την μορφή ενός ποιήματος. Μπορεί όλα να είναι στο μέγιστον φωτεινά στον εξωτερικό κόσμο αλλά μέσα του όλα είναι τόσο σκοτεινά με μοναδικό προορισμό τον θάνατο.

Το λυρικό άτιτλο πεζογράφημα που θα ακολουθήσει έχει δημοσιευτεί για πρώτη φορά στα *Απαντα* του 1979. Ο Καρυωτάκης το είχε δώσει στην Μαρία Πολυδούρη κι αυτή με την σειρά της στην Μυρτιώτισσα. Δεν είναι σαφής η χρονολόγηση του. Εικάζεται ότι γράφτηκε ή το 1922 κατά την περίοδο της σχέσης τους ή το 1924 και ήταν το δεύτερο κείμενο το οποίο έδωσε ο Καρυωτάκης σε εκείνη μαζί με το ποίημα με τίτλο «Κυριακή»

[Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ]

(Είναι εδώ; Είναι κει; Έφυγε; Θα 'ρθει; Που είναι;

Η τελευταία;)

*Α! Το δάσος πέρα. Ένα τραπεζάκι κάτω από τ' απόμερο
Πεύκο. Και η νύχτα που ερχόταν σιγά σιγά για να μην την νιώ-
σουμε. Η βοή του βραδινού ανέμου στα κλαδιά. Τα λόγια που
έλειπαν. Τα χέρια ωχρά. Τα μάτια και τ' αστέρια. Μεσάνυχτα.*

Τίποτε απ' όλα δεν είχε ειπωθεί.

(Ψέματα; Ψέματα; Παιχνίδι φιλαρέσκειας; Περιέργεια;

Εγωισμός;)

*Κι άλλοτε η θάλασσα. Τα πλοία που έφενγαν στον ορίζον-
τα παίρνοντας τα όνειρα μας. Ο φλοίσβος με τις υποσχέσεις
του. Εκεί πάνω στο βράχο τ' άφθονα και ανεξήγητα δάκρυα.*

Η μοναξιά στο απέραντο. Τα φιλιά. Η ψυχή...

(Τίποτε; Τίποτε; Παιδικότητες; Ρομαντισμό; Αυταπάτη;)

*Άλλες φορές η αυγή ανεπάντευτη και προδοτική. Από δρομ-
μάκια το κουραστικό γύρισμα. Οι πρώτοι θόρυβοι της ημέρας.*

Η γλυκιά μεταμέλεια στο πρόσωπο που φωτίζοταν ολοένα.

Το χαίρε...

(Έφυγε; Δε θα 'ρθει πια; Τελευταία;)

Από την αρχή του πεζού ο ποιητής φαίνεται να αναζητάει κάποια, αυτό δηλώνεται και με τις έντονες ερωτοαπαντήσεις. Στην αναζήτηση του αυτή περνάει από ένα δάσος και πιο συγκεκριμένα αναφέρει ένα τραπεζάκι κάτω από ένα απόμερο πεύκο. Με την εκδοχή ότι το ποίημα γράφτηκε το 1924, το δάσος στο οποίο αναφέρεται μπορεί να είναι του Αμαρουσίου. Πρόκειται για περιοχή στην οποία διέμενε η ποιήτρια όταν είχε προσληφθεί από αδενοπάθεια. Στη συνέχεια κυριαρχεί ο χώρος της νύχτας, ο οποίος προσδίδει στο κείμενο μελαγχολία. Η νύχτα έρχεται σιγά σιγά για να μην την νιώσουν έντονα, για να μην δώσει δηλαδή τόσο έμφαση στο μελαγχολικό στοιχείο. Το μόνο πιά που ακούγεται είναι ο ήχος που δημιουργεί ο βραδινός άνεμος στα κλαδιά. Αυτή η ηχητική εικόνα είναι τόσο παραστατική που τονίζει ακόμη περισσότερο την μοναξιά που νιώθει ο ποιητής. Συνεχίζει όμως να ψάχνει και να αναπολεί στιγμές όπως τα λόγια τους, τα ωχρά χέρια, τα μάτια αλλά και τα αστέρια. Έχει πάει ήδη μεσάνυχτα και τίποτα δεν έχει ειπωθεί. Τίποτα από αυτά που συνεχίζει να ψάχνει δεν το έχει βρει ακόμη.

Μέσα στο σκοτάδι και σε όλη αυτήν την μελαγχολία που επικρατεί το ποιητικό υποκείμενο αναρωτιέται αν όλα αυτά τα οποία έζησε ήταν ψέματα, ένα παιχνίδι φιλαρέσκειας, κάποια περιέργεια ή ένας εγωισμός. Αναρωτιέται τι ήταν όλα αυτά που έζησε συνεχίζοντας την αναζήτηση της κοπέλας. Από τον χώρο του δάσους μεταφερόμαστε στον χώρο του λιμανιού, στην θάλασσα. Ο ποιητής κοιτάζει τα πλοία που φεύγουν και σκέφτεται τα όνειρα του τα οποία παίρνουν μαζί τους. Όνειρα τα οποία είναι χαμένα και χάνονται στον ορίζοντα. Συνεχίζει αναφερόμενος στο φλοίσβο και τις υποσχέσεις που πήρε κι έδωσε ο ίδιος. Μετά τον φλοίσβο μιλάει για ένα βράχο. Σημείο που χαρακτηρίζεται από ρίψη δακρύων άφθονων κι ανεξήγητων. Η συναισθηματική κατάσταση του είναι έντονα μελαγχολική, νιώθε μόνος, απεγνωσμένος χωρίς κανένα στήριγμα. Θυμάται τα φίλια με την αγαπημένη του και αναφερόμενος στην λέξη «ψυχή» φαίνεται σαν να αισθάνεται πως δεν νιώθει τίποτα μέσα του.

Αυτό το «τίποτα» αναρωτιέται και ο ίδιος στη συνέχεια, αν όλα αυτά που έζησε ήταν κάτι. Ήταν άραγε παιδικότητες, ρομαντισμός, αυταπάτη; Δεν μπορεί να βρει απάντηση. Έτσι πέρασε όλη του την νύχτα κάνοντας νοσταλγικές σκέψεις. Την νύχτα διαδέχεται η αυγή προδοτική και αναπάντεχη. Η αυγή τον πρόδωσε καθώς δεν του έφερε την αγαπημένη του, πλέον κουρασμένος παίρνει το δρόμο του γυρισμού. Αρχίζει να ακούει τους πρώτους θορύβους της ημέρας. Πίστευε στην γλυκιά μεταμέλεια του προσώπου της αγαπημένης του. Όταν τον χαιρετούσε ξανά, η ψυχή του θα γέμιζε ζωντάνια και φως. Τίποτα από όλα αυτά που πίστευε δεν έγινε.

Ακόμη και στο τέλος του ποιήματος αναρωτιέται αν η αγαπημένη του έφυγε οριστικά. Σε όλο το κείμενο του είναι φανερή η προσπάθεια του και η θέληση του να την βρει. Την ψάχνει σε αρκετά μέρη και θυμάται τις στιγμές που πέρασαν μαζί. Πλέον οι στιγμές χάθηκαν και αυτό που του απόμεινε πλέον είναι η μοναξιά του. Σε αυτό το σημείο κατέληξε η σχέση του με την Μαρία Πολυδούρη, ο χωρισμός τους επέφερε και στους δύο μοναξιά και μελαγχολία. Η σχέση τους έχει τελειώσει οριστικά παρά τις όλες προσπάθειες που έγιναν από την μεριά της ποιήτριας. Ήταν κάτι το οποίο δεν θα ξαναγυρίσει πίσω, όπως και η «τελευταία» του ποιητή.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ

Δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες

Η ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη, ως κύριο θέμα των ποιημάτων της χρησιμοποιεί τον έρωτα. Ο έρωτας της και η σχέση με τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη σημάδεψαν το έργο της. Πολλά από τα ποιήματα της έχουν γραφτεί για εκείνον περιέχοντας μάλιστα μερικά από αυτά ένα έντονο βιογραφικό στοιχείο.

Το πρώτο ποίημα το οποίο θα αναλυθεί είναι μια ποιητική σύνθεση που αποτελείται από έξι σονέτα που έχουν έντονα αυτοβιογραφικό χαρακτήρα. Από όλες τις ενδείξεις είναι προφανές ότι ο Φίλος στον οποίο αναφέρεται το ποίημα δεν είναι άλλος από τον Κώστα Καρυωτάκη. Τα έξι σονέτα που απαρτίζουν την «Αφιέρωση» αναφέρονται στην πορεία που ακολούθησε η σχέση τους: έρωτας, χωρισμός, ποίηση, φιλία και ο θάνατος. Αυτοί είναι οι βασικοί άξονες της σχέσης τους. Το ποίημα αυτό έχει τίτλο «Αφιέρωση» και είναι η εναρκτήρια ενότητα της πρώτης της ποιητικής συλλογής της, παρατίθεται στο παράρτημα.

Το πρώτο μέρος αρχίζει με την προσφώνηση ενός φίλου, δηλαδή του Καρυωτάκη. Αναφέρει πως ήρθε η εποχή του φθινοπώρου. Το φθινόπωρο είναι η εποχή που η σχέση τους έφτασε στο τέλος της. Προσωποποιεί την ώρα του φθινοπώρου, η οποία έφτασε έξω από την πόρτα της. Την περιγράφει ντυμένη στα κίτρινα φορώντας ένα στεφάνι από μυρτιά. Προσωποποιεί την ώρα σαν μια γυναίκα η οποία έχει στα χέρια της μια κιθάρα με πολλούς ήχους. Αυτοί μπορεί να κρύβουν από πίσω τους κι άλλες λυπητερές ιστορίες χωρισμού. Αποτελεί δηλαδή μια κοιτίδα ιερή, διότι εκεί μέσα αναπτύχθηκαν πολλές ιστορίες. Εκεί κρύβεται οτιδήποτε γλυκό το οποίο κατέληξε σε πικρία, οτιδήποτε γνώριμο που πονάει. Πρόκειται για άδοξες ιστορίες οι οποίες ενώ ξεκίνησαν όμορφα κατέληξαν με άσχημο τέλος.

Η Ώρα αυτή του φθινοπώρου ήρθε στο σπίτι της ποιήτριας. Παίζοντας της κιθάρα η Μαρία θυμάται την δική του φωνή που της τραγουδούσε παλιά τους στίχους του.

Στο δεύτερο μέρος με αφορμή το τραγούδι της Ώρας του φθινοπώρου θυμάται στιγμές από την σχέση τους. Μας εντάσσει στο χρόνο της νύχτας και ανακαλεί τα ωραία μάτια του και τα ωραία τραγούδια που της έλεγε. Χαρακτηρίζει την νύχτα ως γλυκιά, γεμάτη αστέρια, μια νύχτα ιδανική, ουτοπική. Η αγάπη που νιώθει ο ποιητής εκείνη την στιγμή ξεπερνάει το αίσθημα της μοναξιάς. Κυριαρχεί μέσα του επισκιάζοντας τα δυσάρεστα συναισθήματα και γίνεται πάθος στην καρδιά του. Ο Καρυωτάκης ήταν ένας άνθρωπος που ένιωθε απόλυτη μοναξιά και θλίψη. Η αγάπη που τρέφει όμως για εκείνη πλημμυρίζει την καρδιά του από συναισθήματα θετικά. Ο αναστεναγμός της ποιήτριας «Αχ» δηλώνει την λύπη της και την νοσταλγία της για όλα αυτά που έγιναν. Αναπολεί τα παλιά του τραγούδια που προσέδιδαν μια λύπη αλλά συνάμα ήταν γλυκά και σεμνά. Η ποιήτρια αναστενάζει ξανά στην θύμηση των τραγουδιών. Αυτά τα παλιά τραγούδια ήταν τόσο θλιμμένα σαν μυστικά αγάπης, σαν όμορφα λουλούδια δακρυσμένα τα οποία σιωπούνε.

Το τρίτο μέρος περιγράφει μια σκηνή από την σχέση τους. Διαδραματίζεται στην αμμουδιά, εκεί η Μαρία οδηγήθηκε από την ιερή αγάπη του ποιητή. Εκείνος της μίλησε και της εξομολογήθηκε πως την αγαπάει. Φανέρωσε δηλαδή στην ποιήτρια την πληγή του έρωτα του για αυτήν, την οποία είχε μέσα στην καρδιά του. Με ήρεμο τόνο φωνής της μίλησε για την μελαγχολική ζωή του. Πλέον όμως η αγάπη της ποιήτριας για αυτόν άγγιξε την ψυχή του κάνοντας την ζωή του πιο γλυκιά. Έτσι δάκρυα χαράς κυλούσαν και από τα μάτια αυτών των δύο για την αγάπη που βρήκαν και την ευτυχία που ένιωθαν. Ωστόσο αυτή την χαρά θα την επισκιάσει αργότερα η μοναξιά και η θλίψη.

Το τέταρτο μέρος ξεκινάει με την αναφορά στην άφιξη του φθινοπώρου. Η Ώρα του φθινοπώρου έρχεται και στέκεται αναμεσά τους. Τους αφήνει μετέωρους χωρίς καμία εξήγηση και τους ρίχνει σε χωριστούς δρόμους. Αποτελούν και οι δύο μέρη του κόσμου αλλά πλέον δεν δρουν σαν ένα ενιαίο σύνολο καθώς βαδίζουν σε ξεχωριστούς δρόμους. Είναι και οι δύο μοναχοί, παρομοιάζει την μοναξιά που νιώθει σαν του τάφου την σιωπή. Αποτελεί δηλαδή η μοναξιά μια ανιαρή σιωπή χωρίς νόημα. Μέσα σε αυτή την σιωπή, κάτι υπάρχει που ξεχωρίζει. Αυτό είναι ο αχός από το τραγούδι του ποιητή. Σε μία νύχτα χωρίς λάμψη, μια νύχτα χωρίς αστέρια, χωρίς πνοή μόνο αυτό ακούγεται, το τραγούδι του, εκείνο της δίνει ζωή. Η ποιήτρια αναστενάζει ξανά καθώς της έρχεται η εικόνα της νύχτας που περνούσαν μαζί κι εκείνος της τραγουδούσε. Αυτήν την νύχτα ακόμη και σήμερα την περιμένει, την προσμένει. Αυτός ο αχός

της δημιούργησε αναμνήσεις αλλά δυστυχώς η ζωή της εξαιτίας της αρρώστιας της τελειώνει και η μοναδική της διαδρομή είναι πλέον αυτή που έχει ως τελικό προορισμό τον θάνατο.

Στο πέμπτο μέρος φαίνεται έντονα η πίστη και η ελπίδα της ποιήτριας πως όλα αυτά που προσμένει θα επιστρέψουν. Κι αν τα κρίνα σπάνε, κι αν τα χέρια της είναι νικημένα, κι αν οι σκέψεις της ψάχνουν να βρουν κάτι χαρούμενο πέρα από την νύχτα αυτή, η ποιήτρια συνεχίζει την προσπάθειά της. Με τα μάτια της νοσταλγεί κι αναζητεί εκείνον, που πλέον δεν υπάρχει διότι έχει χαθεί ολοκληρωτικά. Αναζητά τα μάτια του, τα οποία εξαιτίας του θανάτου δεν διακρίνονται από υπόσταση, για αυτό και τα χαρακτηρίζει εξαύλωμένα. Αυτά τα μάτια είναι αιθέρια, ανήκουν δηλαδή σε μια άλλη πραγματικότητα. Όλες οι σκέψεις της μοιάζουν με όραμα το οποίο η ίδια πιστεύει. Ξαφνικά όμως η πίστη της κλονίζεται, αλλά προσπαθεί πάλι μέσω του απείρου να τον βρει. Διαβάζει τα ποιήματα του και δεν κλείνει τα μάτια της γιατί πλέον πιστεύει σε κάτι καλύτερο.

Το τελευταίο μέρος μας δίνει την εικόνα της φθινοπωρινής Ωρας να έχει σταθεί στην πόρτα της ποιήτριας και να την κοιτάζει με βλέμμα υγρό, δηλαδή συγκινημένη. Η Ωρα μπορεί να προμηνύει τον θάνατο της ποιήτριας ή την αυτοκτονία του ίδιου του ποιητή. Αυτό φαίνεται από το στίχο που αναφέρει πως η ίδια πλανιόταν σε αγρό από ασφοδέλους, φυτό το οποίο φύτευε στα αρχαία χρόνια στον κάτω κόσμο σύμφωνα με την μυθολογία. Μέχρι και η ίδια φαίνεται να λυπάται την ποιήτρια καθώς η ματιά της είναι τέτοιου είδους σαν να έχει ακούσει κάτι λυπητερό.

Από την ίδια την ποιήτρια περιγράφεται πόσο πίκρα έχει το στόμα της Φθινοπωρινής Ωρας. Μπορεί να περιγράφεται ως αδίστακτη, αλλά στους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος αλλάζει. Όταν έρθει το βράδυ θα καλέσει την ποιήτρια γλυκά να την ακολουθήσει μέσα στο σκοτάδι. Το βράδυ είναι γαλήνιο. Το βήμα της Ωρας μπορεί να είναι βουβό αλλά έχει βεβαιότητα, τότε η πίστη της ποιήτριας αναθερμαίνεται και τα βήματά της πλέον με μυστικό τρόπο ακολουθούν τον έρωτα. Μέχρι δηλαδή και η ίδια η Ωρα που τους χώρισε ακούει τον πόνο της ποιήτριας, συγκινείται και την βοηθάει να ακολουθήσει έστω και σαν όνειρο αυτόν που έχει φύγει για πάντα από την ζωή της.

Το ποίημα έχει ως τίτλο «Σαν πεθάνω» ανήκει στην πρώτη της ποιητική συλλογή στην ενότητα «Χαμόγελα». Το ποίημα δημοσιεύτηκε τον Νοέμβριο του 1922 στο περιοδικό *Εσπέρας της Σύρου* (με το οποίο συνεργάζεται ο Καρυωτάκης) και γράφτηκε μετά τον πρόωρο χωρισμό τους. Αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά της γιατί οι στίχοι του ποιήματος της «Θα πεθάνω μιαν αυγούλα μελαγχολική του Απρίλη» επιβεβαιώνονται από την ίδια την ζωή.

ΣΑΝ ΠΕΘΑΝΩ

*Θα πεθάνω μίαν αυγούλα μελαγχολική του Απρίλη,
όταν αντικρύ θ' ανοίγει μες στη γάστρα μου δειλά
ένα ρόδο- μια ζωούλα. Και θα μου κλειστούν τα χείλη
και θα μου κλειστούν τα μάτια μοναχά τους σιωπηλά.*

*Θα πεθάνω μίαν αυγούλα θλιβερή σαν την ζωή μου,
που η δροσιά της, κόμποι δάκρυ θα κυλάει πονετικό
στο άγιο χώμα που με ρόδα θα στολίζει την γιορτή μου
στο άγιο χώμα που θα μου είναι κρεβατάκι νεκρικό.*

*Όσα αγάπησα στα χρόνια της ζωής μου θα σκορπίσουν
και θ' αφανιστούν μακριά μου, σύννεφα καλοκαιριού.
Όσα μ' αγαπήσαν μόνο θα 'ρθουν να με χαιρετίσουν
και χλωμά θα με φιλούνε σαν αχτίδες φεγγαριού.*

*Θα πεθάνω μίαν αυγούλα μελαγχολική του Απρίλη.
Η στερνή πνοή μου θα 'ρθει να σ' το πει και τότε πιά,
όση σου απομένει αγάπη, θα 'ναι σαν θαμπό καντήλι
-φτωχή θύμηση σου στου τάφου μου την απολησμονιά.*

Το ποίημα από την αρχή εκπέμπει μια μελαγχολική διάθεση. Η ποιήτρια το γράφει μετά τον χωρισμό της με τον ποιητή. Αισθάνεται τέτοια απόγνωση που μιλάει για θάνατο. Θα πεθάνει μια μελαγχολική αυγή του μήνα Απριλίου. Να σημειωθεί πως ο μήνας ο οποίος γεννήθηκε είναι ο Απρίλης, όπως και ο μήνας που θα πεθάνει. Εκείνη την εποχή λουλούδια ανθίζουν, η ίδια αναφέρει πως ενώ αυτή θα πεθαίνει παράλληλα ένα μικρό άνθος θα γεννιέται. Στο δικό της το θάνατο υπάρχει μια ζωούλα, ανθίζει ένα λουλούδι. Ο θάνατος θα την κυριεύσει σιωπηλά χωρίς δράματα και λυγμούς. Έτσι με αυτόν τον τρόπο θα κλείσει τα μάτια της και τα χείλη της. Η δεύτερη στροφή ξεκινάει όπως ακριβώς η πρώτη αναφερόμενη στον θάνατο της. Η αυγή που θα τον φέρει θα είναι θλιβερή, όπως ακριβώς ήταν και η ζωή της. Η δροσιά εκείνης

της εποχής θα μεταμορφωθεί σε δάκρυ και θα κυλάει στο χώμα το οποίο θα την σκεπάσει. Εκεί θα ανθίσουν άνθη που θα στολίζουν την γιορτή του θανάτου της. Το χώμα αυτό, το στολισμένο θα είναι πλέον το νεκρικό της κρεβάτι, καθώς εκεί θα κοιμηθεί για πάντα.

Η τρίτη στροφή είναι η μοναδική που αρχίζει με διαφορετικό στίχο. Σε αυτόν αναφέρεται στους ανθρώπους που την αγάπησαν και σε όλα εκείνα που έχει αγαπήσει. Όλα αυτά επομένως που αγάπησε θα σκορπιστούν και θα εξαφανιστούν αφού πλέον και η ίδια δεν θα υπάρχει. Οι άνθρωποι που την αγαπούν θα έρθουν να την χαιρετίσουν και να της φιλήσουν για τελευταία φορά το χλωμό πρόσωπο της. Αφού έχει μιλήσει για τον θάνατο της και για όσους την αγαπούν και για όσα αγαπά ακολουθεί ο τελευταίος στίχος. Σε αυτόν η ποιήτρια αναφέρεται ξεκάθαρα στον ποιητή Καρυωτάκη.

Όταν πεθάνει μια αυγή του Απριλίου θα του αφιερώσει την τελευταία της πνοή. Τότε όση αγάπη έχει απομείνει από εκείνον για την ποιήτρια θα έρθει να την επισκεφτεί στον τάφο της. Επειδή η ίδια νομίζει ότι δεν την αγαπά πολύ, η αγάπη του θα φέγγει σαν ένα θαμπό καντήλι, σαν μια φτωχή θύμηση στου τάφου της την λήθη, την απολησμονιά. Πρόκειται για ένα ποίημα στο οποίο εκφράζεται ο πόνος της ποιήτριας για τον χωρισμό της με τον ποιητή. Βρίσκει ως μόνη διέξοδο για να απαλλαγεί από την κατάσταση αυτή τον θάνατο. Ειδικά η τελευταία στροφή εκφράζει το παράπονο και την στεναχώρια απέναντι στην απόφαση του ποιητή να χωρίσουν. Καταλαβαίνουμε πως η ποιήτρια δεν θέλει να ζήσει μακριά του.

Το επόμενο ποίημα ανήκει στην δεύτερη ενότητα της πρώτης ποιητικής συλλογής με τίτλος «Ο μοιραίος δρόμος». Γράφτηκε την περίοδο που η ίδια η Πολυδούρη βρισκόταν στο σανατόριο «Σωτηρία». Αφόρμηση υπήρχε η επίσκεψη του Καρυωτάκη εκεί, λίγο πριν φύγει για την τελευταία του μετάθεση στην Πρέβεζα.

ΓΥΡΙΣΜΟΣ

*Ήρθες! ήρθες !πλημμύρισε η χαρά μου
κι η λαχτάρα με σφίγγει να με πνίξει.
Ήρθες, όσο κι αν μάκρυνε ο χρόνος,
ο ίδιος χρόνος την πόρτα σου 'χει ανοίξει.*

*Ψυχή μου γιατί μένεις λυπημένος;
Κοιτάς τον μαρασμό που μ' έχει ντύσει*

*σαν την ομίχλη τη δειλινή ώρα;
Θές να σου πω το πώς μ' έχει απαντήσει;*

*Μα τι σημαίνει. Φαίδρυνε τα χείλη
στης πάναγνης χαράς μου το μεθύσι.
Τι σημαίνει πως ο χειμώνας ήρθε
πριν τίποτε για μένανε ν' ανθίσει.*

*Τώρα πιά, όπως άλλοτε, δε θέλω
εύοσμα άνθη από τα νεανικά σου χέρια.
Είμαι σεμνή. Με κάθαρην η αγάπη
απ' τα στολίδια, δες, μ' έγδυσε πλέρια.*

*Κοίτα πως αγωνίζεται η ψυχή μου
τα στέρεα της ζωής δεσμά να λύσει·
ανέσπερον αστέρι να προφτάσει
το αργυρό μέτωπό σου να φιλήσει.*

Από την αρχή του ποιήματος είναι έκδηλη η χαρά της ποιήτριας, μοιάζει σαν να λέει φωνάζοντας «Ηρθες!». Πρόκειται για την άφιξη του ποιητή Κωνσταντίνου Καρυωτάκη. Η χαρά της και η λαχτάρα της είναι στο μεγαλείο σε σημείο που κοντεύουν να την πνίξουν. Ακόμη κι αν πέρασε ο καιρός, κι αν μάκρυνε ο χρόνος εκείνος ήρθε κοντά της, Ωστόσο η χαρά που νιώθει η ποιήτρια δεν υπερισχύει στο συναισθηματικό κόσμο του ποιητή, ο οποίος είναι λυπημένος. Εκείνη προσφωνώντας τον λυπημένο γνωρίζει πολύ καλά γιατί έχει αυτή την συναισθηματική κατάσταση. Κοιτάζει την εμφάνιση της, την οποία η ίδια την αποκαλεί μαρασμό. Η ποιήτρια ήταν ένα άνθος που τώρα αρχίζει και μαραίνεται. Η ασθενική της εμφάνιση και η χλωμάδα του προσώπου της προκαλούν θλίψη στον ποιητή. Μάλιστα αναφέρει πως την κοιτάει σαν ομίχλη που εμφανίζεται την ώρα του δειλινού.. Στην τρίτη στροφή ζητάει από τον αγαπημένο της να χαμογελάσει παρόλο που το γέλιο δεν ταιριάζει με την ασθενική της εμφάνιση. Θέλει να χαμογελάσει γιατί εκείνη πλέον νιώθει πως έχει μεθύσει από πάναγνη χαρά. Δεν την νοιάζει που ο χειμώνας πλέον φτάνει διότι δεν έχει τίποτα για να της το

καταστρέψει. Αυτό που επιθυμεί, αναζητά και λαχταρά το έχει μπροστά της. Δεν είναι τίποτε άλλο πέρα από τον ίδιο τον ποιητή.

Τα συναισθήματα της είναι τόσο έντονα, που δεν χρειάζεται τα υλικά αγαθά. Δεν θέλει τα άνθη που της προσφέρει εκείνος. Μπορεί παλιά να της άρεσαν αλλά τώρα πλέον νιώθει πλήρης, πλημμυρισμένη από αγάπη. Νιώθει να βρίσκεται μακριά από την σωματικής της υπόσταση. Η ψυχή της αγγίζει την απόλυτη ευτυχία και στέκεται μπροστά του γυμνή από οποιοδήποτε υλισμό. Αγωνίζεται η άυλη υπόσταση της, η ψυχή να ξεφύγει από τα δεσμά της ύλης και τα στέρεα της ζωής. Σκοπός της είναι να προφτάσει να φιλήσει το μέτωπο του αγαπημένου της. Κίνηση η οποία δεν γίνεται στην εξωτερική πραγματικότητα αλλά σε μια πραγματικότητα που κυριαρχεί ο πνευματικός ψυχικός κόσμος. Ο ερχομός του αγαπημένου της, γέμισε την ίδια με συναισθήματα τα οποία την μετέφεραν σε ένα άλλον κόσμο μαζί του. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης είναι ένας άνθρωπος ο οποίος επηρεάζει την ποιήτρια τόσο στην ζωή όσο και στο ποιητικό της έργο.

Το ποίημα με τίτλο «Γιατί με αγάπησες» ανήκει στην πρώτη ποιητική συλλογή της στην ενότητα με τίτλο «Οι τρίλλιες που σβήνουν». Είναι ένα από τα αρτιότερα και τα πιο δημοφιλή (ίσως το πιο δημοφιλέ) της Πολυδούρη. Η συγγραφή του είχε ως αφορμή ένα πραγματικό γεγονός, που αφηγήθηκε στην αδελφή της, την Βιργινία. Όταν ήταν σε σχέση η Μαρία Πολυδούρη με τον Κωνσταντίνο Καρυωτάκη είχαν δώσει ραντεβού στο ζαχαροπλαστείο Παλλάδιο, εκεί ήταν συνήθως το κέντρο συνάντησης τους. Ήταν βράδυ και το κέντρο ήταν γεμάτο ασφυκτικά. Η Μαρία κάθισε σε μια γωνιά, εντελώς αθέατη, στην στιγμή βλέπει τον Καρυωτάκη να μπαίνει και, χωρίς άλλη αναζήτηση μέσα στο πλήθος, να προχωρεί κατευθείαν προς το μέρος της. Η Πολυδούρη εξέφρασε στον Καρυωτάκη την απορία της, δηλαδή πως την βρήκε τόσο εύκολα. Εκείνος της απάντησε πως την βρήκε από τα μάτια της, τα οποία λάμπουν σαν αστέρια και του έδειξαν τον δρόμο. Από εκεί εμπνεύστηκε τον στίχο η ποιήτρια «Για να φωτίσω μια στιγμή το δρόμο σου, μου γέμισε τα μάτια η νύχτα αστέρια...». Το ποίημα παρατίθεται στο παράρτημα.

Από τον τίτλο του ποιήματος τόσο και από το περιεχόμενο καταλαβαίνουμε πως η ποιήτρια αναφέρεται στον αγαπημένο της, ο οποίος δεν είναι άλλος από τον ποιητή Καρυωτάκη. Η Μαρία εξηγεί τους λόγους που είναι χαρούμενη και λέει το τραγούδι της. Ο τόνος της είναι εξομολογητικός. Όλο το ποίημα αποτελεί ένα λυρικό ερωτικό τραγούδι όπου ο έρωτας και η αγάπη γίνεται Ποίηση. Η ερωτική αγάπη στήθηκε η αφορμή και η γενεσιουργός

δύναμη για να αρχίσει να τραγουδά. Αρχίζει το τραγούδι της μιλώντας για έναν έρωτα στα περασμένα χρόνια. Η αγάπη αυτή συνδέεται με όλα τα φυσικά στοιχεία και συνεχίζεται ακατάπαυστα σε όλες τις εποχές κι εκφάνσεις της ζωής. Η αγάπη του για αυτή στέκει με την ίδια ένταση, όπως ο ήλιος το καλοκαίρι ή η βροχή και τα χιόνια τον χειμώνα, στοιχεία που πολλές φορές οι ερωτευμένοι τα χρησιμοποιούν για να δείξουν την αγάπη τους. Η πρώτη στροφή κλείνει με τον τρόπο που άρχισε, επανέρχεται ως επωδός ή ρεφρέν. Η αγάπη της, της δημιουργεί εξάρτηση και πνευματική ολοκλήρωση η οποία μετουσιώνεται σε τραγούδι.

Στην δεύτερη στροφή η ποιήτρια ανακαλεί στην μνήμη της, με πόνο τις ερωτικές στιγμές με τον αγαπημένο της. Με αυτόν τον τρόπο η ζωή της αποκτά νόημα. Αναφέρεται στα κατεξοχήν ερωτικά σημεία του σώματος δηλαδή στο στόμα και στα χέρια. Το ερωτικό της πάθος παραμένει ζωντανό παρόλο που καθόρισε μια στιγμή του παρελθόντος. Παρομοιάζει τον εαυτό της με κρίνο για να δείξει, πως πρόκειται για καθαγιασμένο, αγνό, άγιο, γνήσιο ειλκρινές συναίσθημα. Η Πολυδούρη χαρακτηρίζει τον εαυτό της ωραία πρόκειται για μεταφορά. Με αυτόν τον τρόπο εκφράζει την ομορφιά της αγνότητας, το εξαγνισμό της ψυχής, που οφείλεται στην αγάπη του άλλου προσώπου. Η λέξη ρίγος, πέρα από το ερωτικό ρίγος, προοικονομεί τον αποχωρισμό, την απώλεια και το θάνατο. Η αίσθηση της όρασης, της αφής, της επαφής και της ταύτισης με τον άλλον αναζητούν δικαίωση κι εν τέλει βρίσκουν την αγάπη. Η δεύτερη στροφή κλείνει όπως ακριβώς ανοίγει, αποτελώντας ένα ρεφρέν και δείχνει ότι συνεχίζεται η δομή του ποιήματος.

Η τρίτη στροφή κυριαρχείται από τον ρομαντισμό της ποιήτριας ο οποίος είναι φανερός και στις προηγούμενες στροφές. Βασικό μοτίβο αποτελεί το περιπαθές βλέμμα του ερωτευμένου που αντανακλά τα ερωτικά συναισθήματα που τον διακατέχουν και που καθρεφτίζονται στην ψυχή. Η φράση *με την ψυχή στο βλέμμα* υπογραμμίζει την ποιότητα και το περιεχόμενο μιας ενέργειας. Το βλέμμα ως φορέας έντονης αγάπης, οδηγεί τον αποδέκτη του μηνύματος σε υπέρτατη ευτυχία. Το ανθρώπινο βλέμμα αποτελεί το πιο δυνατό από οποιαδήποτε λέξη. Η ποιήτρια παρουσιάζει τον εαυτό της ως βασίλισσα επιβεβαιώνοντας αυτόν τον τίτλο με την αναφορά στο στέμμα, που δεν είναι άλλο από τον έρωτα. Η «βασίλισσα αυτή υπάρχει γιατί η εξουσία της, απορρέει από τον έρωτα που ένωσε για εκείνον. Η ύπαρξη δηλαδή της γυναίκας ταυτίζεται με τον έρωτα αυτό.

Στην επόμενη στροφή η ποιήτρια κάνει λόγο για το βλέμμα του ποιητή το οποίο την σαγήνεψε. Εκείνος την καμάρωνε και η ποιήτρια είδε στα μάτια του τον εαυτό της. Η στροφή κλείνει με τον ίδιο τρόπο που ξεκινάει επιβεβαιώνοντας για άλλη μια φορά την δομή του

ποιήματος σαν λυρικό τραγούδι. Η τέταρτη στροφή συνεχίζει το περιεχόμενο της προηγούμενης ενώ από τον πρώτο στίχο ο ποιητής την κοιτάει καμαρώνοντάς την. Στην επόμενη στροφή παίρνει την απόφαση διστακτικά να την φωνάξει να έρθει προς το μέρος της. Ο ποιητής της απλώνει τα χέρια, δείχνει δηλαδή την αγάπη του για εκείνη. Το συναίσθημά της αγάπης καθρεφτίζεται και στην ίδια του την ματιά, πρόκειται για μια αγάπη ολοκληρωμένη και αληθινή. Κλείνει την πέμπτη στροφή με τον ίδιο στίχο με τον οποίο την άνοιξε.

Η Πολυδούρη ήθελε μόνο για εκείνον να φαίνεται ωραία, για αυτό το λόγο τον εντυπωσίασε το πέρασμά της, γιατί περνούσε μόνο για εκείνον. Ήταν σαν εκείνος κι η αγάπη του να την ακολουθούνε όπου πήγαινε εκείνη, σαν να περνούσε δηλαδή συνέχεια από κοντά της. Γι' αυτό το λόγο ήθελε να αρέσει μόνο σε εκείνον. Η επόμενη στροφή περιέχει τον τίτλο του ποιήματος και αποτελεί τον ύμνο του έρωτα, την υπέρτατη ποιητική αξία του ποιητικού σύμπαντος της Πολυδούρη. Το εγώ ταυτίζεται με το εσύ. Ύπαρξη κι αγάπη γίνονται ένα. Η αγάπη οδηγεί στην ηθική τελείωση και στην συναισθηματική πλήρωση. Ουσιαστικά η ποιήτρια γεννήθηκε από την στιγμή που αγαπήθηκε. Γίνεται αντιληπτή η απόλυτη ταύτιση των δύο προσώπων μέσα από την οποία προκύπτει ένας σκοπός ζωής, αυτός είναι η βίωση ενός ερωτικού συναισθήματος, με τόση ένταση και τέτοια ποιότητα.

Χαρακτηρίζει την ζωή της άχαρη κι ανεκπλήρωτη. Ο στίχος αυτός παρουσιάζει μια διττότητα, από την μια υπογραμμίζει τις ευεργετικές ιδιότητες της αγάπης, υποστηρίζοντας πως μια ζωή χωρίς αγάπη θα ήταν άχαρη κι ανεκπλήρωτη. Από την άλλη μπορεί να γίνει υπόθεση πως αιτίες της θλίψης της και της μελαγχολίας της είναι η άχαρη κι άσκοπη ζωή της, αφού μόνο οι αναμνήσεις του έρωτα της μένουν. Η απώλεια του αγαπημένου της προσώπου, αλλά κι ο επικείμενος θάνατος τώρα για αυτήν κάνουν την ζωή της άχαρη. Ωστόσο η ποιήτρια μέσω του έρωτα και της αγάπης έχει ολοκληρωθεί.

Η ποιήτρια χαρακτηρίζει την αγάπη του Καρυωτάκη διαλεχτή, η οποία της χάρισε ρόδα στα χέρια της. Της δημιούργησε δηλαδή χαρά και ευτυχία. Αναφέρει πως για να φωτίσει η ίδια τον δρόμο του η ίδια η νύχτα της έδινε αστέρια. Όλη η εικόνα εκπέμπει φωτεινότητα και χαρά. Μέχρι και τα ίδια τα φυσικά στοιχεία βοηθούν για να βρει αυτή η αγάπη το φως και να μην παραμείνει στο σκοτάδι. Για αυτό τον λόγο χαρακτηρίζει την αγάπη του διαλεχτή. Η λέξη ωραία που αναφέρεται στον τελευταίο στίχο δηλώνει τι αντίκτυπο στην ποιήτρια έχει η αγάπη του συντρόφου της. Η αγάπη αυτή την κάνει να αισθάνεται όμορφη σαν γυναίκα αλλά και ως ύπαρξη.

Το ότι *δεν τραγουδά παρά γιατί τον αγάπησε* αποτελεί σαφή ένδειξη ότι και η τέχνη βρίσκει την δικαίωση της στην αγάπη. Το ρήμα τραγουδώ μπορεί να μεταφραστεί και ως γράφω ποίηση. Η Πολυδούρη λυγίζει μπροστά στην απώλεια του αγαπημένου της. Με την προσφώνηση *ωραία τον αποχαιρετά*. Ο αγαπημένος δεν βρίσκεται πια στην ζωή, με γαλήνη ψυχής θέλει να φύγει ευτυχισμένη από αυτόν τον κόσμο. Η ζωή της μακριά του δεν έχει νόημα, είναι άδεια και καταθλιπτική, μέσω του τραγουδιού της εκφράζει το παράπονο για τον χαμό του. Ο θάνατος ολοκληρώνει τον απόλυτο έρωτα όπως φανερώνουν και οι τελευταίοι στίχοι του ποιήματος «κι έτσι γλυκά πεθαίνω μονάχα γιατί τόσο ωραία με αγάπησες.»

Το επόμενο ποίημα έχει ως τίτλο «Στον κήπο του Ζαππείου» και ανήκει στην πρώτη της ποιητική συλλογή στην ενότητα «Ο μοιραίος δρόμος». Το Ζάππειο ήταν ένας χώρος ο οποίος συνδέονταν εκείνη τη εποχή με την ζωή των νέων στην Αθήνα. Η Πολυδούρη αναφέρει στο ημερολόγιο της «3 Μαΐου: Σήμερα στο Ζάππειο... Τα μάτια του! Τον χαιρετισμό του! Μ' αγαπάει. Τον αγαπώ» (Μενδράκος, 1989:346-347). Το ποίημα παρατίθεται στο παράρτημα.

Ο χώρος του ποιήματος αναφέρεται από την πρώτη στροφή. Είναι μια νύχτα του φθινοπώρου η οποία χαρακτηρίζεται ως θλιβερή, με ένα μουντό, μεγάλο φεγγάρι. Η ποιήτρια αισθάνεται σαν να την οδηγεί μια υπέρτατη δύναμη και να την έχει βάλει να περπατάει μόνη της στο Ζάππειο. Τον κήπο αυτό τον χαρακτηρίζει ως φωλιά του έρωτα. Μάλιστα αναρωτιέται αν του αρμόζει αυτός ο χαρακτηρισμός. Όπως έχει προαναφερθεί εκεί ήταν το μέρος που βρίσκονταν με τον αγαπημένο της Κωνσταντίνο Καρυωτάκη. Σε αυτή την φωλιά του έρωτα η ίδια παρομοιάζει τον εαυτό της σαν μια σκιά η οποία σέρνεται στο χώμα και σαν ένα φύλλο που έχει χάσει την ρίζα του και ο άνεμος το φυσάει από εδώ κι από κει. Μέσω των παρομοιώσεων γίνεται φανερό πως η ποιήτρια αισθάνεται μόνη χωρίς κανένα στήριγμα. Είναι μια σκιά που δεν μπορεί να σταθεί κι ένα φύλλο το οποίο δεν έχει ρίζα, είναι ένας άνθρωπος μόνος κι απογοητευμένος.

Ο δρόμος στον οποίο περπατάει είναι έρημος και μοναχικός. Όλα είναι σιωπηλά τίποτα δεν κινείται. Μέχρι και οι ερωτευμένοι έχουν φύγει. Έτσι είναι και ο δρόμος της ζωής της μετά τον χωρισμό της τόσο ήρεμος, τόσο μοναχικός και τόσο ανιαρός. Στην μοναχική αυτή διαδρομή η ποιήτρια θυμάται περιστατικά τα οποία έχει δει παλιότερα. Θυμάται ένα σκυθρωπό άνδρα που παρά την άσχημη διάθεση του είχε κάποια χαρά καθώς φιλούσε το χέρι της αγαπημένης του. Στην θύμηση της έρχεται άλλο ένα ζευγάρι. Ο άνδρας ζητάει από την γυναίκα η οποία τότε δεν τον πίστεψε ένα όρκο μάταιο αλλά πέρα από αυτό, η ιδανική εικόνα που τους αρμόζει ήταν να φιληθούν στα χείλη χωρίς να μιλάνε, παραμένοντας δηλαδή σιωπηλοί. Καθώς

περπατάει κοιτάζει ένα αρχαίο μάρμαρο, το οποίο της ανακαλεί μια ανάμνηση από άλλο ένα ακόμη ζευγάρι. Πάνω σε αυτό κάθονταν μια κοπέλα κι ένας ξανθός άνδρας την κοιτούσε με αγάπη.

Όπως όλα αυτά τα φιλιά και τα κρυφοαναστενάγματα έσβησαν από τις αναμνήσεις που είχε των ερωτευμένων ζευγαριών, έτσι με αυτόν τον τρόπο σβήνουν και οι δικές της στιγμές με τον αγαπημένο της. Ο άνεμος του φθινοπώρου φυσάει δυνατά κι όλοι οι ερωτευμένοι πλέον δεν υπάρχουν. Η εποχή της υπενθυμίζει πως είναι μόνη τόσο στην ζωή όσο και στον βραδινό της περίπατο. Από όλα αυτά το μοναδικό που έχει μένει είναι το άρωμα της αγάπης χυμένο. Αυτό μόνο τις φέρνει τις αναμνήσεις οι οποίες δεν θα ξαναέρθουν πίσω. Στο τέλος του ποιήματος παρομοιάζει τον εαυτό της σαν μια σκιά. Είναι σκοτεινή, μόνη δεν αισθάνεται τίποτα χαρούμενο, έχει την μορφή ανθρώπου. Η σκιά αυτή που δεν θα υποψιάζονταν κανείς. Η σκιά αυτή που είναι ασήμαντη για τους άλλους, αναρωτιέται τι γυρεύει σε εκείνο το μέρος άραγε. Μέσα από αυτό το ποίημα τονίζεται η μοναξιά της Πολυδούρη μετά τον χωρισμό της από τον Καρυωτάκη. Την βλέπουμε να περπατάει στα μέρη που βάδιζαν μαζί καθώς και να μνημονεύει όλους τους ερωτευμένους, οι οποίοι έχουν χαθεί. Οι στιγμές αγάπης έχουν τελειώσει και βαδίζει μόνη της τον κήπο του Ζαππείου μια φθινοπωρινή νύχτα.

Το επόμενο ποίημα υπάγεται στα μεταφρασμένα ποιήματα της Πολυδούρη. Ανήκει στην πρώτη της ποιητική συλλογή. Το έγραψε ο Charles Marie Rene Leconte de Lisle και ο τίτλος του είναι «A un poete mort» που σημαίνει στα ελληνικά «σε ένα νεκρό ποιητή». Η Πολυδούρη με την μετάφραση αυτού του ποιήματος κλείνει την πρώτη της ποιητική συλλογή. Το επιλέγει για το θέμα του, για τον θάνατο δηλαδή κάποιου ποιητή. Έτσι «Οι τρίλλιες που σβήνουν» ξεκινούν όπως άρχισαν: με μια αφιέρωση στο νεκρό ποιητή που σημαδεύει το έργο και την ζωή της ποιήτριας.

Σε ένα νεκρό ποιητή

*Συ που τα μάτια σου, το φως διψώντας, πλανιόταν
από το θείο χρωματισμό στην αιώνια γραμμή
κι απ' τή σάρκα τη ζωντανή στον ουρανό το φέγγος,
κοιμήσου ήσυχα, η νυχτιά το βλέφαρο σου κλει.*

Να ιδείς, ν' ακούσεις, να αισθανθείς; Καπνός, άνεμος, σκόνη!

Ο έρωτας; Κούπα ολόχρυση γεμάτη από χολή.

*Σαν ένας Θεός που απ'τό βωμό λιποταχτεί από πλήξη,
στρέψει, σκόρπα στη άπειρη ύλη που σε καλεί.*

*Πάνω στο άφωνο μήμα σου, στα οστά τ' αναλωμένα
ας χύνουν οι άλλοι ή κανείς δάκρυα συνηθισμένα
κι ας σε δοξάσει ή ας σε ξεχνά η χυδαία σου εποχή.*

*Εγώ ζηλεύω που βαθιά στην ήσυχη σου κλίνη
σ' απάλλαξε η ζωή και δεν γνωρίζεις την αισχύνη
να σκέφτεσαι, ένας άνθρωπος να 'σαι, αποστροφή!*

Τόσο από τον τίτλο όσο και από το περιεχόμενο της πρώτης στροφής είναι φανερό πως απευθύνεται σε ένα άνδρα ο οποίος έχει φύγει από την ζωή. Τα μάτια που έβλεπαν το φως της ζωής πλέον κοιτάζουν το θείο χρωματισμό του ουρανού καθώς βρίσκεται στην αιώνια γραμμή. Το σώμα του από ζωντανό κοιμάται πλέον ήσυχο με τα βλέφαρα κλειστά. Στη πρώτη στροφή επομένως θέλει να δηλωθεί η αντίθεση μεταξύ της ζωής του και του θανάτου του. Στη συνέχεια αναφέρεται πως ο νεκρός πλέον δεν έχει καμία από τις αισθήσεις του, διότι δεν έχει ανθρώπινη υπόσταση αλλά έχει μετατραπεί σε καπνό, σε άνεμο και σε σκόνη. Ο έρωτας σαν συναίσθημα έχει χαθεί κι αυτός. Μάλιστα παρουσιάζεται ως κούπα ολόχρυση γεμάτη με δηλητήριο. Ενώ δηλαδή φαίνεται ως κάτι πλούσιο κι υπέρλαμπρο καταλήγει να είναι ως κάτι πικρό και σκληρό. Παρομοιάζεται ως ένας Θεός ο οποίος πλήττει και χάνεται σε μια άπειρη ύλη η οποία τον καλεί. Βρίσκεται δηλαδή σε ένα χάος τόσο απέραντο που δεν μπορεί να ανταπεξέλθει.

Στην τρίτη στροφή προβάλλεται μια έντονη αντίθεση. Πάνω στο μήμα του και στα κόκαλα τα οποία έχουν λιώσει μπορεί να εμφανίζονται άνθρωποι και να θρηνούν για τον χαμό του αλλά από την άλλη μπορεί να μην εμφανίζεται κανείς. Το ίδιο ισχύει και με την δόξα η οποία θα αποδοθεί στον ποιητή για το έργο του. Η χυδαία εποχή στην οποία έζησε μπορεί να τον δοξάσει ή αντίθετα μπορεί και να τον ξεχάσει. Ίσως με αυτήν την αντίθεση θέλει να δείξει πως ούτε τα δάκρυα αλλά ούτε η δόξα έχει σημασία γιατί πλέον ο ποιητής έχει φύγει από την ζωή και τίποτα από αυτά δεν θα τον φέρει πίσω.

Ωστόσο υπάρχει μια ζήλεια απέναντι στο πρόσωπο του νεκρού ποιητή. Αυτό συμβαίνει διότι ο τελευταίος κοιμάται πια ήσυχος καθώς η ίδια η ζωή τον απάλλαξε. Δεν βίωσε

ούτε την ντροπή , ούτε την απέχθεια και την αηδία που βίωσε προφανώς το ποιητικό υποκείμενο. Η Μαρία Πολυδούρη μέσω του ποιήματος αυτού εκφράζει την θλίψη της για τον χαμό του αγαπημένου της αλλά και την αποστροφή που αισθάνεται απέναντι στην μοναξιά της και την έλλειψη της παρουσίας του. Κλείνει την πρώτη της ποιητική συλλογή προβάλλοντας για ακόμη μια φορά την λύπη και την απελπισία για τον θάνατο του αγαπημένου της.

Το ποίημα το οποίο θα αναλύσουμε ανοίγει την δεύτερη της ποιητική συλλογή. Πριν συμπεριληφθεί σε αυτή ο τίτλος του ήταν «Προδοσία». Το ποίημα παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί ενώ είναι γραμμένο σε πρώτο πρόσωπο, το ποιητικό υποκείμενο εμφανίζεται με αρσενική γραμμική ταυτότητα. Είναι δηλαδή σαν να μιλάει η ποιήτρια εξ ονόματος του Καρυωτάκη, διαπιστώνεται έτσι μια λανθάνουσα κρίση στην θηλυκή της ταυτότητα.

*Ζωή, πως με παρέδωσες μ' ένα φιλί στους δήμιους
και τώρα ακούω το γέλιο σου παντού σαρκαστικό
για μένα, που αποτόλμησα ψευτοευγενείς και τίμιους
μες την γενιάς σου, να τους δω σαν υποστακτικό.*

*Εγώ ήμουν ένας γνήσιος κι άγνωστος της γενιάς σου
κι ήρθα χωρίς απαίτηση μ' όλους μαζί και γω
κι ούτε ποτέ σου ζήτησα δείγμα της συμπονιάς σου,
απ' τα περίσσια χρέη μου δίκαια ν' απαλλαγώ.*

*Μα καθώς ήμουν κύριος άμαθος να δουλεύω
και παιδική γαλήνευεν η δίκαιή μου ψυχή
εκέρδισα το μίσος σου, Ζωή, και το πιστεύω
τόρα που η δυστυχία μου στο γέλιο σου αντηχεί.*

Από την αρχή του ποιήματος η Πολυδούρη απευθύνεται στην ίδια την ζωή η οποία την οδήγησε με γλυκό τρόπο στον θάνατο. Δήμιοι ήταν αυτοί που εκτελούσαν όσους είχαν καταδικαστεί σε θανατική ποινή. Σε αυτούς παρέδωσε η ζωή το ποιητικό υποκείμενο. Στη συνέχεια την προσωποποιεί αναφέροντας πως γελάει σαρκαστικά στο γεγονός του θανάτου. Δηλαδή σαν η ίδια η ζωή να ειρωνεύτηκε το ποιητικό υποκείμενο. Εκείνο το οποίο

αποτόλμησε τους ευγενείς και τους τίμιους και κατάφερε να τους αγνοήσει. Υπήρξε γνήσιος άνθρωπος αληθινός, αλλά και άγνωστος μεταξύ αγνώστων καθώς το ποιητικό του έργο κατά την διάρκεια της ζωής του δεν αναγνωρίστηκε. Δεν είχε ποτέ καμία απαίτηση από την ζωή του. Ήταν σαν όλους τους ανθρώπους χωρίς να ζητήσει ποτέ δείγμα συμπόνιας αντιμετωπίζοντας όλες τις δυσκολίες και τα χρέη που του επέβαλλε εκείνη με τον πιο δίκαιο τρόπο.

Για αυτήν λοιπόν την αθωότητα και την δικαιοσύνη που κράτησε σε έναν κόσμο άδικο και μη ειλικρινή, για αυτόν τον λόγο η ζωή τον ζήλεψε και τον μίσησε. Αυτός είναι ο λόγος που τον οδήγησε στους δήμιους, δηλαδή στον θάνατο. Μάλιστα η Ζωή είναι τόσο εκδικητική μαζί του που η δικιά του δυστυχία αντηχεί στο γέλιο της. Το ποιητικό υποκείμενο δεν είναι άλλος από τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη. Παρουσιάζεται ως ένας άνθρωπος ο οποίος ήταν δίκαιος με αγνή παιδική ψυχή και χωρίς κακές προθέσεις. Η συμπεριφορά του αυτή έφερε μίσος στην ίδια την ζωή που αποφάσισε να τον οδηγήσει στον θάνατο στερώντας του το δικαίωμα να ζήσει, χλευάζοντας τον, ειρωνεύοντάς τον και γελώντας με την κατάσταση αυτή. Η Μαρία Πολυδούρη θρηνεί για τον θάνατο του αγαπημένου της ποιητή και φαίνεται για ακόμη μια φορά μέσα από το παραπάνω ποίημα.

Το επόμενο ποίημα συμπεριλαμβάνεται στην δεύτερη ποιητική της συλλογή. Ο τίτλος του πριν συμπεριληφθεί σε εκείνη ήταν «Στροφές». Η ποιήτρια σχεδίαζε να αφήσει ελεύθερες τις στροφές χωρισμένες με ένα αστερίσκο, αλλά τελικά τις ενώνει σε ένα ποίημα. Η μορφή του ποιήματος θυμίζει αρκετά τα ιαμβικά τετράστιχα με τον τίτλο «Στροφές» που εντάσσονται στην δεύτερη ποιητική συλλογή του Καρυωτάκη με τίτλο «Νηπενθή».

*Καλέ μου, η Άνοιξη έφτασε. Τα βράδια με πλανά
πως παίζει στο παράθυρο τη φωτεινή της σάρπα.
Μα τα μεσάνυχτα γροικώ την φευγαλέα περνά
το θλιβερό τραγούδι σου στη νυμφική τους άρπα.*

*Καλέ μου, όλα γυρεύουνε γλυκά να με κοιμίσουν
και να μου πουν πως έσβησες για πάντα από τη γη.
Μα όλα, χωρίς να θέλουνε, σένα θα μου θυμίσουν
κι ανίδεια θα μου κάνουνε τη νοσταλγία πληγή.*

*Καλέ μου, πως απόσβησε παντοτινά η ματιά σου
από τον Ήλιο που άλλοτε μ' αγάπη μου ' χες δείζει;
Πώς έγινε έτσι, να βρεθώ τόσο πολύ μακριά σου
κι ο ήλιος σου εχθρός να μου γενεί, σκοτάδι να με πνίξει;*

*Πριν από σένα πέθαναν όσα μου ' χες ταμένα
κι ύστερα χάθηκαν και συ μαζί τους, το πιο ωραίο.
Ένας κυκλώνας γύρω μου τα πάντα έχει θαμμένα
και μ έχει αφήσει ζωντανή μόνο για να σε κλαίω.*

Το ποίημα ξεκινάει με μια προσφώνηση «Κάλε μου» και φυσικά αναφέρεται στον ποιητή. Η εποχή της άνοιξης έχει φτάσει. Τα ανοιξιάτικα βράδια πλανούν την ποιήτρια, την κάνουν να σκέφτεται την περίοδο που ήταν μαζί του. Η άνοιξη έρχεται στο παράθυρο της φωτεινή, αλλά τα μεσάνυχτα όλα σκοτεινιάζουν. Αυτό συμβαίνει διότι στο μυαλό της πια υπάρχει ένα θλιβερό τραγούδι με την συνοδεία μιας άρπας. Το τραγούδι αυτό έρχεται να της υπενθυμίσει πως η άνοιξη δεν είναι πλέον για αυτή χαρούμενη όπως παλιά. Τώρα είναι δυστυχισμένη από την απουσία του αγαπημένου της. Η δεύτερη στροφή αρχίζει με τον ίδιο τρόπο που ξεκίνησε η πρώτη, με την προσφώνηση «καλέ μου». Του εκμυστηρεύεται πως όλα θέλουν να την κοιμίσουν, να την κάνουν να αισθανθεί πιο ήρεμα αλλά ταυτόχρονα όλα να της υπενθυμίζουν τον θάνατο του. Όλοι και όλα χωρίς να θέλουνε την κάνουν ξανά να θυμάται εκείνον. Η ποιήτρια πλέον καταλαβαίνει πως αυτή η νοσταλγία που νιώθει θα μείνει για πάντα μια ανεξίτηλη πληγή.

Στην τρίτη στροφή απευθύνεται στον αγαπημένο της και τον ρωτάει με παράπονο και θλίψη πως γίνεται άραγε αυτά τα μάτια τα οποία της έδειξαν την αγάπη τους απέναντι της τώρα πια να μην μπορούν να κοιτάνε τον ήλιο. Τα μάτια του αυτά πλέον έχουν κλείσει για πάντα. Μετά από αυτή την ερώτηση αναρωτιέται ξανά γιατί να είναι τώρα εκείνη τόσο πολύ μακριά του. Πως γίνεται ο ήλιος που πλέον δεν κοιτάζει ο αγαπημένος της να μην φωτίζει πια και να επικρατεί το σκοτάδι; Εκτός από το φως χάθηκαν κι όλα όσα ο αγαπημένος της είχε τάξει. Δεν την πείραξε όμως αυτό. Την πόνεσε πως χάθηκε εκείνος για πάντα από την ζωή της, αυτός αποτελούσε ό,τι πιο ωραίο είχε και έκανε την ζωή της όμορφη φωτεινή να μοιάζει με άνοιξη.

Το μοναδικό που υπάρχει πλέον είναι ένας κυκλώνας ο οποίος έχει θάψει ό,τι εκείνη έχει ζήσει μαζί του, ό,τι έχει αγαπήσει και ό,τι της έχει τάξει. Η ποιήτρια είναι ζωντανή μακριά του και θρηνεί για τον θάνατο του αγαπημένου της. Είναι ένα ποίημα στο οποίο εκφράζει όλο το παράπονο, τον ψυχικό πόνο και την μοναξιά που νιώθει η ίδια. Όλα πλέον έχουν χαθεί και αυτή έμεινε να κλαίει και να θρηνεί για όσα έζησε μαζί του.

Το επόμενο ποίημα είχε ως τίτλο πριν συμπεριληφθεί στην δεύτερη ποιητική συλλογή «Στην εικόνα του». Είναι ένα ποίημα στο οποίο καθρεφτίζεται η αγάπη της ποιήτριας για τον Καρυωτάκη. Σύμφωνα με μαρτυρία της αδελφής της Βιργινίας όσο βρίσκονταν στο «Σωτηρία» στο κομοδίνο της είχε ένα μικρό σκίτσο του. Μάλιστα φορούσε ένα μενταγιόν στο οποίο είχε την φωτογραφία του. Το ποίημα παρατίθεται στο παράρτημα.

Αρχίζει με απαισιόδοξο τόνο, αναφέρει πως όλα θα σβήσουν και δεν θα υπάρχει κανένα φως του ηλίου κοντά, όπως το φωτεινό τοπίο φεύγει έτσι έχουν φύγει και οι καλές στιγμές. Το δωμάτιο το δικό τους μένει βουβό, δεν υπάρχει καμία ελπίδα και τα μάτια τους χαρακτηρίζονται ως άδεια. Η ποιήτρια κοιτάζει την ματιά του ποιητή στη φωτογραφία και καταλαβαίνει πως είναι μόνο μια εικόνα και τίποτα αληθινό. Δεν μπορεί να δει τίποτα ουσιώδες καθώς είναι πλέον χωριστά. Η επερχόμενη νύχτα θα την κάνει να σκέφτεται τα φιλιά που έδιναν και θα πλημμυρίσουν δάκρυα από τα μάτια της. Οι σκέψεις των φιλιών θα τους ζωντανέψουν ξανά στην μνήμη της ποιήτριας και θα τους φέρουν ξανά μαζί σε μια ακρούλα της ζωής παροδικά. Στην επόμενη στροφή χαρακτηρίζει τις μέρες της ως μάταιες. Ακόμη περισσότερο γίνονται μάταιες όταν βλέπει την ματιά του στην φωτογραφία που κρατάει η ίδια. Μπορεί ο εξωτερικός κόσμος να χαρακτηρίζεται από χαρά και να φυτρώνουν άνθη αλλά ο κόσμος της ποιήτριας είναι λυπητερός. Όλη αυτή η χαρμόσυνη διάθεση θυμίζει την χαρά που ένιωθε η ποιήτρια σε όσα εκείνος της είχε τάξει.

Όλα αυτά που περιμένει η ποιήτρια δεν μπορούν να γίνουν διότι πλέον ο αγαπημένος της δεν ζει, μόνο μια άψυχη εικόνα στο κομοδίνο της έχει μείνει από αυτόν. Το μόνο πλέον που του δίνει λάμψη στην εικόνα του είναι ένα βάζο στο οποίο η ποιήτρια έχει βάλει ένα άνθος αμυγδαλιάς. Με αυτό προσπαθεί να γλυκάνει τον πόνο της και την μορφή του αγαπημένου της που απεικονίζεται στην φωτογραφία. Το άρωμα της αμυγδαλιάς την κάνει πιο ήρεμη και μειώνει την στεναχώρια της. Δεν σταματάει όμως στιγμή να περιμένει τον ποιητή. Επιζητά από το άρωμα της αμυγδαλιάς να κερδίσει το άρωμα των μύρων και να σπάσει τα δεσμά του θανάτου, έτσι ώστε ο αγαπημένος της να βρεθεί κοντά της.

Η ποιήτρια αγαπάει τον Καρυωτάκη και το δηλώνει μέσα από τους στίχους της θεωρώντας τον εαυτό της τρελό που αγαπάει έναν άνθρωπο ο οποίος πλέον δεν βρίσκεται στην ζωή. Ζητάει με μανία, λαχταρά τα φιλιά του και νιώθει πως όλα αυτά που έζησαν μαζί δεν τις φτάνουν. Οι παλιές τους στιγμές έρχονται και απαλύνουν τον πόνο της σαν δροσιά στην πληγωμένη της καρδιά. Ωστόσο αυτό δεν της φτάνει διότι ζητάει κι άλλες στιγμές με τον αγαπημένο της.

Νιώθει μια μανία την οποία την εκφράζει σιωπηλά, ζητάει ό,τι της λείπει. Θέλει να μάθει όλα τα πράγματα που ο αγαπημένος της κράτησε κρυφά. Κάτι τέτοιο βέβαια δεν θα συμβεί ποτέ για αυτό χαρακτηρίζει το καρδιοχτύπι της μάταιο. Κοιτάει την φωτογραφία του και η ματιά του την κάνει να ξεπερνάει τα όρια της λογικής. Απευθύνεται στον αγαπημένο της και ζητάει να της πει που θα μπορέσει να τον βρει. Οι μέρες περνάνε για εκείνη τόσο γρήγορα καθώς το μόνο πράγμα το οποίο σκέφτεται και το οποίο λαχταρά είναι να συναντήσει εκείνον. Για αυτόν θα μπορούσε να περιμένει αιώνες ολόκληρους, αυτός θα μπορούσε να κάνει όλες τις πίκρες που ένιωθε γλυκές.

Συνεχίζει να τον αναζητά και στην επόμενη στροφή. Θρηνεί για την απουσία του, αναρωτιέται που να είναι άραγε και τι άλλο πια να έχει απομείνει για να το ζητήσει από αυτόν. Αποκαλεί τον Καρυωτάκη ως στερνό αγαθό της, καθώς ήταν η τελευταία χαρά που της έχει απομείνει, αλλά πλέον ούτε αυτή υπάρχει. Ο λυγμός της και το παράπονο της φτάνουν στο αποκορύφωμα. Δε μπορεί πλέον να ζει περιμένοντας να έρθει κάτι το οποίο έχει φύγει από την ζωή και εκείνη να χαθεί μάταια.

Στον εσωτερικό της κόσμο κυριαρχεί ο λυγμός και το παράπονο αλλά στον εξωτερικό η πλημμύρα του φωτός που παρομοιάζεται με χρυσάφι. Η ποιήτρια συνεχίζει να περιμένει τον ποιητή ο οποίος αργεί. Το χρυσάφι που υπάρχει στον εξωτερικό κόσμο θυμίζει το θησαυρό που υπάρχει στη καρδιά του, κάτι το οποίο η Πολυδούρη το ζηλεύει γιατί δεν το απόκτησε. Δεν πέρασε δηλαδή αρκετές στιγμές με εκείνον. Ανακαλεί στην μνήμη της τα λόγια και τις υποσχέσεις που τις έδωσε. Οι υποσχέσεις που δεν τηρήθηκαν καίνε την καρδιά της διότι άργησαν πολύ και δεν θα πραγματοποιηθούν ποτέ. Τα λόγια του δεν τα ξεχνά. Τα ακούει συνέχεια ,δεν σταματούνε, σαν η χροιά της φωνής του, σαν το περιεχόμενο αυτών που ειπώθηκαν να κλαίνε, να θρηνούν. Με μια τρεμάμενη φωνή, που γνωρίζει πως τα αισθήματα αυτής της αγάπης θα χαθούν μοιραία. Τα λόγια αυτά την μεθούν και την οδηγούν προς το θάνατο. Δεν σιωπούν αλλά μιλούν τόσο πολύ σε σημείο που κοντεύει να τρελαθεί. Την

οδηγούν κοντά σε αυτόν αλλά και την επαναφέρουν ταυτόχρονα στην ζωή και τον πόνο που βιώνει.

Αγαπημένε ,προσφωνεί τον ποιητή και αναρωτιέται πως ακόμη κι αν την ίδια την ζωή της δώσει δεν θα ωφελήσει γιατί δεν θα τον βρει ξανά. Ό,τι και να κάνει αποτελεί μάταιος κόπος. Η ζωή της δεν την ενδιαφέρει καθώς δεν έχει καμία σημασία μακριά του. Αυτό που την πονάει, και την κάνει να αναρωτιέται είναι πως γίνεται η μεγάλη αγάπη που του έχει να σβήσει από τον κόσμο αυτό. Μεταφέρεται ξανά στον εξωτερικό χώρο. Η εποχή είναι άνοιξη, η οποία αποτελεί και η εποχή του έρωτα τους. Αυτή είναι η μόνη τους εξιλέωση. Η άνοιξη θα θυμάται τον αιώνιο έρωτα τους και αυτοί οι δυο θα πλέκουν ένα στεφάνι μόνο με το φιλί τους. Η ατμόσφαιρα θα είναι γιορτινή για την λατρεία των δύο ερωτευμένων. Βέβαια όλα αυτά αποτελούν μια φαντασία της ποιήτριας ίσως για να απαλύνει τον πόνο και την δυστυχία που νιώθει. Η ποιήτρια πλέον συνειδητοποιεί ότι ούτε ο θάνατος δεν θα της δώσει καμία ελπίδα αλλά ούτε η ίδια η ζωή, η οποία σβήνει σαν μια κρύα πνοή. Αυτό που πλέον της μένει είναι ο έρωτας και η αγάπη της για τον ποιητή. Για την ποιήτρια πλέον θα αναμετρηθούν ο θάνατος και η ζωή. Έχει πλέον παραδοθεί στην αγάπη που έχει για τον Καρυωτάκη χωρίς να την νοιάζει αν θα ζήσει ή αν θα πεθάνει.

Το ποίημα με τίτλο «Σε ένα φίλο» αποτελεί ένα από τα αρτιότερα ποιήματα της δεύτερης ποιητικής της συλλογής. Ο φίλος στον οποίο αναφέρεται δεν είναι άλλος από τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη.

Σε ένα φίλο

Θα 'ρθω ένα βράδυ, στρέφοντας στο δρόμο που με παίρνει,

θα 'ρθω να σ' εύρω μοναχόν με το παλιό όνειρο σου.

Η Εσπέρα τις λεπτές σκιές νωχελικά θα σέρνει,

περνώντας στο μοναχικό μπροστά παράθυρό σου.

Στη σιωπηλή σου κάμαρα θα με δεχτείς και θα 'ναι

βιβλία τριγύρω σε σιωπή βαθιά εγκαταλειμμένα.

Πλάι πλάι θα καθίσουμε. Θα πούμε για όσα πάνε,

για όσα προτού τα χάσουμε μας είναι πεθαμένα,

*για την πικρία της άχαρης ζωής, για τη ανία,
για το που δεν προσμένουμε τίποτα ν' αληθέψει,
για τη φθορά, και σιγαλά στη σκοτεινή ησυχία
θα σβήσει κι η ομιλία μας κι η τελευταία σκέψη.*

*Μα η νύχτα στο παράθυρο θα 'ρθει να σταματήσει.
Μύρα κι ανταύγιες αστεριών κι αύρες θα ανακατέψει
με το μεγάλο κάλεσμα που θ' αποπνέει η Φύση,
με την καρδιά σου που η σιωπή δε θα την προστατέψει.*

Η ποιήτρια από την πρώτη στροφή εκφράζει την επιθυμία της να συναντήσει τον ποιητή δηλώνοντας πως θα πάει να τον βρει. Εκείνος θα είναι μόνος του και θα ονειρεύεται. Προσωποποιώντας την εσπέρα η οποία σέρνει λεπτές σκιές και περνά από το παράθυρο του , δίνει μια αίσθηση μελαγχολίας και μοναξιάς που αποδίδεται στην εικόνα του απογευματινού δειλινού αλλά και στην εικόνα ενός μοναχικού παραθύρου. Αφού τον βρει η ποιήτρια στην σιωπηλή του κάμαρα, η οποία αποτελείται από βιβλία εγκαταλελειμμένα θα κάτσουν μαζί να μιλήσουν για τα περασμένα. Θα μιλήσουν για όσα έζησαν, για όσα προτού τα χάσουν είχαν φύγει καθώς και για την πικρία και την ανία που κυριάρχησε στην άχαρη ζωή τους. Δεν έχουν πλέον καμία ελπίδα, δεν περιμένουν τίποτα από αυτά που ελπίζουν να αληθέψει. Τα λόγια τους σβήνουν κι αυτό το οποίο κυριαρχεί είναι η φθορά των όσων έζησαν και μια ησυχία η οποία χαρακτηρίζεται από την ποιήτρια σκοτεινή. Σιωπούν διότι δεν υπάρχει καμία ελπίδα φωτός αποδέχονται με λίγα λόγια την ήττα τους από την ζωή. Δεν σβήνουν μόνο τα λόγια τους αλλά και η κάθε θετική σκέψη που μπορεί να έχουν.

Την σιωπή τους ταράζει η νύχτα που ήρθε στο παράθυρο και σταμάτησε εκεί. Μαζί της φέρνει αρώματα, φως αστεριών τα οποία δημιουργούν ένα κάλεσμα της φύσης. Σε αυτό το κάλεσμα θα παρασυρθεί η καρδιά του ποιητή. Για άλλη μια φορά εκείνος φεύγει από κοντά της και την αφήνει μόνη. Όλο το περιεχόμενο του ποιήματος θα μπορούσε να ερμηνευθεί σαν μια λαχτάρα που έχει η ίδια να βρεθεί κοντά του. Έτσι η ίδια ονειρεύεται ότι θα τον συναντούσε ξανά στην κάμαρα του. Για αυτό τον λόγο τα βιβλία παρουσιάζονται ως εγκαταλελειμμένα και το παράθυρο του σπιτιού του ως μοναχικό. Τον βρίσκει μέσα στην κάμαρα του, μοιράζονται μαζί όλη την πικρία και την στεναχώρια που νιώθει η ίδια. Αλλά για ακόμη μια φορά ο ίδιος

φταίει διότι ως όνειρο που είναι τον παίρνει μαζί του η νύχτα. Παρά την σιωπή που κράτησαν, η νύχτα τον εντοπίζει και τον παίρνει μακριά από εκείνη.

Το ποίημα με τίτλο «Η απριλιάτικη αγάπη μου» αποτελεί ένα ανέκδοτο ποίημα. Φέρνει την χρονολογία 22 Απριλίου 1923. Προφανώς πρόκειται για την επέτειο της αρχής του έρωτα της με τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σημείωση της ποιήτριας στο τέλος του ποιήματος.

Η ΑΠΡΙΛΙΑΤΙΚΗ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

*Η απριλιάτικη αγάπη μου
σαν πάντα να τη ξεφαντώνει
μεγάλη ξέχωρη στα στήθια μου
σαν Απριλιού ροδιά φουντώνει*

*Και πάλι ολόχυμα αγκαθόφερτα
γύρω τα κλώνια ξαπολάει
και την τρελή καρδιά μου δένοντας
σκλάβα στα δίχτυα της τραβάει*

*Απριλογέννητη! Κι η μοίρα μου
μ' έταξε σκλάβα να πληρώνω
μαρτυρικά μ' αγάπη ανώφελη
καθένα της ζωής μου χρόνο!*

Πρόσεξε μην το ματιάσεις!!

Η απριλιάτικη αγάπη της, δεν εννοεί άλλη από την αγάπη της για τον ποιητή και την αρχή της σχέσης τους που ξεκίνησε τον μήνα Απρίλιο. Ξεφαντώνει μέσα της και έχει μια ξεχωριστή θέση στην καρδιά της. Μάλιστα ανθίζει μέσα της σαν ροδιά που φυτρώνει τον μήνα του Απριλίου. Μιλάει για μια αγάπη η οποία αντί να μειώνεται με το πέρασμα του χρόνου ανθίζει και αναπτύσσεται όπως ένα δέντρο την άνοιξη. Η αγάπη αυτή ανθίζει και αναπτύσσει

κλωνάρια με αγκάθια τα οποία δένονται γύρω από την καρδιά της και την τραβούν σαν σκλάβαστα δίχτυα της. Στις δύο αυτές στροφές βλέπουμε την διττή σημασία της αγάπης. Από την μια η αγάπη αυτή ανθίζει σαν όμορφη ροδιά και καταλαμβάνει μεγάλο χώρο στην καρδιά της. Από την άλλη όμως η αγάπη αυτή την πόνεσε και συνεχίζει να πονάει καθώς την τραυματίζει κάθε μέρα με τα αγκαθωτά της κλωνάρια και την έχει δέσμια της.

Η τελευταία στροφή αρχίζει με την λέξη «Απριλογέννητη». Απρίλη γεννήθηκε η ίδια η ποιήτρια αλλά τον ίδιο μήνα γεννήθηκε και η αγάπη της για τον ποιητή. Άρα δεν μπορούμε να πούμε με σιγουριά τι εννοεί με αυτή την λέξη της. Η μοίρα της πάντως την έκανε να είναι σκλάβασε σε μια αγάπη την οποία την χαρακτηρίζει μαρτυρική καθώς δεν βρίσκει πλέον ανταπόδοση σε αυτή. Σε εκείνη την αγάπη την ανώφελη οφείλει ως σκλάβασε να αφιερώνει τον κάθε χρόνο από την ζωή της. Όλο το ποίημα δείχνει την λιτότητα της αγάπης που γεννήθηκε τον μήνα του Απριλίου. Τα αισθήματα της έχουν φωλιάσει στην καρδιά της και την κρατούν δέσμια εκεί περιμένοντας όλα τα χρόνια της ζωή της εκείνον. Μπορεί δηλαδή να ξεκίνησε να ανθίζει ως ροδιά με όμορφα άνθη αλλά κατέληξε ως ένα ασφυκτικό κλοιό με αγκάθια γύρω από την καρδιά της να της υπενθυμίζει κάθε μέρα πως για όσο ζει πως αυτή η Απριλιάτικη αγάπη δεν θα τελειώσει ποτέ.

Το ποίημα το οποίο θα ακολουθήσει είναι ένα από τα πιο γνωστά της ποιήματα. Δεν συμπεριλήφθηκε σε καμία από τις δύο ποιητικές της συλλογές. Ανήκει στην κατηγορία που γράφτηκαν μεταξύ του διαστήματος του 1921 με 1927 και πιο συγκεκριμένα το έτος 1923. Ο τίτλος του είναι «Η αγάπη του ποιητή». Ο ποιητής δεν είναι άλλος από τον Κωνσταντίνο Καρυωτάκη και η σχέση στην οποία αναφέρεται το ποίημα δεν είναι άλλη από αυτή που είχαν μεταξύ τους ,η οποία έληξε άδοξα.

Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

Μ' απάντησες στο δρόμο σου Ποιητή

Ήμουν το πρωτολούλουδο του Απρίλη.

Η δίψα της αγάπης που ζητεί

Σου φλόγισε τη σκέψη και τα χείλη.

Ήμουν το πρωτολούλουδο. Κλειστή

τότε η πηγή των στοχασμών μου, εμίλει

μόνο η καρδιά μου αθώα και λατρευτή,

όταν το πρώτο βλέμμα μου είχες στείλει.

*Με τον καιρό, τον πόθο σου σ' εμέ
να φανερώσεις σίμωσες. Οιμέ,
ήμασταν μιας νέας γενιάς παιδιά. Η καρδιά μας*

*αγαπάει με το πάθος που ζητά
να πάρει, το αισθανθήκαμε φριχτά
και πήραμε αλλούθε την ματιά μας.*

Πρόκειται για ένα ερωτικό ποίημα, κάτι το οποίο φανερώνεται ήδη από τον τίτλο του. Μιλάει για την γνωριμία που έχει με ένα ποιητή ο οποίος μαγεύεται από εκείνη. Ήταν τόσο νέα σαν λουλούδι του Απριλίου, έκφραση η οποία μπορεί να αποδοθεί και στην ημέρα των γενεθλίων της (1^η Απριλίου). Εκείνος εντυπωσιάζεται από την δίψα της για αγάπη, από την αναζήτηση της να νιώσει, να αισθανθεί και να βιώσει τον έρωτα. Αυτή η ιδέα που έχει για εκείνη του φλογίζει την σκέψη αλλά και τα χείλη του. Ο στίχος αρχίζει με την αναφορά πως η ποιήτρια είναι το πρωτολούλουδο του Απρίλη τονίζοντας την νεότητα, την αγνότητα και την αθωότητα που είχε εκείνη την περίοδο. Μόλις αντίκρυσε το πρώτο του βλέμμα εκείνη σιώπησε όπως και οι σκέψεις της. Αυτή που μίλησε μόνο ήταν η ίδια της η καρδιά, η αθώα, η λατρεμένη, αυτή που ήθελε να αγαπήσει και να αγαπηθεί. Όλα αυτά τα δημιούργησε το βλέμμα του ποιητή.

Με τον καιρό εκείνος εκδηλώνει το ενδιαφέρον του και τον πόθο του και σπεύδει να έρθουν οι δύο τους πιο κοντά. Τόσο εκείνος όσο και το ποιητικό υποκείμενο ήταν νέοι σε ηλικία και αποτελούσαν μια γενιά που αδικήθηκε εξαιτίας των κοινωνικοπολιτικών συνθήκων. Η αγάπη τους είναι αμοιβαία, καθώς η καρδιά τους βιώνει αυτό το συναίσθημα με πάθος. Ωστόσο η αγάπη αυτή δεν ήταν αρκετή για να τους κρατήσει μαζί και ακολούθησε ένας φριχτός αποχαιρετισμός με αποτέλεσμα ο καθένας να ακολουθήσει διαφορετική πορεία. Το ποίημα τελειώνει με τον εξής στίχο «και πήραμε αλλούθε την ματιά μας». Εκεί δηλαδή που ο ένας κοιτούσε τον άλλο τώρα πλέον ο καθένας κοιτάει σε διαφορετική μεριά . χωριστά ο ένας από τον άλλον. Πρόκειται για ένα ποίημα το οποίο περιγράφει μια σχέση η οποία δεν είχε αίσιο τέλος. Μας μεταδίδει ποικίλα συναισθήματα τα οποία καταλήγουν σε ένα παράπονο για την λήξη αυτής της σχέσης.

Το επόμενο ποίημα είναι ανέκδοτο. Σε αυτόγραφο της ποιήτριας που φυλάσσεται στο αρχείο της οικογένειας Πολυδούρη εντοπίστηκε αυτό μαζί με ένα άτιτλο πεζό σε μορφή γράμματος. Το πεζό αυτό εντοπίζεται στην τελευταία σελίδα του ημερολογίου στο βιβλίο των Απάντων της με επιμέλεια του Τάκη Μενδράκου.

Δυο χρόνια που οι καρδιές μας χωρισμένες

από 'να μυστικό ξεχωριστό

κρατούνε· να 'χεις, τάχα ξεχασμένες

τις μέρες της αγάπης μας; Πιστό

να 'ναι σε μένα το αίσθημα σου εκείνο;

Ρωτώ με λαύρα επιθυμία. Μονάχα

να το 'ξερα και την ζωή μου δίνω

έτσι, μιαν άλλη πιο όμορφη σα να 'χα.

Μια πιο όμορφη ζωή που θα 'ταν τόση

όση μονάχα φτάνει να ευτυχίσω

το αγαπητό σου χέρι να μου δώσει

ό,τι έχασα και το γυρεύω πίσω.

Από την αρχή του ποιήματος καταλαβαίνουμε πως έχουν περάσει δύο χρόνια από δύο καρδιές που έχουν χωριστεί. Προφανώς αναφέρεται στον χωρισμό της από τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη. Η σχέση τους έχει τελειώσει και ο καθένας κρατάει από ένα μυστικό, ίσως αναφέρεται στην ασθένεια της σύφιλης από την οποία έπασχε ο ποιητής. Αναρωτιέται αν έχει ξεχάσει άραγε ο αγαπημένος τις μέρες της αγάπης τους κι αν τα συναισθήματα του μένουν πιστά απέναντί της. Η επιθυμία της να μάθει είναι τόσο έντονη που την καίει. Αν ήξερε τα πραγματικά του αισθήματα η ίδια αναφέρει πως θα έδινε την ίδια την ζωή της για να έχει μια πιο όμορφη μαζί του.

Ζητάει μια όμορφη ζωή με ευτυχία στο πλάι του. Δεν θέλει τίποτα παραπάνω, ζητάει να είναι ευτυχισμένη με τον άνθρωπο όπου η ίδια αγαπά. Η ευτυχία αυτή που ονειρεύεται θα γίνει πραγματικότητα μόνο αν ο αγαπημένος της γυρίσει πίσω σε αυτή. Μια κίνηση του που

θα δηλώνει να γίνει συνοδοιπόρος στη ζωή του, αυτό ζητάει η ποιήτρια. Με αυτόν τον τρόπο όλη της η δυστυχία θα χαθεί και πλέον θα είναι χαρούμενη, ευτυχισμένη, πλήρης μαζί του. Πρόκειται για ένα ποίημα στο οποίο η Πολυδούρη εκφράζει την λύπη της και την μελαγχολία της για την κατάληξη της σχέσης που είχε με τον ποιητή. Δηλώνει τα συναισθήματα της αλλά και την επιθυμία της να συνάψει σχέση ξανά μαζί του έτσι ώστε να ομορφύνει την ζωή της. Καταλαβαίνουμε πως ακόμη και με το πέρασμα του χρόνου τα αισθήματα της ποιήτριας είναι ανεξίτηλα.

Το επόμενο ποίημα δημοσιεύτηκε στις 8 Μαΐου του 1933, σώζεται το χειρόγραφο του ποιήματος με τίτλο «Αμφιβολία» αλλά στην δημοσίευση του βρέθηκαν κάποιες παραλλαγές σχετικά με το πρωτότυπο. Γράφτηκε κατά την περίοδο όπου η ποιήτρια νοσηλεύονταν στο «Σωτηρία» και ο τελικός του τίτλος είναι «Ο νέος που πρόσμενες να 'ρθει».

Ο ΝΕΟΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΜΕΝΕΣ ΝΑ ΡΘΕΙ...

Ο νέος που πρόσμενες να 'ρθει

δεν ήρθε μήτε απόψε!

Μα τι θα του 'λεγές; Γιατί;

Άσε το μάταιο να χαθεί,

το άμοιρο φύτρο κόψε,

μη σου πλανεύει την καρδιά

τη χιλιοπαθημένη

μια αναγελάστρα επιθυμιά.

Στην εαρινή αυτή βραδιά

μια πίκρα είναι χυμένη.

Μα δεν ακούς τη συμβουλή

τόσο η μαγεία σε δένει.

«Ούτε κι απόψε δεν θα 'ρθει...»

Κι έτσι θα γίνει πιο πολύ

το αύριο που περιμένει.

Στα σιωπηλά του μάτια φως

*η απουσία θα χύσει,
 απ'τη συγκρατημένη ορμή
 τ' αδέξια χέρια του, ο κρυφός
 καημός μου θα φιλήσει*

*και προς εμένα θ' απλωθούν
 με μια δειλία σα νίκη,
 γλυκά στην πίστη πως μπορούν,
 κύμα χαδιών να με τραβούν
 στο βάθος σα χαλίκι...*

Η ποιήτρια για ακόμη μια φορά εκφράζει το παράπονο της για ένα νέο ο οποίος δεν ήρθε να την επισκεφτεί ούτε απόψε. Ο νέος αυτός είναι ο ποιητής Κωνσταντίνος Καρυωτάκης. Αναρωτιέται βέβαια ακόμη κι αν εκείνος έρχονταν τι θα μπορούσε να του πει άραγε η ίδια. Ξαφνικά η λογική της κυριαρχεί έναντι της επιθυμίας της. Κατανοεί πως όλο αυτό το οποίο επιθυμεί είναι μάταιο, πρέπει να το απωθήσει, να κόψει το φυτό που βαθιά ριζώνει μέσα της. Δεν πρέπει αυτός ο νέος να της πληγώνει την καρδιά που έχει πληγωθεί πάρα πολλές φορές. Αυτό που ζητά δεν είναι τίποτα άλλο από μία επιθυμία που δεν θα πραγματοποιηθεί ξανά. Στην υπέροχη ανοιξιάτικη βραδιά η ποιήτρια νιώθει μια πικρία και μια στεναχώρια. Για ακόμη μια φορά βλέπουμε την αντίθεση μεταξύ ενός χαρούμενο εξωτερικού κόσμου και ενός δυστυχισμένου εσωτερικού.

Η λογική της επικρατεί ξανά στην αρχή της τρίτης στροφής, υπενθυμίζοντας πως η επιθυμία αυτή που έχει μέσα της είναι σαν μια μαγεία που την δένει. Η σκέψη της είναι αφοσιωμένη στην απουσία του και εκφράζει με λύπη την απογοήτευση της με την εξής φράση «Ούτε κι απόψε δεν θα 'ρθει...». Η απουσία του αυτή θα κάνει πιο δύσκολο το αύριο στο οποίο η ποιήτρια θα τον περιμένει με πιο πολλή λαχτάρα κι απογοήτευση. Η επιθυμία της βέβαια δημιουργεί μια εικόνα. Έτσι η ατμόσφαιρα γίνεται φωτεινή από σκοτεινή. Την ποιήτρια την παρασέρνει μια ορμή την οποία δεν μπορεί να δαμάσει, μια ασυγκράτητη ορμή να του φιλήσει τα χέρια. Προσωποποιεί τον ίδιο της μάλιστα τον καημό να φυλάει τα χέρια του νέου σαν σημάδι ανακούφισης, αγάπης και επιβεβαίωσης απέναντι στον πόνο που της προκαλεί η απουσία του.

Τα χεριά αυτά θα απλωθούν σε εκείνη δειλά ως αίσθημα νίκης, αφού η επιθυμία της έγινε πραγματικότητα και δεν θα υπάρξει άλλο αίσθημα πόνου στις νύχτες της. Θα την κάνουν να πιστέψει πως μπορούν με γλυκό τρόπο να την γεμίσουν από κύματα χαδιών. Η κίνηση αυτή θα αποτελέσει δικαίωση για την ποιήτρια. Η επιθυμία της έχει γίνει κι εκείνη είναι έτοιμη να παραδοθεί και να πιστέψει στο κύμα των χαδιών που ο αγαπημένος της προσφέρει. Αντιθέτως η σκέψη που έχει καταλήγει άδοξα. Τα αγαπημένα χέρια που φαντάζεται ,δεν της δείχνουν αγάπη και τρυφερότητα αλλά την τραβάνε στο βάθος σαν ένα χαλίκι. Αισθάνεται τόσο ασήμαντη μπροστά στα χέρια του αγαπημένου της που πλέον εκείνα την ορίζουν, την τραβούν στο βάθος των απραγματοποίητων σκέψεων και επιθυμιών της.

Αυτή λοιπόν η ψυχική ανάταση της ποιήτριας ανατρέπεται στον τελευταίο στίχο διότι όλα αυτά ήταν μέσα στην φαντασία της. Τα χάρδια του ποιητή είναι ψεύτικα και η σκληρή πραγματικότητα την τραβά από αυτή την ονειρική στιγμή και την πετά όπως ένα χαλίκι. Η ποιήτρια πιστεύει στον ερχομό του νέου, δημιουργεί την σκηνή στο μυαλό της αλλά έρχεται η σκληρή πραγματικότητα να την αφυπνίσει και να της υπενθυμίσει πως ο νέος που πρόσμενε δεν θα έρθει ποτέ.

Εκδόθηκε στις 5 Μαΐου το 1930. Μάλλον πρόκειται για το τελευταίο ολοκληρωμένο ποίημα της Μαρίας Πολυδούρη. Σύμφωνα με πληροφορίες που αντλούμε από ένα συνοδευτικό κείμενο της Αθηνάς Γαϊτάνου, διευθύντρια του περιοδικού *Ελληνίς* στο οποίο εκδόθηκε το ποίημα, η ποιήτρια της το έδωσε για δημοσίευση την Μεγάλη Παρασκευή ,λίγο πριν πεθάνει, ως απάντηση στην κριτική του Παράσχου. Ο φίλος του Καρυωτάκη υποστήριζε πως η πηγή όλων των τραγουδιών της αποτελεί ένας αγαπημένος νεκρός. Μέσω αυτού του ποιήματος η Μαρία Πολυδούρη το επιβεβαιώνει.

EMENA TA TRAGOYDIA MOY HTAN MONO GIA KEINON...

Τι θέλω πια να δέχομαι την προστασία της Μούσας;

Να σφίγγω την καρδιά μου να δεχτεί

τις νέες αγάπες, πίστες και χαρές της,

τάχα πως είναι μοίρα μου κι είναι και διαλεχτή!

Πάει ο καιρός που αχτιδωτό το αστέρι της ματιάς μου

έφεγγε και των θείων και των γήινων.

Ω, των παθών δεν κράτησα εγώ την ανόσια λύρα,

εμένα τα τραγούδια μου ήταν μόνο για Κείνον.

*Και τραγουδούσα τον καημό της άσπιλης ψυχής μου
μες των δακρύων την ευχαριστία,
κι όλη η χαρά του τραγουδιού μου ήταν, πως τη φωνή μου
θα την δεχόταν μια βραδιά μπρος στη φτωχή του εστία.*

*Κι ως διάβαζα στα μάτια του κάποτε τη χαρά του,
ποια δόξα πιο ακριβή να πω;
Στο χωρισμό μας του 'φερναν σα χελιδόνια οι στίχοι
μήνυμα, πως από μακριά διπλά τον αγαπά.*

*Τώρα καμιά, καμιά ηχώ δεν άφησε η φωνή μου
σπαρακτική όταν γέμισε μιας νύχτας το σκοτάδι.
Όμως όλοι φοβήθηκαν, και 'γω πιστεύω ακόμα
αληθινά πως τη βαριά χτύπησα πόρτα του Άδη.*

*Λοιπόν γιατί να δέχομαι το κάλεσμα της Μούσας;
Σαρκάζει η πίστη μέσα μου των θείων και των γηίνων.
Μια ανόσια λύρα των παθών σε μένα δεν ταιριάζει.
Εμένα τα τραγούδια μου ήταν μόνο για Κείνον.*

Στο συγκεκριμένο ποίημα η ποιήτρια θέλει να εκφράσει όλη της την απελπισία και δηλώνει ότι δεν έχει πια το λόγο να υπηρετεί την Μούσα της ποίησης. Η επιθυμία της αυτή δημιουργήθηκε από το γεγονός πως ό,τι έχει συνθέσει μέχρι τώρα είναι μονάχα για εκείνον, δηλαδή τον Καρυωτάκη. Από τους πρώτους κιόλας στίχους η Πολυδούρη δηλώνει μάταιο να δέχεται την προστασία της Μούσας και να πιέζει τον εαυτό της να δεχτεί ξανά τα καλέσματα της ζωής, με τις χαρές και τους νέους έρωτες που έχει να της προσφέρει. Η ίδια δεν αισθάνεται πλέον πως η μοίρα της είναι να υπηρετεί την ποίηση. Ο μόνος λόγος που έγραφε ποίηση ήταν για την αγάπη εκείνου, ο οποίος δεν υπάρχει πια γιατί έχει φύγει από την ζωή. Όποτε το να

θεωρεί τον εαυτό της ως λειτουργό της ποίησης και να πιστεύει πως είναι τυχερή που έχει τα χάρισμα της, της φαίνεται ανώφελο.

Έχει περάσει πολύς καιρός από τότε που το αχτιδωτό αστέρι της ματιάς της φώτιζε τόσο τα ανθρώπινα όσο και τα θεία. Με αυτόν τον τρόπο μπορούσε μέσω της ποίησης της να μεσολαβεί ανάμεσα στους δύο κόσμους. Παράλληλα η ποιήτρια αποποιείται την ερωτική έκφανση της ποίησης της λέγοντας ότι ποτέ δεν ήθελε να εκφράσει τα πάθη των ανθρώπων, τους έρωτες και οποιοδήποτε άλλο συναίσθημα που δεν χαρακτηρίζεται από την αληθινή αγάπη. Η Πολυδούρη θέλει να εκφράσει την αγνότητα της σχέσης που είχε με τον ποιητή κι αυτό εκφράζεται με τους στίχους «των παθών δεν κράτησα εγώ την ανόσια Λύρα» , «και τραγουδούσα τον καημό της άσπιλης ψυχής μου». Θέλει να τονίσει την αγνότητα που περιβάλλει τον έρωτα της. Αγνότητα τόσο σημαντική όσο και των προθέσεων για μια γυναίκα που γράφει στίχους με μοναδική ελπίδα να διαβαστούν από το αγαπημένο της πρόσωπο. Η μοναδική ελπίδα για την συγγραφή των ποιημάτων της είναι πως κάποιο βράδυ ο ποιητής θα άκουγε την φωνή από τα τραγούδια της (δηλαδή τους στίχους των ποιημάτων της)και από το περιεχόμενο τους θα καταλάβαινε την αδιάκοπη ένταση της αγάπης της.

Αυτή η αγάπη που νιώθει η ίδια τώρα την έβλεπε και τότε στα μάτια του, χαρά κι αγάπη υπήρχαν εκεί. Ο χωρισμός τους όμως έκανε την ποιήτρια να γράψει στίχους ποιημάτων στους οποίους εκφράζεται το μέγεθος της αγάπης της για εκείνον, τον αγαπάει διπλά από ότι τον αγαπούσε παλιότερα. Ωστόσο τα τραγούδια της αυτά που εξέφραζαν τα συναισθήματα της δεν άφησαν καμία ηχώ, δεν έδωσαν κανένα μήνυμα στον ποιητή. Η φωνή και τα αισθήματα της κυριαρχήθηκαν από το σκοτάδι της νύχτας. Το σκοτάδι αυτό, η σπαρακτική φωνή που δεν ακούστηκε και η ασθένεια της πλέον την οδηγούν στην πόρτα του θανάτου. Δηλώνει πως το τέλος της είναι κοντά και πλησιάζει. Έτσι κλείνει το ποίημα της αναφέροντας πως δεν θέλει να δεχτεί το κάλεσμα της Μούσας, ούτε να υποταχτεί στα ανόσια πάθη που της δίνει η ζωή. Σαρκάζει πλέον η ίδια και τον κόσμο τον γήινο αλλά και τον θεϊκό. Δεν έχει λόγο πλέον να υπηρετεί την Ποίηση ούτε να χαρεί αυτά που της προσφέρει η ίδια η ζωή. Ο θάνατος της είναι κοντά, ο αγαπημένος της έχει φύγει από την ζωή και ότι τραγούδια έχει γράψει είναι μονάχα για εκείνον!

Ο ΕΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛΛΟΝ

*Ακου στα δέντρα πένθιμα πως τρίζουνε τα φύλλα,
μηνάνε το φθινόπωρο. Δες, τ' ουρανού το χρώμα
το θόλωσαν τα σύννεφα... Μια κρύα ανατριχίλα
στα λουλουδάκια χύνεται...κι αργείς, αργείς ακόμα!*

Η ζωή και τα πάθη του Καρυωτάκη και της Πολυδούρη, δύο εμβληματικών εκπροσώπων της νεολαίας της δραματικής δεκαετίας του 1920, οι απεγνωσμένοι έρωτες, το πρόωρο τέλος τους και η μνημείωση αυτής της τραγικής πορείας της ύπαρξης σε ποιητικό κείμενο, είναι στοιχεία που επηρεάζουν ποικιλότροπα τη δημιουργία του έργου τους, αλλά και την πρόσληψη του. Το ειδύλλιο των δύο ποιητών βοήθησε αρκετά την Πολυδούρη να βρει τον προσωπικό της δρόμο. Ο ποιητής στοιχειώνει την ποιητικής της φωνή κυρίως όμως για τον κορυφαίο ρόλο που διαδραματίζει στη συναισθηματική και ψυχική της κατάσταση. Στο σημείο αυτό θα αναλυθούν ποιήματα και των δύο τα οποία μοιάζουν μεταξύ τους είτε από άποψη μορφής είτε περιεχομένου. Από αριστερά παρατίθενται τα ποιήματα ή αποσπάσματα ποιημάτων του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη και από δεξιά της Μαρίας Πολυδούρη.

Το πρώτο ζευγάρι ποιημάτων είναι το «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα» του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη που ανήκει στην τρίτη του ποιητική συλλογή και το «Σε μια

δέσμη από τριαντάφυλλα» της ποιήτριας Μαρίας Πολυδούρη που ανήκει στην πρώτη της ποιητική συλλογή. Το ποίημα γράφτηκε μετά την άφιξη της στην Ελλάδα. Τα *Ελεγεία και Σάτιρες* είχαν ήδη κυκλοφορήσει τον Ιανουάριο του 1928, όταν η ποιήτρια βρίσκονταν ακόμη στο Παρίσι, να σημειωθεί ότι η ίδια κατά την διαμονή της στο Παρίσι είχε λάβει την συλλογή του ποιητή. Τέλος αποτελεί ένα από τα σπάνια ποιήματα της διότι είναι γραμμένο σε ελεύθερο στίχο, όπως και το ποίημα του Καρυωτάκη. Το ποίημα παρατίθεται στο παράρτημα.

Ο χρόνος στο ποίημα του Καρυωτάκη είναι το βράδυ, δίνεται μια ελκυστική εικόνα της πραγματικότητας. Η ομορφιά της βραδιάς, τα αρώματα, η ερωτική διάθεση, αλλά και η απαλλαγή από το βάρος της σκέψης δημιουργούν μια ευχάριστη ατμόσφαιρα. Βέβαια η αναφορά του ποιητικού υποκειμένου στα «σπασμένα φτερά» εμφανίζει μια αδυναμία που

κατέχει το ποιητικό υποκείμενο στον χώρο της ποίησης. Ταυτόχρονα στο ποίημα αναφέρονται μια «ανέλπιστη χαρά», οι «αγάπες» κι ένα «ταξίδι ονειρευτό» Δεν γνωρίζει βέβαια αν όλα αυτά θα πραγματοποιηθούν όμως υπάρχει μια αίσθηση ενεργοποίησης του υποκειμένου. Επιζητάει δηλαδή κάτι το χαρούμενο, κάτι το «ονειρευτό» παρά τα σπασμένα φτερά, που αναφέρεται στο ποίημα πως χαρακτηρίζουν το ποιητικό υποκείμενο.

Από την άλλη η Πολυδούρη στο ποίημα της μιλάει για μπουμπούκια που ανθίζουν και γίνονται πανέμορφα τριαντάφυλλα. Τα παρουσιάζει τόσο όμορφα συνοδευόμενα από ένα άρωμα νιότης. Ζητούνε την πεταλούδα που θα έρθει και θα εντοπίσει την καρδιά τους. Ωστόσο η άφιξη της πεταλούδας αποτελεί μια πλάνη καθώς εκείνη δεν έρχεται ποτέ. Η ποιήτρια συμπονάει τον πόνο των λουλουδιών διότι μάλλον της θυμίζει την δική της απώλεια. Για αυτό το λόγο αναφέρει πως η ίδια θα πάρει τον ρόλο της πεταλούδας και θα δώσει κουράγιο στα τριαντάφυλλα. Κάτι το οποίο μάλλον δεν θα συμβεί διότι το ποίημα κλείνει απαισιόδοξα καθώς τα φύλλα από τα τριαντάφυλλα γέρνουν και η χαρά από την ματιά της ποιήτριας έχει χαθεί. Ο Καρυωτάκης χρησιμοποιεί τα τριαντάφυλλα για να περιγράψει ένα χαρούμενο τοπίο μιας όμορφης βραδιάς ενώ η Πολυδούρη για να δηλώσει την απώλεια που της προκάλεσε η απουσία του.

Το επόμενο ζευγάρι ποιημάτων είναι η «Ταπεινοσύνη» που ανήκει στην πρώτη ποιητική συλλογή της Πολυδούρη και το ποίημα του Καρυωτάκη με τον τίτλο « Ευγένεια» που ανήκει στην δεύτερη ποιητική του συλλογή. Στους συγκεκριμένους στίχους που παρατίθενται παρακάτω εντοπίζεται μια «απάντηση» της ποιήτριας απέναντι στον ποιητή.

Μη δέσεις την πληγή σου

παρά με ροδοκλώνια.

Λάγνα σου δίνω μύρα

-για μπάλαμο- και αφιόνια.

Μη δέσεις την πληγή σου,

*Ξέρει καλά πως κι αν τα χείλη στην πληγή
μου*

με ροδοκλώνια, παίζοντας ανοίγει,

μια περηφάνια πάντοτε θα πνίγει

και τη βλαστήμια ακόμα στη σιγή μου.

και το αίμα σου, πορφύρα.

Πρώτος ο ποιητή Καρυωτάκης, μιλώντας στο ποίημα του για τον πόνο αναφέρει πως οι πληγές που θα δημιουργηθούν δεν πρέπει να δεθούν με τίποτε άλλο παρά με ροδοκλώνια. Η ποιήτρια απαντάει στους στίχους του Καρυωτάκη. Η απάντηση της έρχεται με ένα ποίημα στο οποίο εκφράζει την ταπεινοσύνη που νιώθε η ίδια μπροστά στην φιλάρεσκα αρωματισμένη νύχτα που έρχεται να την επισκεφτεί. Οι πληγές της ποιήτριας είναι πολλές. Την πληγή των χειλιών της την έχει κλείσει με ροδοκλώνια όπως συμβουλεύει ο ποιητής. Κάθε φορά όμως που η ποιήτρια θέλει να ανοίξει το στόμα της, αυτή ανοίγει. Αυτή η ανοιχτή πληγή πηγάζει από την περηφάνια της που θέλει να εκφραστεί με λέξεις. Αποτελούν συναισθήματα κι εκφράσεις που δεν μπορούν να δαμαστούν από τα «ροδοκλώνια». Οι πληγές της, έτσι μένουν ανεξίτηλες και δεν περνάνε.

Το ποίημα του Καρυωτάκη με τίτλο «Επίκλησις» ανήκει στην τρίτη του ποιητική συλλογή. Αρχίζει με μια επίκληση στη νύχτα. Η Πολυδούρη με την σειρά της στο ποίημα «[Όχι δεν έχω δάκρυα πιά]» επικαλείται κι εκείνη τη νύχτα. Παρατίθενται οι στίχοι και των δύο ποιημάτων:

Ζοφερή Νύχτα, ξέρω πλησιάζεις.

Όχι, δεν έχω δάκρυα πιά για σένα

Με ζητούνε τα νύχια σου. Στα χνώτα

ψεύτρα Νυχτιά, με τα διαμαντικά

σου βλέπω που ωχριούν άνθη και φώτα.

και με τα μάτια σου τα ηλεκτρισμένα.

Στ' απλωμένα φτερά σου με σκεπάζεις

Ο Καρυωτάκης αποκαλεί την νύχτα ζοφερή, δηλαδή απαισιόδοξη. Βλέπει την δυσοίωνη νύχτα να τον πλησιάζει. Δίνει την αίσθηση πως θέλει να τον κατασπαράξει. Σαν να επιδιώκει η νύχτα να φέρει το απόλυτο σκοτάδι επισκιάζοντας τα άνθη και το φως. Παρουσιάζεται ως κάτι κακό που παίρνει την χαρά του ποιητή και τον παγιδεύει. Από την άλλη και η Πολυδούρη από την αρχή του ποιήματος της παρουσιάζει την νύχτα ως κάτι πονηρό που την κοροΐδεψε. Η Νύχτα της έφερε πόνο και δάκρυα, της στέρησε την χαρά και την ευτυχία. Δίνει μια εικόνα της νύχτα με μάτια ηλεκτρισμένα. Θέλει να την αποφύγει αλλά στο τέλος του ποιήματος η νύχτα καταφέρνει να πλησιάσει την ποιήτρια η οποία αισθάνεται φρίκη. Τόσο ο Καρυωτάκης όσο και η Πολυδούρη αποδίδουν στην νύχτα κάτι το σκοτεινό, το λυπηρό, το απόκοσμο. Μια δύναμη που τους κυβερνά και τους προσφέρει πόνο, στεναχώρια και μελαγχολία. Τα συναισθήματα αυτά που βιώνει ο ποιητής νωρίτερα, το νιώθει και η ίδια η ποιήτρια μετά τον χωρισμό τους εκφράζοντας τα και οι δύο μέσω του ποιητικού τους έργου.

Η πρώτη στροφή του ποιήματος «Μες στο σπιτάκι μου...» από την πρώτη ποιητική συλλογή της Πολυδούρη θυμίζει μια έκφραση του ποιητή που έλεγε σε εκείνη η οποία παρατίθεται παρακάτω.

«Εσύ, είσαι η ποίηση, είσαι το ζωντανό τραγούδι»   *Και γω ήμουν το τραγούδι με φτερά που ξεπετιόταν γύρω.*

Η ποιήτρια χαρακτηρίζει τον εαυτό της ως ένα τραγούδι με φτερά που ξεπετιόταν γύρω. Το τραγούδι σημαίνει κάτι το χαρούμενο και η κίνηση που εκφράζεται μπορεί να αποδοθεί σαν να μεταδίδει αυτή την χαρά στους γύρω της. Οι δύο στίχοι αυτοί όπως έχει προαναφερθεί αποδίδουν τα λόγια τα οποία ο Καρυωτάκης είχε εκφράσει στην Πολυδούρη κατά την περίοδο της σχέσης τους. Σύμφωνα με μαρτυρία της αδελφής της Βιργινίας, ο Καρυωτάκης έλεγε στην ποιήτρια πως εκείνη είναι η ποίηση, το ζωντανό τραγούδι. Τα λόγια του άσκησαν τόσο μεγάλη επιρροή στην ποιήτρια που αποφάσισε να συμπεριλάβει στο ποίημα της τα λόγια του ίδιου. Με αυτόν τον τρόπο δηλώνει για ακόμη μια φορά την αγάπη που του είχε και το πόσο έχει επηρεαστεί η γραφή της τόσο από τα ίδια του τα λόγια όσο και από τα ποιήματα του.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και δύο ακόμη ποιήματα. Πρόκειται για το ποίημα από την συλλογή «Νηπενθή» με τίτλο «Οι στίχοι μου» και το ποίημα με τίτλο «Πλόνη» από την συλλογή της ποιήτριας «Ηχώ στο χάος».

*Δικά μου οι Στίχοι, απ' το αίμα μου, παιδιά.
Μιλούνε, μα τα λόγια σαν κομμάτια
τα δίνω από την ίδια μου καρδιά,
σα δάκρυα τους τα δίνω από τα μάτια.*

*Τώρα μ' αυτό που μ' 'αφησε μένω το ομοίωμά του
(αφήνει κάποτε ίχνη του σε κάποιο πέρασμά του)
κι εμπρός σ' αυτό το ομοίωμα- ω πλόνη
αυτού του κόσμου!
μαδώ πικρά κι αχρείαστα τα ρόδα του αίματός μου*

Ο Καρυωτάκης στο απόσπασμα από το ποίημα που έχει παρατεθεί μιλάει για τους στίχους του. Όπως αναφέρει οι στίχοι αυτοί είναι όλοι δικοί του, είναι ένα κομμάτι του εαυτού του, είναι μέσα από την ψυχή του και μέσα από το αίμα του. Η ποίηση δηλαδή πηγάζει από όλο του το είναι. Με αυτό τον τρόπο ο ίδιος δίνει το στίγμα της ποίησης του. Σε αυτό το στίχο απαντάει η ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη εξωθώντας της ποιητική αυτή στα άκρα. Αναφέρει πως τα ρόδα τα οποία υπάρχουν στο αίμα της τα μαδάει πικρά κι αχρείαστα. Με τον όρο ρόδα

εννοεί τα ποιήματα, τους στίχους της οι οποίοι κυλάνε στο αίμα της και το ομορφαίνουν ,όπως τα λουλούδια ομορφαίνουν ένα κήπο. Έτσι η ποιήτρια αφήνει τους στίχους της να βγουν προς τον εξωτερικό κόσμο και να εκφράσουν την αγάπη της για τον ποιητή. Μαδάει αυτά τα άνθη διότι δεν μπορεί να εκφράσει με άλλον τρόπο τον πόνο της για την απώλεια του και τον έρωτα που τρέφει για εκείνον

Το ποίημα με τίτλο «Λίλης Π.» της Μαρίας Πολυδούρη από την δεύτερη ποιητική της συλλογή είχε ως τίτλο στο αυτόγραφο «Σε ένα παιδάκι». Ο τίτλος αυτός παραπέμπει στο ποίημα του Κωνσταντίνου Καρυωτάκη με τίτλο «Ωδή σε ένα παιδάκι» από την δεύτερη σειρά των Ελεγείων. Ο ποιητής το είχε γράψει για το μικρό του ανιψιό τον Άρη, το όνομα του οποίου αναφέρεται και στον πρώτο στίχο του ποιήματος. Το ποίημα της Πολυδούρη έχει γραφτεί για τον Ευάγγελο Πολυδούρη τον μικρότερο αδελφό της κατά 13 χρόνια που το χαϊδευτικό του ήταν Λίλης. Είναι γραμμένα σε επτασύλλαβο στίχο και σε δεύτερο ενικό πρόσωπο, επίσης παρουσιάζουν αναλογίες ύφους και συναισθηματικού τόνου.

ΩΔΗ ΣΕ ΕΝΑ ΠΑΙΔΑΚΙ

*Άρι μαζί με σένα
έφυγαν όλοι 'τωρα.
Αφρόντιστα έχουν μείνει
τα έπιπλα και τα δώρα
γυρεύουν τα χεράκια
που σάλευαν σαν κρίνοι.*

*Ερημικά, σωπαίνουν,
πρωτογνώριστα μέρη,
οι σκάλες, τα δωμάτια.*

*Ούτε κανείς πια ξέρει
αν πάλι θ' ανατείλουν'
τα παιδικά σου μάτια.*

*Ανοιγοκλείω τις πόρτες,
μπαίνω παντού, μιλάω
λόγια πικρά στους τοίχους,*

ΛΙΛΗΣ Π.

*Στην άφεγγη ψυχή μου
λάμπουν χρυσά αστεράκια
οι παιδικές σου χάρες,
τα θαυμαστά λογάκια.*

*Σαν κρίνο φωτοβόλο
το προσωπάκι · κάτι
σάλευε, χάδι ονείρου
το τρυφερό σου μάτι.*

*Και τα χεράκια πλάνες
στη θλίψη της μορφής μου.
Το χαμόγελο σου, άνθι
της έρημης ψυχής μου.*

*Μα πιο πολύ το μύρο
της ύπαρξης σου- θάμα-,*

χωρίς αιτία γελάω,
θέλοντας να ζυπνήσω
τους κοιμισμένους ήχους.

Στην άδεια ζαρτινιέρα
τα παιχνίδια σου βάνω.
Η μαϊμού σου καβάλα
στο προβατάκι πάνω.
Ύστερα η πεταλούδα
με τα φτερά μεγάλα.

(Κλυδωνίζεται τώρα,
ως τα θεμέλια φρίττει,
και το πηγαίνει ο Χρόνος
το πατρικό μου σπίτι.
Άξαφνα βλέπω να'μαι
ο τελευταίος ο μόνος.)

Ευτυχίζω σε σένα
τις ερχόμενες τύχες,
την άγνοια του κόσμου,
το χαμόγελο που είχες,
ω άγγελε παραστάτη,
ω παρήγορο φως μου!

τα πρώιμα σου λογάκια,
της σκέψης μου άγιο νάμα.

Ανίδαει σεις λογάκια
-καημός και προφητεία-
ποια μοίρα να μιλούσε
στην πλάνα σας γοητεία;

Τώρα τη γλυκιά σου όψη
σκύβεις συλλογισμένη
στα σοβαρά βιβλία
και μ'έχεις ξεχασμένη.

Δε θα ιδώ να χαράζει
το ανάγλυφο της χάδι
στο χλωμό μετωπάκι,
τη σκέψη κάποιο βράδυ.

Στης ζωής το εντευκτήριο
με βιαστικά το βήμα
θα'ρχεσαι εσύ, θα φεύγω
εγώ 'βουβά σαν κύμα.

Θα φεύγω κι η ματιά σου
ποτέ δεν θα με φτάνει,
Μα θα'χω τα θαυμάσια
λογάκια σου στεφάνι.

Ο Καρυωτάκης με το παραπάνω ποίημα εκφράζει την αγάπη που νιώθει για τον ανιψιό του. Τονίζεται η απουσία του και το πόσο πολύ του λείπει. Η μοναξιά του είναι τόσο έντονη που προσδίδει στο ποίημα μια μελαγχολική διάθεση. Όλα είναι ερημικά και σωπαίνουν με την

απουσία του. Ο ποιητής καταλαβαίνει πως πλέον είναι ο τελευταίος μόνος από την οικογένεια του. Παρά την απώλεια που εκφράζει το ποίημα κλείνει με ένα αισιόδοξο τρόπο. Ο ανιψιός του θα είναι για εκείνον η μόνη παρηγοριά στη ζωή που έχει, αποτελεί μάλιστα το φως μέσα στην σκοτεινή ζωή του. Με την σειρά της στο δικό της ποίημα η Πολυδούρη εκφράζει την αγάπη της για τον μικρό της αδελφό. Μάλιστα θεωρεί πως το χαμόγελο του μοιάζει με άνθος που κάνει πιο όμορφη την ψυχή της, την οποία την χαρακτηρίζει έρημη.

Καταλαβαίνουμε πως και οι δύο οι ποιητές διακρίνονται από την ίδια ψυχολογική κατάσταση και βρίσκουν χαρά και ανακούφιση σε ένα συγγενικό τους πρόσωπο. Το παράπονο που εκφράζει η ποιήτρια δεν είναι τόσο η απουσία του μικρού της αδελφού αλλά το γεγονός ότι την παραμελεί για το διάβασμα του. Αλλά, πίσω από αυτό το παράπονο κρύβεται μια στεναχώρια για το γεγονός πως εκείνη θα φύγει από την ζωή σύντομα. Πάντα όμως θα έχει τα λόγια του σαν ένα στεφάνι να την κοσμεί. Οι δύο οι ποιητές με απλό εξομολογητικό ύφος εκφράζουν την στενάχωρη συναισθηματική τους κατάσταση. Μια λύτρωση σε αυτό που νιώθουν είναι η παρουσία ενός συγγενικού τους προσώπου και στις δύο περιπτώσεις μιλάμε για το πρόσωπο ενός αγοριού παιδικής ηλικίας. Ο Καρυωτάκης τον θεωρεί ως παρηγοριά του στην άχαρη αυτή ζωή και η Πολυδούρη γνωρίζοντας το επικείμενο τέλος της φυλάει τα λόγια του μικρού σαν κόσμημα.

Τον Μάρτιο του 1922, τον μήνα που ενδεχομένως γνωρίστηκαν οι δύο ποιητές δημοσιεύονται δύο ποιήματα τους στο περιοδικό « Παιδική χαρά» στην ίδια σελίδα. Έτσι στην αριστερή στήλη έχουμε το ποίημα από την πρώτη σειρά των Ελεγείων με τίτλο «Παιδικό» και στην ακριβώς πιο δίπλα στήλη το ποίημα της Πολυδούρη με τίτλο «Δειλινά». Μπορεί να μην έχουν κοινά μεταξύ τους αλλά η χρονολογία και το περιοδικό έκδοσης τους αρκούν.

ΠΑΙΔΙΚΟ

*Τώρα η βραδιά
γλυκιά που φτάνει
θα μου γλυκάνει
και την καρδιά.*

*Γ'αστέρια εκεί
θα δω, θα νιώσω
οι άνθρωποι πόσο
είναι κακοί,*

ΔΕΙΛΙΝΑ

*Μέρα ανοιξιιάτικη πεθαίνει
άνθη τής σκορπάει το δειλινό
μέρα χειμωνιάτικη... ω κρίμα!
μνήμα τής ανοίγει σκοτεινό.*

*Τι κι αν τη στολίζουμε τη μία
πλούσια και την άλλη φτωχικά;
Μη στις ίδιας Μοίρας την αγκάλη
δε θ' ανταμωθούνε αδερφικά;*

Κλαίοντας θα πω:

«Άστρα μου, αστράκια

τ' άλλα παιδάκα

θα τ' αγαπώ.

Ας με χτυπούν

πάντα κι ακόμα.

Θα 'μαι το χώμα

που το πατούν.

Άστρα, καθώς

άστρο και κρίνο,

έτσι θα γίνω

τώρα καλός.»

Το ποίημα «Παιδικό» επιβεβαιώνει τον τίτλο από το περιεχόμενο του. Ο τόπος που μας δίνει από την αρχή του ποιήματος είναι η νύχτα η οποία περιγράφεται τόσο γλυκιά που ευφραίνει την καρδιά του ποιητή. Η λάμψη των αστεριών που προβάλλονται στην επόμενη στροφή συνοδεύεται μαζί με ένα συμπέρασμα του ποιητή πως οι άνθρωποι είναι κακοί. Κλαίει λοιπόν το ποιητικό υποκείμενο το οποίο μάλλον ενσαρκώνει ένα παιδί και αναφέρει πως θα αγαπάει όλα τα παιδιά ακόμη κι αυτά αν είναι κακά και στο χώμα τον πατούν. Αυτό θα το κάνει γιατί θέλει να παραμείνει αγνός και καλός όπως τα αστέρια και τα κρίνα. Μέσα στο ποίημα προβάλλεται η κακία του κόσμου αλλά και η αγνότητα του ποιητικού υποκειμένου η οποία έρχεται σε αντίθεση με την κατάσταση του κόσμου

Η Μαρία Πολυδούρη στο ποίημα της με τίτλο «Δειλινά» αναφέρεται στις εποχές. Το ποίημα αποτελείται από δύο στροφές. Ξεκινάει αναφερόμενη στην ανοιξιάτικη μέρα η οποία καθώς τελειώνει σκορπάει άνθη. Κάνει λόγο για το ανοιξιάτικο δειλινό και στο πόση χαρά σκορπάει. Συνεχίζει αναφερόμενη στο δειλινό του χειμώνα το οποίο προκαλεί μια αίσθηση τόσο λυπητερή τόσο σκοτεινή σαν να ανοίγει ένα μνήμα. Υπάρχει μια τεράστια αντίθεση στο

δειλινό της χειμωνιάτικης μέρας από το δειλινό της ανοιξιάτικης. Η ποιήτρια αναρωτιέται αν υπάρχει ουσία που η μια στολίζεται πλούσια και φέρνει χαρούμενα συναισθήματα στην καρδιά των ανθρώπων και η άλλη στολισμένη φτωχικά δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα. Καταλήγει στο συμπέρασμα της, μέσω ρητορικής ερώτησης, πως και οι δύο εποχές είναι καθορισμένο από την μοίρα να ανταμώνονται καθώς η μια διαδέχεται την άλλη. Άρα μέσα στο ποίημα προβάλλεται η δύναμη της μοίρας που δεν λογαριάζει τις επιθυμίες των ανθρώπων και δρα αυτοβούλως.

Ο Καρυωτάκης στη τρίτη του ποιητική συλλογή στην ενότητα «Σάτιρες» περιλαμβάνει το ποίημα με τίτλο «Υποθήκαι» το οποίο γράφει για τον Ρώμο Φιλυρά. Η Πολυδούρη παραχωρεί στον Κώστα Παπαδάκη ένα ποίημα με τίτλο «Αλαζονεία» το οποίο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Ρυθμός* το 1933. Μέσα στα δύο ποιήματα θα συναντήσουμε την ρίμα «φύλλο-φίλο» όπως φαίνεται από τους στίχους που παρατίθενται παρακάτω:

<i>Όταν έχεις μια παιδική καρδιά</i>	<i>Και θα 'ναι αλαζονεία αυτή,</i>
<i>και δεν έχεις ένα φίλο,</i>	<i>(ω, κι ας παίρνω σα φύλλο</i>
<i>πήγαινε βάλε βέρα στα κλαδιά</i>	<i>μες στη ζωή), μόνο γιατί</i>
<i>στη μπουτονιέρα σου φύλλο.</i>	<i>απόχτησα ένα φίλο.</i>

Στο ποίημα «Υποθήκαι» ο ποιητής προβάλλει την κακιά των ανθρώπων. Στην στροφή που παραθέσαμε αναφέρει πως όποιος έχει παιδική καρδιά και δε έχει κάποιο φίλο το καλύτερο θα ήταν να δεθεί συναισθηματικά με στοιχεία της φύσης παρά με ανθρώπους. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει να βάλει βέρα στα κλαδιά και στην μπουτονιέρα ένα φύλλο. Βέβαια όλα αυτά είναι μεταφορικά, το νόημα που θέλει να περάσει είναι να μην εμπιστευόμαστε τους ανθρώπους. Η Μαρία Πολυδούρη στο ποίημα της αναφέρει ως βασικό θέμα την αλαζονεία, συνειδητοποιεί πως όλα στην ζωή είναι ψεύτικα κι απατηλά. Τα νιάτα είναι πλάνα και φεύγουν, αυτό που μένει στο τέλος είναι ένα χαμόγελο ειρωνικό και μια αλαζονεία. Στους στίχους που μας ενδιαφέρουν η ποιήτρια αναφέρει πως μπορεί σε όλη της την ζωή να περνούσε σαν ένα φύλλο, δηλαδή να μην είχε κάτι σταθερό και να πορευόταν μόνη. Αλλά μπορεί η ζωή της να είναι ασταθής αλλά νιώθει ευγνωμοσύνη διότι γνώρισε κι απόκτησε ένα φίλο. Η ρίμα αυτή χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τον ποιητή και την υιοθέτησε η ποιήτρια επιβεβαιώνοντας για ακόμη μια φορά τον βαθμό που η ίδια επηρεάστηκε από το έργο του.

Το ποίημα με τίτλο «Τι νέοι που φτάσαμεν ως εδώ» ανήκει στην πρώτη σειρά των ελεγείων. Η ποιήτρια βασιζόμενη σε αυτό έγραψε ένα ποίημα αφιερωμένο στον ποιητή, όπως φαίνεται από τον τίτλο του «Του Καρυωτάκη». Τα ποιήματα αυτά παρατίθενται παρακάτω:

Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ, στο έρμο νησί, στο
χειλός

του κόσμου, δώθε απ' το όνειρο και κείθε από
τη γή!

Όταν απομακρύνθηκεν ο τελευταίος μας
φίλος,

ήρθαμε αγιάλι σέρνοντας την αιωνία πληγή.

Με μάτι βλέπουμε αδειανό, με βήμα
τσακισμένο

τον ίδιο δρόμο παίρνουμε καθένας μοναχός,

νιώθουμε τ' άρρωστο κορμί, που εβάρυνε,
σαν ξένο,

υπόκωφος από μακριά η φωνή μας φτάνει
αχός.

Η ζωή διαβαίνει, πέρα στον ορίζοντα
σειρήνα,

μα θάνατο, καθημερινό θάνατο και χολή

μόνο, για μας η ζωή θα φέρει, όσο αν γελά η
αχτίνα

του ήλιου και οι αύρες πνέουνε. Κι είμαστε
νέοι, πολύ

νέοι, και μας άφησαν εδώ, μια νύχτα, σ' ένα
βράχο,

το πλοίο που τώρα χάνεται στου απείρου την
καρδιά,

χάνεται και ρωτιόμαστε τι να 'χουμε, τι να να
χω,

που σβήνουμε όλοι φεύγουμ' έτσι νέοι σχεδόν
παιδιά!

ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ

«Οι νέοι που φτάσανε μαζί στο έρμο νησί» με
σένα

κάποια βραδιά μετρήθηκαν κι είδαν εσύ να
λείπεις.

Τα μάτια τους κοιτάχτηκαν τότε, χωρίς
κανένα,

ρώτημα, μόνο εκίνησαν τις κεφαλές της
λύπης.

Νύχτες πολλές, θυμήθηκαν από την μόνωσή
σου

ένα σημείο από φωτιά τούς έστελνες·
γνωρίζαν

το θλιβερό χαιρέτισμα που φώτα της αβύσσου

τους δρόμους κι όλοι απόμεναν στον τόπο
τους που ορίζαν.

Απόμεναν στην ίδια τους πικρία, κρεμασμένοι

έτσι μοιραία και θλιβερά στο «βράχο» του
κινδύνου.

Κι όταν πια τους χαιρέτισες, οι αιώνια
απελπισμένοι

ψάλουν μαζί κάποια στροφή καθιερωμένου
θρήνου.

Μα φτάνουν πάντα στο «νησί» τα νέα τα
παιδιά ολοένα.

Στην άδεια θέση σου ζητούν της ζωής σου το
ελεγείο.

Σου φέρνουνε στα μάτια τους δύο δάκρυα
παρθένα

και της καινούργιας σου Εποχής το πλαστικό
εκμαγείο

Οι δύο πρώτοι στίχοι του ποιήματος του Καρυωτάκη μας μεταφέρουν σε ένα φανταστικό ταξίδι του υποκειμένου. Ωστόσο τα πράγματα δεν είναι τα ίδια με την πραγματικότητα, ούτε καλύπτουν συναισθηματικά τον ποιητή. Από τις φράσεις «δώθε απ' το όνειρο», «και μας άφισεν εδώ, μια νύχτα ,σε ένα βράχο», «το πλοίο που τώρα χάνεται στου απείρου την καρδιά» δηλώνεται μια μεγάλη ανατροπή. Το όνειρο, η προσδοκία της πνευματικής διαφυγής διαψεύδεται, αυτός και οι σύντροφοί του δεν μπορούν να μεταβούν στην πραγματική ουτοπία. Το ποιητικό υποκείμενο βρίσκεται σε μια κατάσταση χάους που φαίνεται μέσα από τις εκφράσεις «άρρωστο κορμί», η φωνή που «φτάνει αχός» δηλώνοντας με αυτόν τον τρόπο την αντίδραση του. Οι σωματικές εκφράσεις δηλώνουν πόνο και την απογοήτευση για την μη επίτευξη του στόχου. Η συγκινησιακή διάσταση του αφηγήματος και των καταστάσεων της ψυχής είναι εμφανής καθώς το συλλογικό υποκείμενο υπενθυμίζει συνεχώς «Κι είμαστε νέοι, πολύ νέοι... σχεδόν παιδιά»

Η Πολυδούρη με την σειρά της ξεκινάει το ποίημα της παραθέτοντας ένα στίχο από το ποίημα του Καρυωτάκη «Οι νέοι που έφτασαν μαζί στο έρμο νησί». Από αυτό το μέρος όμως λείπει εκείνος και όλα τα μάτια των ανθρώπων που ήταν εκεί εξέφρασαν την λύπη τους κοιτάζοντας χαμηλά. Η δεύτερη αναφορά στο ποίημα του Καρυωτάκη φαίνεται από το στίχο «έτσι μοιραία και θλιβερά στο βράχο του κινδύνου». Πρόκειται για τον τόπο στον οποίο έμειναν όλοι αυτοί που έφτασαν στο έρημο νησί και βλέπουν το πλοίο να χάνεται , καταλαβαίνοντας πως κάθε ελπίδα έχει χαθεί. Ωστόσο, συνέχεια έρχονται νέα παιδιά σε αυτό το νησί θρηνώντας τον χαμό του ποιητή Καρυωτάκη. Μέσα στο ποίημα της εντοπίζονται οι λέξεις « βράχο» και «νησί» τις οποίες η ίδια η ποιήτρια εισάγει σε εισαγωγικά για να τονίσουν πως της έχει δανειστεί από το ποίημα του Καρυωτάκη. Τέλος άλλο ένα κοινό που παρουσιάζουν τα δύο ποιήματα αυτά είναι πως αποτελούνται από τέσσερις στροφές.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

*Αγαπημένε, αν τη ζωή τη δώσω πίσω, πε μου,
τι θα ωφελήσει αφού δεν θα σε βρω;
Δεν λογαριάζω τη ζωή, μα πως μπορεί καλέ μου,
να σβήσει η αγάπη μου; Και να μη σ' αγαπώ*

Στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο θα παρατεθούν έξι επιστολές. Οι τέσσερις πρώτες (τρεις της Μαρία Πολυδούρη και μία του Κωσταντίνου Καρυωτάκη) γράφτηκαν κατά την διάρκεια της σχέσης τους, τον μήνα Μάιο. Την χρονική εκείνη περίοδο η Μαρία βρισκόταν στην Καλαμάτα και ο ποιητής στην Αθήνα.

Παρασκευή απόγευμα (27/5/1922)

Μόλις εξύπνησα από μία δυνατή βροχή· βρέχει έξω ενώ ο ουρανός είναι σχεδόν όλο καθαρός. Τα δέντρα του δρόμου σχεδόν γυμνά, το μολυβένιο βουνό, οι βρεγμένες στέγες, το αραιό κελάηδισμα των πουλιών – μια φθινοπωρινή εικόνα.

Είναι τόσο όμορφα άραγε δώ πέρα ή είναι όμορφη ή διάθεση της ψυχής μου; Αλλά και οι άλλοι άνθρωποι δεν είναι αδιάφοροι. Ξαναβρήκα τους παλιούς μου φίλους σκυθρωπούς, χωρίς καμία ζωή μέσα τους. Οι λίγοι περίπατοι το βράδυ με το φεγγαράκι στο βραχίονα, τόσο σιωπηλοί, σαν σκιές. Που είναι οι άλλοτε χαρωπές παρέες; Τα τραγούδια, οι βάρκες, τα παιχνίδια; Που είναι τα τόσα λευκά παιδάκια που πλημμύριζαν άλλοτε την ακρογιαλιά;

Το βραδάκι θα βρίσκομαι στον κήπο της Εδέμ με κάποιες φίλες μου. Είναι ο κήπος που σου είχα πει- θυμάσαι; Ω! ω! Τι γλυκές αναμνήσεις...!

Τα λουλούδια σου ζουν ακόμα· οι μαργαρίτες σου εκστατικές σαν τα μάτια σου που μιλούν πάντα για σένα!

Μην με ξεχνάς, αγαπημένε μου

Μαρίκα

Σάββατο βράδυ(28/5/1922)

Τάκη αγαπημένε μου! πόσο μου φαίνεται χρόνος κάθε ώρα που περνώ μακριά σου! Επίστευα, πριν φύγω, πως δεν θα σε θυμόμουν έτσι πολύ και με τόσο πόνο· υπέθετα πως θα έβρισκα λίγα πράγματα, στον τόπο που κλείνει η μισή μου ζωή, που θα μπορούσαν να μ' απασχολήσουν οπωσδήποτε ευχάριστα. Τίποτα δεν έχει ενδιαφέρον για μένα που δεν είναι από σένα, που δεν μιλεί για σένα, Τάκη. Ετοιμάζομαι για να βγω έξω, στον καθρέφτη δεν βλέπω το δικό μου, βλέπω το δικό σου πρόσωπο· κατεβαίνω στη σκάλα, στέκω, μου φαίνεται πως σε βλέπω να ανεβαίνεις

·στο δρόμο συναντώ έναν γνωστό μου, με σταματάει και μου μιλεί, γελώ, και σε μία στιγμή που τον κοιτάζω φεύγει το κεφάλι του, και το δικό σου πηγαίνει στη θέση του... Γελάς;

Τα ψηλά δέντρα, ο ουρανός, η θάλασσα, μόλις φτάνουν να χωρέσουν την εικόνα σου· όταν τρώω, βρίσκω ευκαιρία να καταπιώ και λίγα δάκρυά μου. Τάκη, με θυμάσαι καμία φορά; Πες μου, πονείς λίγο στην σκέψη ότι η αγάπη μου σε σένα είναι μεγάλη σαν ένας μεγάλος πόνος; Γιατί όχι; Πώς μπορεί; Η ψυχή η δική σου, που είναι όμοια πονεμένη με την δική μου, πώς δεν θα μ'ένιωθε; δεν θα συμπονούσε;

Το βραδάκι σήμερα είναι γλυκό, μελαγχολικό, και η πνοή του απαλή σα χάδι καλοσύνης..
Πού είσαι;

Μαρίκα

(1-6-1922)

Μαρίκα μου,

Έλαβα χθες το γράμμα σου του Σαββάτου. Μου μετάδωσε όλη την λύπη σου. Γιατί να υποφέρεις έτσι; Πρέπει να υπομείνεις το χωρισμό, αφού δεν θα διαρκήσει πολύ. Προσπάθησε να διασκεδάσεις. Βγαίνε όσο μπορείς συχνότερα έξω. Πήγαινε με τις φίλες σου. Θα φύγεις και θα νοσταλγήσεις πάλι την ωραία σου πατρίδα.

Χρυσή μου, γιατί με ρωτάς αν πονώ στη σκέψη ότι με αγαπάς έτσι; Πονώ επειδή σ' αγαπώ περισσότερο από όσο εφαντάστηκα ότι μπορούσα τότε ν'αγαπήσω. Τι έχω κάμει λοιπόν για να μην με πιστεύεις ακόμα;

Πόσο καλό μου κάνουν τα γράμματα σου όσο κι αν είναι γεμάτα από τη μελαγχολία σου εκείνη! Και πόσο είναι όμορφα ωραία γραμμένα! Ένα «Τάκη»! ή ένα «που είσαι;», καθώς τα βάζεις εκεί που πρέπει, φτάνουν βαθιά ως την καρδιά μου.

Ήθελα πράγματι να είμαστε, έστω και πουλιά, στο θαυμάσιο εκείνο τοπίο, όπως ήθελα να 'μαστε στο χωριό αυτό των Αλπέων, καλύτερα όμως- το ομολογώ- άνθρωποι, αλλά πιο απλοϊκοί, πιο ελεύθεροι από τώρα.

Εν ανάγκη δε και Φρατέλοι. Τότε τουλάχιστο θα είχαμε την όμορφη αυτή γλώσσα να λέμε την αγάπη μας.

Με χίλια φιλία

Κ.

[8-6-1922]

Τετάρτη απόγευμα

Αγαπητέ μου Τάκη,

Ήταν δέκα η ώρα σήμερα όταν γύρισα από το νεκροταφείο- πόσο είναι ήρεμη η ζωή εκεί, πόσο εμακάρισα τους γονείς μου· βρήκα το γραμματάκι σου να με περιμένει επάνω σε ένα τραπεζάκι· τόσο όμορφα γραμμένο, μου άλλαξε αμέσως την διάθεση μου κείνη. Είναι η ζωή η ίδια, η αγάπη· είναι μια δύναμη, όπως μια δύναμη είναι και ο θάνατος· και πόσο ευχάριστα δεχόμαστε και τον θάνατο αυτό όταν μας το δίνει η αγάπη. Σ αγαπώ, Τάκη, και θα σου το λέω πάντα, γιατί δεν υποφέρω την ερώτηση σου «μ' αγαπάς;». Σ αγαπώ με μία αγάπη ακατανόητη που με κάνει τόσο τολμηρή όσο και δειλή, που μου δίνει τόση χαρά όσο και πόνο.

Για μερικές στιγμές- άφησε να σου λέω ό,τι σκέπτομαι- θέλω να μη σε είχα απαντήσει, να μη σε είχα αγαπήσει... Πόσο ήμουν ήρεμη πρώτα, πόσο ελαφρές περνούσαν οι μέρες μου... Τώρα; Τώρα, αν αγάπησες σαν μένα, σκέψου με.

Βλέπω αυτή τη στιγμή το πρόσωπο σου συλλογισμένο όπως άλλοτε, όταν σου έλεγα κάτι παρόμοιο, και μάταια τα χέρια μου απλώνονται στο χλωμό φάντασμά σου. Γιατί να μην είμαι σιμά σου αυτή τη στιγμή! Θα σου φιλούσα τα μάτια έτσι δυνατά που όταν θ' άνοιγαν θα με κοιτούσαν δακρυσμένα. Ύστερα, καθισμένη κοντά σου, με το βλέμμα μου αφημένο στις πράσινες λάμπεις των ματιών σου, θα σου έλεγα πως όταν ήμουν παιδούλα ακόμα, θρεμμένη με όνειρα, πρόσμενα πάντα σένα στο ακρογιάλι της πατρίδας μου, στους κήπους της, στα βουνά της, σαν κάποια μυστηριώδη σκιά που θα μου έλεγε «μου φώναζες», κι ύστερα, κρατώντας με από το χέρι, θα με οδηγούσε σε ξένες χώρες.

Διαβάζω τα βιβλία σου, αρχίζοντας από όσα έχεις σημειώσει ότι προτιμάς, κι έτσι βρίσκω τις ιδέες σου μία μία.

Αγαπάς την πατρίδα μου, Τάκη, γιατί πέρασε σαν όνειρο μέσα στα παιδικά σου χρόνια και σου άφησε μιά ωραία ανάμνηση. Την αγαπώ κι εγώ μόνο γι' αυτό.

Ποιος ξέρει; ίσως να συναντηθήκαμε εδώ, γιατί το πατρικό μου σπίτι που τότε καθόμαστε, είναι κοντά στο ποτάμι, πιστεύω μάλιστα ότι μου είχες αφήσει κάποια ανάμνηση, αφού από τότε πάντα σ' αναζητούσα...ε;

Σε φαντάζομαι μικρούλη στις τρέλες σου πεισματάρη με τα περίεργα μάτια σου χαμηλωμένα... νομίζω πως θα ταιριάζαμε αν ήμαστε φίλοι τότε- αλλά τι τάχα, δεν είναι καλύτερα, αφού έχουμε μαζεμένα για τώρα όλα τα φιλιά;

Μαρίκα

Υ. Γ. Έχει βραδιάσει και λυπάμαι που σ' αφήνω· θα ήθελα να σου έστελνα κάτι πολύ περισσότερο από το γράμμα αυτό, την ίδια εμένα- με θέλεις;

Η επόμενη επιστολή είναι γραμμένη από την ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη τον μήνα Οκτώβριο. Εκείνη την περίοδο η σχέση τους έχει τερματιστεί. Ο Καρυωτάκης της ανακοινώνει πως πάσχει από σύφιλη και της ζητάει να χωρίσουν. Η Πολυδούρη του γράφει την παρακάτω επιστολή ζητώντας του να δώσουν μία ακόμη ευκαιρία στη σχέση τους.

[12-10-1922]

Αγαπημένε μου,

Θα σου διηγηθώ μια ιστορία πολύ πρωτότυπη σήμερα- και τι μιά απελπισμένη καρδιά δεν σκέπτεται, δεν αποφασίζει; Είναι η μοίρα σου πολύ βαριά... αλλά Θεέ μου! πόσο βαρύτερη είναι η δική μου... αν ήξερες... και να στεκόμαστε έτσι με άτονα τα χέρια, εμείς με την μεγάλη θέληση μέχρι του σημείου να ζούμε μια ζωή τόσο τυραννική... να γινόμαστε τα παιχνίδια της κάθε ημέρας που περνάει, της κάθε στιγμής. Άκουσε με, Τάκη μου, με την ήρεμη προσοχή που θα άκουες ένα φίλο σου, έναν δικό σου. Δεν έχω απέναντί σου τις ψεύτικες ντροπές, τις μικρές δειλίες, τους απάνθρωπους εγωισμούς μιάς κοινής ερωμένης. Είμαι η φίλη σου, με τη συνείδηση πως είμαι η μοναδική σου φίλη. Δεν είναι λόγια στιγμιαίας εξάψεως όσα θα σου ειπώ, πίστεψε με.

Έλα, Τάκη, να ζήσουμε μαζί... να ιδείς πόσο γλυκιά, πόσο ανακουφιστική θα 'μαι σε 'σένα. Δεν είναι δύσκολο μα καθόλου δύσκολο. Ξέρω όλα τα εμπόδια, όλες τις συνέπειες. Είμαστε φτωχοί και οι δύο, αλλά τι μ' αυτό; μήπως τώρα που είμαστε χωριστά δεν είμαστε φτωχοί

και χωρίς καμιά καμιά ελπίδα να γίνουμε πλούσιοι; Δύο δωμάτια μας φτάνουν. Θα εργάζομαι κι εγώ όχι βέβαια όπως τώρα στην Νομαρχία και στη θέση αυτή. Θα γράψω σε μια από τις βενιζελικές εφημερίδες από ένα μικρό αρθράκι- πιθανώς στο Βήμα- όπως κείνα που γράφει η «Μία», κόρη του Γαβριηλίδη στη Νέα Ημέρα. Θα παίρνω 400 δρχ. – 500 δρχ τον μήνα μέχρι ότου πάρω το δίπλωμα μου. Τότε θα κερδίσω πολύ περισσότερα. Δεν είναι όνειρα αυτά που σου γράφω γνωρίζω πολλούς δημοκρατικούς και μου είχαν προ καιρού προτείνει αυτό, αλλά δεν ήθελα να φύγω από την Νομαρχία που ήσουν και συ. Θα εργάζομαι σχεδόν σπίτι μου έτσι.

Ξέρω πως θέλεις τώρα ακριβώς να βοηθήσεις το σπίτι σου, αλλά θα το βοηθάς όπως και τώρα, αφού δεν έχει να γίνει καμιά μεταβολή. Παιδιά δεν θα κάνουμε, βέβαια- γελάς;-ω! είναι τόσο εύκολο και τόσο συνηθισμένο πράγμα αυτό σήμερα. Άλλωστε έχω δικούς μου γιατρούς που θα κάνουν το πάν για μένα. Ό,τι με κάνει να σκέπτομαι πολύ είναι ότι μπορεί να χάσεις το ταλέντο σου αλλά γιατί να γίνει αυτό; εμείς δεν θα έχουμε ούτε την οικογένεια ούτε τις παλιοασχολίες της. Δεν θα 'μια η γυναίκα κείνη που θα σου φέρει γύρω σου τις ενοχλητικές σκέψεις του οικοκυριού· όχι, θα 'μια η αιώνια ερωμένη σου. Δεν έχεις τίποτα στη ζωή σου να αλλάξεις κοντά μου. Έλα ακόμα Τάκη μου. Μπορώ κάτι ακόμη να προσφέρω στη ζωή σου. Ω! Αν ήξερες πόσο κακό μου κάνει να σκέπτομαι σύ, το ευγενικό εξιδανικευμένο πλάσμα με τη θεική ψυχή, φέρεσαι έτσι από ανάγκη στις ελεεινές ακάθαρτες γυναίκες πόσο κακό μου κάνει... πόσο κακό!... Δεν είσαι πια παιδάκι που θα ντρεπόταν· πες το στον πατέρα σου, δεν μπορεί, θα σε ακούσει. Τάκη, κάνε το, μην σκεφτείς τίποτα ανυπόστατα εμπόδια, δεν υπάρχει τίποτε. Προπαντός μη- σε εξορκίζω- μην σκεφτείς πως θα μου έκανες κακό. Ξέρεις ότι πως το μεγαλύτερο μαρτύριο που μπορώ να νιώσω είναι η κάθε στιγμή που περνά μακριά σου... Α! είναι ένα φοβερό, ατελείωτο μαρτύριο... Σιμά σου όλα θα 'ναι όμορφα... όλα καλά... Να υποφέρω κάτι τι... να μου επιτρέπεις να πονώ τον πόνο σου, είναι η ευτυχία, η μόνη ευτυχία που μπορώ να νιώσω... Ω! άκουσε με αγάπη μου· όποιον άλλον λόγο σου θα τον ακούσω μα όχι, μην μου προβάλλεις αυτό το τελευταίο- αν ήταν μονάχα αυτός!- μη θα πιστέψω πως δεν θέλεις να πλησιάσω τόσο πολύ στην ψυχή σου, πως δεν μ'αγαπάς.

Φοβάμαι μήπως σου φανώ αστεία με όλα αυτά· εν τούτοις, με όλα τα άλλα που μπορείς να πιστέψεις, πίστεψε ακόμα πως η αγάπη μου με κάνει ικανή να κάνω το πάν.

Μην μου απαντήσεις απερίσκεπτα· σκέψου πως σ' αγαπώ πολύ πολύ... ατελείωτα.

Μαρία

Η επόμενη και τελευταία επιστολή είναι από τον Κωνσταντίνο Καρυωτάκη προς την Μαρία Πολυδούρη. Δεν είναι μόνο τελευταία στη σειρά που παρατίθεται αλλά και τελευταία που έστειλε ο ίδιος στην ποιήτρια. Δεν γνωρίζουμε αν του απάντησε ποτέ η ίδια. Λίγο καιρό πριν την αυτοκτονία του στην πόλη της Πρέβεζας ο ποιητής στέλνει επιστολή στην Μαρία Πολυδούρη για να μάθει την κατάσταση της υγείας της.

[24-6-1928]

Δεσποινίς

Είναι μια εβδομάδα που βρίσκομαι εδώ ακόμη, και δεν έχω τίποτε άξιο λόγου για να σας πληροφορήσω.

Κάθομαι στο γραφείο και βλέπω μια λουρίδα θαλάσσης, ένα πλάτανο, ένα πηγάδι και διάφορα άλλα ασήμαντα πράγματα. Έγγραφα υπάρχουν φύρδην-μίγδην στα συρτάρια. Ευτυχώς δεν έρχονται νέα, ακόμη και δεν θέλω να θίξω τα κακώς κείμενα παλιά. Περιμένω λοιπόν να έρθει το μεσημέρι. Αφού γευθώ τον επιούσιον στο μοναδικό εστιατόριο της πόλεως, θα κοιμηθώ, έπειτα θα ξαναέλθω εδώ στο δημόσιο άσυλο, θα ξαναφύγω, θα κάνω ένα λυσσαλέο περίπατο στην προκουμαία και τέλος θα έχω την σπάνια τύχη να φάω για δεύτερη φορά. Έτσι θα περάσει κατά τον ενδοξότερον τρόπο και η σημερινή ημέρα, ακριβώς όπως επέρασαν και οι προηγούμενες, όπως θα περάσουν κι εγώ δεν ξέρω πόσες ακόμη μέρες.

Η Πρέβεζα είναι ένα άσχημο χωριό. Χτισμένη σε ένα επίπεδο χαμηλότερο σχεδόν, από τη θάλασσα, δεν φαίνεται, θαρρείς πως κρύβεται από την ντροπή για τα χάλια της. Τα σπίτια, τουρκόσπιτα του χειρίστου είδους, άρχισαν να έχουν αρχαιολογική αξία. Ξεπετιούνται εδώ κι εκεί, καθένα όπου το 'σπείρε ο σπιτονοικοκύρης του ώστε οι δρόμοι που σχηματίζονται κατά σύμπτωση εν τω μεταξύ, να μην ξέρεις πόθε αρχίζουν και που οδηγούν. Κανένας άλλωστε δεν είναι μακρύτερος από 30 μέτρα κι όλοι έχουν τενεκεδένιες πινακίδες με μεγαλειώδη όνοματα: οδός Γαλλίας, οδός Γεωργίου Α', οδός Μεγάλου Αλεξάνδρου, κλ, κλ.

Όσο για τους κατοίκους, α! αυτοί είναι πρωτεξάδελφοι του Μπαρμπαγιώργου: «Ελιές, ψιλιάς, καλιές».

Αρκετά για την ωραία Πρέβεζα, Σεις τι γίνεσθε; Ελπίζω να είσθε προσεχτική στη διαίτά σας και να κάνετε, κατά το δυνατόν, αυτά που σας λένε οι γιατροί, μολονότι ξέρω πόσο σας είναι δύσκολος κάθε περιορισμός. Στην αρρώστια αυτή, γίνεται καλά μόνον εκείνος που αποφασίζει

να γίνει καλά, και οι μικρότερες παρεκτροπές από την ορισμένη θεραπεία έχουν συνήθως τα χειρότερα αποτελέσματα.

Πρέπει όμως να φροντίσετε με κάθε τρόπο να φύγετε από αυτού μέσα.

Αν δεν κουράζεσθε μου γράφετε λίγες λέξεις.

Με πολλούς χαιρετισμούς

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Στην συγκεκριμένη ενότητα θα παρατεθούν ορισμένα ποιήματα της Μαρίας Πολυδούρη. Δίπλα από κάθε ποίημα της θα υπάρχει άλλο ένα το οποίο κατά κάποιο τρόπο μοιάζει με το πρώτο. Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια παράθεσης ποιημάτων που μοιάζουν με αυτά της Πολυδούρη από πολλές απόψεις. Αρχικά συμφωνούν σε αριθμό λέξεων και στον τονισμό τους. Έπειτα προσπαθούν να την μιμηθούν από άποψη μορφής και τέλος αρκετές ομοιότητες υπάρχουν και από άποψη περιεχομένου. Τα ποιήματα παρατίθενται παρακάτω:

ΕΛΑ ΓΛΥΚΕ...

Έλα , γλυκέ, κι αν φτάνει η νύχτα
και το σκοτάδι δεν σ'αρέσει
αστέρινο θαμπό στεφάνι
η αγάπη μου θα σου φορέσει.

Στο ταραγμένο μέτωπό σου
αργά τα δάχτυλα θα σύρω
κι ό,τι είναι πάθος στην καρδιά σου
θ' ανθίσει δάκρυα και μύρο.

Θα σου καρφώσω ένα λουλούδι
τ' όνειρο πάνω στην καρδιά σου,

MEINE ΕΔΩ...

Μείνε, εδώ κι ας φύγει η μέρα
και το φεγγάρι δεν φωτίζει
αιθέρια, γλυκιά αγάπη
η αγκάλη σου θα μου χαρίζει.

Στα δακρυσμένα σ'αγαπώ σου
ξανά τα όνειρα γυρίζουν
κι όλα τα λάθη της ζωής μου
λουλούδια, μύρα θα ανθίζουν.

Θα μου μιλήσεις για τραγούδια
για αγάπη μέσα στην ψυχή σου

θα πλέξω τα ξερά τα φύλλα
με τα κατάχλωρα μαλλιά σου.

Το δέσμιο πόθο μου θ' αφήσω,
μια πεταλούδα ναρκωμένη,
κι έτσι στα χείλη σου θα νιώσεις
κάτι σα γύρη να σου μένει.

Έλα, γλυκέ κι ας φτάσει η νύχτα.
Θα φέγγει η νιότη σου με θλίψη
το σκοτεινό να υφαίνω πέπλο
που ηδονικά θα με καλύψει.

θα με κοιτάς, γλυκά τα λόγια
αχ, με πικραίνει η φυγή σου.

Το μάταιο πόνο μου θα σβήσω
σαν παραμύθι ξεχασμένο
κι όταν τα χέρια μου θα αγγίξεις
ξανά εγώ θα σε προσμένω.

Μείνε, εδώ κι ας φύγει η μέρα
θα έρθει η αγάπη μου που καίει
την αγκαλιά να νιώσω τώρα
που το άρωμα σου αποπνέει.

Το τελευταίο τραγούδι μου
το άγραφο, θ ανατείλει
απ' των ματιών τη δύση.

Το τελευταίο τραγούδι μου
παρθένο θ' αναβρύσει
στα πέτρινα μου χείλη.

Ακόμα έχω το ρόδισμα
του πυρετού την όψη,
φίλοι, και σας πλανεύει.

Ακόμα ένα άνθος τ' όνειρο
το μύρο του ασωτεύει.
(Και τ' άνθος το 'χουν κόψει.)

Ακόμα σ' ένα φίλημα,
σ' ερωτικό μεθύσι
τα χείλη μου προσφέρω.

Μα δεν βλέπετε τ' Όραμά
και μόνο εγώ δεν ξέρω
πως μ' έχει πια κερδίσει.

Κεντήστε με ροδάγκαθα

Το ξεχασμένο αστέρι σου
το οποίο, θα μου θυμίσει
αχ των φιλιών τη χάρη.

Το ξεχασμένο αστέρι σου
εκείνο θα αναβλύσει,
ολόγιομο φεγγάρι.

Για στάσου ήρθε η άνοιξη
του Απριλιού η μοίρα
πάντα αυτή μαγεύει.

Για στάσου τώρα κοίτα με
το όνειρο ζωντανεύει
και των φιλιών σου η αλμύρα.

Έρθανε τότε κύματα
σ' ερημική αγάπη
τα μάτια μου δακρύσαν.

Μα αν καίγονται τα όνειρα
πως τότε αυτά μιλήσαν
και μου 'παν για απάτη;

Συγχώρα τον καρδούλα μου

τη νεανική καρδιά μου,
μήπως και την ξυπνήστε.
Νερό κι αίμα αν θ' ανάβρυζε
το τέλος λησμονήστε.
Ακόμα είναι μακριά μου!

Το τελευταίο τραγούδι μου
θα'ρθει να σας ξαφνιάσει
στο δειλινό το λαύρο,
σαν ένα κακό μήνυμα
που στην σιωπή το μαύρο
φτερό που θα τανύσει.

η τολμηρή ματιά του
θέλει και με πληγώνει.
Ψυχή και σώμα εγώ έδωσα
ο πόνος με σκοτώνει
Ξανά είμαι μακριά του!

Το ξεχασμένο αστέρι σου
ξανά θα σου θυμίσει
το φλογερό μου πάθος
αν ήσουν πόνος δυνατός
και με νικά το λάθος
το σώμα θα ποτίσει.

Όλα είναι ωραία·

όλα είναι αγάπη κι αγάπης πόθος
τα ξέφυλλά.

Τόσο είναι ωραία καθώς πεθαίνουν
τόσο μοιραία
και σιωπηλά.

Έχω μια χάρη.

Στην άνθησή μου φορώ στεφάνι
το μαρασμό.

Έχω μία χάρη. Τί μου 'χουν δώσει
και μου 'χουν πάρει
το γιορτασμό;

Γιατί πεθαίνω

γίνομαι ωραία, γίνομαι η αγάπη
που την ποθούν.

Κι όλο πεθαίνω. Γύρω μου τ' άνθη
να τα πληθαίνω
να μαραθούν!

Χάρμα κι ο πόνος.

Ήρθε ένα αστέρι·

ήρθε μια αχτίδα, κι αχτίδας πόνος
ο μαρασμός.

Τώρα όλα αλλάζουν αφού φωνάζουν
ένα καρτέρι
ο χωρισμός.

Θέλω ένα χάδι.

Στη θύμηση σου ξαναγυρνάει
ο σπαραγμός.

Θέλω ένα χάδι. Τι σου 'χω κάνει
ψυχής ψεγάδι
ο στεναγμός.

Εδώ σωπαίνω

ζητάω αγάπη, ζητάει η ελπίδα
μία φυγή.

Κι όταν σωπαίνω, όλη μου η πίστη
αυτή μαθαίνει
μια προσευχή!

Τέλμα η αγάπη.

Στο βλέφαρό μου λάμπει το δάκρυ
του σπαραγμού.

Χάρμα κι ο πόνος κι ας αξιώθη
να γίνει θρόνος
του στοχασμού.

Έχω μία φλόγα
και πλάι η καρδιά σου, βουβή ικεσία,
μου τη ζητά.

Έχω μία φλόγα και δε μου ανήκει.
-Τη μοίρα ευλόγα,
δεν απατά.

Αυτή είναι η μοίρα
που μ' ομορφαίνει, αυτή είναι η φλόγα
του εξιλασμού.

Αυτή είναι η μοίρα μου· μη μ' αγγίζεις.
Φορώ τα μύρα
του χωρισμού!

Όλα είναι ωραία·
όλα είναι αγάπη κι αγάπης πόθος

Το άγγιγμα σου θέλει την θλίψη
της μοναξιάς.

Τέλεσμα η αγάπη, δεν θα ξανάρθει
κυλάει δάκρυ
της λησμονιάς.

Ήρθες μία ώρα
και η φωνή σου, ψυχρή προδοσία
που με πονά.

Ήρθες μια ώρα και δεν με φιλούσες.
Ας κλαίει το τώρα
πια δυνατά.

Εκεί, ήρθες πάλι
και μ' αγκαλιάζεις, εκεί ήρθε η σκέψη
ο στεναγμός.

Εκεί, ήρθε η πάλη, που δεν μ' αφήνει
Κοίτα τον πάλι
τον μαρασμό!

Ήρθε ένα αστέρι·
ήρθε μια αχτίδα, κι αχτίδας πόνος

τα ξεφυλλά

Τόσο είναι ωραία καθώς πεθαίνουν

τόσο μοιραία

και σιωπηλά.

ο μαρασμός.

Τώρα όλα αλλάζουν αφού φωνάζουν

ένα καρτέρι

ο χωρισμός.

ΚΟΝΤΑ ΣΟΥ

Κοντά σου δεν αχούν άγρια οι ανέμοι.

Κοντά σου είναι η γαλήνη και το φως.

Στο νου μας τη χρυσόβερghν ανέμη

ο ρόδινος τυλιέται στοχασμός.

Κοντά σου η σιγαλιά σα γέλιο μοιάζει

που αντιφεγγίζουν μάτια τρυφερά

κι αν κάποτε μιλάμε, αναφτεριάζει,

πλάι μας κάπου η άνεργη χαρά.

Κοντά σου η θλίψη ανθίζει σα λουλούδι

κι ανύποπτα περνά μες στη ζωή.

Κοντά σου όλα γλυκά κι όλα σαν χνούδι,

ΦΑΝΤΑΣΟΥ

Φαντάσου, ακούν οι ήχοι τους καημούς.

Φαντάσου όλη η ψυχή μου είναι πιά

στο φως σου που μου καίει τους στεναγμούς

η αύρα σου ζητάει αγκαλιά.

Φαντάσου, η μοναξιά μου φεύγει χαμένη

και μουρμουρίζει ήττα που πονά.

Κι αν ήθελε εμένα τελειωμένη

εσύ μου δίνεις τα όνειρα ξανά.

Φαντάσου η ψυχή γεμίζει και ζητάει

το ατέρμονο μεθύσι της καρδιάς.

σα χάδι, σα δροσούλα σαν πνοή.

Φαντάσου ένα τραγούδι που μεθάει

σαν κύμα σε στιχάκι μιας βραδιάς.

ΓΙΑΤΙ Μ' ΑΓΑΠΗΣΕΣ

Δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες

στα περασμένα χρόνια.

Και σε ήλιο, σε καλοκαιριού προμάντεμα

και σε βροχή, σε χιόνια,

δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες.

Μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου

μια νύχτα και με φίλησες στο στόμα,

μόνο γι' αυτό είμαι ωραία σαν κρίνο
ολάνοιχτο

κι έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα,

μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου.

Μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν

με την ψυχή στο βλέμμα,

περήφανα στολίστηκα το υπέρτατο

της ύπαρξης μου στέμμα,

μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν.

ΞΑΝΑ Μ' ΑΓΚΑΛΙΑΣΕΣ

Σε προσδοκώ γιατί ξανά μ' αγκάλιασες

σε ονειρεμένα μέρη.

Και το βλέμμα σου μαγευτικό υπέρτατο

που πιά κοσμεί αστέρι

σε προσδοκώ γιατί ξανά μ' αγκάλιασες.

Τώρα ξανά σε δέχτηκε η ζωή μου

μια μέρα που με στόλισες λουλούδια

τώρα ξενυχτά μια αγάπη τρυφερή ατέρμονη

κι εσύ μου γράφεις στην καρδιά τραγούδια.

Τώρα ξανά σε δέχτηκε η ζωή μου.

Τώρα ξανά τα χέρια σου με κόσμησαν

με της ζωής την λήθη,

ανήμπορη στον έρωτα τον αβάσταχτο

της ελπίδος παραμύθι.

Μόνο γιατί όπως πέρναα με καμάρωσες
 και στη ματιά σου να περνάει
 είδα τη λυγερή σκιά μου, ως όνειρο
 να παίζει, να πονάει,
 μόνο γιατί όπως πέρναα με καμάρωσες.

Γιατί δισταχτικά σα να με φώναζες
 και μου άπλωσες τα χέρια
 κι είχες μέσα στα μάτια σου το θάμπωμα
 -μια αγάπη πλέρια
 γιατί δισταχτικά σα να με φώναζες.

Γιατί μόνο γιατί σε σένα άρεσε
 γι' αυτό έμεινεν ωραίο το πέρασμα μου.
 Σα να μ' ακολουθούσες όπου πήγαινα,
 σα να περνούσες κάπου εκεί σιμά μου.
 Γιατί, μόνο γιατί σε σένα άρεσε.

Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα,
 γι' αυτό η ζωή μου εδόθη.

Τώρα ξανά τα χέρια σου με κόσμησαν

Τώρα ξανά είμαι άνθος πιο ολόλευκο
 και στη ζωή σου, δεξ, κατέχω
 θέση στη λαμπερή καρδιά σου,
 σε βρήκα, σε προσέχω

Τώρα ξανά είμαι άνθος πιο ολόλευκο

Ξανά νοσταλγικά σα να με κοίταζες
 όταν πονούσαν τα άστρα
 και δάκρυα τότε στην ψυχή σου, αχ έσταξαν
 για ονείρου κάστρα.

Ξανά νοσταλγικά σα να με κοίταζες.

Τώρα ξανά εσύ μου δίνεις νόημα
 στη ζωή ήταν μοιραία η αγκαλιά σου.
 Κι όταν γλυκοκοιτούσες ό,τι ήθελα
 ό,τι ζητούσες ήμουν εγώ κοντά σου.
 Τώρα ξανά εσύ μου δίνεις νόημα

Τώρα ξανά μ' αγκάλιασες, λυτρώθηκα
 για σε η ψυχή μου εισπνέει

Στην άχαρη ζωή την ανεκπλήρωτη
μένα η ζωή πληρώθη.

Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα.

Μονάχα για τη διαλεχτήν αγάπη σου
μου χάρισε η αυγή ρόδα στα χέρια.

Για να φωτίσω μια στιγμή το δρόμο σου
μου γέμισε τα μάτια η νύχτα αστέρια,
μονάχα για τη διαλεχτήν αγάπη σου.

Μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες
έζησα, να πληθαίνω
τα ονειράτά σου, ωραίες που βασίλεψες
κι έτσι γλυκά πεθαίνω
μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες

ΣΤΡΟΦΕΣ

Καλέ μου, η Άνοιξη έφτασε. Τα βράδια με
πλανά
πως παίζει στο παράθυρο τη φωτεινή της
σάρπα.

τα όνειρα ψυχή μου ανυπέρβλητα
κοίτα η ψυχή πως κλαίει.

Τώρα ξανά μ' αγκάλιασες, λυτρώθηκα

Ανάσα που ' ναι τολμηρή καρδιά μου
σε όνειρο μιας νύχτας κράτα την τώρα

Να μου γεμίζεις με φιλιά την αύρα μου
την έδωσα την θλίψη της στιγμής στην ώρα.

Ανάσα που ' ναι τολμηρή καρδιά μου.

Αγάπη, εσύ πόσο μοιραία μ' αγκάλιασες
θέλησα να σωπαίνω
τα αινίγματα σου, μοιραίες που τα έλυσα
και τώρα για σε πληθαίνω
αγάπη, εσύ πόσο μοιραία μ' αγκάλιασες

ΣΤΙΓΜΕΣ

Ψυχή μου, το όνειρο έφυγε. Το νιώθω με
πονά,
πια κοίτα με, ανάσαινε στην μαγική μας
νύχτα.

Κι αν ξαγρύπνησες δειλά πια τραγουδώ ξανά

Μα τα μεσάνυχτα γροικώ που φευγαλέα
περνά

το θλιβερό τραγούδι σου στη νυμφική τους
άρπα

Καλέ μου, όλα γυρεύουνε γλυκά να με
κοιμίσουν

και να μου πουν πως έσβησες για πάντα από
τη γη.

Μα όλα, χωρίς να θέλουνε, σένα θα μου
θυμίσουν

κι ανίδεα θα μου κάνουνε τη νοσταλγία
πληγή.

Καλέ μου, πως απόσβησε παντοτινά η ματιά
σου

από τον Ήλιο που άλλοτε μ' αγάπη μου 'χες
δείξει;

Πως έγινε έτσι, να βρεθώ τόσο πολύ μακριά
σου

κι ο ήλιος σου εχθρός να μου γένει, σκοτάδι
να με πνίξει;

Πριν από σένα πέθαναν όσα μου 'χες ταμένα
κι ύστερα χάθηκαν και συ μαζί τους, το πιο

ωραίο.

την χαρωπή καρδούλα μου στην προσευχή
σου ζήτα.

Ψυχή μου, τώρα δακρύζουνε πικρά και με
πονούνε

για να με δουν πως στόλισα τον κόσμο με ένα
γκι.

Αχ τώρα, ζητώ να γίνουμε ένα κι ας το πούνε
την ανάσα σου, εσύ δως μου και φίλησε μου
γη.

Ψυχή μου, πια μαράθηκε παροδικά η ευχή
σου

κι είναι άστρο πια άψυχο μ' αχτίνες που δεν
λάμπουν.

Δεν ξέχασα τότε, πιά πονά η φθονερή σιωπή
σου.

κι αν ήρθε η ζωή ,δεν την θέλω, τα χέρια της
δεν γιαίνουν.

Και πονούν όσα έφυγαν ότι 'χες συ δοσμένο
με έρωτα ψεύτικο που δεν ανθίζει, τον πιο
μοιραίο.

Ήσουν αγέρας άγριος και πια φεύγω, δεν
προσμένω

Ένας κυκλώνας γύρω μου τα πάντα έχει
θαμμένα

και με έχει αφήσει ζωντανή μόνον για σε να
κλαίω.

ΠΑΝΤΑ ΓΥΡΙΖΩ

Πάντα γυρίζω εκεί προς τα χαράματα
της όμορφης αγάπη μας. Μην τύχει
φοβάμαι, το μοιραίο να συντύχει
και φύγουν για τ' αγύριστα περάματα.

Θαρρώ ζωή της δίνω ανακαλώντας
τα πρωτινά φεγγοβολήματα της,
το ανόθευτο μεθύσι μας κοντά της,
τα δώρα της περίσσια σπαταλώντας.

Κι αναζητώ το βλέμμα σου γεμάτο
μιάν αφοσίωση αστέρευτη, σαν έννοια,
σαν έλξη να 'ταν όλο μαγνητένια,
τόσο όμορφο ήταν, τόσο γεμάτο.

Αχ! Ο κρυφός καημός που μου κρατάει
τη σκέψη σκλαβωμένη στο πρωτάνθι,
ενώ γύρα μας περισσεύουνε τα άνθη

Και... δεξ κλαίει αγάπη αληθινή, τώρα για
άνδρα ωραίο.

ΤΩΡΑ ΔΑΚΡΥΖΩ

Τώρα δακρύζω εδώ μπρος σε πανέμορφα
του έρωτα σημάδια. Σε είδα,
κοιτάζω, το ταξίδι την πυξίδα
και κλαίω ανήμπορα, αγέρωχα.

Πιστή καρδιά σε σένα βυθισμένη
τα φανερά ξενοαγγιγματά σου
το ατέρμονο ταξίδι σου, φαντάσου
την μοίρα μου χαρίζω πληγωμένη.

Κι ακολουθώ με στέμμα μου αγκαθένιο,
η απαξίωση αγιάτρευτη, πιά τέλμα,
τα κρίνα, δεξ, μαράθηκαν με αίμα
κοίτα, άγγιξε, τώρα κρίνο μοιάζει αγκαθένιο.

Δες! Ο βουβός χαμός, πια με κερδίζεις
η θλίψη μπαλωμένη στην καρδιά μου,
Εσύ φεύγεις και ζητώ την χαρά μου
και ανήμπορη από πάντα με ορίζεις.

που αμέριμνα η αγάπη μας σκορπάει.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ/ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην συγκεκριμένη εργασία προσπαθήσαμε να εστιάσουμε στο έργο των δύο ποιητών που υπάγονται λογοτεχνικά στην δεκαετία του '20. Πέρα όμως από την μελέτη των έργων τους, κύριος στόχος ήταν η εύρεση και η ανάλυση ορισμένων ποιημάτων τα οποία θα αποδεικνύουν την σημασία της ερωτικής σχέσης που υπήρχε μεταξύ τους. Για να γίνει όμως πιο κατανοητό και οικείο το έργο των δύο ποιητών αναφέρθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο οι συνθήκες που επικρατούσαν κατά την περίοδο του 20^{ου} αιώνα στην Ελλάδα. Μέσα σε αυτό παρουσιάζονται ορισμένοι ποιητές οι οποίοι έκαναν την παρουσία τους αισθητή με το έργο τους την περίοδο αυτή.

Μέσα σε αυτούς τους ποιητές αναφέρεται και ο ποιητής Κωνσταντίνος Καρυωτάκης ο οποίος έχει χαρακτηριστεί ως το «μεταίχμιο» ανάμεσα στην παραδοσιακή και μοντέρνα ποίηση. Είναι εκείνος ο οποίος επηρεάστηκε από τους Γάλλους ποιητές Μπωντλαίρ, Λαφόργκ, Μωρέας αλλά και από Έλληνες ποιητές όπως ο Καβάφης (υιοθετώντας κυρίως τον ρεαλισμό και την τραγικότητα του) ο Μαλακάσης, ο Ουράνης, ο Πορφύρας και ο Φιλυράς. Το έργο του μπορεί να χαρακτηριστεί ως δείγμα νεοσυμβολιστικής ποίησης. Ο ίδιος αποτυπώνει μια μελαγχολία, η οποία γεννάει μια τάση φυγής και απομάκρυνσης με ένα σκοτεινό και υπαινικτικό ύφος.

Επίσης ο ποιητής ταυτίζεται με τον νεωτερικό αντιήρωα. Έντονο είναι το στοιχείο του συμβολισμού, με σύμβολα που αποδίδουν το θάνατο, τη φυγή και την αποστροφή από την πραγματικότητα. Ο θάνατος και η φυγή είναι χαρακτηριστικό του αντιήρωα στην νεωτερική αντίληψη για την τέχνη. Μόνο που στην περίπτωση του Καρυωτάκη, αυτή η νεωτερικότητα πηγαίνει ένα στάδιο παραπέρα. Αυτό συμβαίνει γιατί αντικείμενο της λογοτεχνικής παραγωγής γίνεται η ίδια του η αυτοκτονία. Μέσα σε ένα κλίμα μυστηρίου αντίστοιχο με αυτό που

χαρακτηρίζει την ποίηση του, ο Καρυωτάκης δίνει τέλος στην ζωή του, δημιουργώντας κατά πολλούς αναλυτές την τέταρτη ποιητική του πράξη.

Πέρα όμως από τον ποιητή Κωνσταντίνο Καρυωτάκη μελετήσαμε και το έργο της ποιήτριας της άδοξης χαμένης ομορφιάς Μαρίας Πολυδούρη, η οποία έφυγε από την ζωή και αυτή σε μικρή ηλικία. Το ποιητικό της έργο εντάσσεται στο ρεύμα του μετασυμβολισμού. Δύο βασικά θέματα κυριαρχούν στην ποίηση της και αυτά είναι ο έρωτας και ο θάνατος. Η Μαρία Πολυδούρη γράφει όπως το προσωπικό της ημερολόγιο χωρίς να την ενδιαφέρει να βρει μια σπάνια λέξη για να εντυπωσιάσει τον αναγνώστη. Εκείνο που πραγματικά επιδιώκει μέσω της ποίησης της είναι να εκφράσει τα συναισθήματα που την διακατέχουν την ώρα της συγγραφής της, να προσδώσει δηλαδή στο δημιούργημα της μια απaráμιλλη λυρικήτητα. Η δημιουργική ποιητική της φαντασία, ενισχυμένη από την λογοτεχνία του αισθητισμού, της επιτρέπει να ενεργοποιήσει τις εκφραστικές της δυνάμεις και να διευρύνει τα όρια που έχει η εμπειρία του κόσμου. Η ζωή αποτελεί για την ίδια ένα έργο τέχνης και με το ποιητικό χάρισμα της εξομολόγησης εκφράζει την ουσία μιας καλλιτεχνικής μεταστοιχείωσης που δικαιώνει την ύπαρξη της.

Το τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας καταφέρνει να προβάλλει τα έντονα συναισθήματα που είχαν οι δύο ποιητές ο ένας για τον άλλον. Υπάρχει δηλαδή ένα μέρος του ποιητικού τους έργου στο οποίο και οι δύο εκφράζουν αυτά που έχουν νιώσει για την άδοξη ερωτική τους σχέση. Στην νεοελληνική λογοτεχνία η περίπτωση των δύο ποιητών αποτελούν εύστοχα παραδείγματα στα οποία ο αναγνώστης γοητεύεται όχι μόνο από την ποίηση τους αλλά και από την ίδια την προσωπική τους ζωή. Έβλεπαν δηλαδή αυθόρμητα ή συνειδητά τη ζωή τους σαν ένα έργο τέχνης, δηλαδή σαν μία έκφραση προσωπικής εμπειρίας. Η ζωή και τα πάθη που πέρασαν οι δύο ποιητές τους καθιστούν ως τους πιο εμβληματικούς εκπροσώπους της γενιάς του '20. Οι ιδέες τους, οι απεγνωσμένοι έρωτες, το πρόωρο τέλος τους είναι στοιχεία τα οποία επηρεάζουν την δημιουργία του έργου τους αλλά και την πρόσληψη του.

Η διασημότητα που γνώρισε η σχέση των δύο ποιητών αποτέλεσε βασικός λόγος για την παραμέληση του έργου της ποιήτριας από την φιλολογική κριτική. Συνήθως οι πιο πολλοί κριτικοί δεν εστιάζουν στους ποιητές της γενιάς του 20, αναφέρονται μονάχα στο έργο του Καρυωτάκη παραμελώντας έτσι αρκετά και τους άλλους εκπροσώπους της γενιάς αυτής. Με άλλα λόγια το ειδύλλιο των δύο ποιητών μπορεί από την μία να βοήθησε την Πολυδούρη να βρει το προσωπικό της δρόμο αλλά όταν συγκρίνεται με το έργο του Καρυωτάκη τοποθετείται από την κριτική αποκλειστικά στο δικό του δημιουργικό πεδίο. Κάτι τέτοιο βέβαια δεν ισχύει.

Μπορεί ο Καρυωτάκης να είναι πράγματι η μορφή που εμφανίζεται αρκετές φορές στην ποιητική της μορφή αλλά αυτό συμβαίνει γιατί κατείχε τον κορυφαίο ρόλο που διαδραματίζει στην συναισθηματική και ψυχική της κατάσταση.

Η παρούσα διπλωματική θέλει να τονίσει τον διαχωρισμό αλλά και ταυτόχρονα την ένωση των δύο ποιητών. Ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης ήταν από τους σημαντικότερους ποιητές της νεοελληνικής λογοτεχνίας καθώς έγραψε εξαιρετικές ποιητικές συνθέσεις. Από την άλλη η Μαρία Πολυδούρη επηρεασμένη από την ποίηση του δημιούργησε τον δικό της δρόμο πάνω στον οποίο έγραψε για τα βιώματα της και για όλα αυτά που ήθελε να εκφράσει στην ποίηση της με έντονη λυρικήτητα. Είναι δύο διαφορετικοί ποιητές με ξεχωριστό ποιητικό έργο. Αυτό το οποίο τους ενώνει είναι η σχέση που είχαν μεταξύ τους η οποία διήρκησε λίγο κι έληξε άδοξα. Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας αυτής αναλύονται τα ποιήματα που έγραψε ο ένας για τον άλλον τα οποία χαρακτηρίζονται από έντονη λυρικήτητα. Τα ποιήματα αυτά κατακλύζονται από πληθώρα συναισθημάτων που μαρτυρούν την σημασία της σχέσης αυτής και για τους δύο ποιητές. Μάλιστα απόδειξη των αμοιβαίων συναισθημάτων τους αποτελούν και οι επιστολές που έχουν γράψει κατά την διάρκεια της σχέσης τους. Σε μία από αυτές οι οποίες παρατίθενται στο τελευταίο κεφάλαιο ,ο Κωνσταντίνος Καρυωτάκης γράφει στην Μαρία Πολυδούρη «Πονώ επειδή σ'αγαπώ περισσότερο από όσο εφαντάστηκα ότι μπορούσα ποτέ να αγαπήσω.»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Άγρας, Τ. (1930). *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Μαρία Πολυδούρη*. Αθήνα
- Άγρας, Τ. (1981). « *Ο Καρυωτάκης και οι 'Σάτιρες'*» Κριτικά Β', επιμ. Κώστας Στεργιόπουλος, Αθήνα: Εκδόσεις Ερμής
- Άγρας, Τ. (1993). *Ο Καρυωτάκης και οι Σάτιρες*. Αθήνα: Εκδόσεις Εστία
- Αράγης, Γ. (2006). *Η μεταβατική περίοδος της ελλαδικής ποίησης. Η σταδιακή εξέλιξη από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους έως το 1930*. Αθήνα
- Αργυρίου, Α. (2002). *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψη της στα χρόνια του Μεσοπολέμου*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη
- Αργυρίου, Α. (2007) «*Αναψηλάφηση Καρυωτάκη*», (σ. 27-37), στο Κ. Γ. Καρυωτάκης, *Τα ανοιχτά προβλήματα της ποίησης και της ζωής του*. Αθήνα
- Βαγέννας, Ν. (1994). *Κριτικές Μελέτες για την νεοελληνική γραμματεία*. Αθήνα: Εκδόσεις Στιγμή
- Βαγέννας, Ν (2005). *Η παραμόρφωση του Καρυωτάκη*. Αθήνα: Ινδίκτος
- Βαλέτας, Γ.(1959). *Άπαντα*. Αθήνα :Εκδόσεις Κολλάρος
- Βαρίκας, Β. (1958). *Κ. Βάρναλης, Κ. Καρυωτάκης*. Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον
- Βάρναλης, Κ. (1956-1958). *Άπαντα*, Αθήνα
- Βελουδής, Γ. (1917). *Γιάννη Ρίτσου Επιτομή. Ιστορική ανθολόγηση του ποιητικού έργου*. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος
- Βρισιμιτζάκης, Γ. (1975). *Το έργο του Κ.Π. Καβάφη*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος
- Γρυπάρης, Ι.(1952). *Άπαντα τα πρωτότυπα με τα μικρά μεταφράσματα* .Αθήνα :Εκδόσεις Πηγή
- Δάλλας, Γ. (1974). *Καβάφης και ιστορία. Αισθητικές λειτουργίες*. Αθήνα: Εκδόσεις Ερμής
- Δημάκης, Π. (1974). *Η ποίηση του Σεφέρη*. Αθήνα
- Δημαράς, Κ.Θ. (1983). *Ιστορία της Νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: εκδόσεις Ίκαρος

- Ζέγγελη, Κ. (1993). *Τρεις γυναίκες τρία έργα*. Αθήνα
- Ζωγράφου, Λ. (1961). *Εισαγωγή στα Άπαντα της Μαρίας Πολυδούρη*. Αθήνα: Εστία
- Θασίτης, Π. (1963). *Γύρος στην ποίηση*. Αθήνα
- Θέμελης, Γ. (1959). *Νεοέλληνες λυρικοί*. Αθήνα
- Θέμελης, Γ. (1970). *Η ποίηση του Καβάφη. Διαστάσεις κι όρια*. Θεσσαλονίκη
- Θεοτοκάς, Γ. (1938) *Νεοελληνικά Γράμματα*, Κ. Γ. Καρυωτάκης, Ποιήματα .Αθήνα
- Καβάφης, Κ.Π. (1949). *Ποιήματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος
- Καραντώνης, Α. (1935). *Η επίδραση του Καρυωτάκη στους νέους*. Αθήνα
- Καραντώνης, Α. (1957). *Ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης*. Αθήνα
- Καραντώνης, Α. (1961). *Μαρία Πολυδούρη, Άπαντα*. Αθήνα: Εκδόσεις :Νέα Εστία
- Καραντώνης, Α. (1976). *Η ποίηση μας μετά τον Σεφέρη*. Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη
- Καργιώτης, Δημήτρης. (2018) «*Ο Καρυωτάκης και η περίπτωση της ποίησης*», (σ. 73- 96), στο *Κριτικά δοκίμια για την νεοελληνική λογοτεχνία*, Πάτρα
- Καρβέλης, Τ. (1998). *Από την παραδοσιακή στην νεωτερική ποίηση: Μαλακάσης- Καρυωτάκης- Σεφέρης*. Πρέβεζα
- Καψάλης, Δ. (1997). *Μπαλάντες και Περιστάσεις*. Αθήνα
- Καψωμένος, Ε.Γ.(1975). *Η συντακτική δομή της ποιητικής γλώσσας του Σεφέρη*. Θεσσαλονίκη
- Καψωμένος Ερ. Γ. (1969). *Εισαγωγή στην λυρική σκέψη του Σικελιανού*. Γιάννενα
- Κοκόλης, Ξ.Α. (1975). *Πίνακας λέξεων των «Ποιημάτων» του Γιώργου Σεφέρη*. Αθήνα
- Κόκολης, Ξ. Α. (1976). *Πίνακας λέξεων των 154 ποιημάτων του Κ.Π. Καβάφη*. Αθήνα: Εκδόσεις Ερμής
- Κόρφης, Τ. (1974). *Ρώμος Φιλυράς. Συμβολή στη ζωή και στο έργο του*. Αθήνα
- Κουσουλάς, Λ. (1988). *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Εκδόσεις ΟΕΔΒ
- Κριναίος, Π. (1930). «*Γύρω από ένα βιβλίο. Κ. Ουράνης και ΣΙΑ*». Αθήνα

- Λεοντάτης, Β. (1973). *Θέσεις για τον Καρυωτάκη*. Αθήνα
- Λιγνάδης, Τ. (1971). *Το Άξιον εστί του Ελύτη. Εισαγωγή, σχολιασμός, ανάλυση*. Ψυχικό
- Λορεντζάτος, Ζ. (1988), *Ο Καρυωτάκης*. Αθήνα: Εκδόσεις Δομός
- Μαλακάσης, Γ.(1964). *Άπαντα*. Αθήνα
- Μαλάνος, Τ. (1938). *Ένας Ηγησιακός*. Αλεξάνδρεια
- Μαλάνος, Τ. (1943). *Κριτικά δοκίμια*. Αθήνα
- Μαλάνος, Τ. (1944). *Ο ποιητής Κώστας Βάρναλης*. Αλεξάνδρεια
- Μαλάνος, Τ. (1957). *Ο ποιητής Κ.Π. Καβάφης. Ο άνθρωπος και το έργο του*. Αθήνα
- Μαρωνίτης, Δ. Ν. (1976). *Ποιητική και πολιτική ηθική. Πρώτη μεταπολεμική γενιά*. Αθήνα: Εκδόσεις Κέρδος
- Μενδράκος, Τ, (1989). *Μαρία Πολυδούρη, Άπαντα*. Αθήνα: Εκδόσεις Αστάρτη
- Μπάλη, Τ. (1954). *Μαρία Πολυδούρη, Φιλολογική Πρωτοχρονιά*
- Μπεκατώρος, Σ, (1991). «*Η Φιλοσοφία της Συνθέσεως*» στον Πόε. Αθήνα: εκδόσεις Πλέθρον
- Μπενάστης, Α. (2006). «*Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ..*» Κωνσταντίνος Καρυωτάκης, *Από τα πρώτα ως τα τελευταία ποιήματα...* Αθήνα: Μεταίχμιο
- Ντουνιά, Χ. (2000). *Κ.Γ. Καρυωτάκης, Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης*. Αθήνα: Καστανιώτη
- Ντουνιά, Χ, (2017). *Μαρία Πολυδούρη, Τα ποιήματα*. Αθήνα: εκδόσεις Εστία
- Παπάς, Γ. (2009). *Κώστας Καρυωτάκης, Μαρία Πολυδούρη, Έρωτας και Θάνατος στη σκιά της ποίησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο
- Παναγιωτόπουλος, Ι.Μ. (1946). *Τα πρόσωπα και τα κείμενα, Δ' Κ. Π. Καβάφης*. Αθήνα
- Παπαγεωργίου, Κ.Γ. (1989). *Η γενιά του 70'. Ιστορία- Ποιητικές διαδρομές*. Αθήνα: εκδόσεις Κέδρος

- Παπάζογλου, Χ. (1998). *Παρατονισμένη Μουσική, Μελέτη για τον Καρυωτάκη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος
- Παπανούτσος, Ε.Π. (1955). *Παλαμάς, Καβάφης, Σικελιανός*. Αθήνα
- Πασαγιάννης, Σπ. (1965). *Άπαντα. Ποιήματα, Πεζογραφήματα, μεταφράσματα, γράμματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πηγή
- Πατρίκιος, Τ. (1979). «*Κώστας Καρυωτάκης*», *Σάτιρα και Πολιτική στη νεότερη Ελλάδα. Από τον Σολωμό ως τον Σεφέρη*. Αθήνα
- Πολίτης, Λ. (1993). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα
- Πολίτης, Λ. (2009). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: εκδόσεις Μ.Ι.Ε.Τ.
- Πορφυράς, Λ. (1956). *Άπαντα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πηγή
- Ρώτας, Β. (1928). «*Κ.Γ. Καρυωτάκη: Ελεγεία και Σάτιρες, Ελληνικά Γράμματα*. Αθήνα
- Σαββίδης, Γ.Π. (1961). *Για τον Σεφέρη. Τιμητικό αφιέρωμα στα τριάντα χρόνια της Στροφής*. Αθήνα
- Σαββίδης, Γ.Π. (1965-1966). *Κ.Γ. Καρυωτάκης. Άπαντα τα Ευρισκόμενα*. Αθήνα
- Σαββίδης, Γ.Π. (1979). *Κ. Γ. Καρυωτάκη, Άπαντα, Τα ευρισκόμενα, Α' Τόμος*. Αθήνα: Εκδοτική Ερμής
- Σαββίδης, Γ.Π. (1979). *Κ. Γ. Καρυωτάκη, Άπαντα, Τα ευρισκόμενα, Β' Τόμος*. Αθήνα: Εκδοτική Ερμής
- Σαββίδης, Γ.Π. (1993). *Κ.Γ. Καρυωτάκης, Ποιήματα και Πεζά*. Αθήνα: Εστία
- Σικελιανός, Α. (1946-1947). *Λυρικός Βίος*. Αθήνα
- Στεργιόπουλος, Κ. (1962). *Ο Τέλλος Άγρας και το πνεύμα της παρακμής*. Αθήνα
- Στεργιόπουλος, Κ. (1967). *Από τον συμβολισμό στην νέα ποίηση*. Αθήνα
- Στεργιόπουλος, Κ. (1972). *Οι επιδράσεις στο έργο του Καρυωτάκη*. Αθήνα
- Στεργιόπουλος, Κ. (1996). *Η μαρτυρία της μορφή στην ποίηση του Καρυωτάκη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος

- Τερζάκης, Α.(200). «*Η ανώνυμη ιστορία*», Νέα Εστία, τχ.81 (1967)171, ανατύπωση στο Κ. Γ .Καρυωτάκης, *Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης*, (σ. 418-423), Αθήνα: Καστανιώτη
- Τζιόβας, Δ. (1998). «*Ποιητική Μνήμη ή το φάσμα του Καρυωτακισμού: Εμπειρικός, Κοντός, Γκανάς*», (σ. 105-129), Επιστημονικό Συμπόσιο: Καρυωτάκης και Καρυωτακισμός, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα
- Τσάτσου, Ιωάννα. (1973). *Ο αδελφός μου Γιώργος Σεφέρης*. Αθήνα: Εκδόσεις Εστία
- Τσίρκας, Στ. (1971). *Ο Καβάφης και η εποχή του*. Αθήνα
- Τωμαδάκης, Ν.Β (1936), «*Ο Καρυωτάκης στην Κρήτη*». *Κρητικές Σελίδες*. Κρήτη
- Φιλοκύπρου, Ε. (2009). *Η γενιά του Καρυωτάκη: φεύγοντας η μάστιγα του λόγου*. Αθήνα: εκδόσεις Νεφέλη
- Χάρης, Π. (1975). *Μικρή Πινακοθήκη, Σειρά Δεύτερη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτικών Φύλλων
- Χατζόπουλος, Κ. (1955). *Ποιήματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος
- Χονδρογιάννης, Γ. (1930). *Μαρία Πολυδούρη*. Αθήνα: εκδόσεις Ελληνική Επιθεώρηση
- Χονδρογιάννης, Γ. (1975). *Η Πολυδούρη μετά τον Καρυωτάκη*. Αθήνα : εκδόσεις Δίφρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Φίλε, του φθινοπώρου, ήρθεν η Ώρα
στην πόρτα μου έξω. Κίτρινο φορεί
στεφάνι από μυρτιά. Στα νικηφόρα
χέρια της μια κιθάρα θλιβερή,

κιθάρα παλαική που κλει πληθώρα
μέσα στους ήχους και ήχους. Ιερή
κοιτίδα. Κάθε πόνος, κάθε γνώρα
που ήταν γλυκιά και γίνηκε πικρή,

ήχος μες στην καρδιά της αποστάζει.

Φίλε, του φθινοπώρου η Ώρα εκεί
στην πόρτα μου ήρθε δίχως να διστάζει

και το κιθάρισμα της πότε- πότε
σα να 'τανε η φωνή σου η μυστική
τους στίχους σου που μου τραγούδαες τότε.

Κι ήταν μία νύχτα ωραία και στην ματιά σου
και στα τραγούδια σου. Ήτανε γλυκιά
μια νύχτα στα τραγούδια τα παλιά σου
γεμάτη αστέρια, νύχτα ξωτικά.

Η μόνη αγάπη μες στη μοναξιά σου,
τόσο όμορφη, τόσο υποβλητικιά,
έγινε πάθος μέσα στην καρδιά σου,
μες την καρδιά σου την ερημικιά.

Αχ, τα παλιά τραγούδια σου που κλαίγαν
κι ήτανε τόσο ανείπωτα γλυκά
και το 'κρυβαν σεμνά και δεν το λέγαν.

Αχ, τα παλιά σου τα τραγούδια που'ναι
θλιμμένα σαν αγάπης μυστικά
σαν άνθη δακρυσμένα που σιωπούνε.

Ήρθα μια μέρα, οδηγημένη απ' την ιερή σου
αγάπη, εμπρός στο κύμα το γλαυκό
και μ άφησες τότε να ιδώ τη φλογερή σου
πληγή στο στήθος σου το νεανικό.

Τότε μου μίλαες με την ήσυχη φωνή σου
για τη ζωή σου, ατέλειωτο κακό
κι ως ένιωθες βαθιά πως φτάνω ως την ψυχή σου,
ανάβρυξε το δάκρυ σου γλυκό.

Κι ήταν χαράς χαρά να κλαίμε τραγουδώντας
στην ίδια λύρα, μάντεμα πικρό
τη μοναξιά μας και σάμπως λησμονώντας,

με τι χαρά το μέτωπο σου να ραντίσω
 με τον πικρό της θάλασσας αφρό,
 πέρα τα κύματα έτρεχα να προϋπαντήσω.

Κι ήρθε μοιραία του φθινοπώρου η Ώρα,
 ανάμεσό μας 'στάθη σκυθρωπή,
 μας άφησε τ' ανταλλαγμένα δώρα
 και το γιατί χωρίς να μας το πει,

μας έρριξε στο δρόμο προς τη χώρα
 με γρήγορο το χέρι ως αστραπή.
 Μαζί στον κόσμο μα μονάχοι τώρα,
 μια μοναξιά σαν τάφου σιωπή.

Μόνο έφτανε ο αχός του τραγουδιού σου,
 μία ανάστερη νυχτιά χωρίς πνοή.

-Αχ, που ' ναι η νύχτα εκείνη του παλιού σου
 του τραγουδιού, μία προσμονή κρυμμένη;
 Μ' έφτανε ο αχός... Δε σώνεται η ζωή
 όταν του τάφου η πόρτα είναι ανοιγμένη.

Με της σιωπής τα κρίνα που λυγούνε
 μέσα στα νικημένα μου τα χέρια,
 με τις σκέψεις που μάταια κυνηγούνε
 η μια την άλλη πέρα από τα αστέρια,

με τα μάτια που κάτι νοσταλγούνε,
 κάτι που μου είναι αγνοημένο πλέρια,
 σα να μην βλέπουν, σαν να μην αλγούνε,

εξαϋλωμένα μάτια, μάτια αιθέρια,

στέκω οραματισμένης και πιστεύω.

Δεν ξέρω τι πιστεύω. Ξεφυλλίζω
τα ποιήματα σου κι όλο μεσιτεύω

στη σκέψη σου και στη βουλή του απείρου.

Κι όμως ποτέ τα μάτια δε σφαλίζω
ξέρω πως πια δεν είναι απάτη ονείρου.

ΓΙΑΤΙ Μ' ΑΓΑΠΗΣΕΣ

Δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες
στα περασμένα χρόνια.

Και σε ήλιο, σε καλοκαιριού προμάντεμα
και σε βροχή, σε χιόνια,
δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες.

Μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου
μια νύχτα και με φίλησες στο στόμα,
μόνο γι' αυτό είμαι ωραία σαν κρίνο ολάνοιχτο
κι έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα,
μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου.

Μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν
με την ψυχή στο βλέμμα,
περήφανα στολίστηκα το υπέρτατο
της ύπαρξης μου στέμμα,

μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν.

Μόνο γιατί όπως πέρναα με καμάρωσες
 και στη ματιά σου να περνάει
 είδα τη λυγερή σκιά μου, ως όνειρο
 να παίζει, να πονάει,
 μόνο γιατί όπως πέρναα με καμάρωσες.

Γιατί δισταχτικά σα να με φώναξες
 και μου άπλωσες τα χέρια
 κι είχες μέσα στα μάτια σου το θάμπωμα
 -μια αγάπη πλέρια
 γιατί δισταχτικά σα να με φώναξες.

Γιατί μόνο γιατί σε σένα άρεσε
 γι' αυτό έμεινεν ωραίο το πέρασμα μου.
 Σα να μ' ακολουθούσες όπου πήγαινα,
 σα να περνούσες κάπου εκεί σιμά μου.
 Γιατί, μόνο γιατί σε σένα άρεσε.

Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα,
 γι' αυτό η ζωή μου εδόθη.
 Στην άχαρη ζωή την ανεκπλήρωτη
 μένα η ζωή πληρώθη.
 Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα.

Μονάχα για τη διαλεχτήν αγάπη σου
 μου χάρισε η αυγή ρόδα στα χέρια.
 Για να φωτίσω μια στιγμή το δρόμο σου

μου γέμισε τα μάτια η νύχτα αστέρια,
μονάχα για τη διαλεχτήν αγάπη σου.

Μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες
έζησα, να πληθαίνω
τα ονειράτά σου, ωραίες που βασίλευσες
κι έτσι γλυκά πεθαίνω
μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες.

ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ ΤΟΥ ΖΑΠΠΕΙΟΥ

Ποια μοίρα να μου ετοίμασε το πέρασμα,
ποιο πνεύμα μ' έχει πάρει,
τη νύχτα απόψε τη φθινοπωριάτικη
μ' ένα μεγάλο θλιβερό φεγγάρι

στον Κήπο του Ζαππείου, φωλιά του έρωτα;
Εγώ μια σκιά που σέρνεται στο χώμα,
ένα φύλλο που πια τη ρίζα του έχασε
και που το παίρνει ο άνεμος ακόμα.

Έρημα τα δρομάκια, έρημοι οι πάγκοι του.
Το σπάνιο φύλλωμα σωπαίνει
αμφίβολα. Προς μίας στιγμής εφύγανε
οι ερωτευμένοι.

Εδώ, ένας νέος σκυθρωπός ετοίμαζε
 κάποια χαρά στην παθιασμένη ζωή του.
 Φιλούσε ενός μικρού χεριού τα δάχτυλα
 μεθούσεν η συλλογή του,

Εκεί, κάποιος ποτέ που δεν επέστεψε
 ζητά απ'τα ωραία χείλη
 το μάταιον όρκο. Πόσο πιο καλύτερα
 να'τανε σιωπηλά και να τα εφίλει.

Εδώ, πάνω σ' αυτό τ' αρχαίο μάρμαρό
 είχε καθίσει η κόρη
 κι ένας άντρας ξανθός σαν ήλιος, το είδωλο
 της αγάπης εθώρει.

Κάποιος, μες στις σκιές που όλο βαθαίνουνε
 ένας θεός που εξιλασμό ζητούσε
 μιας παρθένας το σώμα ξέσκεπο άπλωσε
 και της νύχτας τα πνεύματα καλούσε.

Στον πάγκο που το βάρος τον γονάτισε,
 τον έδειρε μια τρικυμία,
 κλαίγανε, κλαίγαν δύο ψυχές που αρρώστησαν
 και δεν τους δίνει η αγάπη τους χαρά καμία.

Τόσα φιλιά και κρυφοαναστενάγματα
 σε μια στιγμή πως σβήσαν!
 Το αγέρι του φθινόπωρου δυνάμωσε

κι οι ερωτευμένοι φύγαν και μ'αφήσαν.

Να, μόλις φύγαν. Μένει ακόμα το άρωμα
τριγύρω εδώ χυμένο.

-Και γω μία σκιά που δε θα με υποψιάζοταν
κανείς, τι θέλω εδώ, τι μένω;

[ΟΛΑ ΘΑ ΣΒΗΣΟΥΝ...]

Όλα θα σβήσουν και του ήλιου η πλανεμένη αχτίδα
είναι η στιγμή να φύγει.

Πάλι η βουβή μας κάμαρα χωρίς καμιάν ελπίδα
τ'άδεια μας μάτια σμίγει.

Κι απόψε η νύχτα θα διαβεί με την τρελή μου σκέψη,
όλη φιλιά και δάκρυ
και θα μας εύρει η αυγή, νεκρούς που θα' χουν επιστρέψει
σε μιας ζωής την άκρη.

‘Ο,τι μάταιο στις μέρες μου μπαίνει πιο μάταιες που ‘ναι
με φόβο το κοιτάζεις.

Έξω στον κήπο από χαρά τ' άνθη λιγοθυμούνε.
Σαν τι χαρά μου τάζεις

κι όλο γυρίζω τη ματιά στην άψυχη σου εικόνα;
Διάδημα απ' άσπρο φως
σου γίνεται του βάζου μου η εαρινή κορόνα,
της μυγδαλιάς ο ανθός.

Κι έτσι γλυκαίνει σου η μορφή και στο άρωμα η καρδιά μου,
 που σα να καρτερώ
 να σε λυγίσουν τα βαριά μύρα να'ρθείς κοντά μου,
 να'ρθείς με τον καιρό.

Είμαι τρελή να σ'αγαπώ, αφού πια έχεις πεθάνει,
 να λιώνω στην λαχτάρα των φιλιών,
 να νιώθω τώρα πως αυτό που μ' δωσες δεν φτάνει,
 δε φτάνει η δρόσος των παλιών

Με μιαν ασίγαστη μανία να θέλω ό,τι μου λείπει,
 να θέλω ό,τι μου κράτησες κρυφό
 κι έτσι να δέρνομαι μ' αυτό το μάταιο καρδιοχτύπι.
 Στα μάτια σου την τρέλα να ρουφώ.

Τι θ'απογίνω, αγαπημένε, που θα σε ζητήσω;
 Άλλοτε οι μέρες φεύγανε στην προσμονή σου σκιές.
 Αιώνες καρτερώντας σε μπορούσα να διανύσω,
 με τ' όνειρό σου οι πίκρες μου γλυκιές.

Πού να 'σαι; Τι ν' απόμεινε από σε να το ζητήσω;
 Που να 'ναι το στερνό μου αυτό αγαθό;
 Ω, δεν μπορεί μια ολόκληρη ζωή γι' αυτό να ζήσω
 και μάταια καρτερώντας να χαθώ.

Άνοιξη! Ο ήλιος χρυσαφιού πλημμύρα. Μάγια, μύρα
 παντού και σ'αγαπώ, σε καρτερώ.
 Βραδύνεις κι υποψιάζομαι, ζηλεύω, δε σου πήρα

όλης σου της ψυχής το θησαυρό.

Τα λόγια σου! Ω, τα λόγια σου, μια υπόσχεση που καίει
 μία υπόσχεση που αργεί πολύ να ρθει.
 Τ'ακούω παντού, δεν παύουνε. Μέσα τους κάτι κλαίει,
 μέσα τους τρέμει η αγάπη σου, προτού μοιραία χαθεί.

Τα λόγια σου με μέθυσαν τη μέθη του θανάτου
 κι ακόμα δεν εσίγασαν,. Μιλούν
 και με τρελαίνουν, με μεθούν, με φέρνουν πιο σιμά σου,
 ενώ πιο ακαταμάχητα στην ύπαρξη καλούν.

Αγαπημένε, αν τη ζωή τη δώσω πίσω, πε μου,
 τι θα ωφελήσει, αφού δεν θα σε βρώ;
 Δε λογαριάζω τη ζωή, μα πως μπορεί καλέ μου,
 να σβήσει πια η αγάπη μου; Και να μην σ'αγαπώ,

ενώ θα' ναι Άνοιξη παντού που ακούστηκε η φωνή μας
 να επικαλείται τον αιώνιον έρωτα και μεις
 στεφάνι να του πλέκουμε με μόνο το φιλί μας,
 μέσα στο γιορτασμό λατρείας θέρμης.

Ω, δεν μου δίνει ο θάνατος καμιάν καμιάν ελπίδα
 και μου τις έσβησε η Ζωή σα μια ψυχρή πνοή.
 Τώρα μου μένει στου έρωτα την άγρια καταγίδα
 να ιδώ να μετρηθούν για με θάνατος και ζωή.

Σὰν δέσμη ἀπὸ τριαντάφυλλα
 εἶδα τὸ βράδυ αὐτό.
 Κάποια χρυσή, λεπτότατη,
 στοὺς δρόμους εὐωδιά.
 Καὶ στὴν καρδιά
 αἰφνίδια καλοσύνη.
 Στὰ χέρια τὸ παλτό,
 στάνεστραμμένο πρόσωπο ἢ σελήνη,
 Ἡλεκτρισμένη ἀπὸ φιλήματα
 θάλεγες τὴν ἀτμόσφαιρα.
 Ἡ σκέψις, τὰ ποιήματα,
 βάρος περιττό.

Ἔχω κάτι σπασμένα φτερά.
 Δὲν ξέρω κὰν γιατί μᾶς ἦρθε
 τὸ καλοκαίρι αὐτό.
 Γιὰ ποιὰν ἀνέλπιστη χαρά,
 γιὰ ποιὲς ἀγάπες,
 γιὰ ποιὸ ταξίδι ὄνειρευτό

ΣΕ ΜΙΑ ΔΕΣΜΗ ΑΠΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ

Χτες ἦτανε μπουμπούκια
 σεμνά, δίχως καμάρι κι' υποσχέσεις.
 Σήμερα τόσο ωραία
 πρωί-πρωί ὅπως τάειδα, ταραχτηκα...
 Μέσ' στο ἀνοιγμά τους βόσκει
 μια βίαιη δύναμη πούνε σαν τη νειότη.
 Κ' η νειότη αὐτή που τρέχει,
 τεντώνει τα σαρκώδη φύλλα ως τόξα
 Κι' ως τη ρίζα τ' ανοίγει
 και ξεχύνει της πρόκλησης το μύρο,
 μόλις μ' ἓνα φυλλάκι διπλωμένο
 την παρθένα ομορφιά τους κρύβει.
 Ἡ πεταλούδα θάρθη.
 - τ' ὄνειρο μέσ' στη μέθη τους περνάει.
 Το ριγηλό θε να σηκώση φύλλο
 και την καρδιά τους θάβρη.
 Μα ὦ της κάμαράς μου
 ωραίοι εξόριστοι θα σας παιδέψη
 του ονείρου σας η πλάνη.
 Το λίγωμά σας μάταιο θα περάση.
 Τα μάτια μου ακλουθάνε
 της σάρκας σας το ἀόρατο ανατρίχιασμα
 κ' η ερωτική σας νάρκη
 με το μύρο περνάει μέσ' στην καρδιά μου...
 Ἡ πεταλούδ' αν εἶμαι
 που σας λείπει, ανοίχτε στὼν χειλιών μου
 τη λαύρα, τη μισόκλειστη καρδιά σας.
 Ἢ αν θέλετε, θα βιάσω
 με μι' ἀγνωστη λαχτάρα στη γενιά σας
 το ανθένιο μυστικό σας,
 τη λατρευτή που σας ορθώνει νειότη...

Η ανάσα μου, η πνοή σας
δεν ξέρω τι σας έγυρε τα φύλλα...
τι μούσβησε το φως μέσα στα μάτια...

ΕΥΓΕΝΕΙΑ

Κάνε τον πόνο σου άρπα.
 Και γίνε σαν αηδόνι,
 και γίνε σα λουλούδι.
 Πικροί όταν έλθουν χρόνοι,
 κάνε τον πόνο σου άρπα
 και πέ τονε τραγούδι.

Μη δέσεις την πληγή σου

παρά με ροδοκλώνια.

Λάγνα σου δίνω μύρα

-για μάλσαμο- και αφιόνια

Μη δέσεις την πληγή σου ,

και το αίμα σου πορφύρα.

Λέγε στους θεούς «να σβήσω!»
 μα κράτα το ποτήρι.
 Κλότσα τις μέρες σου όντας
 θα σου ‘ναι πανηγύρι.
 Λέγε στους θεούς «να σβήσω!»
 μα λέγε το γελώντας.

Κάνε τον πόνο σου άρπα.

Και δρόσισε τα χείλη
 στα χείλη της πληγής σου.
 Ένα πρωί, ένα δείλι
 κάνε το πόνο σου άρπα
 και γέλασε και σβήσου.

ΤΑΠΕΙΝΟΣΥΝΗ

Φιλάρεσκα αρωματισμένη η νύχτα πάλι
 ήρθε κι ως τη φτωχή την κάμαρα μου,
 μου ζήτησε ένα γέλιο, τη χαρά μου
 και στο προκηρυγμένο μου έσκυψε
 κεφάλι.

Γιατί τη φιλαρέσκεια ακόμα αυτή σε μένα;
 Ακόμα μια βρισιά στα αισθήματα μου.
 Ξέρει καλά την ταπεινότητά μου
 το μέγα Σύμπαν κι η ράβδος του Ποιμένα.

Ξέρει καλά πως κι αν τα χείλη στην πληγή
μου

με ροδοκλώνια, παίζοντας ανοίγει,

μια περηφάνια πάντοτε θα πνίγει
 και τη βλαστήμια ακόμα στη σιγή μου.

ΕΠΙΚΛΗΣΙΣ

Ζοφερή Νύχτα, ξέρω, πλησιάζεις.
 Με ζητούνε τα νύχια σου. Στα χνώτα
 σου βλέπω που ωχριούν άνθη και φώτα.
 Στ' απλωμένα φτερά σου με σκεπάζεις.

Δως μου λίγο καιρό, Νύχτα μεγάλη!
 Θα καταβάλω όλη τη θέληση μου.
 Σα μορφασμό θα πάρω στη μορφή μου
 τη χαρά που στα στήθη έχουν οι άλλοι.

Και τότε κάποια πρόφαση θα μείνει
 (σημαίας κουρέλι από χαμένη μάχη),
 η ψυχή για να μη δειλιά μονάχη
 και για να λησμονεί τη σκέψη εκείνη.

Το πάθος όχι ,το ίνδαλμα του μόνον,
 ή τη γαλήνη, θέλω να αντικρίσω
 μια φορά. Κι ύστερα πάρε με πίσω
 και καλά τύλιξέ με, ω Νύχτα αιώνων!

[ΟΧΙ ΕΓΩ ΔΕΝ ΕΧΩ ΔΑΚΡΥΑ ΠΙΑ...]

‘Όχι, δεν έχω δάκρυα πια για σένα
 ψεύτρα Νυχτιά, με τα διαμαντικά
 και με τα μάτια σου τα ηλεκτρισμένα.

Στο κάλεσμα σου είμαι άφωνη σα μνήμα
 Και τα τραγούδια τα νοσταλγικά
 κι οι έρωτες μου σαν το κομμένο νήμα.

Άλλοτε πίστευα στην ομορφιά σου
 κι όλη καρδιά γινόμουν να πονεί.

Κι απ' τις αγάπες σου κι απ' τα καρφιά
 σου.

Τώρα βλέπω με φρίκη να σιμώνεις.
 Μη με χαϊδεύεις έτσι ταπεινή,
 το μίσος μου μονάχα δυναμώνεις.

ΜΕΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΜΟΥ...

Μες στο σπιτάκι μου ήταν μία φορά
της ξεγνοιασιάς το μύρο.
Και γω ήμουν το τραγούδι με φτερά
που ξεπετιόταν γύρω.

Μα λίγο-λίγο πίκραине ο σκοπός
στα παιδικά μου χείλη
και σάμπως ένας χρόνος αγριωπός
να' γε άξαφνα ανατείλει,

λυγιστή του πατέρα μου η βουλή
στα θαλασσιά του μάτια
κι έκλεισαν σα να βάρυναν πολύ.
Μές στ' άφωνα δωμάτια,

περήφανη η μητέρα μου κι ορθή
στα πλουμιστά σαντάλια,
λες άφησε η ψυχή της να παρθεί
στοχαστική σαν ντάλια.

Και τα παιδιά της πίκρας το γραφτό
να ζουν κα να σωπάνε
και φύλλα από 'να ανώφελο φυτό
σκορπίστηκαν και πάνε.

ΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΜΟΥ

Δικά μου οι Στίχοι, απ' το αίμα μου, παιδιά.

Μιλούνε μα τα λόγια σαν κομμάτια
τα δίνω από τη ίδια μου καρδιά,
σα δάκρυα τους τα δίνω από τα μάτια.

Πηγαίνουν με χαμόγελο πικρό,
 αφού την ζωήν ανιστορίζω τόσο.
 Ήλιο και μέρα και ήλιο τους φορώ
 ζώνη νάν τά 'χουν όταν θα νυχτώσω.

Τον ουρανόν ορίζουνε, τη γη.
 Όμως ρωτιούνται ακόμα σαν τι λείπει
 και πλήττουνε και λιώνουν πάντα οι γιοι
 μητέρα πού γνωρίσανε τη Λύπη.

Το γέλιο του απαλότερου σκοπού,
 το πάθος μάταια να χύνω του φλαούτου·
 είμαι γι' αυτούς ανίδεος ρήγας που
 έχασε την αγάπη του λαού του.

Και ρεύουνε και σβήνουν και ποτέ
 δεν παύουνε σιγά σιγά να κλαίνε.
 Αλλού κοιτώντας διάβαινε, Θνηντέ·
 Λήθη, το πλοίο σου φέρε μου να πλένε.

ΠΛΑΝΗ

Κάποτε ο Έρωσ ξαφνικά κρύφτηκε στην καρδιά μου
κι η ομορφιά του μυστικά τρέμισε στη ματιά μου.

Ανίδει μια υψηλή φιλοξενία πως δίνω,
σ' ό,τι μικρό, σ' ό,τι γλυκό, σ' ό,τι άσκοπο θα μείνω,
να παίζω με τα πλούσια, δώρα και τα στολίδια
που στη γιορτή του μου 'φερε, με τη γιορτή την ίδια.

Πόσους και πόσους μηνυτές γλυκούς δε μου 'χε στείλει!
Και γω η φτωχούλα αρκέστηκα μόνο στα ωραία τους χείλη
και πέρασε σα σε όνειρο το μήνυμα στ' αυτιά μου.
(Όνειρο, ξένη υπόσχεση κι η φλογερή ματιά μου!)
Τι μηνυτής το αστρόφεγγο, η αγρυπνιά μου! Το δάκρυ
διαμάντι στου χλωμόθωρου προσώπου μου την άκρη.
Ο στεναγμός ανάσα ανθών και τ' άνθη φιλημάτων
σχήματα. Η αύρα ψίθυρος ερωτικών στομάτων.
Και των κλαδιών η ανάταση, χέρια που θ' αγκαλιάσουν.
Οι πόθοι, ανήσυχα πουλιά, δεν θέλαν να φωλιάσουν.
Έπειτα στην απόχρωση της βραδινής γαλήνης
εσύ σκιά που την ψυχή γλυκά θα μου απαλύνεις
και θα μου πάρεις τρυφερά να την αποκοιμίσεις
την έγνοια μου μες τους λωτούς και κει θα την αφήσεις.
Το γέλιο που δεν φαίνεται, ο πόθος που λικνίζει,
σα μια πνοή, φύλλα νερά και γέννηση οιωνίζει.

Το άπλωμα του λαχταριστού χεριού πάντα να δώσει,
να δώσει· κι είναι ανύποπτο για μία δύναμη τόση,
Σπάταλο κίνημα παντού και σ' ό,τι δεν αξίζει.
-Καθώς ο χρόνος κι ο καιρός περνά και δεν γυρίζει.

Κι ο ύπνος που με τ'όνειρο μου 'κλεβε εμπιστοσύνη.

Ανάσταση το ξύπνημα και το πρωί αγιοσύνη.

Και λίγο λίγο τα μικρά και τα γλυκά που φτάναν,
μ'έπαιρναν πάλι ξενοιαστή και σκλάβα τους με κάναν.

Αχ, πως μπερδεύτηκα, κουτή, χωρίς φιλοδοξία,
μ'αυτά τα λίγα, μ' έδεσε η χαρά τους προδοσία
και μοναχά κατάλαβα τι μου 'λειψε στ' αλήθεια,
όταν τον είδα επίσημα να φεύγει με τα πλήθια
των δώρων του, πιστότατη ακολουθία. Χάθηκαν
περήφανα, ανεπίστροφα, σαν που να πλανήθηκαν.
Τώρα μ'αυτό που μ' άφησε μένω το ομοίωμά του,
(αφήνει κάποτε ίχνη του σε κάποιο πέρασμά του)

κι εμπρός σ'αυτό το ομοίωμα – ω πλάνη αυτού του κόσμου!

μαδών πικρά κι αχρείαστα τα ρόδα του αίματος μου.

ΥΠΟΘΗΚΑΙ

Όταν οι άνθρωποι θέλουν να πονήσ

μπορούν με χίλιους τρόπους.

Ρίξε το όπλο σου πρηνής,

όταν ακούσης ανθρώπους.

Όταν ακούσης ποδοβολητά

Λύκων, ο Θεός μαζί σου!

Ξαπλώσου χάμου με μάτια κλειστά

και κράτησε την πνοή σου.

Κράτησε κάποιον τόπο μυστικό,

στον πλατύ κόσμο μία θέση.

Όταν οι άνθρωποι θέλουν το κακό,

του δίνουν όψη ν'αρέση.

Του δίνουν λόγια χρυσά, που νικούν

με την πειθώ, με το ψέμα,

όταν άνθρωποι διαφιλονικούν

τη σάρκα σου και το αίμα.

Όταν έχεις μια παιδική καρδιά

και δεν έχεις ένα φίλο,

πήγαινε βάλε βέρα στα κλαδιά,

στη μπουτονιέρα σου φύλλο.

Άσε τα γύναια και το μαστροπό
 Λαό σου, Ρώμε Φιλυρά.
 Σε βάραθρο πέφτοντας αγριωπό,
 κράτησε σκήπτρο και λύρα.

ΑΛΛΑΖΟΝΕΙΑ

Όλα της ζωής απατηλά
 κι ανάξια. Θα περάσω,
 πρόιμη γνώση, σιωπηλά,
 τυφλά, και θα γεράσω.

Προς τί η ορμή κι ο σαρκασμός;
 Τα πλάνα νιάτα ας φύγουν.
 Μαζί τους ο λαμπρός δεσμός
 ‘κόπη και ας μ’ αποφυγούν.

Κι εγώ θα φύγω στο μακρύ
 δρόμο που ξεχαστήκαν
 όσοι έφυγαν με την πικρή
 σκέψη που γελαστήκαν.

Το χαμογέλιο θα κρατώ
 κι αν τύχει και με δούνε
 -τίποτε πλέον αγαπητό-
 «είναι ειρωνεία» θα πούνε.

Και θα 'ναι αλλαζονεία αυτή.

(ω, κιας περνώ σα φύλλο
μες στη ζωή), μόνο γιατί
απόχτησα ένα φίλο